Aydınlar Sosyalizmi

Jan Waclaw Makhayski

Fransızca'dan Çeviren: İhya Kahraman

AYRINTI

JAN WACLAW MAKHAYSKİ

1866 yılında Polonya'da doğdu. Gençlik yıllarında Polonya milliyetçiliği siyasi ve entelektüel görüşlerini önemli ölçüde etkilese de, daha sonra enternasyonalizmi ve sosyalizmi benimsedi. Varşova Üniversitesi'nde tıp alanında öğrenim gördü. Dönemin Rusya'sında Çarlık karşıtı görüşleri nedeniyle 3 sene Krakov'da hapis cezası aldıktan sonra Sibirya'ya sürüldü. Sibirya'ya sürgün sosyalizm anlayışını belirlemede önemli bir rol oynadı.

19 Şubat 1926'da hayatını kaybeden yazar, Sovyet Rusya'sına yönelik eleştirileriyle döneminde büyük yankılar uyandırmıştır. Makhayski'nin yazılarında Bakunin'in etkileri görülse de, bu görüşleri bir üst noktaya taşımıştır. George Orwell'i derinden etkilemiş düşünürün bir çok makalesi Marksist literatürde temel referans olarak kabul edilmektedir.

Ayrıntı: 979
İnceleme Dizisi: 272

Aydınlar Sosyalizmi
Jan Waclaw Makhayski

Kitabın Özgün Adı
Le socialisme des intellectuels

Fransızca'dan Çeviren
İhya Kahraman

Yayıma Hazırlayan
Zeynep Gençosmanoğlu

Son Okuma
Nihat Ateş

Bu kitabın Türkçe yayım hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak Fotoğrafı
Fine Art Images/Heritage Images/Getty Images Turkey

Kapak Tasarımı
Arslan Kahraman

Dizgi
Kâni Kumanovalı

Baskı ve Cilt
Kayhan Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Merkez Efendi Mah. Fazılpaşa Cad. No: 8/2 Topkapı/İstanbul
Tel.: (0212) 612 31 85 - 576 00 66
Sertifika No.: 12156

Birinci Basım: *İstanbul, Mart 2016*
Baskı Adedi *2000*

ISBN 978-605-314-087-0
Sertifika No.: 10704

AYRINTI YAYINLARI
Basım Dağıtım San. ve Tic. A.Ş.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sok. No.: 3 Cağaloğlu - İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Faks: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

twitter.com/ayrintiyayinevi facebook.com/ayrintiyayinevi instagram.com/ayrintiyayinlari

Jan Waclaw Makhayski

Aydınlar Sosyalizmi

İNCELEME DİZİSİ
SON ÇIKAN KİTAPLAR

ÇALIŞMAK SAĞLIĞA ZARARLIDIR
Annie Thébaud-Mony

BERABER
Richard Sennett

HAYATIN ANLAMI
Terry Eagleton

DUYURU
Michael Hardt-Antonio Negri

KÜRESELLEŞMENİN SONU MU?
Arif Dirlik

İSYAN PAZARLANIYOR
Joseph Heath & Andrew Potter

VAMPİRİN KÜLTÜR TARİHİ
Gülay Er Pasin

TUHAF ALAN
Burcu Canar

ÜTOPYA
Nilnur Tandaçgüneş

AKIL HASTALIĞI VE PSİKOLOJİ
Michel Foucault

İŞLETME HASTALIĞINA TUTULMUŞ TOPLUM
Vincent de Gaulejac

ETİN CİNSEL POLİTİKASI
Carol J. Adams

TOPLUMLA YÜZLEŞME
Zülküf Kara

iKOMÜNİZM
Colin Cremin

KÜRESEL ÇARKIN DIŞINDA KALANLAR
Kathrin Hartmann

AZINLIĞIN ZENGİNLİĞİ HEPİMİZİN ÇIKARINA MIDIR?
Zygmunt Bauman

PSİKOLOJİDE SÖZ VE ANLAM ANALİZİ
Sibel A. Arkonaç

ÇALIŞMA SORUNU
Kathi Weeks

BENLİK YANILSAMASI
Bruce Hood

VAHŞİ HUKUK
Cormac Cullinan

TÜRKİYE KENTLEŞMESİNİN TOPLUMSAL ARKEOLOJİSİ
Erbatur Çavuşoğlu

MARKSİZMDEN SONRA MARX
Tom Rockmore

OYUN, OYUNBAZLIK, YARATICILIK VE İNOVASYON
Patrick Bateson & Paul Martin

İLAHİ GAZAP:
DEHA NEDİR? DÂHİ KİMDİR?
Darrin M. McMahon

HARCIYORUM ÖYLEYSE VARIM
Ekonominin Gerçek Maliyeti
Philip Roscoe

KREDİOKRASİ
ve Borç Reddi Davası
Andrew Ross

ZİHİN VE DOĞA ARASINDA
Bir Psikoloji Tarihi
Roger Smith

ÖZGÜRLÜK
Zygmunt Bauman

ZAMANI YAŞAMAK
Jean Chesneaux

CAN ÇEKİŞEN İMPARATORLUK
Francis Shor

SÜREKLİ DEVRİM TEORİSİ
Eşitsiz ve Bileşik Gelişim Siyaseti
Michael Löwy

ŞİDDETSİZ DİRENİŞ
Felsefi Bir Giriş
Todd May

(Yazdığı Sunuş*'un eşliğinde Fransızca'ya Alexandre Skirda tarafından çevrilmiş metinler)**

* Bu kitap Les Editions de Paris tarafından yayımlanmış *Le Socialisme des Intellectuels* (2001) adlı kitaptan Türkçe'ye çevrildi. Aksi belirtilmedikçe bütün köşeli ayraçlar ve yıldız işaretli dipnotlar çeviriye aittir. (ç.n.)

İçindekiler

Sunuş 9

"Bilgi Kapitalistleri"ni Küçümseyen Adam:
Jan Waclav Makhayski 9
Yaşamından Çizgiler 11
Düşünceleri ve Yapıtları 13
Eleştirileri ve Düşünceleri 16
Sibirya Sonrası 24
Cenevre Günleri 28
La Conspiration Ouvrière ve Sonrası 32
Yeni Dönem 33
Ölümü ve Yankıları 36
DöneminKoşulları 38
Bakunin'in Eleştirileri 45
Makhayski'nin Soruna Katkısı 54

Jan Waclav Makhayski
Metinler

Rusça'dan Fransızca'ya Çevirenin Uyarısı 65

1 Sosyal Demokrasinin Evrimi (1898) 67
Sonuç (1905) 92
2 Bilimsel Sosyalizm (1900) 113
Marx'ın İktisadi Öğretisinin İşçilerden İstediği 113
Marksist Toplumsal Değişmeyen Sermaye Kavramı 128
Devlet Sosyalizmi 154
Rusya'da Marksizm 166
3 Aydınların Yeni Dini: Sosyalist Bilim (1905) 185
4 19. Yüzyıl Sosyalizminin İflası (1905) 199
5 Burjuva Devrimi ve İşçi Davası (1905) 216
Temmuz 1905 216
Kasım 1905 222
6 İşçisel Elbirliği...(1908) 237
Nedir Sosyalizm ve Kimin İhtiyacı Var? 237
Sosyalist Cennetin Hazırlanması ya da Yasal Sendikalar 250
7 İşçi Devrimi (Haziran-Temmuz 1918) 271
Ekim 1917 Hükümet Darbesi 271
İşçi Sınıfının Egemenliği 277
Marksist Diktatörlük 280
Aydınsal Karşıdevrim, İşçisel Denetim ve Burjuvazinin Mülksüzleştirilmesi 290
Burjuvazinin Mülksüzleştirilmesi 297

Dizin 302

Sunuş

"Bilgi Kapitalistleri"ni Küçümseyen Adam: Jan Waclav Makhayski

19. yüzyılın sonlarına doğru ve 20. yüzyılın başlarında –o dönemde Polonya ve Finlandiya'yı da kapsayan– Rusya'nın sınai gelişmesi, –hızlı gelişimi içindeki bir işçi sınıfının çıkarlarını temsil etmeye can atan– sosyalist partilerin ve örgütlerin kurulmasına yol açar. Uzun ve karmaşık polemikler, farklı ideolojik akımları ve Rus devriminin önüne koyması gereken amaçları bu yolda karşı karşıya getirir. Bu dönemde

* "Sunuş"un bu ilki hariç tüm diğer ara başlıkları çeviriye aittir. (ç.n.)

Alman sosyal demokrasisi, Alman işçileri üzerindeki etkisi ve seçim başarıları sayesinde bir model hizmeti görmektedir. Öğretisel Rus tartışmalarının sonuca bağlanması, Marx'tan, Engels'ten veya onların "mirasçısı" olan Kautski'den yapılan aktarmalar yardımıyla olur.[1]

Jan Waclav Makhayski'nin yazılarının ortaya çıkışları da bu bağlamdadır. Bu metinlerde yazar, Alman sosyal demokrasisini devrimci-Marksist bir açıdan hareketle keskin bir eleştiriye tabi tutar; ardından "Marksist" eleştirisini Rus Marksistlerine ve Marksizmine ve nihayet Marx'ın kendisine ve genel olarak sosyalizme karşı çevirir. Sonuçta genel anlayışa aykırı ve aşırı bir yargıya ulaşmıştı: Sosyalizm, kapitalist toplum içinde -üretimin denetlenmesi ve ekonominin yönetimi yoluyla- tuttukları geçit konumlarından, aynı şekilde bilgi tekellerinden -yeni bir egemen sınıf olarak ortaya çıkmak gayesiyle- yararlanan aydınların ideolojisi olabilirdi ancak. "Bilgi kapitalistleri"nin bu yükselen sınıfı, amaçlarında geleneksel kapitalizmin çerçevesiyle sınırlanmış olacak, dolayısıyla kendi çıkarlarını gerçekleştirmek maksadıyla işçi davasından yararlanacaktı.

Bu ilginç çözümleme, o dönemde belli bir yankı uyandırmış ve 1905-1912 yıllarının Rusya'sında -kurucusunun adına ithafen- Makhayevçina (ya da yaklaşık bir karşılıkla "Makhayevski"cilik) söylemi altında ihmal edilemez devrimci bir mücadele hazırlamıştı.

Sosyalizmin doğası ve rolü konusunda olduğu gibi -kapitalist ya da sosyalist- endüstriyel bir toplumda aydınların yeri ve işlevi konularında da Makhayski tarafından ortaya koyulan sorular, zaten güncelliklerini koruyorlar ve bu yüzden yazarı ve eseriyle daha içli dışlı olmayı gerektiriyorlar.[2]

1. Marx, Engels ve Kautski'nin çok sayıda kitabı, 1900'e doğru Rusçaya çevrilmiş bulunuyordu; ayrıca Almanca Rusya'da rahatlıkla kullanılıyor ve Rus aydınları Marksizmi özgün baskılardan hareketle öğrenebilmişti. Bu konuda bkz: Claudie Weill, *Marxistes Russes et Social-Démocratie Allemande (1898-1904)*, Maspero Yayınları, Paris, 1977.

2. Konunun uzmanı İngilizce dergilerde onunla ilgili pek çok makale ya-

Yaşamından Çizgiler

J. W. Makhayski 15 Aralık 1866'da Rusya Polonya'sında,[3] Kiel vilayetinin küçük bir kasabası olan Pintzov'da doğdu. Küçük bir memur olan babası, Konstantin Makhayski, onun doğumundan kısa bir süre sonra ailesini yoksunluk içinde bırakarak ölmüştü. O dönemde annesi Kielce Lisesi öğrencileri için bir pansiyon işletmekteydi; Jan Waclav da -genellikle sınıf arkadaşları olan- bu genç öğrencilere ödevlerini tekrar ettirerek çok erken yaşta annesine yardım etmeye başlamıştı. Geleceğin Polonyalı romancısı Stefan Zeromski'yle tanışması bu dönemde olmuştu. Orta öğrenimini başarıyla bitirdikten sonra Varşova Üniversitesi'ne yazılır; önce doğa bilimleri ardından tıp derslerini izler. Ne var ki çarlığa karşı mücadele onu derslerinden daha fazla meşgul ediyordu. Kısa bir süre sonra sosyalizme bağlayacağı Leh ulusal amaçlarıyla ilgilenir.

---

yımlandı: Paul Avrich, *What is* "Makhaevism", *Soviet Studies*, Haziran 1965; Marshall Shatz, "J. W. Makhajski: The Conspiracy of the Intellectuals", *Survey*, sayı 62, Ocak 1967; ve *International Rewiev of Social History*'de çıkan "The Makhaevists and the Russian Revolutionary Movement" başlıklı makale, XV. cilt, 2. kısım, 1970. Amsterdam Uluslararası Toplumsal Tarih Enstitüsü tarafından basılmış bu sonuncu dergide bkz. Anthony d'Agustio'nun "Intelligentsia, Socialism and the Worker's Revolution: the Views of J. W. Makhajski" başlıklı yazısı.

Eski bir Makhayskicinin yazılarını da belirtmek gerek: Max Nomad, *Aspects of Revolt*, s. 96-117, Waldon Press, New York, 1959; "Dreamers, Dynamiters and Demagogues", s. 103 ve s. 201-206, Waldon Press, New York, 1964. M. Nomad, *Révolution Prolétarienne*'de (Sayı 163, 10 Kasım 1933) -Makhayski'nin adını zikretmeksizin- *Le Socialisme des Intellectuels* başlığı altında bu konuda bir tanıtma yazısı yayımlamıştı. Fransızca'ya çevrilmiş makalelerinden bir diğeri de *Le Contrat Social*'ın Eylül 1958 sayısında yayımlanmıştı: *Un Méconnu: W. Makhaiski*?

Makhayski'nin önemli metinlerinin Rusça yeni bir baskısı Albert Perry'nin İngilizce önsözü ve R. N. Redlikh'in sunuşuyla birlikte çıktı: A. Volsky (Makhayski'nin yazılarında kullandığı takma ad), *Aydın Emekçi*, New York, Baltimore, 1968. Dipnotlarımız, daha fazla uyum amacıyla bu sonuncu baskıya göndermelerde bulunur.

3. Bugünkü Polonya, o zamanlar Almanya, Avusturya ve Rusya arasında bölüşülmüştü.

Ülkeye gizlice devrimci yayınlar sokması nedeniyle ilk kez 1891'de Galiç'te tutuklanmıştı.

Krakov'da dört ay hapiste tutulduktan sonra Zürih'e gitmesine izin verilir. Polonyalı sosyalistlerin güdüleri konusundaki yanılgılarından kurtulması burada olur: Gerçekte çarlığa karşı mücadelelerinin işçi sınıfını kurtarmak için değil, mevcut sömürüyü hiç değiştirmeksizin sadece bağımsız bir Polonya devleti kurmak maksadıyla yapıldığını fark eder. Bu ilk toplumsal dersin ardından enternasyonalist bir görüş edinir, Marksist olur ve üniversiteyi giderek daha fazla bir yana bırakır. Polonyanın endüstri merkezi Lodz'da 1892'de yapılan büyük bir grev sertçe bastırılır; Makhayski, Lodz işçilerinin "çara ve kapitalistler"e karşı "dostlarımız Rus işçileriyle birlikte" "haftanın yedi günü" aralıksız mücadele etmeleri için bir çağrı kaleme alır ve bastırır. Bu çağrıyı bizzat oraya götürmek için yola düşer ama Rus-Alman sınırında yakalanır. Önce Krakov'da ardından Saint-Petersburg'da üç yıl boyunca hapsedilir; daha sonra Sibirya'da, Yakutistan'ın kuş uçmaz kervan geçmez ücra bir köyünde, Vilyuysk'ta beş yıl sürgün cezasına çarptırılır.

O dönemde sürgünler, yerel polisin gözetimi altında yalıtık bölgelerde yaşıyordu. Devlet onlara cüzi bir yardım yapıyor ve sürgünler topluluklar halinde örgütleniyordu. Bu sürgünler için belirli bir yerde ikamet mecburiyetinin dolaylı yararı, sürekli biçimde görüşlerini karşılaştırabilme olanağından ibaretti. Makhayski 1895'te Vilyuysk'a geldiğinde; orada "sosyalizme giden Rus yolu", bir başka ifadeyle, Avrupai bir gelişmeyle kırsal topluluk ve işçi artelleri üzerinde temellenen bir sosyalizme –burjuva devrimi aşaması olmaksızın– doğrudan geçiş arasındaki seçenek konusunda sürekli tartışan sosyal demokratlar ve narodniklerle (halkçılarla) karşılaşmış ve böylelikle bir sürgün arkadaşında birçok dilde çok zengin bir kitaplık bulma şansına sahip olmuştu. Hapishanede okuma olanağından mahrum olduğundan, ele geçirdiği bu olanaktan alabildiğine yararlanır ve öteki

sürgünlerle tartışarak sosyalizmin ve Marksizmin önemli metinleri konusunda bilgisini de böylece mükemmelleştirir.

Düşünceleri ve Yapıtları

1898'de düşüncelerinin sonucunu, Alman sosyal demokrasisinin reformculuğunu ve fırsatçılığını sertçe eleştirdiği ve hektografi* yöntemiyle bizzat çoğalttığı bir kitapçığı, *Sosyal Demokrasinin Evrimi*'ni yayımlar.

Marksist kuramın iki ana direği olan amaç olarak üretim araçlarının toplumsallaştırılması ve araç olarak sınıf mücadelesi, sığ yasalcılığı içindeki Alman sosyal demokrasisi tarafından seçme ve seçilme hakkının kullanılması ile mevcut burjuva kurumlarda görevine sadık bir katılıma indirgenmişlerdi. Böylelikle Liebknecht, 1895'te Viyanalı işçilerin bir toplantısında şunları söyleyebiliyordu: "Sosyal demokrasi -devrimci ırasını hiçbir zaman inkâr edemediğimiz ve bunu yapmaya da çalışmadığımız için- şunu iddia edebilir: genel oy hakkı sağlamca kazanılmış olduğundan Almanya'da düzenin tek partisiyiz."[4]

Makhayski, sosyal demokrasi için iktidarın ele geçirilmesi temel amacının devlet çarkıyla durmadan bütünleşen ve bu nedenle mevcut sistemi benimseyen bir mücadeleden başka bir şey ifade etmediğini saptar. O halde proletarya diktatörlüğü de, devlet iktidarına bu katılmada ve proletarya tarafından "demokratik şekilde" seçilmiş sosyal demokrat temsilcilerin aracılığıyla burjuvazinin işlerinin gidişatı yönünde yürütülen bir işbirliğinde özetlenir.

Bu tespit, şu izleyen görüngüyle doğrulanır: "Her başarıdan sonra sosyal demokrasi beklenen sonucu elde etmez... Önüne koyduğu amaca yaklaştığı ölçüde amaç bilinçten

* Elle yazılmış ya da daktilo edilmiş bir sayfayı alkolle hafifçe nemlendirilmiş pelür kâğıtlara aktararak çoğaltmak: pelürün temas yüzünde ters çıkan yazı, öteki yüzde rahatça okunabilir.

4. *Neue Zeit*, sayı 36-37, 1895. Makhayski tarafından aktarılmış: Bkz. A. Volsky, *Aydın Emekçi*, a.g.e., s. 63.

uzaklaşır. Sosyal demokrasi amaçlarını gerçekleştirmeye hazırlandığı ölçüde, amaçları da ilk anlayışlarına o ölçüde daha az uygun hale gelir. Ne kadar çok güç elde ederse o ölçüde diğer toplumsal gruplara bağlanma ve onlarla işbirliği yapma ihtiyacını hisseder."[5]

Sonuçta Makhayski'yi, sosyal demokrasi "başlangıçtaki devrimci çabalarını, bir ihtiyarın yeni yetme döneminin atılımlarını düşündüğü kuşkuculukla düşünmeye başlar"[6] demeye götüren de bu.

Makhayski, sosyal demokrasinin reformizmini -inançlı bir Marksist olarak- köşeye sıkıştırır. Bu girişimi, henüz Marksist "Ortodoksluk"la bir kopuş anlamına gelmez ve o dönemde "Ortodoksluğun" savunucuları tarafından yeniden ele alınacak olan eleştirilerinin yerindeliğini doğrulayacak olayın, Bernstein revizyonizminin ortaya çıkışından öncedir. Ama yine de tahlillerinin gelişimi boyunca öğretiyi kimi "hatalar"dan temizleme, onu devrimin gerçek yoluna oturtmak amacıyla Marksizmi yanılgılarından kurtarma kaygısının her hâlü kârda tamamen "ütopik" bir çabadan başka bir şey olamayacağını fark eder yavaş yavaş.[7]

Makhayski, sosyal demokrat oportünizmin kaynağını bulmak için "kurucu pirler"in metinlerine, Engels'in 1890'lı yıllara ait geç dönem yazılarına değil sadece, üstelik bizzat Marx'ın başlangıç yazılarına da dönmek zorunda kalmış ve bunu, söz konusu "hatalar"ın tohumlarını oralarda bulmaktan korkmaksızın yapmıştı: "Marksizmin yanılmazlığının ilanı, barındırdığı oportünist unsurların yanılmazlığını da kapsar. Reformculuk yok olma tehlikesiyle karşı karşıya değildi, tam tersine, tamamen önceden olduğu gibi eski devrimci cümleler maskesi altında gizliden gelişecekti."[8]

5. A. Volsky'nin zikredilen kitabında yer alan "Sosyal Demokrasinin Evrimi" başlıklı yazısından, s. 75.
6. Aynı yerde.
7. A.g.e., s. 41. (1905'te daha sonra yazılan önsözden.)
8. A.g.e., s. 42.

Makhayski, bu ilk yazısı sürgünler arasında iyi karşılandığından, düşüncelerini sürdürür ve -hep hektografiyle çoğaltılmış- bir ikinci ve bir üçüncü kitapçık daha yayımlar 1899'da: bu defterlerde genel olarak sosyalizmi ve Marx'ı suçlar.

Sibirya'da sürgündeyken Makhayski'den çok uzakta bulunmayan Troçki, ilk sürgün anılarında -kendisine 1900 güzünde ulaşmış olan- yazılarından söz eder ve kendisinde bıraktıkları izlenimleri belirtir: "Sosyal demokrasinin oportünizmini eleştiriye tabi tutan ilk defter, olayların ve aktarmaların sıralanmasıyla herkes üzerinde büyük bir etki yaratmıştı. Hatırladığım kadarıyla ikinci defter de aynı türden ama daha zayıftı. Buna karşın -yazarının olumlu programını açıkladığı ve kısmen devrimci sendikalizmden, kısmen işçi sendikacılığından yana belirginleşen- üçüncüsüyse sosyal demokrat sürgünlerin çoğu gibi bana çok fazla yetersiz görünmüştü. Makhayski'nin Vilyuysk dışında pek az yandaşı vardı; eski halkçılar, -özellikle ulaştığı sonuçlarla ilgilenmeksizin- eleştirilerini ayırt etmeden sosyal demokrasiye karşı bir silah olarak kullanıyordu."[9]

Troçki, Makhayski'yle 1902'de İrkutsk'ta karşılaşır ve bütün bir gece boyunca -Struve'e bağlı bir Marksist olan- K. K. Bauer'le yürüttüğü tartışmada onu dinler. Makhayski bu tartışma sırasında habire aynı kanıtları yineler ki, bu da Bauer'i öfkeden çıldırtır. Troçki -bir moladan yararlanarak- bu tartışmaya hafiften karışmaya yeltendiğinde iki hasım üzerine çullanıp onu susmaya zorlar.[10]

Anılarının daha sonraki bir kaleme alınışında Troçki, tekrar bu konuya döner: "Kuzeye doğru daha uzaktaki bir kolonide, Vilyuysk'ta adı (Makhayski) kısa bir süre sonra epeyce ünlenecek bir sürgün vardı. Makhayski, sosyal demokrasi içindeki oportünizmin bir eleştirisiyle başlamış ve

9. L. Troçki, *Katorga y Ssylka*'nın (*Zindan ve Sürgün*'ün) 5. sayısında (Moskova, 1923) "İlk Sürgünüm Üzerine Anılar" başlıklı yazısından (s. 91-95).
10. Aynı yerde.

sürgün kolonilerimizde büyük bir başarı elde etmişti. İkinci defteri Marx'ın iktisadi sisteminin eleştirisine girişir ve şu beklenmedik sonuca ulaşır: Sosyalizm, işçilerin profesyonel aydınlar tarafından sömürülmelerine dayanan bir yönetimdir. Üçüncü defteri, bir anarko-sendikalizm anlayışı içinde siyasi mücadelenin yadsınmasını getiriyordu. Makhayski'nin bu çalışmaları, uzun aylar boyunca Lena Nehri civarındaki sürgünlerin büyük ilgisine mazhar olmuşlardı. Ve bu benim için, yadsımak söz konusu olduğunda pek bir atılgan olan ama canlılıktan yoksun ve kılgısal çıkarsamalarda pısırık bile olduğu görülen anarşizme karşı güçlü bir serum olmuştu."[11]

Anılarının bu ikinci kaleme alınışında, ikinci ve üçüncü defterlerin içeriği hakkında daha açık olmasına rağmen, Troçki boş yere "anarşizm"e karşı "aşılanır": Makhayski, genel olarak sosyalistlerle aynı çuvala soktuğu anarşistlere karşı da hoşgörülü değildir. Şu ünlü tartışma gecesinde Makhayski'nin eleştirisinin gerçek niteliği konusunda "tek laf olsun edememiş" olmak, Troçki'de biraz gücenmeyle birlikte muğlak bir izlenim bırakmış olmalı. Her ne halse... Troçki Sibirya'dan kaçıp Londra'ya varır varmaz Lenin'i durumdan haberdar etmiş ve sosyal demokrat oportünizme karşı şiddetli eleştirisiyle sürgünlerin çoğu üzerinde yarattığı güçlü etkiyi, Marx'a ve aydınlara karşı saldırısıyla yol açtığı kızgınlığı, aynı şekilde "ekonomizm" kalıntılarıyla karışık bir sendikalizm rüşeymi olduğunu söylediği olumlu programını ona bildirmişti.[12]

Eleştirileri ve Düşünceleri

Makhayski'nin bu girişimi, Troçki'nin söz konusu betimlemesinin düşünmemize izin verebileceğinden biraz daha karmaşıktı gerçekte. Makhayski, "demokratik" Fransız Cumhuriyeti'nin Paris proletaryasının en ileri unsurlarını makineli tüfeklerle biçip katlettiğinde Marx'ın *Komünist Manifesto*'su-

11. L. Troçki, *Ma Vie*, s. 143, Gallimard, Paris, 1953.
12. A.g.e., s. 156 ve L. Troçki, *Lénine*, s. 17-18, PUF, Paris, 1970.

nun belirttiğinden çok daha fazla proleterlerin düşmanı olduğunu bilince çıkartmak amacıyla 1848 Haziran günlerini tarihsel başvuru noktası olarak ele alıyordu. Bu düşmanlar, üretim araçlarının sahipleriyle büyük toprak sahiplerinden oluşan kapitalistler değildi sadece, dahası güya "demokratik" ve görünüşte işçi davasından yana, ama gerçekte iyice belirli iktisadi ve tarihi çıkarları savunan bütün bir burjuva bölüğü de bu düşmanlara dahildi.

Burjuvazinin bu "demokratik" bileşeni, endüstriyel gelişime bağlı sosyoekonomik bir görüngüye; bu gelişmenin nitelikli ve uzman yeni bir emekçi tabakasının doğuşuna ve gelişmesine neden olarak ortaya çıkan yeni bir görüngüye; teknisyen, mühendis, bilim insanı, idari ve yönetici personel ve onlara eklenen avukat, gazeteci, profesör ve diğer kalem erbabından vs oluşan bu insanların -sınai, mali, askeri ve toprak sahibi birtakım erki tarafından tutulan kumanda levyelerine henüz sahip olmaksızın- toplumsal ve iktisadi yaşamı her geçen gün daha fazla denetleyip yönettikleri bir görüngüye tekabül eder Makhayski için.

Bu yeni sınıfın konumu zayıftır: kapitalist sömürüye katılıp ondan yararlandıkları halde, kaderleri kodamanların paşa keyfine ve azarlarına bağlıdır tümüyle; bu yüzden de proleterlere yaklaşma ve hatta davalarını -görünüşte- savunma eğilimindedir. Bu; bir yandan onların sömürüde oynadığı rolün, kodamanların gözünde yeniden saygınlık kazanmasına, öte yandan işverenleri nezdinde -günün birinde onların yerine geçme tasarısını hiç akıldan çıkartmaksızın- hizmetlerinin daha iyi değerlendirilmesine elverir.

Bu sınıfa en uygun siyasi ifade; "sanayiciye karşı saldırılarında müdürün ve mühendisin "ücretleri"ne dokunmayan, "aydın emekçilerin ücretleri" vasfıyla "beyaz eller"in bütün gelirlerini dokunulmaz olarak bırakan" ve beyin takımını -Kautski'nin sözleriyle- "sömürüye katılmayan ve de sömürüyle ilgisi olmayan" diye ilan eden sosyalizmdir. Zira "19. yüzyılın sosyalizmi; müminlerinin iddia ettikleri gibi bütün

uygar toplumlar görünümü altında yüzyıllardır var olan baskıcı yönetim biçiminin yani devletin temellerine karşı bir saldırı değildir. Bu, bu yönetim biçiminin tek bir gücünün yani kapitalistlerin egemenliğinin saldırısıdır yalnızca. Bu sosyalizm, başarılı bile olsa, yüzyılların talanını ortadan kaldırmayacak, üretimin maddi araçlarının, toprakların ve fabrikaların özel mülkiyetini kaldıracaktır yalnızca kapitalist sömürüyü yok edecektir sadece."[13]

"Üretim araçlarının toplumsallaştırılması, fabrikaların ve toprağın mülkiyet ve özel yönetim hakkının ortadan kaldırılmasından başka bir anlama gelmediği"ne göre, neye varmış oluyoruz o halde?

"Kapitalist sınıfın mülksüzleştirilmesi, hiç de tüm burjuva toplumun mülksüzleştirilmesi anlamına gelmez henüz... Özel kapitalistlerin ortadan kaldırılmasıyla çağdaş köleler (modern işçi sınıfı) tüm yaşamları boyunca kol gücüyle çalışmaya mahkûm olmaya devam ederler, dolayısıyla onlar tarafından yaratılan ulusal artı-değer de yok olmaz ama tüm burjuva toplumun, bütün soyguncuların asalak varlıklarını sürdürüp beslemenin kaynağı olarak demokratik devletin ellerine geçer. Burjuva toplum, kapitalistlerin yok edilmelerinden sonra da tamamen önceki gibi egemen bir topluluğun, kültürlü yöneticilerin ve idari erkânın, "beyaz eller" dünyasının toplumu olarak var olmaya devam eder; bugünküyle aynı biçim altında yani "aydın çalışanlar"ın "ücretleri" olarak paylaşılan ulusal kârın zilyedi olarak kalır; bu düzen daha sonra aile mülkiyeti ve yaşam tarzı sayesinde varlığını koruyup sürdürür ve kuşaklar boyu tekrar tekrar üretir kendini."[14]

Bu, bir devlet sosyalizmi ya da -günümüzde kabul edildiği gibi- bir devlet kapitalizmi olacaktır; çünkü bu rejim, söz konusu sınıf için karar gücünü kontrol etmenin değil sadece, ama aynı şekilde -bu sınıfın yüksek gelirler ve maddi yararlar biçimi altında kolektif olarak sahipleneceği- üretim

13. *Sosyal Demokrasinin Evrimi*, a.g.e., s. 44.
14. Aynı yerde.

aygıtından tümünden yararlanma hakkına sahip olma üstünlüğünü de sunacaktır.

İfadesini bu tasarıda bulan toplumsal güç, "kültürlü" ve "eğitimli" topluluktur, bilgiyi ve kültürü kendine ayıran topluluktur; bu, "uygarlığın ilerlemesiyle birlikte toplumun orta tabakalarını ve kapitalist küçük mülk sahiplerini kazanan aydın emekçilerin (entelijansyanın) gelişen ordusudur. Sermayenin ve kapitalist devletin ayrıcalıklı "paralı askerleri"nin bu ordusu, bilgilerini satma vesilesiyle kendini sermaye ve devletle karşıtlık içinde bulur ve mücadelenin bazı uğraklarında antikapitalist ordunun bir müfrezesiymişçesine hareket eder. Ama bu, milli kârın ayrıcalıklı tüketicisi aynı zamanda uygarlığın ve kültürün sahibi sıfatıyla, kol emekçilerinin hücumlarına karşı –tüm diğer mülk sahipleri gibi– mallarının savunucusu olmakta onu engellemeyecektir."[15]

Bu sosyalizme en iyi temeli oluşturan ideoloji, Marx ve Engels tarafından hazırlanmış ve bu yükselen yeni sınıf için gerçek bir dine dönüşen bilimsel sosyalizmdir. Marksizm, –insanların iradelerinin üstünde yer alan ve de bilim ve teknik dolayısıyla toplumsal ilerlemeyle özdeşleşen yasalar tarafından yönlendirildikleri için– üretici güçlerin yoğun gelişimi ve kaçınılmaz sınai gelişme kültüyle bu sınıfı cezp eder.

Ayrıca bu "bilimselci" ve "ilerici" görünüm, bilginin seçkin takımının tarihsel haklılık adına kapitalistlerin mirasını alma emellerini bir bakıma mazur gösterir. (Böylece sınıf çıkarlarının düpedüz açgözlülüğünü de gizler.)

Bu yeni dinde cennet, sınıfsız toplumla, komünizmle temsil edilir. Diğer dinler misali bu "proleter cennet" de işçiler karşısında, –onları kandırmak, onları siyasi demokratikleşme ve ekonominin ulusallaştırılması türünden çok daha somut hedeflere, yeni sınıfın iktidara çöreklenmesine ve palazlanmasına izin veren "geçişler"e doğru sürüklemek maksadıyla– cilalanıp parlatılır alabildiğine.

Bu ideal, komünist topluma geçişin "nesnel ve öznel"

15. A.g.e., s. 43.

koşullarının öyle hemen bir araya gelmemiş olmaları, "gerçekçi" olma ve bu yeni tapıncın (tarihsel olgunluğun) günün birinde bu olgunluğun gelişinin nihayet habercisi olmayı istemesini bekleme gerekliliği ölçüsünde daha da gizemlidir, efsanevidir:

"Marksizm, 19. yüzyıl sosyalizminin en iyi ifadesi olduğundan, tüm çağdaş sosyalizmle birlikte kesin vahiyler üzerine kurulu bir dine, bu vahiyde yer alan sömürülenlerin kurtuluşu tasarısının hemen gerçekleşemez olması yüzünden bir dine dönüşmeye karar verdi. Ve Marksizm, bütün sömürücüler bunu ilerlemenin ve egemenliklerinin doğrulanması olarak düşündükleri ve kabul ettikleri için -tıpkı İsa öğretisi zamanında olduğu gibi- çürütülemez proleter bir dinsel öğreti haline geldi."[16]

"Faaliyetleri sırasında sosyal demokrasi, 'proleter' bilimine sosyalist inayeti sokarak işçi yığınlarına sosyalist cennetin gelişini sabırla beklemelerini ve komünist dualarıyla burjuva ilerlemeyi kutsamalarını öğretti."[17]

Bilimsel sosyalizmin kurucusu Marx; Makhayski'ye göre, komünizme götürmesi gereken bolluk boynuzu olarak düşünülen büyük üretimin daha iyi ve daha büyük gelişmesine bir fren oluşturan kapitalist kodamanları, şu unsurları ortadan kaldıracak sınıfın, yetenekli ve bilgili bu yeni sınıfın peygamberidir.

Makhayski, daha o zaman dönemin "İncil"i haline gelmiş olan *Kapital*'i dikkatle okuyup didik didik ettikten sonra, Marx'ın karmaşık emeğin ücretini basit emeğinkine göre ayrıcalıklı kıldığı pasajlar bulur: "Ortalama toplumsal emeğe göre daha üstün ve karmaşık olarak düşünülen emek; eğitimi daha yüksek, dolayısıyla oluşumu daha fazla emek zamanına mal olan ve sonuçta değeri basit emeğinkinden üstün bir emek gücünün ifadesidir. Bu gücün değeri daha yüksek olduğundan, belli ki daha üstün bir emek olarak dile getirilir,

16. Aynı yerde.
17. A.g.e., s. 45.

dolayısıyla aynı zamanda diliminde orantılı olarak daha yüksek değerlerde somutlaşır."[18]

18. Bu pasaj, özgün Almanca baskısında ve Rusça çevirisinde olmasına karşın, Joseph Roy'nın Fransızca ilk çevirisinde yer almaz. Bu eksiklik, Fransızca çevirinin okur için daha açık kılınması amacı çerçevesinde doğrudan Marx tarafından yapılmış düzeltmelerle açıklanabilir (bkz. Fransızca baskısı için Marx tarafından kaleme alınan "Fransızca Baskıya Sonsöz" [*Kapital*, 1. cilt, s. 30, Sol Yayınları, 2004]). Söz konusu pasaj, düzenli biçimde başvuru kaynağı olarak aldığımız Maximilien Rubel baskısında –ek olarak– yeniden kitaba alınmış (bkz. *Economie*, 1. cilt, s. 1650): Karl Marx, "Oeuvres" (*Economie*, Gallimard, Bibl. de la Pléiade, 2 cilt, 1965 ve 1968). Makhayski'nin muhtemelen yararlandığı *Kapital*'in Rusça çevirisi, V. D. Liubimov çevirisi (Saint-Petersburg) olmalı: bu pasaj, bu çeviride yer alır.

....Marx'ın Gotha Program Taslağı'nın eleştirisine ilişkin bir diğer bölüm de bu aynı konuyu ele alır:

"Ama yine de falan kişi fiziki ve entelektüel bakımdan falan diğerinden üstündür ve dolayısıyla aynı sürede daha fazla emek çıkartır ya da daha uzun süre çalışabilir. Emeğin –ölçüme yarayabilmesi için– süre ve yoğunluk bakımından hesaplanması gerekir, aksi takdirde ölçü ayarı olmaktan çıkacaktır. Bu eşit *hak*, eşit olmayan emek için eşitsiz bir haktır. Bütün insanlar tüm diğerleri gibi emekçi oldukları için, bu hak hiçbir sınıf ayrımı tanımaz ama emekçilerin eşit olmayan yeteneklerini ve bu yüzden üretici yeteneklerini doğal bir ayrıcalık olarak zımnen kabul eder. Öyleyse bu, –tüm diğer haklar gibi– kapsamı çerçevesinde eşitsizliğin hakkıdır." (*Economie*, 1. cilt, s. 1419-1420 [bkz. "Gotha Program Taslağı'nın Eleştirisi", 3. eleştiri noktası.])

Her türlü tahmine izin veren emeğin bu ölçümünün, muğlaklığını burada not etmek isteriz.

Kapital'in üçüncü cildinde Marx, "bir yöneticinin özel ücreti" sorununa değinir hafiften... Önce işlevi haklı çıkarır: "Gözetme ve yönetme işi, bağımsız üreticilerin yalıtık emeğinin değil de, üretimin toplumsal olarak eşgüdümleşmiş bir süreç biçimi içerdiği her yerde kaçınılmaz olarak görülür. (...) Bu, eşgüdümlü bütün üretim sistemlerinde gerçekleştirilmek zorunda olunan üretici bir emektir." (*Economie*, 2. cilt, s. 1144)

Daha sonra Marx bir çelişkiye girer: "Ücretli emekçinin kendi ücretini, yetmezmiş gibi –yönetici emeğin karşılığı olarak– gözetme ücretini de üretmek zorunda olmasını" normal bir şeymiş gibi düşünür ki, Makhayski'nin eleştirisiyle çakışan da budur. Ardından bilinen savını yeniden ele alır: "Bir yönetmenin ücreti, kârdan tümüyle ayrıdır ve aynı zamanda nitelikli emek ücreti biçimini alır. (...) Yöneticinin ücreti, diğer işçilerin ücretleri gibi, değişen sermayenin bir parçasını oluşturur." (*Economie*, 2. cilt, s. 1146 ve s. 1147-1149)

O halde yönetim ve gözetim işlevi, patronlar için olduğu kadar basit işçiler için de daha yararlı ve gerekli olmalı! Burada Marx, Makhayskici eleştirinin haklılığını doğrular.

Makhayski, Marx'ın bu aynı vesileyle yönetim ve gözetim işlevlerini uygulama görevlerine kıyasla ayrıcalıklı kıldığı sonucunu çıkartır. "Çok yönlü emek gücü"nün eğitilmesinde geçen yılların bedeli, bir emek gücünden daha fazla bir şey olan, bir "sermaye" olan dolayısıyla temettü sahipleri tarafından yüksek gelir biçimi altında ödenmesi ve verimli olması gereken bir "bilgi" birikimine tekabül eder.

Marx'ın değişmeyen ve değişen sermaye ulamlarını tanımlamak için kapitalist üretimi bütünlüğü içinde değil de sadece yalıtık bir işletmeyi dikkate aldığını tespit ederek *Kapital* eleştirisini sürdürür. Marx, "aydın emekçiler"in ücretlerini, özellikle de üretkenlik artışıyla elde edilen kârlardan gelen tüketimlerini ve kültürel bir seçkin azınlığın kuşaktan kuşağa tekrar üretilmesine ayrılan payı yeniden sabit sermayeye yatırılacak kullanılmış, ölü emek sayesinde gizlemekle suçlanır Makhayski tarafından...

"Kapitalist toplum, özel bir yatırım ödeneğini kendisi için vazgeçilmez olan entelektüel güçlerin eğitiminde kullanır; 'ulusun safi geliri', milli artıdeğerin toplam miktarı, burjuva toplumun 'net geliri' –miras yoluyla aktarılabilir özel mülkiyet biçimi altında– burjuva ailelerin ellerinde bulunmaktadır. Ayrıcalıklı ücretlerin, 'entelijansya'nın her kuşağı, artıdeğerin bir bölümünü yutar. 'Son derece nitelikli' ve 'üstün nitelikte' bir emek gücü haline gelmeleri işte böyle olur. Bu demektir ki, *artıdeğerin bir bölümünü yutmuş olmaları,* –talan mantığına uygun olarak– *başkasının emeğinin, proleterin çalışmasının ödenmemiş ürününü, edinilmiş eğitimin karşılığı olarak ayrılan bir ücret biçimi altında daha sonra alma hakkını elde etmeleri tam da bu yüzdendir.*

Daha sonra tüm bunların *bireysel yeteneklerine bağlı olarak verilmiş ücreti* temsil ettiği söylenir bir de! Burjuva toplum, artıdeğerin 'daha üstün', 'üstün nitelikte' bir emeğe uygun ücret biçimi altında kitabına uydurulan bir bölümünü döl döşüne aktarır ve böylece insanlığın en büyük zenginliği (bilgi), ayrıcalıklı bir azınlığın kuşaktan kuşağa aktarılan tekeli

haline gelir. (...) Yetenekliler, düşünürler, mucitler ancak bu ortamda çıkabilir. Bu sonuncuların 'bilgilerini ve özel bireysel yeteneklerini' 'hakkaniyetli' biçimde gerçekleştirebilmeleri maksadıyla, proletarya yüzyıllardır süregelen kalıtından zorla mahrum edilmemişti yalnızca, üstelik doğal organını yani beynini olağan biçimde kullanma yeteneğinden de yoksun kılınmıştı aynı şekilde."[19]

Böylece Makhayski için "Marksizmin ilk görevi, büyük sanayinin gelişmesi sırasında ekinli [kültürlü] topluluğun sınıf çıkarını yani ayrıcalıklı paralı askerlerin, şu aydın emekçi takımının kapitalist devlet içindeki sınıf çıkarını gizlemektir, maskelemektir.[20]

Onun büyük özgünlüğü; üretim ilişkileri üzerine yerleştirilen çelişkiden daha derinde yer alan toplumsal bir uzlaşmazlığı yani işlerin yönetimi ve onların yapılması arasındaki toplumsal bölünmede var olan uzlaşmazlığı ininden dışarı uğratmasıdır; ayrıca -yapıcı emek üzerinden alınan- yönetme çalışması için ödenen yüksek ücretin bu durumda artıdeğerin el konulmuş bir parçası olacağını göstermesiydi.

Bu, o dönemde böylesi bir ideolojinin ona sağlayacağı yararların iyice bilincinde olan Rus entelijansyasının Marksizm için duyduğu hayranlığı açıklar. Rus Marksistleri; önce burjuvaziye kendilerini sözünün eri yardımcılar olarak kabul ettirme, ardından bir süre sonra patlayacak olan toplumsal çatışmada kendi çıkarlarını düzenleme amaçlarıyla kapitalizmin ekmeğine yağ sürer:

"Rus devrimcisi; sosyal demokrasinin şiddetli işçi devriminin bir hasmı ve bir burjuva ilerleme partisi sıfatıyla bütün anayasal devletlerde bir 'düzen partisi' olduğunun Alman bakanlar ve savcılar için bile açık hale geldiği dönemde, ancak bu dönemde bir sosyal demokrat olmuştu."[21]

19. *Aydın Emekçi*, a.g.e., s. 149-150.
20. A.g.e., s. 223.
21. A.g.e., s. 49.

"Marksistlerin 'proleter' ve yanılmaz bilimiyle aydınlanan devrimci sosyalizmin, burjuvazinin en emin ve en sadık hizmetkârı olduğunu artık bütün Rusya biliyor."[22]

Makhayski, proletarya için kurtarıcı bir çare olarak "nasırlı eller"in vahşi ve doğrudan isyanını, bir çeşit katı ve gayri siyasi "ekonomizm"ni* salık verir. İşçiler, taleplerini karşılamak için yaygın elbirlikleri örgütlemek zorundadır:

"Geçen yüzyılın sosyal demokrat veya anarşist sosyalizm formüllerine karşın, *dünya çapındaki genel grevler aracılığıyla yasalarını devlet iktidarına dayatan yeni bir mücadele dönemi, yeni bir uluslararası işçisel elbirliği dönemi* geliyor işçi sınıfının önüne.

Salt kol emekçilerinin talepleri (tümüyle iktisadi talepler) için yürütülen bu yeni mücadele döneminde işçiler, elbirliklerini ve ayaklanmalarını genişleterek, sadece kapitalistlerin değil dahası tüm şu kültürlenmiş topluluğun, bir işçinin gelirini aşan tüm şu gelir tüketicilerinin mülksüzleştirilmelerini de gerçekleştirecek.

Bugünkü ailenin mülkiyeti yerine herkes için eşit doğmak, eğitim ve kültürde aynı eşit haklara sahip olmak olanağını kazanacaklar."[23]

Makhayski'nin -ilk yazılarında açıklandığı kadarıyla- düşüncesinin başlıca eleştiri noktaları işte böyle.

Sibirya Sonrası

Beş yıl süren Sibirya sürgününden sonra Makhayski'nin Avrupa Rusya'sına dönmesine izin verilmişti. Ne var ki bir polis kontrolü sırasında -kısa bir süre önce kaçmış olan-

22. A.g.e., s. 50.

* Ekonomizm: Toplumsal görüngüleri salt iktisadi nedenlere indirgemek ya da toplumsal değişimi salt iktisadi güdülerin sonucu olarak düşünmek; Lenin'e ve Bolşeviklere göre de sadece iktisadi sendikacılık yanlısı olmak yani işçi mücadelesini salt iktisadi taleplerle sınırlamak.

23. A.g.e., s. 45.

Yuri Stieklov'la[24] karıştırılıp yeniden tutuklanır. Durumu açığa çıkarsa da, tutuklanması sırasında üzerinde çıkan onlarca yazısı yüzünden suçlanıp yeniden hapsedilir. Diğer devrimcilerin dayanışmasıyla toplanan yüklü bir kefalet ödenmesi sonucu[25] serbest bırakılır ama İrkutsk'ta mecburi ikamete tabi tutulur.

Çevresinde küçük bir militan işçi grubu toplanır ve grup 1 Mayıs 1902 vesilesiyle kaleme alınan bir bildiri yoluyla kendini tanıtır. Bildirinin metni, çarlığa olduğu kadar "işçi hareketini dikkatle izleyerek onu kendi amaçları için araç olarak kullananlara, mutlakiyet yönetimi altında egemenliklerine tümüyle ulaşamayan, iktidarın yüksek mevkilerinin tümüne kavuşamayan, (...) devasa Rus devletinde rahat ve çıkar sağlayan küçük mevkileri kapamayan ekinli topluluğun bu tabakalarına" da şiddetle saldırır.

Söz konusu bildiri 1 Mayıs gününü, o güne kadar siyasi nitelikli bir bayram olmuş bu günü, günlük çalışma süresinin kısaltılması için, işçi ücretlerinin artırılması için bir somut talepler gününe, bir iktisadi mücadele gününe, uzun lafın kısası, şu "bilgili çevrenin hizmetindeki" kol emekçilerinin payına düşen kadere karşı, "daha doğmadan mahkûm edildikleri köleliğe" karşı bir öfke hareketine dönüştürmeye çağrıyordu.[26] Bu çağrı, bölgenin sosyalist aydınları tarafından değişik biçimlerde, o civardaki çok sayıda işçi tarafından da olumlu biçimde karşılanmıştı kuşkusuz. Bu etkinlik yöre polis yetkililerinin de dikkatinden kaçmamıştı. Makhayski yeniden tutuklanır ve üç yandaşıyla birlikte Sibirya'nın kuş uçmaz kervan geçmez ücra köşelerinden birinde, Kolima civarında bir yerlerde idari tedbir olarak bir kez daha yedi yıl

24. Bolşevik tarafın Duma'daki müstakbel lideri. Daha sonra *İzvestiya*'nın yöneticisi oldu.

25. Dayanışmacıların arasında sosyal demokratlar, düşmanca anlayışlarını yine de kendilerinden esirgemediği sosyal demokratlar da vardı... Ne demeli, bir başka zaman bir başka anlayış işte.

26. *Aydın Emekçi*, a.g.e., s. 155-161.

sürgün cezasına çarptırılır. İrkutsk yakınlarındaki bir aktarma hapishanesindeki geçici ikametinden, –bir sosyal demokratın, Piotr Garvi'nin yardımı sayesinde– önce Avrupa Rusya'sına ardından İsviçre'ye gitmek üzere kaçarak yararlanır.

Garvi, anılarında Makhayski'nin kişiliğini epeyce sempatiyle betimler: "Bağnaz Polonyalı gözleriyle, seyrek bir çember sakalın çevrelediği etkili yüzüyle orta boylu, sıkı yapılı dış görünümüyle son derece çekici biriydi; canlılığıyla dikkat çekiyordu. Son derece insancıl, dikkatli ve sıcakkanlıydı." Aynı zamanda "tartışmalarda sert, bağnaz, pes etmek bilmeyen ve alaycı" biriydi; kişisel görüşleri konusunda hiçbir biçimde pes etmezdi. Ortak yaşamda "her türlü çocukça oyuna ve şakaya hazır ender görülen neşeli" bir insandı; aynı şekilde "yaman bir satranç oyuncusu, harika biçimde mazurka ve vals yapabilen aşırı bir dans heveslisiydi" de.

Tek zayıf yanı, alkoldü; saf alkol içerdi. Bir gün tıbbi amaçlı epeyce alkol yürütmüş ve hepsini cezaevi kolonisinin diğer "horozları"yla birlikte içmişti.

Makhayski ve taraftarları, "özellikle tehlikeli" dolayısıyla "yakından ve özel biçimde izlenmeleri gereken" unsurlar olarak tanıtılmışlardı yerel jandarmaya. Garvi'ye göre Makhayski, sürgündeki aydınlar arasında işçilerden daha fazla yandaş kazanıyordu ve bunu çoğu durumda aydınların ayrıcalıklı toplumsal kökenlerini daha o günden affettirmek zorunda olduklarını düşünmeleriyle, "işçi davasına olan sadakatlerinin saflığı" konusunda kuşku duyulmasından korkmalarıyla açıklar.

Garvi, aşağıdaki inanç açıklamasını ona atfeder:

"Sosyal demokrasi, proletaryanın en büyük aldanması, burjuvazinin de en habis kurnazlığıdır. (...) İşçiler, daha önceleri sınıf sezilerine uyarak ara sıra ayaklanıyor, kışla-fabrikalarını yıkıyor, onları açlığa ve köleliğe mahkûm eden makineleri öfkeyle kırıp yok ediyor, kanlarını emenleri de öldürüyordu. Onların bu isyanlarını ezip bastırmak

maksadıyla burjuvazinin polise, jandarmaya ve orduya ihtiyacı vardı. İşte tam bu sırada sosyal demokrasi çıkageldi ve burjuvaziyi bir toplumsal devrim korkusundan kurtardı. Bundan böyle polis, ordu ve ceza yağdıran baskı mahkemeleri artık neye yarar? İşçiler sömürücülerine karşı ayaklanır ayaklanmaz sosyal demokratlar onları tutar: 'Aman dikkat! Kışkırtma var!'; 'Disipline tastamam uymanız gerek!'; 'Fabrikaların ve makinelerin tahribi, bir sınıf bilinçsizliğinin ve olgunlaşmamışlığının belirtisidir.' Burjuvazi, bundan böyle mallarının (onların en zayıf yanı) sosyal demokrasi tarafından jandarmalardan daha iyi korunacaklarını bilmekte."

Garvi, işçi sınıfını burjuvazinin siyasi etkisinden ilk kez Alman sosyal demokrasisinin kurtardığını ve böylece işçi sınıfının öncüsü haline gelip sınıf mücadelesini örgütlediğini, "hem zaten Bebel'in kendisi de bir işçi değil miydi?" itirazını yöneltir ona. Makhayski de, Bebel'in "aydın işçiler"le birlikte karşı safa geçtiğini ve sözde işçi partileri yöneticilerinin yalnızca aydınlar, hemen tümüyle aydınlar, o aynı burjuvazinin oğulları olduklarını, ne var ki –"burjuva yönetimi tepkilere ve direnişlere yol açan kaba güç araçlarıyla değil ama sosyalist aldatmacayla kurtardıkları" için– kapitalist babalarından daha akıllı ve becerikli oğulları oldukları şeklinde yanıtlar Garvi'yi.

Garvi yine de sosyal demokrasinin burjuva egemenliğinin yıkılmasını, toplumsal devrimi ve kapitalizmin yerine sosyalizmin geçirilmesini hedef olarak önüne koyduğu itirazında bulunur. Makhayski de onu sertçe yanıtlar: "Nedir sosyalizm? Tamam, kapitalistler olmayacak ama yerlerine aydın işçiler, üretimin düzenleyicileri, mühendisler, teknisyenler, serbest mesleklerden insanlar oturacak. Artıdeğeri ceplerine atacak olanlar onlar; şu sosyalist toplumunuzda egemen olacaklar da onlar ve bu insanlar yeni sınıfı oluşturacak."[27]

27. Piotr Garvi, *Bir Sosyal Demokratın Anıları* (1935'te Paris'te Rusça olarak kaleme alınmış.), s. 287-293, New York, 1946. Garbi daha sonra Menşevik olmuş ve devrimden sonra ilkin Fransa'ya ardından ABD'ye göç etmişti.

Lenin "Yağmalanmış her şeyi yağmalayın!", "Burjuvazinin tasfiye edilmesi ve beyin takımının ezilmesi!" sloganlarını öne sürdüğünde, Garvi 1917'deki Bolşeviklerle Makhayski arasında bir benzerlik olduğunu düşünür ilk anda; buna karşın "Bolşevik parti diktatörlüğünün, burjuvazinin -sosyalizm maskesi altında- "aydın emekçiler"in (Mühendislerin, teknisyenlerin, ekonominin türlü örgütleyicilerinin...) iktidarı tarafından ikame edileceği tehlikesi konusunda Makhayski'nin dile getirdiği kehanetleri doğruladığı"nı düşünür.[28]

Cenevre Günleri

Makhayski 1903 güzünde genç eşi Vera (Rosa Levin) ile birlikte gelip Cenevre'ye yerleşir. 1905'te eşinin bir ahbabı ve düşüncelerinin taraftarı Janine Berson'un mali yardımı sayesinde *Aydın Emekçi*'nin -yeniden gözden geçirilmiş ve daha önce olmayan bir önsözle sonuç bölümünün eklendiği- yeni bir baskısını yayımlar. Kısa bir süre sonra isimsiz iki kitapçık daha: *19. Yüzyıl Sosyalizminin İflası* ve *Burjuva Devrim ve İşçi Davası.*

Özgürlükten mahrum edildiği on bir yılın izlerini taşıyordu hâlâ... 1905 yılının büyük karışıklıklarına katılmak üzere hemen Rusya'ya dönmemiş olmasını açıklayan da belki bu. Max Nomad onunla bu sırada tanışır ve -henüz kırkında bile olmadığı halde ellisinde göstermesi nedeniyle- çok erken yaşlanmış olduğunu düşünür.

Bu dönemde Odessa'da onun fikirleri temelinde kendiliğinden bir işçi grubu doğmuştu 1904'te. 1905 hareketi, tavırlarına yaygınlık kazandırdı ve Ekaterinoslav, Vilnius, Bielestock, Varşova ve Saint Petersburg'da başka gruplar da oluştu. Kendisi de 1906'da Rusya'ya geri dönüp Saint Petersburg'daki İşçisel Elbirliği grubuna katıldı. *Aydın Emekçi*'nin ilk iki bölümünü orada resmen yeniden bastırmayı ve Marx'ın *Kutsal Aile*'de yer alan -henüz Rusça yayımlanma-

28. A.g.e., s. 292.

mış- metinlerinin bir tercümesini açıklayıcı notlarla birlikte yayımlamayı başardı.

Makhayski, Cenevre'de ve Saint Petersburg'da yayımlanan yeni yazılarında daha önce *Aydın Emekçi*'de açıklamış olduğu konuları kâh olduğu gibi kâh daha derli toplu biçimde yeniden ele alır genel olarak. Konuya ilişkin birkaç ek açıklamayla sosyalizm ve aydınlar eleştirisinin ana çatısını açıklığa kavuşturup sağlamlaştırır. Aydınlardan kaynaklanan ve toplumsal devrimi hiç de doğrudan bir amaç olarak değil ama sadece kendi mücadelelerinin nihai sonucu olarak ele alıp inceleyen ideolojiler ve kuramlar konusunda duyulması gereken kuşkuyu yeniden dile getirir: "İşçiler ömür boyu kölece bir kol işine mahkûm edilmiş olarak kalırken aydınlar, devleti yönetmek hakkını elde ettikleri andan itibaren isyan etmeye hemen son verirler ve onları yöneticiler ve egemenler sıfatıyla onaylayan düzeni korumaya çalışırlar yalnızca." [29]

İşçi yığınlarını aldatmanın yeni aracı "sosyalist" ya da "toplumsal bilim"e, bu yığınlar için ulaşılmaz olarak kalan ve bu "bilimleri"nin ince ayrıntılarını çekip çevirmede sırf kendileri yetenekli olan aydınların üstünlüklerini yalnızca somut olarak güvenceye almaya yarayan bu "bilim"e saldırır.

Özellikle de ezilenlerin çıkarlarını -kölelerin ve efendilerin işbirliği yoluyla- ezenlerin çıkarlarıyla özdeşleştirdiğinde, çıkarların herkes için ortak olacağını söyleyen bir toplumun (burjuva toplum örneğinde sivil toplumun) kuruluşu maksadıyla geçmişin "işbirliği"ni çağrıştırdığında da tarihsel materyalizm anlayışına çatar:

"Marx'ın asla yapmadığına karar vermek gerekiyor: Proletaryayla birlikte, felsefeye bulaşmış tüm düşünceleri cehennemin dibine yollamak; tarihte mutlak ilerlemenin -Marx tarafından 1844-47 arasında koyulmuş- nesnel temelin tümünü reddetmek gerek. Bütün bir geçmiş dönemi

29. Jan Waclav Makhayski, *Burjuva Devrimi ve İşçi Davası* (Rusça), s. 12, Cenevre, 1905.

tarihsel, -Hegelci felsefeyle ilişki içinde- nesnel ve iktisadi olarak doğrulamaya yönelen tüm icatları reddetmek gerek.

(...) Toplumun üretici ihtiyaçları, insanlığın üretici ihtiyaçları konusundaki Marksist öğreti, bakış açısı işçi yığınlarının gerçek sınıf anlayışını değil ama daha ziyade ütopik *tek* bir toplum, *tek* bir insanlık eski bakış açısını temsil ettiği için, hiç de iktisadi materyalizmin ilkelerini kapsamadığını kabul etmek gerekir.

Toplumun temeli sıfatıyla üretici ihtiyaçların nesnelci Marksist kuramı; tümüyle idealist bir zemin üzerine kurulmuştur. Bu kuram; uygarlaşmış toplumun, herkesin katılacağı birleşik sözde iktisadi elbirliği, iradedışı bir işbirliği olacağını iddia eden salt düşünceci kurgulardan ve öncüllerden gelir. Marksizmin -sadece gerekliliğin, bilinçsiz ve kaçınılmaz olayların gücüyle varılacak olan- bu elbirliğine atfettiği hafifletici neden, bu sorunda hiçbir şeyi değiştirmez ve bu anlayışı tarihsel bir kayracılık düzeyine taşımaktan başka bir şey yapmaz."[30]

Makhayski, Alman felsefesini işçi hareketine bağlamayı isteyen (Felsefe bu ilişkinin beyni, işçi sınıfı da yüreği olacaktı.) genç Marx'ın bu anlayışına şiddetle saldırır ve "insanların iradelerinden bağımsız olarak" devinen yasaların, "kör" tarihsel güçlerin kaderci anlayışına karşı çıkar. Bazı sınıfların, örneğin burjuvazinin mücadelesini "ilerici" etkileri bahanesi altında "devrimci" diye adlandırmayı reddeder. Ona göre tarihsel gelişmenin muharriki, üretici güçlerin ve toplumsal ilişkilerin gelişmeleri arasında kurulan diyalektik çelişki değil; ama bilgi ve güç, yönetenler ve ifa edenler, aydınlar ve kol gücüyle çalışanlar, -ölçütü ne olursa olsun- seçkinler ve yığınlar arasında kurulmuş olan bu ilişkidir. Ona göre bütün sınıflar mücadelesinin belirtisi olanlar, işte bu uzlaşmaz çelişkilerdir.

30. Marx, *Kutsal Aile*'de (Rusça) yer alan çevirinin Makhayski'nin notlarından, s. 47-48, Saint Petersburg, 1906.

Takındığı bu tavırlar, her ne kadar kendini savunup reddetse de, onu açıkça anarşist düşüncelere yaklaştırır. "Devletin yıkılıp yok edilmesi, yüzyılların yağmasına son vermeye götürür"[31] ve gerici veya ilerici, burjuva ya da sosyalist bir hükümet karşısında bulunmak, eğer durumları yine de değişmiyorsa, işçiler için fark etmez diye açıklar özellikle.

Marx için köylü; "toplumsal ve tarihsel bir olmayan-kişilik" olduğu halde, Makhayski için -genellikle üstü kapalı biçimde ve kimi ender pasajlarda açıkça- proletarya tanımının içinde yer alır. Ayrıca bu tanıma -öylesine gözden düşmüş, öylesine saygınlığını yitirmiş- lümpen proletaryayı da ekler ve tanımını, saflarını terk edip barikatın diğer yanına (ayrıcalıklı ücretlilerin ve aydınların özelliği) kendini yetiştiren işçilere kadar uzatır.

Bu arada düşünceleri belli bir başarı kazanır ve SSCB'deki resmi vakanüvisi Syrkin, bu düşüncelerin, onları savunan grupların öneminin inanabileceğinden daha etkili ve yaygın olduğunu yazar.[32] 1906-1908 yıllarının baskıcı dalgasıyla yok edilmelerinden ya da bu karanlık yıllarla birlikte hareketin geri çekilişine maruz kalmalarından önceki dönemde var olan bu gruplar hakkında pek az bilgi sahibiyiz ve mücadelelerinin sık sık anarşistlerle bir işbirliğine vardığını, çarlığa ve maşalarına karşı -diğer devrimcilerin çoğu gibi- doğrudan savaşımlara atıldıklarını biliyoruz yalnızca.

Bir gazete yazarı olan sosyalist-devrimci Evgeni Lozinski, onun aydınlara karşı olan eleştirilerini -dolaysız çizgisini bilmeksizin- daha saldırgan ve "bilimsel" bir üslupla birçok kitapta ve dergide yeniden ele aldığında, Makhayski'nin tezleri aynı yıllarda daha büyük bir yaygınlık kazanmıştı.

---

31. J. W. Makhayski, *XIX. Yüzyıl Sosyalizminin İflası* (Rusça), s. 29, Cenevre, 1905.

32. L. N. Syrkin, *Kızıl Yıllıklar* (*Krasnaya Letopis*), sayı 6 (33), s. 182-212 (1929) ve sayı 1 (34), s. 117-145 (1930). Bu makaleler daha sonra broşür halinde yeniden yayımlandı.

La Conspiration Ouvrière ve Sonrası

Makhayski, baskılardan kaçınmak amacıyla 1907'de Rusya'yı terk eder ve önce İsviçre'ye ardından Polonya'ya (Krakov'a) döner.

Cenevre'de 1908'de, neredeyse tamamını tek başına kaleme aldığı bir derginin, *La Conspiration Ouvrière*'in ilk ve tek sayısını yayımlar. Bu dergide Rusya'daki son olayların derslerini çıkarır. Sosyal demokratlar tarafından övülen bir burjuva devrim ereğine yönelik sert uyarılarının isabetliliği ve sosyal demokratların davranışlarını değerlendirilmesindeki üstün nitelik, olaylar tarafından doğrulandı. "Kendilerinin de söyledikleri gibi, daha ateşli ve yaygaracı olmalarına karşın" onun gözünde "diğerlerine benzer sosyalistler" olan "sendikalistler ve anarşistler"le arasına bir çizgi çekti.[33] Aynı zamanda işsizlerin ve lümpen proletarya "holiganları"nın özlerinde taşıdıkları köktenci gizil gücü de gösterir.

"Sosyalistler özellikle de sosyal demokratlar, (Ayrıca bütün burjuva toplumla ortak olarak...) düzenle en iyi bütünleşmiş işçiler nezdinde yersiz yurtsuz gezgin garibanlara, en yoksullara, "lümpen proleterler"e yönelik horgörüyü kışkırtmaya çalışır. Sosyalistler, bu maksatla işçiler nezdinde sömürü düzeninin en acımasız içgüdülerini besleyip büyütmekten de kaçınmaz.

Burjuva yaşamın ve sendikaların gelişmesiyle birlikte en iyi ücret ödenen işçilerle en yoksul işçi tabakaları arasında derin hendekler kazılır. (...) Bu sonuncular, belli ki asla tatmin olmamış ve hep isyan eğilimlidir; düzenle daha iyi bütünleşen işçiler, diğerlerinin bu tavırlarını anlamazlar ve kendilerine sağlanan nispeten tatminkâr yaşamlarından memnundur; bundan ötürü ellerindekini kaybetmekten korkar ve bu yüzden burjuvaziye gerekli olanı yani devletin sükûnetini garanti eder."[34]

33. *La Conspiration Ouvrière* (*Raboçi Zagovor*), sayı 1, Eylül-Ekim 1907, s. 75 (bu tek sayı ancak Ocak 1908'de yayımlandı).
34. Aynı dergi, s. 74.

Ve şunu belirtir: "İşçisel devrim, holiganların hiçbir yeniden eğitimini dayatmaz. Tam tersine, aç yığınların duyguları ve özlemleri (ki, burjuvazi buna holiganizm der), bu duyguların ve özlemlerin tek bir istekte birleşmeleri için işçi nüfusun bütün tabakalarına yayılmaları gerekir. İşçilerin burjuvaziden siyasi haklar değil, tumturaklı fikirler değil ama –holiganların yaptığı gibi– iyice ve somut para istemeleri, yalnızca maddi yaşam araçları istemeleri gerekir, "akıl" değil."[35]

Yeni Dönem

Makhayski, 1909-1911 arası yıllarını Polonya-Avusturya sınırında, Tatra Dağları'ndaki küçük bir dağ köyünde, Zakopan'da geçirir. Bu köyde geçimini, –çocukluk arkadaşı romancı Zeromski'nin[36] nüfuzu sayesinde elde ettiği– özel dersler vererek sağlar.

Yetkililerle yaşadığı yeni güçlüklerden sonra Fransa'ya gelir. Paris'te küçük bir banka memuruyken patlayıveren 1917 Şubat Devrimi onu hazırlıksız yakalayıp şaşırtır. Ama koşulları elverir vermez "Her zaman ve her yerde kahrolsun vatan!" açıklamasını yaparak[37] diğer göçmenlerle birlikte Rusya'ya döner. Burada şaşırtıcı olan, iki halk arasındaki geleneksel düşmanlığa rağmen, "kendi" ülkesinden çok, Rusya'da yaşamayı tercih etmiş olmasıdır.

Ekim 1917 Bolşevik devlet darbesini, pek çok köktenci devrimci gibi o da olumlu karşılar; ama yine de yeni iktidarın burjuvaziyi toptan mülksüzleştirmede gösterdiği ikircime karşı, işçi sınıfını susturmasına tepki göstermekte gecikmez.

---

35. Aynı dergi, s. 25-26.

36. Zeromski, romanlarından birinde onu Radek isimli bir kahraman olarak resmeder. Romanın bu kahramanının çekiciliği, genç Karl Sobersohn'u hayranlıkla bu adı almaya iter: bu genç adam daha sonra Radek adıyla Bolşevik liderlerden biri olacaktır. Takındığı bu soyadının gerçekte kime ait olduğunu bilmeksizin kuşkusuz.

37. Vera Makhayski'nin anılarda aktarılıyor (Nomad'ın arşivlerinde yer alan on iki sayfalık bu elyazmaları Amsterdam Uluslararası Toplumsal Tarih Enstitüsü'nde saklanmaktadır.)

Yine tümüyle kendisi tarafından kaleme alınan ve daha önce nisan-mayıs aylarında hazırlandığı halde ancak temmuz 1918'de çıkan derginin, *İşçi Devrimi*'nin (*Raboçaya Revolintsia*'nın) ilk ve tek sayısında dile getirdiği de bu tepkiydi.

İlk yanılgılarının ardından yeni yöneticilerin siyasetinin, sosyal demokratlar ve Marksizm hakkında yaptığı eski eleştirileri sürekli olarak doğruladığı görülür: "Sosyalistler; burjuvaziyi devirerek işçileri hemen kurtarmayı değil de, onları sadece gelecek yönetim için 'hazırlamak', her yerde ve her zaman bitip tükenmezcesine hep 'hazırlamak' zorunda olduklarına inanıyorlar dinsel öğretilerine uygun olarak. Bu arada beyin takımı ve küçük burjuva katmanlar, onlar kendilerini kurtarıyor. Böylece sosyalistler, çarcı mutlakıyeti, işçilerin demokratik özgürlüklerden yararlanarak kendi kendilerini eğitebilmeleri, örgütleyebilmeleri ve sosyalizm için hazırlanabilmeleri için yıkmış olduklarını iddia ediyor. Beyin takımı da hükümet etme gücünü, devletin kasasını ve de -Çardan yana jandarmaların, generallerin ve bürokratların zamanında kendileri için erişilmez olarak kalmış olan- şu çok sayıda küçük makamı hemen avuçlarının arasında buluverdi."[38]

Proletarya diktatörlüğünün kurulmasına rağmen bolşevikler, işçi sınıfının kendi işlerini kendi eline alması için "hazırlanması" yönündeki geleneksel anlayışlarında hiçbir değişiklik yapmaz; "burjuva iktidarı üzerinde kazanılmış zaferden sonra bile, hâlâ sadece günlük köle paylarını alan ve kol işçiliklerine kölece bağlı kalan, yarısı okuma yazma bilmez işçi yığınlarına kendilerine katılarak devleti idare etme ve üretimi yönetme sanatını öğrenme"ye çağrırlar.[39]

"Özerk ve kendiliğinden eylem" için yapılan tüm bu "çağrılar"ın sonucu yeni bir "halkçı" bürokrasinin doğuşu oldu. Devleti yönetmeye girişmiş olanlar, cehalete ve kol işçiliği-

38. *İşçi Devrimi* gazetesi, Makhayski'nin çalışmalarının yeni baskısında, *Aydın Emekçi*'de tümüyle yeniden yayımlandı: Bkz. a.g.e., s. 401 ve devamı.
39. A.g.e., s. 402.

ne mahkûm edilmiş yığınlar değildi kuşkusuz, ama Ekim devlet darbesinin ardından devlet memurlarına dönüşmüş olan aydınlar ve yarı aydın işçilerdi, daha önceleri devrimci "öncü" ve militan olanlardı. Yığınlar da bu yeni bürokrasiye halk komiserleri, işçi mebusları vs türünden halkçı "resmi" yaftalarla hitap edebilmişlerdi ancak.[40]

Sol komünistler; "Bu ana dek Lenin'in 'her aşçıya yönetmeyi öğretmek' türünden 'harika' şiarlarıyla coşup esriyordu. Lenin parlak sloganlarıyla yığınları devrime çekiyor ama Ekim'den çok önce 'özerk, demokratik mücadele görevinin, eski bürokrasinin yerine halkçı ve işçici bir bürokrasinin geçirilmesi olacağı'nı açıklıyordu yine de. Böylece Lenin, farklı 'somut' anlarda kâh 'bireysel inisiyatif'i göklere çıkarmayı, kâh bu inisiyatifi cezalandırmayı bilen sosyal demokrasinin cambazlık sanatında pişip olgunlaşmamış partili yoldaşlarının şu 'sol çocuklukları'na kızma hakkına artık tamamen sahipti."[41]

"Burjuvazinin mülksüzleştirilmesi, fabrikalara ve işliklere işçilerin kendileri tarafından el koynulması bakımından değil de, sadece ve sadece devlet tarafından yürütülen yalıtık ve de kısmi ulusallaştırmalar biçiminde düşünülebilir Marksistler tarafından. Lenin, kendi kafasında 'gerçek iktisadi alan'a sımsıkı bağlı kalarak bir an olsun nesnelci Marksist olmaktan vazgeçmez. Bu koşullarda Bolşeviklerin şu 'doğrudan sosyalizm'i ne anlama geliyor öyleyse? Burjuvazinin hemen ortadan kaldırılmasına ve onun toptan mülksüzleştirilmesine benzeyeceği düşünülen bir şey mi olacak? Elbette hayır! O halde bu, "sosyalizmi yoktan" yaratmak gerekiyor anlamına gelmeli. Burjuva ekonomisi henüz bu noktada değil ve günün birinde buraya varacağı da çok kuşkulu. Lenin, kendi 'sosyalist kuruluş'unda, 'kültürel bakımdan ileri' ülkelerdeki burjuva ekonomisinin daha önce yarattığını gerçekleştirmeye çalışıyor yalnızca."[42]

40. Aynı yerde.
41. A.g.e., s. 402-403.
42. A.g.e., s. 405.

Makhayski, inandığı ilke üzerinde ısrar ederek bitirir: "Sosyalist uyutuculara rağmen işçi yığınlarının devrimlerini kendilerinin yönetmeleri gerekir. İşçisel devrim, tüm sosyalist planlardan ve sorunlardan daha öteye gidecektir. İşçilerin kurtuluşu ve maruz kaldıkları baskıların yıkılması... Bunlar, sosyalizminkilerden çok daha sağlam nedenlerdir. Sosyalizm sadece kapitalizmin devrilmesi için gereken güçleri bir araya toplar ama daha sonra -kol emekçileri sınıfını ve onların çoluk çocuğunu tümüyle kölelik içinde tutarak- kapitalistlerin yerine şu kalıtsal "beyaz yakalılar" sınıfını geçirmeyi ister."[43]

Makhayski, işçi sınıfı için kaygılandırıcı biçimde ve yeni iktidar sanki hiç yokmuşçasına sayıları durmadan artan işsizler sorununu ele alır ve çalışan işçilerle aynı hakları elde etmek için mücadele edecek bir işsizler örgütünün kurulmasını önerir söz konusu derginin ekinde.

Ölümü ve Yankıları

Bu sert eleştiriler belli ki yeni yöneticiler tarafından kötü gözle görülmüş ve dergi yayınını durdurmak zorunda kalmıştı. Makhayski bundan böyle artık konuşmadı: sağlık durumu kötüleşmişti; resmi bir dergide, *Halkçı Ekonomi*'de (Kısa bir süre sonra adı *Sosyalist Ekonomi* olarak değişecekti.) küçük bir düzeltmenlik işi bularak[44] zorla yaşamaya çalışmaktan başka bir şey yapamadı. Onu 1930'lu yılların "temizlik haraketleri"nden büyük olasılıkla esirgemiş olan bir kalp krizi sonucu 19 Şubat 1926'da öldü.

İzvestia ve *Pravda*'da ölümü nedeniyle makaleler çıktı. Eski bir hapishane ve sürgün arkadaşı, Çetlik adında biri, *İzvestia*'nın 24 Şubat 1926 tarihli sayısında çıkan kısa ve saygılı makalesini ona ayırmıştı; *Pravda*'da da N. Baturin (N. Zamyatin) tarafından kaleme alınmış iki sütunluk uzun bir diğer makaledeyse, özellikle Makhayskici tezleri çürütmeye

43. A.g.e., s. 407.

44. Bu iş ona eski "sürgün ve zindan mahkûmları"nın o dönemde çok etkin derneği tarafından sağlanmış olmalı.

özen gösterir. Makhayskici tezler, bu makalede söylenenlere bakılacak olursa, "hâlâ yarı köylü ve en geriler" arasında yer alan işçileri ilgilendiriyordu; nitelikli işçiler de Makhayski tarafından "ayrıcalıklı" olarak gösterilmişlerdi, dolayısıyla "işsizlere, yersiz yurtsuz gezginlere hatta holiganlara" dayanması gerekmişti. "Makhayevcilik", büyük işçisel merkezlerde yine de belli bir saygınlık hatta "kısa ömürlü bir başarı"dan bile yararlanmış söz konusu makaleye göre. Bu makalenin yazarı, "Makhayevçinaya ve başarılarına ilişkin bu canlılığın, gelip geçici olduğu halde, sonuç itibarıyla böylesine uzun yaşamış olmasının" sırrının nerede yer etmiş olabileceğini sorar kendine ve ona göre bu hareketin başarısının "kapkaççı" niteliğinin daha o dönemde belirtisi olan özellikle devrim öncesi yıllarda, gericiliğin en gaddar döneminde (1908-1912) geliştiğini açıklıyordu. Yazar her şeye rağmen "Makhayevçinaya hakkını iade etmek gerektiğini yani gizli örgütlerimizin en hassas yanına -halkçı bir laf salatasıyla- dokunmayı bildiğini, ayrıca sosyalist entelijansyayı teşhirinde, örneğin genellikle çok "gizli çalışan" aydın merkezle çevresinde yer alan işçiler arasında anormal ilişkileri son derece iyi kullanmayı becerdiğini de ekler. O kadar ki, Baturin'e göre bolşevik parti içinde hatalar bile olmuşmuş ve bu konuda Lenin tarafından "komitarlar"a yöneltilen eleştiriyi örnek gösterir. Makale, Makhayevci "korkunçluklar"la menşevik "korkunçluklar" arasında kurulan acayip ve anlaşılmaz bir harmanlamayla biter!

Bir diğer görüş de, Paris'te sürgündeki Rus anarşistlerinin dergisi[45] tarafından yayımlanan bir makalede sesini duyurmuştu. Derginin asıl yazı sorumlusu -1905'ten beri liberter- işçi ve militan Piotr Arşinov, Makhayski'nin anısını sempatiyle selamlamıştı: "Rus özgürlük hareketinin şafağından beri (1900-1905'ten beri) demokrasiye yönelik inanca karşı, sözde 'halk iktidarı'na karşı, tüm bu sloganların arkasında kol emeği

45. "Dielo Truda" (Emek Davası), sayı 11, (Nisan 1926), s. 5-8, Paris.

kölelerinin özgürlüğüne ve bağımsızlığına kastetmeye çalışan yeni egemen bir grubun saldırısının gizlendiğini ilan ederek Rus işçilerini uyarmış ve onları kendi sınıf çıkarları için mücadeleye çağırmıştı." Arşinov, Makhayevskici düşüncelerin "işçi sınıfı saflarındaki en küçük tezahürüne karşı bütün güçleriyle savaşan sosyalist partiler nezdinde yol açtıkları" yaygın düşmanlık yüzünden o dönemde yeterince gelişemediklerini söylüyor ve anarşizm ile Makhayskicilik arasındaki farkları ortaya koyuyordu. Makhayski, sosyal demokrasiye karşı olan mücadelesinde ilk düşünsel esinlerini, nereden bakarsanız bakın, anarşizmden almış ve anarşizm –sermayeye karşı yürüttüğü her günkü mücadelesinden çıkardığı– kendi ideolojisini, devrimci-toplumcu ideolojisini sahiplenirken o, bütün ideolojileri reddetmeye varmıştı. Ama bolşevik tecrübe, çağdaş devlet sosyalizminin egemen ve sömürücü ırası üzerine olan kuramını yine de doğrulamıştı. Onun asıl "değeri, proletaryanın sınıf mücadelesinin ilkelerini son derece keskinleştirmiş, onlar uğruna ateşli bir dürüstlüğe sarılmış ve daha sonra emekçilerle ilgili yalanları içeren her şeyi acımasızca eleştirip ortaya koymuş olmasıdır."

Arşinov'a göre Makhayevçina, bu yönleriyle anarşist devrim hareketine sıkı sıkıya bağlıydı.

Dönemin Koşulları

Makhayski'nin yaşamı ve yapıtları üzerine olan bu kısa başlangıç açıklamasından sonra tezlerini, onları çevreleyen tarihsel ortamda yerine oturtmak, ardından geleceklerini incelemek önemlidir...

Okumuş takımı, bir bütün olarak her zaman egemen gücün düşünsel dayanağını oluşturdu; mensuplarının hepsi, her zaman ve aynı zamanda günün güçlerinin gayretkeş soytarıları, fedakâr savunucuları ve sadık kalem efendileri oldu. Düşüncenin gücü konusunda Bacon'ın söylediklerini anımsatalım: "Bilgi güçtür." Bilgiye bağlı egemen seçkinler

kavramı yeni değil, ezoterik ve dinsel topluluklarla birlikte çok eski zamanlara uzanır. Buna karşın endüstriyel gelişmeye bağlı bir seçkinlik anlayışı, 19. yüzyıl sosyalizminin kökenlerine, daha tam bir ifadeyle, sınai sosyalizminin kurucu piri Saint-Simon'a kadar uzanır. Napolyon savaşlarının yıkıcı dönemine karşı, aynı şekilde -özellikle Adam Smith tarafından temsil edilen- liberal ekonominin "bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler!" düsturuna karşı davranmak isteyen Saint-Simon; toplumsal anlaşmazlıkların menfi muharriki ve "her şeyi yozlaştırarak ahlaksızlık yoluyla felaket üreten bileşkeyi", bu gücü baş tacı edcn savaşın yerine, toplumun genel refahına yönelik gelişen unsuru sanayiye dayanan yeni bir etkinliği geçirmeyi önermişti. Yapıtlarında, yönetme emretmenin yerini alır, hiyerarşi artık soy-sopa bakarak değil, sadece daha iyi üretme yeteneği gereği kurulur; toplumsal yaratıcılık ölçütü bir yasadır, zira "bugün toplumsal düzen, insanoğlunun şeyler üzerindeki faaliyetini biricik, dolaysız ve sürekli amaç olarak almak zorundadır."[46]

Bunun sonucu bu yeni gücün -özellikle sanatçılara, bilgelere ve yararlı idari faaliyetin unsurları olan olumlu yeteneklerin yegâne sahipleri sıfatıyla sorumlulara emanet edilmiş- düşünsel bir güç[47] ve -günlük çalışmalarında halka kumanda eden onların gerçek şefleri" olan sanayinin başları tarafından uygulanan- somut bir güç[48] halinde ikiye bölünmesi gerekir. Bu yeni sorumlular, -rolü bilgilerin ve toplumun örgütlenmesinin ilerlemesiyle uyum içinde olması istenen- yeni bir sınıf oluşturmak üzere eski ayrıcalıklıların (asilzadelerin, ruhban takımının, askerlerin ve hukukçuların) yerini almak zorunda.

Saint-Simoncu tilmizler, ustalarının öğretisini yeniden ele alıp genişletecek ve başka şeylerin yanı sıra kapitalizmin gelişmesine katılacaktı. "Topraklar, işlikler, sermayeler vs tek

46. Saint-Simon ve Enfantin, *Oeuvres Complètes*, XX. cilt, s. 181, Paris, 1863.
47. Aynı yerde.
48. A.g.e. XXIII. cilt, s. 83.

bir koşulla, üretimde sağlanacak en büyük faydayla kullanılmış olabilirler sadece; bu, bu unsurların üretimden yarar elde etmede en becerikli ellere ya da bir başka deyişle sınai yeteneklere teslim edilmeleri koşuludur."[49]

Saint-Simoncular'ın bu ülküsünün sosyalizmin kapsamını ne ölçüde etkilemiş olduğunu daha iyi anlamak, aşağıdaki satırlarda mümkün:

"Yeni bir toplumda olduğumuzu düşünelim... Bu dünyada girişimlerin seçimini, emekçilerin kaderini belirleyenler, görenekleri nedeniyle sınai çalışmalara yabancı ve yalıtık toprak sahipleri ve kapitalistler değil artık. Bugün böylesine kötü ifa edilen bu görevler, toplumsal bir kuruma verilmiştir: bu kurum, üretimin bütün araçlarını elinde tutmaktadır; dolayısıyla endüstriyel faaliyetin bütün kesimlerini aynı anda görmeye elveren bir yerde, bütünlüğün daha iyi görülebildiği bir yerde bulunur; ayrıldığı çeşitli kollar sayesinde bütün ortamlarla, bütün sınai dallarla, tüm çalışanlarla temas halindedir; genel ve bireysel yeni gereksinimlerin farkına varabilir, ihtiyaç hissedilen yerlere çalışacak yeni kollar ve araçlar taşıyabilir. Kısacası üretimi yönetebilir, onu tüketimle uyumlu hale sokabilir ve -dur durak bilmeksizin yeteneklerini keşfetmeye çalışmak ve onları geliştirmek amacıyla en iyi yerde bulunduğundan- en layık sanayicilere emanet eder.

(...) Tek kelimeyle imalat örgütlenmiş, her şey öngörülmüş ve her şey birbirini izlemekte: emeğin bölünmesi mükemmelleşmiş ve çabaların birleştirilmesi her geçen gün daha da güçlü hale gelir."[50]

"Girişimlerin seçimini ve emekçilerin kaderini düzenleyenler", "görevleri herkese -onun ve diğerleri açısından- kendisi için daha önemli işi göstermek olan yüce gönüllü

49. *Doctrine de Saint-Simon, Exposition, Première Année, 1828-1829*, s. 92, Paris, 1831.
50. A.g.e., s. 193-194.

insanlar"dır.[51] Bu "ehliyetli şefler", umumi görüş açısında yer alan ve uzmanlığın yükümlülüklerinden kurtarılmış üstün yetenekli kişilerdir. Bu yetenek, sadece bu liyakate bağlı olacak ve bu, "aktarılabilir, ama sadece bilginin aktarılması gibi aktarılabilir yeni bir mülkiyet hakkı" olacaktır.[52]

Saint-Simon ekolü fikirlerin yayıcıları ve belli başlı tilmizleri olan Bazard ve Enfantin, "insanların doğal eşitsizlikleri"ne inanıyor, hatta bunu "toplumsal düzenin vazgeçilmez" koşulu olarak düşünüyordu[53]. "Gelecekte her bireyin yeteneğine göre bir işe yerleştirilmesini ve ortaya koyduğu işin karşılığı bir ücret ödenmesini öğütlemeleri de bu cümleden sayılır ve bu cümle, daha sonraki sosyalizmin mihenk taşı olacaktı.

Bu sosyalizm; "giderek artan yoksulluğu", zorunluluğun hükümranlığını, maddi işlere bağlı köleliği tasfiye etmenin pırıl pırıl mutluluk düşleri içinde yüzdü her zaman. Bu, başarısının asıl nedeniydi, hâlâ da öyle ve iktisadi yabancılaşmadan kurtuluş (yani -sosyalist ilkelere göre- toptan kurtuluş), proletaryayı betimlemek üzere Saint-Simon tarafından kullanılan formülle, "en kalabalık ve en yoksul sınıf"ın "yetkili" temsilcileri eliyle gerçekleşmek zorunda kuşkusuz.

Bu endüstriyel üreticilik anlayışı, Marx'ta tümüyle yeniden görülür ve onun "bilimsel sosyalizm" anlayışını kesin biçimde etkilemişti. Makhayski'nin söz konusu eleştirileri döneminde "Marksizm"in ne anlama geldiğini burada belirtmek önemli. Bu terim, Marx'ın hayattayken yayımlanan eserleri tarafından sağlanan öğretiye, aynı şekilde 1848-1850 arası dönemde Alman örgütleri içinde ve daha sonra Birinci Enternasyonal çerçevesinde yaşadığı deneyimlere ilişkindi. Bu öğretinin ana yapısını oluşturan buydu ve çok sayıda "Marksist" için hâlâ öyle. O zamandan bu yana Marx'ın yayımlanmamış bazı metinleri, bugüne kadar kabul edilen görünümüyle sık sık

51. A.g.e., s. 209.
52. A.g.e., s. 247.
53. A.g.e., s. 5 (Bazard ve Enfantin tarafından millet meclisi sayın başkanına yazılan mektuptan.)

çelişen bir düşünceyi ortaya koyarak yayımlandılar.[54] Marx'ın gerçek kişiliğine daha yakın olarak gösterilen bu "Marksçı" görünümün, -yazarının o zaman kamuoyunun bilgisine sunmayı gerekli görmediği ama kuşkusuz resmi dogmayı hayli değiştirecek- elyazmaları veya taslaklarla, ortaya koyulmuş olması yine de üzücü. Bu durum, ölümünden sonra yayımlanan eserlerinin (Her hâlü kârda ancak "resmi bir vasiyet" oluşturabilecek eserlerinin...) erimini adamakıllı sınırlar.

Geçmişte onun adını kullanmış "Marksizmler"in belirsizliklerinin isim babalığını Marx'ın sırtına yüklemenin zorluğunu da görmek gerekir aynı zamanda.[55]

Eğer Marksizm böylece genellikle egemen eğilimli bir ideolojiye dönüşmüşse bu, bir sürü kaçınılmaz körü körüne hayranlık ve sapkınlıkla birlikte ondan gerçek dünyevi bir din oluşturan "cennet" vaadi sayesinde mümkün olmuştu. Marksizmin iç çelişkilerine eklenen bu görünüm, çeşitli mirasçılarına hem ortak köklerinin hem de karşılıklı kinlerinin nedenlerini onda bulmalarına elvermişti.

Bu anlamda Marksizm, istisnai olarak durgun tarihsel bir uğraktı ve hâlâ öyle. Marx, Heine'nin eğretilemesini tam sırasında üstlenebiliyordu: "Talihsizliğim, ejderhalar ekmiş ama ancak pireler biçmiş olmaktı."

Marx'ın kendisini ilgilendirene gelince... Onun "Marksizm"le olan ilişkisinin belirsizliği, kendi zamanının muğlaklı-

---

54. Başkalarının yanı sıra sadece 1932'den beri bilinen *1844 Elyazmaları'nı*, *Alman İdeolojisi*'ni veya *Vera Zasuliçe Mektup*'unu, değişik metin ve taslaklarını sayabiliriz. Marx ve Engels arasındaki yazışmaların tamamının ya da -Alman sosyal demokrasisinin arşivlerinde- Amsterdam Uluslararası Toplumsal Tarih Enstitüsü'nde saklanan başka yayımlanmamış yazılarının yayımlanmaları nedeniyle Fransız okurun nasibine hâlâ umulmadık şeyler düşebiliyor.

55. Özellikle Leninizmle, -kendisi de bir Tatar-Leninci olmadan önce- Charles Rappoport'un 1918'de söylediği şaka yollu şu "Tatar soslu Blankizm"le birlikte gelişmiş olan bağnaz çok sayıda Marksist değişke görmüştük. Bunun en çarpıcı örneği, "en değerli sermaye insan"ın öylesine devasa ölçüde öldürüldüğü Stalin'in o kanlı serüvenidir.

ğını yansıtıyormuş gibi geliyor bize. (Tahlilleri sadece basit inceleme varsayımları ve "yönlendirici ipucu" muydu yoksa ebedi gerçekler ve değişmez yasalar mıydı?)

Marksizmin bu çerçevede tanımlanabileceği veya tanımlanmak istenebileceği varsayılırsa, kabul ettiği başka düşünürlerin çok sayıda etkileri dikkate alındığında, bu, -"ütopik" ve "bilimsel" karışık- genel olarak kabul gören 19. yüzyıl sosyalistleriyle sıkı ilişki içinde olmak zorundadır.[56]

Makhayski döneminde Marksizm, aşağıda kısaca açıklanan ana hatlara dayanıyordu her hâlü kârda:

- İnsanoğlunun iktisadi yabancılaşmasına; bütün eşitsizliklerin kaynağına çare olarak bir son amacı, komünist toplumu öneriyordu;

- Bu amacın tarihsel nedenleri, toplumsal üretim ilişkilerini dönüştüren üretici güçlerin artan gelişmesini denetlemede kapitalist toplumun kaçınılmaz iflasıyla ortaya çıkıyordu;

- Proletarya bu gelişmeyi iyi bir sonuca ulaştırmaya muktedir tek sınıftı; bütün toplumu kurtarma görevi için yaratılmış sınıf, proletaryaydı;

- Saptanan araçlar da, kapitalizmin kendi çelişkilerinin kurbanı olacağı noktaya kadar bu gelişmeye yardım etmeye ve yerini almaya çağrılan sınıfın -önce demokrasinin, ardından iktidarın fethiyle- siyasi bakımdan eğitilmesiydi.

Bunlar bir kez koyulduktan sonra bütün sorun, proletaryanın bu önemli tarihsel görevini tek başına göze alacak güçte olup olmadığını bilmekten ibaretti. Kısacası kapitalist üretimle olan ilişkisinde kendi olanaklarıyla kendi kendini

56. Marx'ın anlaşılır bir değerlendirmesi için L. Laurat'nın (Otto Machl, 1898-1977) yazılarına başvurmak gerek: *Le Marxisme en Faillite?*, Paris, 1939; *Le Manifeste Communiste de 1848 et le Monde d'Aujourd'hui*, Paris, 1948; aynı şekilde *Le Contrat Social*'de (1957-1968), *La Revue Socialiste*'te yayımlanmış yazıları ve başka kitapları da. Bu yazılar, "Marksist" katkının tahlili içindi. Daha tam ve "Marksçı" bir bilgi için Marx'ın kitaplarının M. Rubel tarafından yapılan baskıları gibi (a.g.e. [*Economie*], 1. ve 2. cilt) aynı yazarın şu kitaplarını da incelemek gerekir: *Karl Marx, Essai de Biographie Intellectuelle* (Marcel Rivière, 2. baskı, 1971) ile *Marx, Critique du Marxisme*, (Payot, 1974).

eğitebilir, uygun bir anda dümeni ele geçirmek için yeterli bir olgunluğu kazanabilir ve kendi egemenliğini, sınıf hâkimiyetini uygulayabilir miydi?

Zaten Marx da dikkatleri; "işçi partilerinin en kararlı bölümü", "her zaman önde giden bölümü", özellikle de "kuramsal bakış açısından" "işçi hareketinin koşullarını, gidişatını ve genel sonuçlarını anlamada proletarya kitlesinin geri kalanına göre" üstünlüğe sahip olan komünistlerin rolü üzerine çekmekteydi.[57] Üstelik Marx'a göre "burjuvazinin önemli bir kesimi, özellikle de tarihin genel gelişimini kavramsal açıdan anlama düzeyine yükselmiş olan burjuva ideolog kesimi proletaryadan yana geçmekteydi." Yani proletarya bu hassas görevinde iyice desteklenmiş durumdaydı.[58]

Marksizmin; sadece kapitalist üretim tarzının savunulması ve açıklaması olarak değil, üstelik -gelecek bir can çekişmenin boğucu sıkıntılarına aday- burjuva toplumun devamlılığını sağlamasından önce, gelişmesiyle uyumlu bir biçimde yer alacak yenilikçi bir ideoloji olarak da ortaya çıkması işte bu koşullarda olur.

Proletarya davası için Marx tarafından düşünülen bu "destek", onun döneminde üzerinde hemfikir olunmaktan çok uzaktı. Sözgelimi Birinci Enternasyonal'in Cenevre Kongresi sırasında (3-8 Eylül 1866), başkalarının yanı sıra Malon, Varlin ve Fribourg'dan da oluşan Fransız delegasyonu, -birliğin amacına yabancı kendi amaçları için onu bir araç haline getirmeyi isteyecek parti adamları ve muhterisler tarafından istila edilmeye bırakmak zorunda kalınması tehlikesinden kaçınmak üzere- "düşünce işçileri"nin Enternasyonal'den çıkarılmalarını ve proleter sıfatını kol emekçileriyle sınırlamayı önermişti. Alman temsilciler de, -sanki işçi ona yaraşır değilmişçesine yahut onu takdir etmeyi bilmiyormuşçasına- bunun bir bakıma "bilimin mahkûm edilmesi" olacağını söyleyerek söz konusu öneriye karşı çıkmıştı.

57. *Manifeste du Parti Communiste: K. Marx, Economie*, a.g.e. 1. cilt, s. 174.
58. A.g.e., s. 171.

Sonuç olarak Fransız önerisi kabul edilmedi. Bu durumda Fransızlar, liberal mesleklere bağlı insanların veya kapitalistlerin bile kongrelerde işçi sınıfının çıkarlarına aykırı düşünceleri baskın çıkartabilecekleri korkusuyla, hep bu kaygıyla Emekçilerin Uluslararası Birliği (UEB) kongrelerine delege seçilebilme olanağının en azından işçilere mahsus olmasını isteyerek bir başka öneride bulunmuştu. Hatta Tolain, bu kongrede, ayrıcalıklı sınıflardan gelen üyeleri ya sermaye adına ya da diplomalı sıfatıyla hasım olarak bile görmüştü.[59]

1872'deki La Haye Kongresi'nden kısa bir süre sonra UEB'nin Cenevre Romand Komitesi, Britanya Federal Konseyi'ne yazdığı bir mektupta eski Londra Genel Konseyi'ni şiddetle eleştirmiş, hatta "sözde düşünce emekçileri"nin çıkarılmalarını ısrarla isteyerek, Marx'a göre (bkz. Sorge'a yazdığı 27 Eylül 1873 tarihli mektup.) "Juralılardan daha öteye" bile gitmişti.

"Emekçilerin kurtuluşu, emekçilerin kendilerinin eseri olacaktır" şiarının UEB'nin düsturu haline geldiğini de hatırlatmak isteriz bu noktada.

Böylece Makhayski'nin söz konusu girişimi, "kol emekçiliğinden yana" eğilimle olan bu devamlılığı içinde bütün belirginliğini kazanır. Ayrıca ve özellikle Sibirya'da geçirdiği günler boyunca Bakunin'in yazılarıyla içli dışlı olmalıydı; Marksizm ve sosyal demokrasi eleştirileri, Bakunin'in eleştirilerine dayanıyordu kuşkusuz. Bu yüzden, burada Bakunin ekolü eleştirilerinin özü üzerinde durmak uygun olacaktır.

Bakunin'in Eleştirileri

Bakunin, Marx'ın siyasi kavramlarına yani asıl olarak "emekçi sınıfların büyük görevi" ve "proletaryanın büyük ödevi" olarak yüceltilen siyasi iktidarın ele geçirilmesi ama-

59. *La Première Internationale*, J. Feymond'un yönetimi altında yayımlanmış bir belgeler derlemesi, "2. cilt, s. 68 ve 373, Cenevre, 1962".

cına[60] ve proletaryanın -Bakunin'e göre- bütün üretim araçlarını gerçekte "ulema" bir azınlık tarafından denetlenen devletin ellerinde merkezileştirmeye yol açan egemen bir sınıf halinde oluşumu ilkesine çatar her şeyden önce:

"Bay Marx'ın halkçı devletinde ayrıcalıklı hiçbir sınıf olmayacaktır deniliyor bize: Sadece siyasi ve hukuki açılardan değil, dahası iktisadi açıdan da herkes eşit olacak. En azından bize vaat edilen bu. Her ne kadar yapılış biçimiyle ve izlenmek istenen yolda bu sözün asla tutulamayacağından enikonu kuşku duyuyor olsam da. Orada artık sınıf olmayacak ama bir hükümet olacak ve bunun -bugünkü hükümetlerin hepsinin yaptığı gibi- yığınları siyasi olarak yönetmek ve idare etmekle yetinmeyecek üstelik zenginliklerin *adil* bölüşümünü ve üretimi, toprakların ekilip biçilmesini, ticaretin örgütlenip yönetilmesini ve nihayet tek bankacı olan devlet tarafından üretimde sermaye kullanılmasını ellerinde toplayarak yığınları iktisadi olarak da yönetecek aşırı derecede karmaşık bir yönetim olacağına dikkatinizi çekmek isterim. Tüm bunlar, çok büyük bir ilimle bu hükümette yer alacak koca beyinli kafalar gerektirecektir. Bu, bütün yönetimlerin en zadegan havalı, en kibirli, en küstah ve başkalarını alabildiğine küçümseyen *bilimsel aklın* hükümranlığı olacaktır. Burada yeni bir sınıf, hem gerçek hem asılsız yeni bir ulema hiyerarşisi olacak ve bu dünya, biri bilim adına egemen bir azınlık diğeri de cahil çoğunluk halinde ikiye bölünmüş olacak. Bölünmüş bölünmemiş, ne halse... cahiller her zaman tehlikeli kalacaktır!

Böylesi bir yönetim, bu yığında çok ciddi hoşnutsuzluklara yol açmaktan da geri kalmayacak ve Bay Marx'ın zihinleri aydınlatan kurtarıcı yönetiminin bu hoşnutsuzlukları bastırmak üzere -ötekilerden daha az sert olmayan- silahlı bir güce de ihtiyacı olacaktır."[61]

---

60. Marx tarafından kaleme alınmış UEB'nin "Açış Konuşması"ndan: Bkz. *Economie*, 1. cilt, a.g.e., s. 467 ve UEB'nin tüzüğü, "a.g.e., s. 472".

61. *Archives Bakounine*'de yer alan *Lettre aux Compagnons du Jura*, 3. cilt, s. 204, Leiden, 1965.

Öngörülü bu saptama Bakunin'in yazılarının yalıtık bir parçasında dile getirilmiş değil sadece; bu görüş, bu Rus devrimcisinin temel yapıtı *Devletçilik ve Anarşi*'de yoğun biçimde açıklanan tavırlarının mihenk taşını oluşturur:

"Günümüzde bu ada layık bir devlet, tek bir sağlam temele yani askeri ve bürokratik merkezileşme temeline sahip olabilir ancak. Monarşi ve en demokratik cumhuriyet arasında tek bir fark vardır yalnızca: birincide bürokrat takımı, mülk sahibi ve ayrıcalıklı sınıfların tam yararı için, aynı şekilde kendi çıkarı için de kral adına halkı ezer ve onları canlarından bezdirir; bu aynı takım, cumhuriyet idaresinde yine aynı cepler ve aynı sınıflar için ve aynı biçimde, ama bu kez halkın iradesi adına halkı ezer ve canından bezdirir. Cumhuriyet idaresinde güya devlet tarafından temsil edilen sözde ulus [yani] yasal ülke, yaşayan ve gerçek halkı boğup bunaltıyor ve boğup bunaltmaya devam edecek. Ama sırtına vurulacak sopanın sıfatı halkçı olduğunda, halkın yaşamı yine de daha kolay olmayacak.

(...) Böylece -biçimleri ne kadar demokratik olursa olsun, hatta halkın temsilcisi diye bilinen şu mutlak yalan anlamında en kızıl en halkçı cumhuriyet de olsa- hiçbir devlet, halkın ihtiyacı olanı yani -vesayet veya zorlama biçimi altında müdahale olmaksızın- kendi çıkarlarını aşağıdan yukarıya serbestçe düzenlemesini verecek güçte değildir. Zira devletin tümü, en cumhuriyetçi ve demokratik olanı bile, hatta Bay Marx tarafından düşünüldüğü gibi sözde halkçı olanı bile -halkın gerçek çıkarlarını halkın kendisinden güya daha iyi bilen- ulema dolayısıyla ayrıcalıklı bir azınlık tarafından yığınların yukarıdan aşağıya doğru yönetilmelerinden başka bir şey değildir özünde."[62]

"Halkın gerçek çıkarlarını halkın kendisinden" güya daha iyi bilen "allame bir azınlığın" egemenliği altındaki devletin,

62. A.g.e. IV. cilt, s. 219-220, 1967 [Türkçesi için bkz. M. Bakunin, *Devlet ve Anarşi*, s. 29, Agora Kitaplığı, 2006].

hatta "işçisel", olabildiğince "kızıl" devletin bu tahlilinin doğruluğunu tarihsel tecrübenin ışığında görebiliriz.

En ilginci, Marx'ın *Devletçilik ve Anarşi*'nin önemli bir bölümüne yönelik notlar biçimindeki elyazmalarını okuyarak öğrenebilmemizin kısa bir süre önce mümkün olmasıdır. Marx'ın Rusya için büyük bir ilgi gösterdiği ve Rusça belgelerden daha iyi faydalanabilmek amacıyla Rusça öğrendiği bilinir. Söz konusu notlar, Birinci Enternasyonal içindeki ünlü bölünmeden sonra 1874-75'e doğru yazılmışlardı. Marx bu dönemde, Bakunin konusunda pek az sıcakkanlıydı sanki. (Bu yüzden bazı görüşlerini abartacak derecede daha az samimi.)

Bakunin'in "Eğer proletarya egemen sınıf haline gelirse, 'kime egemen olacak' diye sorulacaktır; bu, bu yeni egemen sınıfa, bu yeni egemen devlete tabi bir sınıf, hâlâ bir sınıf kalacak demektir öyleyse"[63] şeklindeki sorusuna Marx şu yanıtı verir:

"Bu, diğer sınıflar özellikle de kapitalistler sınıfı var oldukça, –proletaryanın iktidara gelişiyle düşmanları ve toplumun eski örgütlenmesi henüz ortadan kalkmamış olacakları için– proletarya kapitalistler sınıfına karşı mücadele ettiği sürece, *zor* önlemlerinin dolayısıyla hükümet önlemlerinin kullanılmaları gerekir demektir: Kendisi hâlâ bir sınıf olarak duruyorsa, sınıf mücadelelerinin ve sınıfların varlığının dayandığı iktisadi koşullar henüz ortadan kalkmamışlarsa, bu koşulların zor yoluyla tasfiye edilmeleri ya da değiştirilmeleri gerekir ve bu değişim süreci zor aracılığıyla hızlandırılmalıdır."[64]

---

63. A.g.e., s. 346-347.

64. Marx'ın bu notları ilk kez Riazanov tarafından *Létopissi Marksisma*'da (II) 1926'da yayımlanmışlardı. 1935'te "Contre l'Anarachie" adlı Fransızca bir broşürde ve daha sonra Marx, Engels ve Lenin'in makalelerinden "Sur l'Anarchisme et l'Anarcho-Syndicalisme" başlığı altında (Moskova, 1973) yapılan bir derlemede yeniden yayımlanmışlardı. Biz burada bu sonuncudan yararlandık. Almanca'dan çevrilmiş bu notlar, söz konusu derlemenin 162-169 arası sayfalarında bulunabilir [Türkçesi için bkz. Marx-Engels, *Anarşizm Üzerine*, s. 151-152, Sol Yayınları, 2. baskı, 1999.]

Marx'ın düşündüğü bu "*zor* önlemleri, hükümet önlemleri" nelerdi? "İktisadi koşullar"ı tasfiye etmek veya dönüştürmek, bu dönüşüm sürecini hızlandırmak zorunda olan bu zor neyin nesiydi?

Bu sözler, "iktisadi gelişmenin belli tarihsel koşulları"na bağlanması gereken toplumsal bir devrim, "bu koşulların öncüllerini oluşturdukları" toplumsal bir devrim anlayışla dengelenir: "O halde bu devrim, kapitalist üretimin -halk yığını içinde en azından önemli bir yer tutan- sınai bir proletaryayla buluştuğu yerde olanaklıdır ancak." Bu anlayış, -iktisadi durum ne olursa olsun yeter ki "proleter" parti tarafından ele geçirilmiş olsun- iktidarın ele geçirilmesi ve iktidarın korunmasını içeren Leninci anlayışa ters düşer, hatta itibarını beş para eder.

Bakunin devam eder: "Devletten söz eden; kaçınılmaz olarak egemenlikten dolayısıyla kölelikten söz eder, ister kabul edilmiş ister gizlenmiş olsun, baskı uygulamayan bir devlet, anlamsız bir saçmalıktır. Devletin düşmanları olmamız, işte bu yüzden."

Bakunin sorar: "Egemen sınıf olarak örgütlenmiş proletarya ne demek? Bu, proletarya tümüyle kamu işlerinin başında olacak demek mi acaba?" Marx'ın bu sorular karşısındaki eleştirel yorumu pek bir öğreticidir doğrusu: "Bir sendikanın yürütme komitesi, bu sendikayı tek başına mı oluşturmaktadır? Bir fabrikadaki bütün işbölümü, bu bölünmeden kaynaklanan çeşitli işlevlerle birlikte ortadan kaldırılabilir mi? Ayrıca Bakunin'in şu 'aşağıdan yukarıya' şemasına göre, aşağıda hiçbir şey yokken her şey 'yukarıya' oturtulabilir mi?"

Bir sendikanın hele hele "proleter" bir partinin "yürütme komitesi"nin herkesin üstünde ve her şey için onlar adına kararlar alarak tüm üyelerini temsil edebilmesinden bu yana değil yalnızca, üstelik "yukarı"nın onu tek başına oluşturan "çok değerli" tek bir üyenin şahsında toplanabilmesinden beri de "aşağı"nın elinden artık bir şey gelmediği görüldü.

Devletin bağrındaki -bürokratik ve sosyalist- bir azınlığın oynayacağı bu ayırıcı işlev konusunu Marx'ın kavrayamadığını saptamak, doğrusu şaşırtıcı. Bu kavramama, Bakunin'in izleyen satırlarında daha bir aşikâr :

"Halkın çok büyük çoğunluğunun ayrıcalıklı bir azınlık tarafından yönetilmesi... Ama bu azınlık, der Marksistler, işçilerden oluşacak. Evet, kuşkusuz ama halkın yöneticileri ve temsilcileri durumuna gelir gelmez işçi olmaktan çıkışıp proleter dünyaya devletin tepesinden bakmaya başlayacaklar ve artık halkı temsil etmeyecekler, bizzat kendilerini ve yönetme tutkularını temsil edecekler. Bundan kuşku duyan, insan doğasını tanımayandır.

Buna karşın bu seçilmişler, inançlı sosyalistler dahası allameler[65] olacaktır."

Marx, şakayla karışık bir yanıt verir ona: "Bugün bir fabrikatör belediye meclisi üyesi olması yüzünden ne denli kapitalist olmaktan çıkışıyorsa" işçiler de o ölçüde işçi olmaktan çıkışacaktır.

Ardından, hep aynı satırlarla ilgili olarak şunları ekler: "Şayet Bay Bakunin, işçi kooperatifi imalathanesindeki bir yöneticinin durumunu bilmiş olsaydı, beyzadelere yaraşır tüm şu karasevda da cehennemin dibini boylardı. Fırsatını bulabilse kendine şunu sorardı: Madem böyle adlandırmaktan hoşlanıyor işçi devletindeki idari işlevler hangi biçimleri alabilecektir?"

Bakunin "allamelerin egemenliği"ni "olabilecek en kırıcı ve küçümseyici, en ağır" sözlerle suçladığında Marx, şunu not eder: "Amma da sayıklama ha! 'Duymazlıktan' gelmekte ısrar ettiği ve 'proleter' veya 'sosyalist' sorumlular bakımından ya da onlar adına konuşan veya işçi kooperatiflerinde siyasi görevleri ellerinde tutan bir azınlık bakımından -daha da fazla- bürokratik ve zorba bozulmanın en ufak ihtimalini

65. *Ucenyj*, Rusça'da allame; bilge, bilgin anlamlarına gelir ve yükseköğrenime veya geniş bir kültüre sahip tüm zevatı betimler. Bu sözcük, Makhayski'nin sözünü ettiği "kültürlü, okumuş âlem"le çakışır.

kabul etmeyi reddettiği görülüyor. İktidar sayesinde bu bozulma, ona bir yanılgı ve 'beyzadelere yaraşır bir karasevda' gibi görünüyor. Ne demeli, tuhaf."

Marx, Bakunin "allamelerin bu egemenliği"nin olası geçici ırası üzerinde kendi kendini sorguladığında da bu sağır monoloğunu sürdürür: "Hayır dostum! Eski dünyanın direnen tabakaları üzerinde işçilerin *sınıf egemenliği*, sınıfların varlığının iktisadi temelleri ortadan kaldırılmış olmadığı sürece devam edebilir." Eleştirel yorumunu Bakunin'in "işçi yığınlarının aşağıdan yukarıya özgür örgütlenmeleri" konusunda en belirsizlerinden bir sözcük yani "budalalık" sıfatıyla bitirdiği için, tüm istismarcı yorumlara kapıyı açık bırakan ve şu "sınıf egemenliği"nin doğası hakkında yanlış anlamaları koruyup sürdüren de bu.

Bu "Marksist" tavır, "proletarya" diktatörlüğünün sınıf doğası ve süresi konusunda olduğu gibi, "işçi" devletinin daha sonraki bir bozulma olasılığı konusunda da en büyük kuşkulara yol açabilir ancak.

Marx'ın proleter sınıfa son verme nihai arzusu inkâr edilemez, ama -ideolojisini kendi hesabına kullanacak üçüncü bir toplumsal gücü düşünmeyi başarmaksızın- şu kapitalist/işçi çiftinin esiri olup olmadığını sorma meşru hakkına da sahibiz; veya Marx, ola ki tamamen basitçe kendisinden önceki ütopik sosyalistlerin mesihçiliğini* iyice benimsemiş ve "bilenler"in yönetici rolü de (Bakunin buna -Marx'ın kendisini düşünerek- "bilimsel akıl" diyordu.) onun için açıktı; yani bilimsel sosyalizmi anlamaya muktedir olanlar, sadece onlar proletaryayı ve tüm insanlığı komünizm yoluna sokacak "yeteneğe" sahip olabilirdi. Devlet gibi egemen rolleri de, kafa emeği ile kol emeği arasındaki farklılıkların ortadan kalkacağı gün, ancak belirsiz bir gelecekte "ortadan kalkmaya"ya mahkûmdu. Marx'ın "geleceğin kazanları için yemek tarifleri" vermeyi neden reddettiğini anlayabiliriz bu durumda.

* İnsanlığın, bütün dinlerde olduğu gibi birileri tarafından ille de yukarıdan "kurtarılacağı"na duyulan inanç.

Bakunin, Marx'ın eleştirisinin "özlü maddesi"ni göstermişti. Makhayski'nin buna zımnen başvurmuş olması olasıdan da öte. Makhayski'nin aynı şekilde Kropotkin'in özellikle *Ekmeğin Kazanılması*'nda (1892) içerilen eleştirilerini okuyup öğrenmiş olması da kuvvetle muhtemel...

"Sermayenin halihazırdaki zilyetleri, bu düzeni (ücretliliği) korumak maksadıyla bazı ödünler vermeye hazırlar: Örneğin kârlarının bir bölümünü emekçilerle bölüşmek ya da kazanç arttığında ücretleri de artırmaya zorlayan bir ücretler cetveli hazırlamak... Uzun lafın kısası, yeter ki sanayiyi yönetme ve böylece elde edilen kârları alma hakkı hep onlara bırakılmış olsun, bazı özverilere rıza gösterirler.

Kolektivizm; bilindiği gibi bu sisteme önemli değişiklikler getirir, ama ücretliliği de korur. Tek başına devlet yani -ulusal veya beldesel- yönetim patronun yerini alır. Bu kişiler, ulusun veya beldenin temsilcileriyle onların -sanayinin yöneticileri haline gelen- delegesi ve memurudur. Üretimin sağladığı artıdeğeri herkesin çıkarı için kullanma hakkını kendilerine ayıranlar da onlardır. Ayrıca bu sistemde el emekçisinin işiyle, daha önce öğrenim görmüş kişinin emeği arasında çok ince ama ağır sonuçları olan bir ayrım düşlenir: El emekçisinin işi, kolektivistin gözünde sadece *basit* bir emektir; öte yandan sorumlu, mühendis, âlim vesaire de, Marx'ın *karmaşık* emek dediğini gerçekleştirir ve daha yüksek bir ücret alma hakkına sahiptir; ancak herkes devletin "ücretlisi"dir, herkes "memur"dur. Hapı kolayca yutturmak için böyle denilmekte şu son günlerde."

Daha sonra Kropotkin, kuşkusuz basit ama maalesef tümüyle gündemde olan bir gerçeği hatırlatıyordu: "Madem öyle, gelecek devrimin insanlığa verebileceği en büyük hizmet, ücretliliğin içinde imkânsız ve uygulanamaz hale geleceği ve ücretliliğin olumsuzlanmasının komünizmin kabul edilebilir tek çözüm olarak kendini dayatacağı bir durum yaratmak olacaktır."[66]

66. Piotr Kropotkin, *La Conquête du Pain*, s. 73-74, Stock, Paris, 1892.

Böylece Makhayski'nin eleştirisinin öyle pek yeni olmadığını görüyoruz; ama bunu Marx'ın yetkinlik alanında, iktisat alanında derinleştirme liyakatine de sahipti. Ayrıca o dönemin bazı Marksistleri de, öyle pek ufak tefekleri değil, ustaca kurulmuş bu büyük yapının kimi gediklerini tıkamaya çalışmıştı: *Sermaye Birikimi*'nde Rosa Luxembourg'un sergilediği katkı, bu bakımdan en ilginciymiş gibi geliyor bize. Özellikle de alışılmış yolları terk ettiği ve biriktirilebilir artıdeğerin yaratılması sorununu ücretliler/kapitalistler çiftinin dışında ortaya koyduğu zaman. Ama bu gözü pekliği açıktır ki bu noktada kalır ve "üçüncü yolu" onu dünya pazarının kapitalist olmayan kesimlerine ve de kapitalizmin emperyalist stratejisinin keşfine götürür yalnızca.

O dönemden bu yana bu konuda çok yazılıp çizildi, yine de sorunun çözümüne gerçekten yaklaşılamadı. Bu konuda hatırlatmak isteriz ki, basit el emeğinin ve karmaşık kafa emeğinin ücretleri arasındaki farka ilişkin Marx tarafından yapılan tahlil, düpedüz 19. yüzyıl sosyalizminin ortak varlığının bir parçasını oluşturur. Gerçekte –yararlı, gerekli, hoşlanılan, nitelikli veya değil, daha düşük ya da daha yüksek vs– ortalama emeğin ölçülmesi Owen'da, Fourier'de, Rodbertus'ta ve o dönemin diğer düşünürlerinde değişmez bir ilgi konusuydu. Nitel ve nicel ölçü kıstasları çok çeşitliydi. O gündür bu gündür bu alanın pek kaygan, her türlü yoruma açık olduğu ve Louis Blanc'ın "çalışma hakkı"ndan Taylorcu parça başına ücretlere ya da şu Stalinci ünlü Stakhanovizm değişkesine, bu karikatürümsü değişkesine çabucak kayılabileceği görüldü ve tüm bunlar, işçinin iktisadi yabancılaşmadan özgürleştirilmesine engel oluşturur.

Emek gücü değerinin "Onu ortaya koyan kişi için gerekli var oluş araçlarının tam değeridir" şeklinde Marx tarafından verilen tanımı,[67] daha o zaman derecelendirilmiş ücretleri doğrulamaya, dolayısıyla Makhayski'nin savını doğrula-

67. Karl Marx, *Economie*, 1. cilt, a.g.e., s. 719.

maya izin veriyordu. "Bilimsel" sosyalistler için her zaman bir nakarat olmaya yaramış olan Saint-Simon ekolü formül yani "herkese yeteneğine göre, herkese yaptığı iş kadar"[68] söylemi de her türlü yoruma açıktır ve en açık eşitsizlikleri meşrulaştırabilir.

Sorunun tümü, M. Rubel'in anlaşmazlık noktalarını saydığı "Marx tartışması" karmaşıklığının bir parçasını oluşturur. Söz konusu anlaşmazlık noktaları şöyle: 1) emek-değer kuramı 2) toplumsal bakımdan gerekli emek zamanı kavramı 3) karmaşık emeğin ortalama ve basit emeğe indirgenmesi 4) iktisadi ulamların tarihsel niteliği 5) metanın ve paranın "fetişizmi" 6) insanın şeylcşmesi 7) emtia fiyatları yoluyla parasal dolaşım olanaklarının belirlenmesi ve 8) artıdeğer kuramı.[69]

Makhayski'nin Soruna Katkısı

Makhayski bu tartışmaya, maalesef uzun yıllar bilinmeden kalan belirleyici bir katkıda bulunmuştu. Önemli olan, hatalı ve aşılmış ya da tartışmalı iktisadi kavramların kılı kırk yaran, bitip tükenmez yorumları üzerinde durmak değil. Marx'ın yanılmış olması bugün pek az önemli aslında, zira söz konusu olan sadece o değil. Makhayskici katkının gerçek özgünlüğü, sınaileşmiş ve sınaileşme yolundaki bir toplum çerçevesinde sosyalizmin tanımı ve bizzat hedefi üzerinde toplanmış olmasıdır. Bu sosyalizm, egemen yükselen yeni bir sınıfın yani "bilgi kapitalistleri"nin çıkarlarını daha iyi temsil eden ideoloji haline gelecekti.

Karl Kautski (1854-1938), kendi zamanında bu görüngünün iyice bilincindeydi. Ne var ki kılı kırk yaran skolastik

68. Bu ilke, Leninci-Stalinci "sosyalist" yönetimde basit bir yaptırıma indirgendi şu son yıllarda: "Çalışmayan yemez!" Ayrıca ücretlerin 1'le 150 arasında değişen derecelendirilmesine izin veren de bu. Örneğin temizlikçi bir kadın asgari ücret (60 Ruble = ~ 55 Euro) alırken bilim dallarından birinde görevli bir akademisyen 5 000 ruble almakta, ayrıca şoförlü bir araba, bir kır köşkü ve başka maddi avantajları da var.
69. K. Marx, a.g.e., s. 1651-1652.

kavramlara saplanıp kaldığından bu görüngünün sınıf doğasını ayırt edememişti. Ünlü bir metninde, ayrıca Makhayski için de eleştirel bir esin kaynağı olmuş metninde Kautski, entelijansya sorununu ve onun işçi hareketiyle olan ilişkileri konusunu koyar ortaya ve Marx'ın "tarihsel hareketin bütünlüğü içinde kuramsal anlayışa varmış burjuva ideologlar" konusundaki sözlerine; aynı şekilde burjuva aydınların sosyalist demokrasi içindeki varlıklarının meşruluğunu öne sürmek maksadıyla bilimsel sosyalizmin kurucularının (Marx, Engels ve Lassalle) bu sınıfın üyeleri olduğu gerçeğini ileri sürer. Ona göre "ücretlilerin (emekçilerin) davasının yalnızca ücretliler tarafından iyi şekilde temsil edilebileceği düşüncesi", sadece proletaryanın en geri kesimi[70] veya kendileri de entelijansyadan gelen ve "elleri nasırlı proletarya"ya çağrıda bulunma ihtiyacını duyan bazı hoşnutsuzlar tarafından savunulmuştu. Daha sonraki satırlarında "partinin hizmetindeki aydın emekçilerin proleter yaşama değil ama gösterişsiz burjuva bir yaşama uygun düşen" bir duruma sahip olmaları için "partinin aklı başında insanları"nın hemfikir olduklarını yazar.

Entelektüel emeğin her zaman ayrıcalıklıların işi olduğunu; fakat bir değişikliğin gerçekleşmekte olduğunu hatırlatır: Genel olarak kapitalist sömürüyle doğrudan ilgili olmayan (doğası gereği ilgili olmayan) belirli bir sınıfın çok özel görevi haline geliyor, bilgilerini ve özel yeteneklerini değerlendirerek yaşayan sözde aydın bir sınıfa dönüşüyor.

"Ortaya çıkışı basit meta üretimiyle örtüşen bu sınıf, bugüne kadar sömürücülerin kendilerine ayırdıkları entelektüel çalışmaları hep daha fazla ona aktaran ve her geçen gün ona yeni faaliyet alanları yaratan kapitalist üretimde hızla yükselmekte."[71]

---

70. Karl Kautski, *Le Devenir Social*'ın 2. sayısında (Mayıs 1895) çıkan (s. 107) *Le Socialisme et les Carrières Libérales* başlıklı yazısından. (Çevirmen, düştüğü bir dipnotta Almanca *intelligenz*'ın eşdeğer bir karşılığının olmaması yüzünden bu iki anlamlı başlığı seçtiğini söyler.)
71. A.g.e. s. 110.

Kapitalizm eski mesleklerin yerine sanayiyi geçirir ve ona bağlı çok sayıda iş yaratır: Mühendisler, müteşebbisler, kimyagerler vs. Devlet görevleri de bürokrasinin hızla büyümesine yol açarak gelişirler. Gazetecilerin, avukatların ve sanatçıların sayısıyla birlikte toplumsal yaşamın büyüdüğü görülür. Bu sınıfı tümüyle proletarya davasına kazanmak söz konusu olmayacak, ama onlara "proletaryanın amacının tarihsel haklılığını ve başarısının kaçınılmazlığını kavratarak" ancak bazı yalıtık üyeleri kazanılabilecektir. Bu, en "büyük entelektüel kesinliğin gerçeği keşfetmede, yansız düşünce alanında, kaçınılmaz olarak daha büyük bir güç anlamına geldiği"nden daha fazla düşünülebilecektir. Kautski, "anlağın sınıfların değişen çıkarlarına göre gerçeği gizleme ve başkalarını aldatma gücünün gerçeği keşfeden ve yayandan büyük olabileceği"ni önceden bildirme önlemini aldığı için kendi çelişkileri içinde kendi diliyle yakalanır ve Makhayski de bundan azami şekilde yararlanır. Yani "yansız gerçeği keşfetmek" için "aydınlar, kapitalist sınıfa karşı kendilerini proletaryaya bağlı bulur. Bu insanlar proletaryanın çıkarlarına bağlı değil, ama kapitalist sömürüde de doğrudan çıkarları yoktur."[72]

Anlayabilene aşk olsun! Entelijansya, sınıf mücadelesinden uzakta, "gerçek"in o biricik esirimsi havasında yüzmek zorundaymış! Kararsızlık, her şeye rağmen Kautski'yi biraz daha fazla gerçekçiliğe götürür. Gerçekte entelijansyanın pek çok üyesinin kapitalist sömürüyü savunmak gibi bir işlevi olduğu"nu ve "görevinin tam da mevcut durumu savunmak ve aklamak olduğu"nu kabul eder: "Onlara bunun için para ödenmektedir." Bunun da ötesinde, "ayrıcalıklı bir sınıf sıfatıyla entelijansyanın –tüm ayrıcalıkların düşmanı– proletaryaya karşı bir sevgisizliği olması gerektiğini", böylece de "entelijansya kitlesinin proletarya ve mülk sahibi sınıflar arasındaki mücadelede yansız kalması gerektiğini, yine de mülk sahibi sınıfa eğilimli olduğunu" tam zamanında hatır-

72. K. Kautski, *Le Devenir Social*'ın 3. sayısında (1895) çıkan "Le Socialisme et les Carrières Libérales" başlıklı yazının devamından, s. 266.

lar.[73] Ama bu kitle, gene de "mücadelenin daha az devrimci ve yıkıcı olduğu biçimlerle sınırlı ve bu biçimlerde içerilen sömürü"ye uygundur ve "hem bugünkü toplumu kurtarmanın hem de proletaryanın başarısını engellemenin" yegâne aracını görür bu noktada. Niyet anlaşılıyor: "Elleri nasırlı" proletarya tehlikesi karşısında "uygarlığın çıkarları ve mülk sahibi sınıfların kendi güvenlikleri için proletaryanın en acil istemlerinin karşılamasının gerekliliğinin giderek daha açık hale gelmesi toplumun, bu aynı burjuva toplumun kapitalizmin mutlakiyetini sınırlaması" giderek daha zorunlu hale gelmektedir. "Proletarya giderek daha da güçlenmekte ve istediği her şeyi hatta en ılımlı olanlarının bile reddedilmesi yüzünden durmadan daha tehlikeli hale geliyor".[74] Bu "barbar" tehlike karşısında Kautski, harika bir savuşturma yolu bulur: "İşçiler için *bir şeyler* yapmak lazım."[75] Bu *bir şeyler*, "sermayeyi suçlamak ve proletarya için sempatisini açıklamak"tan ibaret olacak ve o dönemde "Şimdi biz hepimiz sosyalistiz"[76] diye ilan etmek "moda" haline gelecekti. Açık kapatılmıştır. Kautski'nin –"bilimsel sosyalizm"in kurucusu pirlerin mirasçısı sıfatıyla bir kuşak boyunca bütün sosyal demokrat hareketi ve Lenin'i besleyen ataları olduğunu unutmaksızın– bu sorunu açıkça sergilemeyi bilmişti. Ayrıcalıkları tehdit altında olan ve kapitalist sömürüden pay alan entelijansya mensuplarının, toplumsal bir patlamaya karşı önlemlerini almada ve "sosyalist demokrasi"ye katılmada iyiden iyiye çıkarları vardı. Buna ikna olmak için son bir diyalektik kaçamak yeter: Geniş aydın tabakalarının giderek artan proleterleşmeleri... Bu proleterleşme, hem her iki tarafla teması korumaya yarar hem daha güvenlidir.

Marksizmi Rusya'ya sokan ve de "yasal Marksizm"in kurucu piri Piotr Struve, "Rus toplumsal yaşamının devrimci

73. A.g.e. s. 267.
74. A.g.e. s. 268.
75. Aynı yerde.
76. A.g.e. s. 265.

unsuru sıfatıyla" entelijansyanın "Kazakların* yerini aldığını" düşünüyordu.[77] Alman sosyal demokrasisinin ender işçi kökenli yöneticilerinden biri olan Bebel'in aydınların kalabalık sayılarına bir başka çözüm bulduğu doğru: Proleterleşme yolundaki entelijansyanın "büyük bir bölümü"nün "zengin kadınlarla evlenmeyi hedeflemelerini, zengin bir evlilik yapmayı en son amaç haline getirmelerini bile" iyi gözle görüyordu.[78] Bu aynı hatip, "devrim" sözcüğünü telaffuz ederek dinleyicilerinin yüreklerine su serpiyordu: "Bu sözcükten korkmayın, düşündüğümüz şey tüfekler, dirgenler filan değil" der ve şiddet kullanarak devrim yapmak yanlısı olma suçlamalarına karşı kendini savunur.

Fransa'da bu sorun; özellikle Dreyfus olayından, aydınların sosyalist örgütlere akınına şahit olunan bu olaydan sonra çıkar ortaya. Sosyalist ve sendikalist belli başlı ideologlardan biri olan ve kafası işlere "bilimsel" bir çekidüzen vermeye çalışmakla meşgul Hubert Lagardelle, canı gönülden başvurduğu Kautski'nin işlediği konuları -saflara yeni katılan aydınları biraz haşlayarak- yeniden ele alır ve aydınlara Kautski'den biraz daha sertçe saldırır daha baştan: "Okumuş sınıf, sadece bu sınıfın ayrıcalıklı bir eğitim ve yükseköğrenim görmüş olması nedeniyle bu *düşünen sınıf*, toplumsal çatışmalardan bağımsız olduğunu, toplumun genel çıkarlarını yalnızca kendisinin temsil ettiğini ve bir *aydın aristokrasisi* oluşturduğunu düşünür kolaylıkla. Aydınların çoğu, kol işçilerini az ya da çok küçümserler ve her şeyi anlamakta en becerikli, her şeyi yönetmede en yetenekli, her şeyi idare etmeye en layık kişiler olduklarını zanneder rahatça. Kısacası çalışmak

* Zorba Rus çarlığının ve prenslerinin mecazi ifadesi.

77. Piotr Struve, *Vekhi* (*İlk Adımlar*) adlı derlemede çıkan "Entelijansya ve Devrim" başlıklı yazısından s. 158, Moskova, 1909. Rus aydınlarına ayrılmış olan bu derleme, 1905'in büyük karışıklıklarından korkan çok sayıda Rus Marksistinin yadsınmasını içerir.

78. August Bebel, "Entelijansya ve Sosyalizm", 14 Aralık 1897'de Berlin'de yaptığı konuşmadan. Bu konuşmanın Rusça baskısı 1906, Saint Petersburg, s. 25-26.

işçilere, iktidar *okumuşlara*! *Toplumsal hiyerarşiyi* işte böyle anlıyorlar."[79] Bu insanlar, geleneksel olarak Kautski'nin her zaman söylediği gibi devleti denetledi, "diğer sınıfların hesabına yönetti, ama sonuçta yönetti."

Ancak Lagardelle, "proleter" olduğu için sosyalist harekete gelen "iyi" aydınlarını da yani "aydın proletarya"yı anlatır: Bunlar, "entelektüel emek güçlerini pazarda düşük fiyatla satan, sınai çevreyle ve işçi sınıfıyla doğrudan temas halinde bulunan ve onları giderek daha fazla proletaryaya bağlayan çıkar topluluğunu hissetmeyi –bir ölçüde– başarabilmiş "teknisyenler, mühendisler, tarım bilimciler ve benzerleri"dir.[80] Bu yüzden sınıf bilinçleri kolayca uyanmak zorundadır. Bu, "aydın proletaryanın sağlıklı bölümü"dür. Bunların tersine "işsiz diplomalılar, dikiş tutturamayanlar, küskünler, düş kırıklığına uğramış ikbal avcıları güruhundan, burjuva toplumun istemediği bu insanların hepsinden kesinlikle kaçınmak gerekir, zira bunlar, toplumun 'döküntüleri'dir."

Lagardelle, "proletaryanın zararına aydınlara önemli mevkiler yaratan devlet sosyalizmi" konusundaki güvensizliğini de belirtir.[81] "Sosyalizme varmak gayesiyle" proletaryadan "bir araç" olarak yararlanma eğiliminde olan sosyalist şefleri eleştirerek sözlerini biraz sertleştirir. Çözüm, "onları denetlemek ve yönlendirmek üzere yeterince güçlü" bir proleter örgüt kurmaktan ibaret olacaktır. Bu örgütteki aydınların işlevi, "proleter hareketin dileklerinin ve kararlarının sözcüleri ve gramofonları olmak"tır.[82] Lagardelle sınıf hareketinin özerk gücüne, kendi gözünde zorunlu "*uzman* yetkililer" ve bilgeler olan aydınları özümlemesi, eğitmesi ve değiştirmesi gereken özerk gücüne güveniyordu.

---

79. Hubert Lagardelle, *Les Cahiers des Quinzain* tarafından yayımlanan (Paris, 1901) 14 Aralık 1900 tarihli söyleşiden: *Les Intellectuels Devant le Socialisme*, s. 22.
80. a.g.d. s. 24.
81. a.g.d. s. 34.
82. a.g.d. s. 43.

Bu yılların bir diğer önemli kuramcısı Georges Sorel de, aynı konuyu incelemek için Kautski tarafından çizilen yolu tutmuştu. Ne var ki Sorel, "üretim araçlarının toplumsallaştırılması"nın gereksiz hale gelmiş çok sayıda entelektüel işin -ona göre- "çok büyük çapta lokavt"ıyla kendini açığa vuracak olması yüzünden, aydınların sosyalizmden hangi özel yararları çekip alabileceklerini pek anlamıyordu. Proleter cennete götürmesi gereken uzun ve ağır "geçiş safhaları"nın ve bu safhalar boyunca serpilip boy atacak çok sayıda arpalığı ve "sorumlu" görevleri basitçe es geçiyordu.

"Uygun olmayan aydın proleter teriminin kullanımını esinleyen dâhiyane fikri" akıl edenleri hiçbir hoşgörü göstermeksizin yargılıyordu, zira "bu insanlar, böylece endüstriyel proletaryanın saflarına kolayca sızabilecekti."[83] Onlar hakkındaki bu tavrı, neredeyse ezici bir küçümseme derecesindeydi: "Aydınlar, sıkça dendiği gibi düşünen insanlar değildir; bunlar, düşünmeyi meslek haline getiren ve bu mesleğin asaleti nedeniyle asillere yaraşır bir ücret alan kişilerdir."[84] Proletaryadan yana takındığı tavır; "işçileri, çıkarlarının kendilerini iktidara getirmek ve emekçileri siyasi insanların yönetimi altına sokan yetenekler hiyerarşisini kabul etmek olduğuna inandırmayı isteyen"[85] aydınlara yönelik düşmanlığını artırıyordu.

Bu durumda, epeyce Prudhonculukla karışık olmasına rağmen Sorelci bu tahlilin, Sorel'de bir değişmez olan Marx'a göndermelerin dışında, Makhayski'nin tahliline katıldığını anlıyoruz.

"Sosyalist düşüncede gerçekleşmiş olan değişimi iyi anlamak için çağdaş devletin yapısının ne olduğunu anlamak gerekir. Bu, kamu işlerinin getireceği çıkarları kapmaya he-

83. G. Sorel, "Matériaux d'une Théorie du Prolétariat" (1898'de yazılmış), s. 97, Marcel Rivière Yayınları, Paris, 1929.
84. G. Sorel, "Réflexions sur la Violence" (1906'da yazılmış), s. 139, M. Rivière Yayınları, Paris, 1908.
85. G. Sorel, "Matériaux d'une Théorie du Prolétariat", a.g.e., s. 98.

vesli başka aydın gruplarının devlete yönelik giriştikleri saldırılara karşı kendilerini savunmak maksadıyla siyasi denilen araçlara sahip ve ayrıcalıklarla donatılmış aydınlardan oluşan bir yapıdır. Bu işlerin ele geçirilmesi için partiler kurulur ve bu partiler de devlete benzerler. O halde *Komünist Parti Manifestosu*'nda Marx'ın koyduğu tez açıklanabilir: "Bugüne kadarki bütün toplumsal hareketler, der, azınlıklar tarafından veya azınlıkların yararına gerçekleşmişlerdi." Biz de, tüm siyasi buhranlarımızın bazı aydınların yerine başka aydınların geçirilmesinde yer ettiklerini söyleyeceğiz; yani bu krizler, çıkar ortaklarının sayılarını artırarak devleti koruyup sürdürmenin hatta kimi zaman kuvvetlendirmenin sonuçları oldular her zaman."[86]

Proleter devrim, "şu aydın kalelerini, devlet ve siyasi partiler olan aydın kalelerini ortadan kaldırma"yı kapsamalıydı. Sorel; devrimin "büyük sanayinin atölyelerinin yönetimine alışık aydınları, işçiler, mümkün mertebe az sayıda zorlu işleri yerine getiren işçiler, düzeyindeki üreticiler"[87] tarafından yapıldığını görmeyi isteyerek Marx'ı kendi tarzında yeniden ele alır. Ama ne yazık ki aklın bu güzel görüşü, gerçekte hiçbir zaman yaşanmadı: Devrimler sırasında basit işçilerin değil ama saygıdeğer "sorumlular"ın yeteneklerini ispatlamak maksadıyla mümkün mertebe çok sayıda "zorlu işler" yaratan "işçiler" görüldü her zaman.

Alexandre Skirda
Aralık 1978

86. G. Sorel, "La Décomposition du Marxisme" [Temmuz 1907'de yazılmış], s. 53-54, M. Rivière Yayınları, Paris, 1910.
87. A.g.e., s. 54.

Jan Waclav Makhayski
Metinler

Rusça'dan Fransızca'ya Çevirenin Uyarısı

Polonya doğumlu Makhayski, yalnızca Rusça yayın yaptı ve sadece Rusya'yla ilgilendi. Bu, Polonya'da alabildiğine yaygın ulusalcı eğilimlerin gücü bilindiğinde, şaşırtıcı görülebilir.

Bütün yazıları, biri hariç, çok az sayıda Cenevre'de basılmışlardı. Ender bulunan bu metinlerin bazıları aşağıdaki kütüphanelerde bulunabilir:

— Nanterre'deki Uluslararası Çağdaş Belgeler Kütüphanesi;

— Cenevre Üniversite Kitaplığı;

— Amsterdam Uluslararası Toplumsal Tarih Enstitüsü (AUTTE).

Max Nomad öldüğünde sahip olduğu belgeler, AUTTE tarafından korunmaya alındı. Bu belgeler, asıl olarak basılı yapıtlarını ve Sovyet basınında çıkmış eleştirel makalelerden oluşan küçük bir dosyayı içerir. Bu belgeler arasında en ilginç olanı, 1934'te Fransa'da kaldığı kısa sürede dul eşi Vera Makhayski tarafından –Max Nomad'ın isteği üzerine– kaleme alınmış on iki büyük çift yapraktan oluşan kısa bir J. W. Makhayski biyografisidir. Yayımlanmamış, bitirilmemiş ve 1911 tarihli (Paris) bir elyazmasının kopyası da bu asıl arşivde yer alıyor. Bu kopya, neredeyse okunmaz haldeki bir fotoğraf Arabı biçiminde saklanmakta; okuyabildiğimiz çok az kısmı, Makhayski'nin önceki metinlerine göre bize pek ilginç geldi. Bu sonuncu belge, daha önce zikredilen İngilizce makalelerde yapılmış birkaç aktarmanın dışında, hiçbir zaman bir başka dile çevrilmedi.

Yani elinizdeki bu derleme bir ilk ve Makhayski'nin basılı yapıtlarının yaklaşık üçte birine tekabül eder. Bize en güncel ve en anlamlı görünmüş olmaları temelinde belli bir bağdaşıklığı korumak amacıyla en "yoğun" parçaları seçtik. Normal ayraçlar metinlerinde Makhayski tarafından yapılan kesintileri gösterirken biz, onun metinlerinde atladığımız kısımları özel ayraç içinde yer alan üç noktayla belirttik: {...}.

Önemli olan, uzun zaman bilinmeden kalan bu proleter düşünürün eserini tanıtmaktı. Marx'ın iktisadi kavramlarını konu alan Makhayski'nin iki eleştirel metni, ölümünden sonra bu vesileyle kendisini saygıyla andığımız Maximilien Rubel tarafından gözden geçirilip düzeltildi.

A. Skirda

1
Sosyal Demokrasinin Evrimi (1898)

Alman sosyal demokrasisinin ilk parlamenter başarıları, "işçi sınıfı mücadelesinde yeni bir devrimci keşif" (Engels) olarak kutlanmışlardı ve bundan, iktidarın proletarya tarafından ele geçirilmesinin yalnızca basit, gürültüsüz patırtısız, uyumlu, kaçınılmaz ve geri dönüşsüz olabileceği sonucu çıkarılır. Ayrı bir siyasi parti halinde örgütlenmiş proletarya, yasama kurumlarını ele geçirmek için yasanın kendisine verdiği seçim haklarını kullanır. Bu amaçla –genel oy biçimi altında– "çarpıtılmamış halkçı irade" ile iktisadi

gelişmenin yeterli bir düzeyine sahip olmak gerekir sadece. Almanya'da burjuva sınıfın egemenliğini ortadan kaldırmak amacıyla hazırlanan bu formülün düşsel olduğu ortaya çıkmış olmasına rağmen yine de uygar dünyanın bütün ülkeleri için geçerli olduğu ilan edildi. Zürih 1893 Uluslararası Sosyalist Kongresi, Alman sosyal demokrasisinin önerisi üzerine bu formülü kendi dışında kalacak unsurları proleter hareketten her tarafta ayırt etmeye yarayan kesin bir ölçüt sıfatıyla kabul etmişti. Her eğilimden anarşistlerin ve bağımsızların sonraki kongrelerden dışlanmış olmaları, bu formül adına gerçekleştirilmişti.

Zürih kongresinin nihai kararı, gelecek kongrelere sadece siyasi mücadelenin gerekliliğini kabul etmiş olan işçi sendikalarının, partilerin ve sosyalist birliklerin kabul edileceklerini kesin biçimde ilan eder. "Siyasi mücadeleden, proletaryanın çıkarları doğrultusunda ve kamusal güçlerin ele geçirilmesi ereğiyle işçi partilerinin siyasi haklar ile yasama düzeneklerini kullanmada alabildiğine çaba göstermeleri anlaşılır."[1]

Bu durumda bizzat Marx'ın da kongreden dışlanmış olacağını söyleyen D. Nieuwenhuis'nin suçlamasına[2] Bernstein, bu kararın tam da komünist Marx'ın anlayışıyla uyum içinde olduğu yanıtını verir *Neue Zeit*'ta. Tam tersine: 1848 devrimlerinin dönemindeki komünistlerin düşledikleri yolla Zürih kararı tarafından övülen yol arasında gerçek bir uçurum var.

Komünist Manifesto, egemenliğini kurmak ve ardından bu egemenliğin yardımıyla sınıflı toplumu yani devleti ortadan kaldırarak özgürleşmek için proletaryanın siyasi iktidarı ele

1. *La Revue Socialiste*, sayı 105 (Eylül 1893), 18. cilt, s. 300. Zürih Kongresi'nin V. Jaclard tarafından yapılan özeti. (y.n.)

2. Domela Nieuwenhuis, önce Hollanda sosyal demokrasisinin belli başlı temsilcilerinden biriydi; daha sonra büyük gürültüler koparan kopuşunun ardından liberter bir militan ve otoriter sosyalizmin amansız düşmanı oldu. Bu yazarın şu yazısına bkz: *Le Socialisme en Danger'de (Paris, 1897)* yer alan "Le Socialisme d'Etat des Sociaux-Démocrates et la Liberté" başlıklı bölüm (s. 48); ya da Payot Yayınları tarafından yeni baskısı (Paris, 1975), s. 156-190. (yayıncının notu)

geçirmeyi istediğini söyler. Demokratlar, bugünkü yönetimin yıkılmasından sonra devrimi "halkçı irade"nin özgürleşmesiyle sınırlayarak onu bir an önce bitirmede acele ederken komünistler, onlar da *sürekli* devrimi ilan eder, diye yazar Marx, -devrimin en güçlü anında, 1850'de- Komünistler Birliği'nin bir çağrısında. Bu demektir ki eğer demokratlar, "halkçı irade"yi demokratik kurumlar ve haklar çerçevesinde dile getirmeyi istiyorsa, bu insanlar her halükârda yalnızca halkın değişik toplumsal tabakalarının iradesini ifade edebilir; komünistler, onlar da proletarya diktatörlüğü ister, farklı bir deyişle, alabileceği demokratik biçimler ne olursa olsun "halkçı irade"ye boyun eğemez. Onlar, proletaryanın geleceğinin -sosyal demokrasinin tasarladığı gibi- şu demokratik "çoğunluğun iradesi"ne bağlı kalmayı düşünmez; fakat tersine, proletaryanın istencini bu *ulusal* çoğunluğun dışında ifade etmeyi ister. Proletaryanın geleceğini sadece gücüne bağlı olarak konumlandırırlar. Onun iradesini -sosyal demokratların tasarladıkları gibi- sınıf egemenliğinin yasal hak ve işlevleriyle ifade etmeyi düşünmezler, tam tersine, bu hakları ve işlevleri proletaryanın "şiddetli" ve "zorba" istenciyle dile getirmeyi düşünürler.[3]

Sosyal demokrasinin -Zürih kararının dile getirdiği haliyle- güncel siyasetinde proletarya egemenliğinin bu komünist düşüncesinden -boş bir tümcenin, "siyasi iktidarın ele geçirilmesi" dışında- hiçbir şey kalmaz. Gerçekte söz konusu karar, "siyasi iktidarın ele geçirilmesi"ni ve "önce siyasi hakların ardından yasama çarkının proletaryanın çıkarları lehinde" ele geçirilmesini ve kullanılmasını, emek alanında ve bu andan itibaren çağdaş toplumda yapılacak reformları aynı düzeye koyar. Dolayısıyla bu düşünce, "proletaryanın egemenliği amacıyla siyasi iktidarın ele geçirilmesi" komünist anlayışını içeren ırasını tümüyle yitirdi ve çok bayağı

3. *Komünist Manifesto'da* ve "Merkez Konseyinden Birliğe Çağrı"da (Mart 1850) Marx ve Engels tarafından açıklanan tavır: Bkz. *Textes sur l'Organisation*, s. 35-47, Spartacus, Paris, 1970. (yayıncının notu.)

bir olayda yani toplumsal reformların gerçekleştirilmesi olayında –gerçekte– artık sadece bir süs rolü oynayan tumturaklı bir cümleye dönüştü. Söz konusu kararın, şu açığa vurucu ifadeden yani *güncel toplumu ıslah etmek* maksadıyla iktidarın ele geçirilmesi ifadesinden köşe bucak kaçamaya çabalaması işte bu yüzden.

İngiliz işçi sendikaları [trade-unionlar], bilindiği gibi, uzun zamandır siyasi haklar elde etmeye çalıştılar. Ama proletaryanın egemenliği için yürütülen "siyasi mücadele"lerinin sonucu, hemen hemen bir hiç oldu. Daha kötüsü, İngiliz demokrasisinin şu ünlü siyasi haklarının kullanımında işçi seçmenler, liberallerin ellerindeki piyonlar olarak göründüler sadece; hatta onlara "serbest" iş sözleşmesinin ve ücretin saptanmasında devletin müdahale etmemesini savlayan Manchester öğretilerini yutturmayı da becerdiler.

Bu karar, aynı zamanda onları "sosyalistler" diye adlandırarak her türden toplumsal reforma kapıyı açıyor. Ola ki kongreye katılacak olurlarsa, işçilerin kilise yanlısı vasilerine bile kapatmıyor kapıları. Böylesi unsurlar yüzünden yakında "Tanrı huzuru" içinde yaşama olanağının gerçekleşmesi de şaşırtıcı olmayacaktır doğrusu.

Bu karar, ortaya çıkan iki seçeneği en açık biçimde gösterir: ya işçi birliklerinin (sendikaların) bütün siyasi mücadelesi, devletin komünist devrimle ele geçirilmesine doğru olan yolda atılmış bir adım olur (Bu da görünüşe göre tümüyle olanaksız.) ya da bu mücadele, bir siyasi gücün ele geçirilmesine varır. (Sosyal demokrasinin can attığı da bu.) ve o zaman toplumdaki ıslahatçı bir mücadeleden hiçbir farkı kalmaz. Bu durumda söz konusu mücadelenin komünizmin devrimci tasarılarıyla artık hiçbir alakası yoktur.

Zürih'in bu kararı, şu izleyen önermeye dayanır: Demokratik biçimleri içindeki bugünkü toplum, özellikle proletaryaya haklar, her şeyden önce seçime dayalı haklar sağlar; proletarya da bu hakları kullanarak yani demokratik devletin yasal işlevlerini düzelterek kendini özgürleştirir. Zürih'in bu

kararına göre anayasal bir devlet, *Komünist Manifesto*'nun söylediği gibi, *sadece* burjuvazinin proletarya üzerindeki egemenlik örgütü değildir; o halde bu devlet, kendi iyiliği için proletaryaya haklar bahşederek bir bakıma sınıflar üstü bir konuma yükselir. Devletin doğasına ilişkin bu yeni "bilinç"in gelişmesi ölçüsünde proletaryanın devrimci diktatörlüğü de (yani sınıf egemenliği de) böylece gereksiz hale gelir.

Söz konusu karar, bu egemenliği istemez bile. Ama çağdaş toplumun bağrındaki yasal işlevlerin sorumluluğunun yüklenilmesiyle diktatörlük özlemini dile getirmeye, aynı şekilde proletaryanın devrimci eğilimlerini "halkçı irade"yle uzlaştırmaya çalışır. Zaten bu uzlaştırmayı da mümkün ve tercih edilebilir bir şey gibi değil, ama *gerekli* olarak öne sürer. Böylece bu sosyalist marifetin her yerde ve herkes için mümkün biricik ve zorunlu gibi sunulan bir anlayışı yaratılır: Proletarya, kurtuluşu için ancak demokratik devletin siyasi haklarını kullanarak mücadele edebilir.

Eğer proletaryanın yeni itirazcı güçleri ortaya çıkarsa, nerede ve hangi ölçüde olursa olsun, yapacakları iş tümüyle belirtilmiştir. Eğer bu İngiltere'deyse, bu anlayış söz konusu itirazcı güçlerin görevini önceden saptamıştır: İngiliz demokrasisinin siyasi haklarını kullanmak. Fabyenler* bunu alkışlar: Hareket –Tanrı'nın izniyle– anayasal kanallara yönelecektir. Şu son günlerde Polonya'daki gösteriler, fabrikaların olduğu tüm bölgelere yayılan kitle grevlerine yol açıyorlar. Polonyalı işçiler, bu anlayışa dayanarak, görünüşe göre yalnızca demokratik haklar istiyor, ama şu Polonyalı yurtseverler onlara bu hakların yalnızca bağımsız Polonya devleti tarafından verilebileceğini açıklıyor yine de. Bu da Polonyalı proletar-

* Fabyenler (Fabian Society): Yığınların eğitimiyle, kadınların kurtuluşuyla vs çağdaş toplumu derin biçimde ıslah etmek isteyen İngiliz sosyalist hareketi. Saflarında özellikle G. B. Show ve H. G. Wells'e yer veren bu aydın öbekleşmesi, "uygun zaman kollayıcısı" Fabius Cunctator'a anıştırmada bulunarak 1883'te Fabius adını almıştı. Bu hareketin İngiliz İşçi Partisi üzerinde büyük etkisi olmuş ve halen sürmekteymiş.

yayı bağımsız Polonya'nın kurulması için, Polonya Sosyalist Partisi'ninkine uyan bir amaç için mücadeleye sürüklüyor.

Rus İmparatorluğu gibi anayasal olmayan devletlerde sosyalist mücadele bu görüş açısından, genel olarak ne doğabilir ne de gelişebilir, zira bu mücadele işçi sınıfı tarafından siyasi hakların kullanılması biçimi altında kendini ifade edebilir yalnızca. Dolayısıyla işçi hareketi, "Anayasa"yı elde etmek üzere -bu hakların elde edileceği güne kadar- gerektiğinden daha fazla gelişmemek zorunda. Bu anlayışın burjuva köktenciliği için ne denli elverişli olduğu, daha fazla açıklamayla birlikte daha ilerde tekrar ele alınacak.

Zürih kararı, işçiler adına ortaya çıkabilen bütün tutucu emellere kapıları sonuna kadar açıyor; buna karşılık, bu sosyal demokrat ilkesiz oportünizme karşı surat eden biraz canlı tüm unsurlardan uzaklaşıyor. Bu son manevraya karşı itirazın haklı olarak isabetli, üstelik tarihsel açıdan kaçınılmaz olduğunu görüyoruz. Ne var ki bundan, bu itiraz adına ortaya çıkacak her veciz kelamın haklı olduğu sonucunu çıkarmak yine de uygun olmaz.

Öncekinden sosyal demokrat siyasetin tümüyle temelsiz olduğu açıkça ortaya çıkıyor. Anarşistlerin dediği gibi proletaryanın egemenliği amacıyla iktidarın ele geçirilmesi komünist tasarısının hepten temelsiz olduğundan değil, ama daha ziyade sosyal demokrasi bunu gerçekleştirme durumunda olmadığı için. Bu, özellikle proletaryanın dünya çapında egemenliğini istemediği, bu perspektifi tümüyle yadsıdığı için. Sosyal demokrasi, proletaryanın egemenliği amacıyla siyasi iktidarın ele geçirilmesi dehşetengiz planının yaşam tarafından nasıl acımasızca "işçi sınıfının ülkenin yasama gücüne ve yönetimine" basit bir "katılımı" düzeyine düşürülmüş olduğunu güçsüzlükle saptıyor; Rus sosyal demokratlarının bütün gazete ve bildirilerinin işçilere "iktidarın komünist ellere geçirilmesi"ni istemeleri, bu anlamda tartışma götürmez. Oysa işçi sınıfının bu katılımı, özellikle "samimi" ve "gerçek" hale geliyorsa ya da örneğin 1890'lı

yılların Alman sosyal demokrasisinin "gerçekçi" unsurları nezdinde olduğu gibi "samimi" ve "gerçek" hale geliyorsa, o zaman bu katılım, gelişmesi ve refahı ereğiyle kapitalist ekonominin yönetiminde burjuva topluma bir yardımdan daha fazla bir şey olarak çıkmaz ortaya. O halde bu katılım, burjuva ilerlemenin serpilip gelişmesine yardım eder ve -tek sözcükle- ilerici "halkçı irade"nin ilgili tarafı ve az çok köktenci bir muhalefet sıfatıyla görülür bundan böyle. Böylelikle bu katılım, tam bir sükûnet içinde gelişebilir; bu "iyi toplum"un onu coşkuyla kabul edip bağrına basması için çabucak "samimi" hale gelmesi yeter de artar bile. Bu durumda işçi sınıfı, kendi egemenlik tasarılarını terk etme aşamasına gelmiş olur; egemenliği de, yasama gücüne ve yönetime "gerçek" katılımının büyümesi mümkün olduğundan, gereksiz görülür. Sosyal demokrat formülün açımlaması böyle. Bu katılım, sonuçta şu izleyen akla aykırılığı yaratır: "İşçi sınıfının yasama gücüne ve yönetime katılımı", gelişerek; proletaryaya burjuvazi üzerindeki "egemenlik" haklarını garanti eden maddeleri burjuvazinin proletarya üzerindeki egemenliğini düzenleyen yasada yer alırlar.

Bu sosyal demokrat formül, "işçi sınıfının burjuva toplumun yasama gücüne ve yönetimine gelişerek artan katılımı" onun kurtuluşu amacıyla iktidarın ele geçirilmesini temsil eder, türünden kulağa hoş gelen cümlelerle proletaryayı ayakta uyuturken günlük yaşamın olguları bunun tersini gösterir.

Günlük toplum hayatında zoraki çalışmaya, işleri uysalca yapmaya ve de egemen ve yöneten burjuva topluma kayıtsız şartsız itaata mahkûm edilmiş köle proletaryanın çabası, böylesi bir yönetime karşı öfkeli bir tepki, bir mücadele etkinliğinden başka bir şey olamaz.

Proleterin günlük yaşamı, demokratik devlette yönetmek ve yasalar koymak olanağı konusunda burjuvazi tarafından esinlenen aldatıcı rüyaları dağıtır. Onun günlük yaşamı, çağdaş toplumun bizzat özünün tam da yönetmek için yetiştirilip hazırlanmış ayrıcalıklı ve kültürlü bir azınlıktan, kol gücüyle

çalışmaya mahkûm edilmiş ve tekdüze yaşayan çok büyük bir çoğunluktan ibaret olduğunu gösteriyor proleterlere. Eğer bu sonuncular boş vermeye varırlarsa proleterin varlığı artık kendini kanıtlamaz ve onun için açlıktan ölmekten başka bir şey kalmaz geriye. Bu durum, bugünkü toplumun özü ve iktisadi temelidir.

Dar anlamda iktisadi bir süreç olarak yönetme işi, "ulus yaşamı"nın tümü gibi, bu kültürlü âlemin yani egemen burjuva sınıfların, ama sadece endüstriyel ve tecimsel sermaye sahipleri değil, dahası kapitalist devletin şu ayrıcalıklı paralı askerleri olan siyasetçilerin, gazetecilerin, ulema takımının ve "asil" mesleklerin tüm üyelerinin tekelindedir. Bu tekel, malların miras hakkı üzerine dayanan çağdaş toplumun doğasına ayrılmamacasına bağlıdır. Sözcüğün geniş anlamında yönetim işleri için gerekli bilgiler; burjuva sınıflara özgü, onların temelinde bulunan şeylerdir. Bu bilgilerin sahipleri; "ulusal gelir"in tümünden, kapitalistler tarafından çekilip alınan bütün ulusal artıdeğerden yani ülke yaşamını "yönetmeyi bilme" için elzem bilgileri ve bilimi elde etme olanağını sadece bu ayrıcalıklı azınlığa veren her şeyden yararlanır. "Siyasi ve diğer üstyapılar"da gerçekleştirilebilecek değişiklikler her ne olursa olsun, bu iktisadi temelden itibaren halkın çoğunluğu -proletarya- "doğal biçimde" kölece işe mahkûm edilmiş olarak bulur kendini; bu çoğunluk ne düşünceli ne de akıllı olmaya cüret edebilir. Kapitalist toplumun demokratikleşmesi, bu temeli yıkamaz, üstün yönetici toplulukla işleri kölece uygulayan proletarya arasındaki bu ilişkiyi yok sayıp unutturamaz.

Kapitalist toplumun demokratikleşmesi, her şeyden önce bu ayrıcalıklı topluluğun bir gelişmesini ve ulusal artıdeğerin burjuva toplumun çeşitli tabakaları arasında daha "hakkaniyetli" üleştirilmesini ifade eder. Proletaryanın, demokratik kurumlarda çalışarak burjuva toplumun yönetiminin -bugünkü toplumun iktisadi temelinden kaynaklanan- tekelini, özellikle de miras yoluyla aktarılabilir özel mülkiyeti kökün-

den yıkacağına inanmak ütopiktir. Proletaryanın, söz konusu ayrıcalıklı topluluklarla eşit koşullarda bizzat yönetici haline gelinceye kadar çeşitli yönetim işlerini bir bir elde edeceğini düşünmek de bir o kadar hayalci. Güncel toplumun "üstyapı"sı düzeyindeki yasal değişimlerin, mevcut toplumun temelindeki düzgün işleyişine zaten giren değişimlerin yardımıyla bu aynı toplumun yıkımını istemekse hepten hayal.

Bugünkü toplumun iktisadi temelini, aynı şekilde kendilerine hizmet eden proletarya karşısındaki hâkim sınıfların ilişkilerini kökten yıkabilecek olan *sadece* proletaryanın *devrimci* mücadelesidir: Devrimci bir mücadele için basmakalıp laflar yoktur ne de -ne kadar demokratik olursa olsun- burjuva toplumun yasaları çerçevesinde önceden hazırlanmış bir şema. Burjuvazinin sömürüsünün ve hâkimiyetinin iktisadi temelini yıkabilecek sadece proletaryanın *egemenliğidir*, yalnızca "mülkiyet hakkının zorbaca ihlali"dir. (*Komünist Manifesto*)

Komünist Manifesto'bütün ülkelerin proleterlerini -"özel mülkiyet hakkının zorbaca ihlali" yoluyla- kurtulmak üzere birleşmeye çağırır. Ama bu pek bilinen sonucun yanı sıra *Manifesto*'da anlamını adamakıllı sınırlayan kimi tavırlar buluruz yine de. Şu iki önemli tezi ele alalım:

1) Komünistler, bütün ülkelerin demokratik partilerinin birliği ve ittifakı için çalışır.[4]

2) İşçi devriminde ilk adım, proletaryanın egemen sınıf düzeyine yükselmesi ve demokrasinin fethidir.[5]

Komünist Manifesto'nun çıkışından bu yana yaşanan tarihsel gelişme, proletaryanın eserinin -*Manifesto* yazarlarının öngördüklerinden daha derin düzeyde yer alan- küresel niteliğini ortaya koymuştur. Bu gelişme, yukarıda belirtilen iki tezin aşılmasını gösterdi. Marx 1872'de *Komünist Manifesto*'nun bazı pasajlarının "eskimiş" olduğunu yazar. Kuşkusuz, bunun, bu iki teze ilişkin olduğunu düşünmüyoruz. Birinci

4. M. Rubel, *Economie*, 1. cilt, s. 184.
5. A.g.e., s. 81.

tez, onu yazanlardan birinin kendi eliyle yani 1850'de *Komünistler Birliğinin Çağrısı*'yla, aynı şekilde -Fransa'da 1849'da sosyalistlerin demokratlarla olan eşyanın tabiatına aykırı birliğine en şiddetli biçimde çattığı- *18 Brumaire*'in kimi pasajlarıyla ortadan kaldırılmıştı ve nihayet, Enternasyonal'in kurulması olgusunun da açıkça gösterdiği gibi, kurucuları demokratik partilerle olan birlik tasarılarını kesinlikle terk etmek zorunda kalmış ve proleter güçlerle daha fazla ilgileniyordu.

İkinci tez, sıkı sıkıya birinciye bağlıdır. Eğer birinci ortadan kaldırılmışsa, ikinci tez de hemen köklü bir değişikliğe maruz kalır. Buna rağmen sosyal demokrat siyaset, "proletaryanın" seçime dayalı mücadele yoluyla "egemen sınıf düzeyine yükselmesi" hayalci biçimi altında olduğu kadar toplumsal reformcuların "olgunlaşan gerçekçiliği" görünümü altında da *Manifesto*'nun bu tezinin hiçbir değişikliğe izin vermeyeceğine dayanır tam da. Tersine bu siyaset, bu tezi mücadele içindeki proletarya için bir çeşit ölümsüz gerçekmiş gibi düşünür.

Manifesto'nun bu ikinci tezinin yayımlanmasının üzerinden ancak bir yıl geçmişti ki, proletarya demokrasiyi, hem de en ideal demokrasiyi yani "toplumsal cumhuriyet"i ele geçirmeyi başarıyordu. Peki, ne sonucu oldu? Bu yeni siyaset biçimi altında özlemleri önceki yönetim altında olduğu kadar yasadışı ve bir o kadar isyankâr hale gelmişti. "Toplumsal cumhuriyet", proletaryadan gene de toplumsal yaşamın egemen örgütçüsünü yaratmamıştı; tersine özlemleri, durdurulamaz biçimde gelişerek tek bir amacın, "toplumsal cumhuriyet"in yasakladığı "özel mülkiyet hakkına zorbaca kastetme" amacının (*Manifesto*) çevresinde dönüp durduğundan, önceki aynı devrimci savaşçı olarak kalıyordu.

Demokrasinin proletarya tarafından ele geçirilmesinin hiç de "egemen sınıf konumuna yükselmesi" anlamına gelmediği ona bu aynı demokrasi tarafından Paris'teki Haziran 1848 katliamları sırasında "unutulmaz" biçimde gösterilmişti.

Proletarya, düşmanlarının sadece sermaye sahipleri, mutlakıyetçi varsıllar, endüstriyel burjuvazi, "ilerici" ya da muhalif küçük burjuvazi olmadığını, ama aynı şekilde kapitalist devletin ayrıcalıklı bütün bir paralı askerleri güruhu yani avukat, gazeteci, âlim, öğretim üyesi vs takımı da olduğunu göstermişti. 1848 Haziran günleri sırasında kısa bir süre önce "emeğin örgütlenmesi" ve "işçi birlikleri" konularında 1848 ayaklanmasını kulağa hoş gelen boş lakırdılarla övenler bile bunu nankör bir isyan olarak düşünmüşler ve tereddüt etmeksizin hareketi terk etmişti. Sonuçta gerçeklik, burjuvazi ve proletarya arasında *Komünist Manifesto*'da belirtilenden çok daha derin bir çelişki olduğunu göstermişti. Bu uzlaşmaz çelişki, kapitalistlerle işçiler arasında değil sadece, üstelik tüm şu "cumhuriyetçi" toplulukla proletarya arasında da mevcut. O zamandan bu yana tarih, demokrasi davasıyla proletarya davası arasındaki bu uçurumu daha da derinleştirmekten başka bir şey yapmadı.

Manifesto'nun yazarları, çağdaş toplumdaki bu uzlaşmaz sınıf çelişkisinin dünya çapındaki anlamını hafife aldıklarında, bu çelişkiye ilişkin eksik bilinçlerini de ortaya koymuştu. *Manifesto*'nun yayımlandığı dönemde Almanya'nın bir örneğini oluşturduğu kapitalist sanayinin az geliştiği ülkelerde bu sınıf çelişkisinin pek az gelişmiş olarak düşünmüşler, Alman burjuvazisinin önceki yüzyıldaki Fransız sınıftaşlarıyla aynı rolü oynayacağını tasarlamışlardı; bu, sınıf çıkarlarının açık olmasına rağmen, Alman halkını genel Almanya davası için mücadeleye yani feodal yönetimi yıkmaya[6] ve bizzat komünistler tarafından Alman demokrasisine esinlenmiş olan bir Alman birliğinin kurulmasına cesaretle yönlendirmesi gerekiyordu. *Manifesto*'nun yazarlarının, "Almanya'da burjuva devrimi zorunlu olarak bir proleter devrimin doğrudan

6. "Böylece işçi sınıfı, burjuvazinin kendilerine verdiği silahları yani burjuvazi tarafından gerçekleştirilmiş toplumsal ve siyasi gerekli koşulları, günü geldiğinde ona karşı çevirebilecektir." (*Economie*, 1. cilt, a.g.e., s. 194.)

başlangıcı olacağını"[7] söyleyen komünist tasarılarını yine de gizlemeksizin, kendileri ve komünistler için bir süre Alman demokrasinin kaderiyle ilgilenmelerinin mümkün olduğunu düşünmeleri işte böyleydi.

1848 devrimci patlamasının ardından Alman burjuvazisini feodaliteye karşı mücadelesinde yüreklendirmeye çalışırlar.[8] Dahası, Alman burjuvazisi Fransa'yı tehdit eden ve Almanya'daki işçi hareketinin bağrında da ortaya çıkan sınıf çelişkilerinin görülmesi karşısında müthiş bir huzursuzluğa kapıldığında, "bu sınıfı ileri itmeye" (Mehring) bile kalkışırlar.

Komünistler, devrim sırasında "demokrasinin organı"nı çıkartır ve kendilerini "demokrasinin en köktenci tarafı sıfatıyla" tanımlar genellikle. "Devrimci Almanya"ya tutulacak yolları gösterirler, dış siyaset alanında da onun için devrimci savaşlar icat ederler.[9] Ayrıca, işçilerin kurucularla eşit biçimde katıldıkları kongreler ve demokratik dernekler örgütlerler.[10]

---

7. Aynı yerde.

8. "Burjuvazi ve feodal toplum arasında, bilgi toplumu ve inanç [iman] toplumu arasında, diyordu Marx 1848'de, barış mümkün değildir; iki toplumun maddi ihtiyaçları ölümüne bir savaşa yol açar." (Mehring, "Alman Sosyal Demokrasisinin Tarihi")

9. Devrim sırasında Köln'de kendisi tarafından çıkartılan demokrasinin organı *Nouvelle Gazette Rhénane*'da [bundan böyle kısaca *NGR* diye anılacak] Marx şunları yazar: "Rusya'ya karşı bir savaş, sadece bu savaş, devrimci Almanya'nın savaşıdır. Geçmişin günahlarından arınabileceği (Polonya'nın yeniden kurulması) ve kendi mutlakıyetçilerini yenip kendini toparlayabileceği bir savaş." (*NGR*, 1. cilt, s. 260, Paris, 1963) Danimarka'ya karşı Schleswig konusundaki tartışmada Almanya'nın bu ülkeye karşı olan savaşı, "barbarlığa karşı uygarlık, durağanlığa karşı "ilericilik" adına yürütülmektedir. (a.g.e., 2. cilt, s. 18.) Bu dönemin Berlin devrimci hükümeti, "demokrasinin sol tarafının" bu vatanperver isteğini gönülden gerçekleştirmişti, zira "devrimci" Almanya'yı yatıştırmak için devrimci merkezlerinin yerinde duramayan unsurlarını başka yöne çevirmek maksadıyla bu türden "devrimci kampanyalar"dan daha iyi bir yol olmadığını gayet iyi anlıyordu.

10. Bu çelişkili tavrın ardından, örneğin işçilerin kendiliğinden hareketlerinin başında Berlin'i almış olan Boerne gibi başka devrimciler, resmiyete dökmeksizin ve tamamen açıkça Marx'ın öğretisini Fransız ütopik sosyalizmine katmıştı. Bu konuda Mehring şunu ekler: "Bu program (Boerne'nin

Burjuva toplumu "ileri itmek" için icat edilmiş tüm bu şeylerin gereksiz, nafile kaldıkları açık. Kuşkusuz demokrasi sosyalizmden esinlenebilir ama sosyalizm ancak ütopik sosyalizm biçiminde kaldığı sürece. Yine de "özel mülkiyet hakkına karşı proletaryanın zorbaca" cürmü, bu anda henüz komünist bir düşünce biçimi altında değil; fakat milletvekillerinin *demokratik* meclisine saldıran ve cumhuriyetçi Fransa'ya karşı yiğitçe savaşan proletaryanın daha somut görünümü altında çıkar ortaya. Böylesi olaylardan sonra -ne kadar beceriklice olursa olsun- artık hiçbir uslamlama, "kapitalizmin az gelişmiş" olduğu ülkelerde bile bir meclis kurulmasında demokrasi sonucuna varamaz.

Komünistlerin "Alman burjuvazisini hazırlıksız yakalama" girişiminin ortaya çıkışı böyle. Daha geç döneme ait bir metninde Engels, bundan bir hata olarak söz edecekti.[11] 1848 komünistlerinin "bu hata"sının "aceleye getirilmiş toplumsal bir değişime" inanmaktan ibaret olduğunu düşünür daha sonra; söz konusu hata, devrimin ilk yılı boyunca özellikle belirleyici anda onlarda bu dava için gerçek bir isteğin olmayışından yaşanmıştı daha çok. Burjuvaziyi hazırlıksız yakalamanın bu "hatalı" girişimi, komünistlerin Alman burjuvazisini -hemen ardından proletaryanın egemenliğini örgütlemeyi tasarladıkları- demokrasiyi kurmaya ikna etmek için ortaya koydukları boş çabalara dayanıyordu daha ziyade. Alman komünistleri bu dönemde yaşadıkları tüm yanılgıları, sınıf çelişkisini alabildiğine yayan komünistler olarak değil, ama bu çelişkiye rağmen mücadelelerini geliştiren demokratlar sıfatıyla yaşamıştı.

Tüm düş kırıklıkları; burjuvaziyi proletaryadan ayıran aşılmaz uçurum, bilinçlerini "tam gelişmemiş" kapitalist

---

programı), Elbe'nin doğusundaki Alman proletaryasının (geri proletaryanın) bilincinin düzeyine uyuyordu tastamam."

11. Engels'in 1895'te Marx'ın *Fransa'da Sınıf Savaşımları*'na yazdığı Giriş'ten; "devrimci gençlik" hatalarından söz ettiği ve Sombart'ı "pişman bir komünistin samimi ve son itirafları" diyecek derecede hoşnut etmiş olan Giriş'ten.

toplumu da ilgilendiren uçurum, bilinçlerini güçlendirebilmişti yalnızca.

Ama sosyal demokrat çağdaş bir feylesof-tarihçi, tüm bunları tam tersi biçimde değerlendirir. Ona göre, siyasi örgütlenmesi için proletaryaya gerekli hakları, ele geçirilmeleri burjuvazinin tarihsel eğilimi olan hakları güvenceye almak gerektiğinden, Fransa'daki olaylardan gözü korkan Alman burjuvazisini -gizli tasarısı proletarya korkusu nedeniyle orada ve aynı zamanda terk edilmiş olmasına karşın- gene de "ileri itmek" gerekiyordu. (Mehring)

Okurun da anlayabileceği gibi, komünistlerin daha önce belirtilen siyaseti; demokrasiyle bir derken iki yıl uğraşmaya ve ancak daha sonra hakiki komünist bir mücadeleye geçmeye karar verdikleri siyasetleri, bu sosyal demokrat feylesof-tarihçi nezdinde -aradan geçen yarım yüzyıla rağmen- hâlâ aynı saplantı düzeyinde durmakta ve bu, ona eşyanın tabiatına aykırı bir şey olarak görünmüyor. Tersine, onun için hâlâ bir model olmaya devam ediyor..

Bu fırsatçı felsefe nezdinde komünistin burjuvaziyi başarıyla "ileri itemeyeceği", "gizli tasarılarını yok edemeyeceği" bu tamamen basit mantıklı düşünce; burjuvaziyi rahatlattığı tek durumda yani bu amaçla bizzat kendi davasının gerçekleşmesini bizzat ertelediği böylesine apaçık bu düşünce onun için tümüyle erişilmez olarak kalıyor. O kadar ki, Marx'ta bir hata bile keşfeder: "Bu yayın organının (*NGR*'nin) bu konuda düştüğü yanılgı, Marx ve Engels'in bütün mücadeleleri yoluyla kızıl çizgiye geçen tek bir hataya indirgenebilir... Bu hata, Avrupalı sınıf mücadelesini gerçekte olduğundan çok daha şiddetli derecede göstermiş olmalarında özetlenir." (Mehring)

Peki o zaman, bu tarihsel-felsefi yaklaşımın sadık yandaşı, bu hatayı öğrendikten sonra, bundan hangi sonucu çıkartmak zorunda? Tek bir fırsatçı sonuç: Alman komünistleri, komünizmlerini bir süre daha bir yana bırakmak ve de gözü

korkmuş Alman burjuvazisini daha bir "samimiyet"le ve daha bir gayretkeşlikle rahatlatmak zorunda.

Marx'ın kendisi, Alman komünistlerinin devrimin daha ilk gününden itibaren ya da -en son sınırda- *Paris*'teki 1848 Haziran ayaklanması sırasında yapmak zorunda olduklarını göstermek zorunda kalmıştı. Devrimden bir yıl sonra, Alman demokrasisini kurmanın bütün umutları terk edildiğinde, Marx önceki aşırının aşırısı demokrat mücadelesini tamamen yararsız gördüğü için durdurur. Bu nedenle proletaryaya yönelik doğrudan bir propaganda yürütür, işçi örgütleri kurmak için uğraşır, hatta Alman kongresi için de hazırlanır. Ama artık çok geçtir, zira beyaz terör işbaşındaydı. Marx ülkeyi terk eder ve -bununla, bütün görünümüne rağmen, devrim esnasında birliği feshedip dağıtmadığını göstererek- Komünistler Birliği'ni yeniden örgütler. Daha sonra demokratlarla toptan kopuşu istedikleri *Çağrı*'yı kaleme alır Engels'le birlikte.

Sosyal demokrasinin Marx'ın bu girişimini, burada bir yandan beyaz teröre bir yanıtı öte yandan dönemin çok yaygın bir yanılgısının sonucunu yani Avrupa'da devrimci hareketin canlanmakta gecikmeyeceği sonucunu görmeye dayanan o dönemin özel durumuyla açıklamaya her zaman çalışabileceği doğrudur.

Marx'ın daha sonraki "siyaset"i, bu tür bir açıklamaya elveriyor. Fransız Devrimi'ni betimlemesi sırasında, *18 Brumaire*'de, Parisli sosyalistler tarafından demokratlarla yapılan uzlaşmaları sert bir eleştiriye tabi tutar. Öte yandan Engels, bu aynı dönemde *Almanya'da Devrim ve Karşıdevrim*'de Alman devrimini betimlediğinde, devrimin ilk yılı boyunca, 1848'de Alman komünistlerinin tavırlarının tutarsızlığına yani kendininkilere göre olan tutarsızlığına yine de en ufak bir anıştırmada bulunmaz. *Manifesto*'nun daha yukarıda zikredilen iki tezi, tarihin dayanıksızlıklarını ortaya koymuş ve burjuvaziyi proletaryanın karşısına çıkaran sınıf çelişkisinin

yetersiz bilincini göstermiş olmasına rağmen, böylece bütün geçerliliklerini korur.

Marx ve Engels, 1850'li yılların sonlarına doğru hâlâ "Alman demokrasisi"nin kaderiyle meşgul oluyor ve onun kullanımına amade "akla uygun" bir dış siyasetin (Mehring) hazırlığına katılıyordu. Gerçek, bir kez daha, bu "saplantı" biçimini değil, ama *Manifesto*'nun "Bütün ülkelerin işçileri birleşin!" diyen somut çağrı biçimi alır yeniden. Proletaryanın uluslararası hareketi, 1860'lı yılların ortalarında – komünistlerin kışkırtmalarının burada herhangi bir etkisi olmaksızın– kendiliğinden ortaya çıkar ve kuramsal olarak dile getirilmeyi ister ısrarla. Uzun lafın kısası, gerçeklik, 1840'lı yılların komünistlerinin programının proleter görünümünü –onların demokratik kuruntularını kaçınılmaz biçimde yıkarak– sürekli şekilde doğrular ve geliştirir: Alman demokrasisi, devrimci vasiyetini gerçekleştirmeyi Bismarck'ın ellerine havale eder.

İşçi devriminin ilk aşaması, *Manifesto*'nun bir diğer pasajında da ifade edilmişti: "Komünistlerin doğrudan amacı, bütün işçi partilerininkiyle aynıdır: proleterlerin sınıf halinde oluşması, burjuva egemenliğinin yıkılması ve siyasi iktidarın proletarya tarafından ele geçirilmesi."[12]

Bu pasaja şu ifade gelip eklenir: "Proletaryanın burjuvaziye karşı savaşımı özünde olmasa da, içeriğiyle değil ama biçimiyle *ulusal* bir mücadele olacaktır. *Her ülkenin* proleteri, önce *kendi burjuvazisiyle* hesaplaşmak zorundadır." 1848 devriminden önce, "demokrasinin ele geçirilmesinin proletaryanın sınıf olarak oluşması anlamına geldiği" varsayılmadıkça, aktarılan parçada da görülebileceği gibi, her ülkenin proletaryasının "kendi burjuvazisiyle bizzat hesaplaşabileceği" ve işçilerin ulusal sınırlar içinde "burjuvazinin egemenliğini yıkabileceği" varsayılıyordu. O dönemde "siyasi iktidarın proletarya tarafından ele geçirilmesi", demokra-

12. "Economie", 1. cilt, a.g.e., s. 174 [bkz. *Komünist Manifesto*, s. 132. Sol Yayınları, 2009].

sinin fethi biçimi altında gösteriliyordu açıkça; ama 1848 Devrimi bu yanılgıyı yerle bir etti. 1860'lı yılların başlarında proletaryanın kendiliğinden gelişen uluslararası hareketi, davasının dünya çapında olduğunu göstermiş ve mücadelesinin uluslararası ölçüde gelişmesini de açıkça bu amaçla dayatmıştı. Oysa Enternasyonal Genel Konseyi, bu davanın gerçekleştirilmesini pek çok vesileyle yeniden ulusal örgütlere havale eder: "Tüzüğümüzün içeriğine uygun olarak İngiltere, kıta Avrupa'sı ve Amerika'daki bütün seksiyonlarımızın, işçi sınıfının militan örgütlerine merkez olarak hizmet etmek değil sadece, üstelik her biri kendi ülkesinde nihai amacımızın yani işçi sınıfının iktisadi kurtuluş amacını gerçekleştirmeye eğilimli bütün siyasi hareketleri de desteklemek gibi özel görevlerinin olduğu kuşkusuz."[13]

Enternasyonal'in 1871 Londra Konferansı, bu aynı görüşü kabul eder ve proletaryanın bazı ülkelerde ayrı bir parti olarak siyasi yaşama katılmasının örgütün temel anlayışına uygun olduğunu açıklar: "Siyasi iktidarın fethi, işçi sınıfının ilk görevi haline geldi."

Görünüşe göre Marx'ın Enternasyonal'i, tarih tarafından doğrulanmamış olmalarına rağmen hâlâ *Manifesto*'nun tavırlarını korumakta. Enternasyonal, "her ülkenin proletaryasının her şeyden önce kendi burjuvazisiyle hesaplaşması gerektiğini, egemen sınıf haline gelebileceğini ve siyasi iktidarı ele geçirebileceğini düşünüyor hiç kuşkusuz: Demokrasinin fethinin proletaryayı egemenliğe taşıyacağını söyleyen tavrı her zaman ve daima benimsemeye devam eder.

Böylece, uluslararası işçi hareketi tamamen bağımsız biçimde gelişirken iktidarın ele geçirilmesine can atan proletaryanın gerçek siyasi ifadesi konusunda fiilen davranmak amacıyla Enternasyonal Genel Konseyi, bu mücadeleyi yanıtlayabilecek güçte değildi. Özellikle de Paris Komünü'nden, Enternasyonal'i hazırlıksız yakalayan ve kendisine hiçbir

13. G. Freymond'un yönetimi altında yayımlanmış bir belgeler derlemesi olan "La Première Internationale", 2. cilt, s. 236, Cenevre, 1962.

yardımda bulunmadığı için güçsüzlüğünü açığa vuran Paris Komünü'nden sonra güçlenecek olan Bakunincilerin ayrılıkçı hareketinin gelişmesi bu alanda olur.[14] Eğer o dönemde Enternasyonal en küçük devrimci bir adım atmış olsaydı, Bakuninci muhalefeti de kökünden söküp atmış olacaktı.

Bu dönem boyunca Marx; etkisinden kaçmış "sapkın" çeşitli Avrupa ülkelerinin hareketinin karşısına İngiliz sendikalarının ve partilerinin örnek yaşamını, aynı şekilde iktisadi mücadelede olduğu kadar ilerici siyasi eğilimler konusundaki taktik katılımlarını ve ilişkilerindeki "olgunlukları"nı öne çıkarmıştı. Lakin kısa bir süre sonra bu "olgunluk" konusunda yelkenleri suya indirmek zorunda kaldı. Türk-Rus Savaşı sırasında Liebknecht'e yolladığı bir mektupta şunları yazar:

"İngiliz işçi sınıfı, 1848'den bu yana maruz kaldığı artan yozlaşmanın etkisi altında giderek daha aşağılara düştü; ayrıca cesaretini yitirdi ve ancak büyük liberal partinin, bir başka deyişle, kendilerini ezenlerin, kapitalistlerin kuyruğunu oluşturma derekesine düştü. Özellikle sendika yöneticileri ve patronlara satılmış kışkırtıcılar tarafından yönlendirildi. Bu konuda Gladstone, Bright gibilerini izleyen bu reziller, kurtarıcı çarın büyük şanı şerefi adına korkunç bir gürültü kopardı (...) ve bu arada Güney Gal'de maden ocaklarının sahipleri tarafından açlıktan ölmeye mahkûm edilen kendi kardeşlerine yardım etmek amacıyla küçük parmaklarını bile kıpırdatmadılar." (*L'Europe Doit-Elle Devenir Cosaque*?'ta Liebknecht tarafından aktarılmış.)

14. Komün esnasında Enternasyonal'in tavrına karşı 1872'de Londra'da çıkan ve De Vaillant, Arnauld ve diğer mülteci komünarlar tarafından imzalanan protestoda şunlar söylenir: "Devrimi temsil ettiği için Enternasyonal'in güçlü olduğuna inanıyorduk. Çekingen, bölünmüş ve parlamenter olduğu çıktı ortaya. Yapılanması ve mücadelesini delege kongreleriyle belirleme tarzı, iş görenden ziyade parlamenter bir kurum yaratmışlardı ondan. (...) Komüncü olmaktan çekinerek (...) bildiri ve açıklamalarına rağmen Enternasyonal'in çeşitli kolları silahlı mücadeleden ihtiyatla geri durdular bugüne kadar. Üyelerinden bazıları -kişisel olarak- Komün savaşçılarına katılmışlardı." (E. de Laveleye tarafından "Le Socialisme Contemporain"de aktarılmış, s. 205, Paris, 1883.)

İngiliz işçi sınıfının "ülkenin siyasi yaşamına katılması"nı, kısa bir süre öncesine kadar Marx'ın gözünde hâlâ böylesine "örnek" bu katılımın içler acısı sonucu, şu izleyen olguyu kanıtladı kesin olarak: Devlet iktidarının proletarya tarafından ele geçirilmesi "yüce davası", Enternasyonal tüzüğüne "siyasi iktidarın proletarya tarafından fethi, işçi sınıfının ilk görevi haline geldi" diye yazılmış olduğu için, salt bu nedenle "tümüyle çözülmüş bir sorun" durumuna gelme derecesinde pek basit bir iş değildi öyle.

Onu basitçe ulusal örgütlere aktararak ve bu örgütlere "işçi sınıfının iktisadi hareketi ile siyasi mücadelesinin onun militan yaşayış biçiminde ayrılmazcasına birleşmiş olduklarının" (Enternasyonal'in 1871 Londra Konferansı kararından) açıkça söyleyerek bu görevi gerçekleştirmek mümkün değildi. Alman sosyal demokrasisinin bu görevi, "proletaryanın – diğer ülkelerdeki durumundan bağımsız olarak– ülkesinde iktidarı ele geçirmeye çalışma"sının nasıl gerçekleştiğini gördük. Sosyal demokrasi, bu evrimi boyunca proletaryanın egemenliği anlayışını tümüyle yitirdi.

{...}

Sosyal demokrasi; demokrasinin "hükümdarlığın ve vatan"ın savunulmasını muhalif doğasıyla her geçen gün daha fazla uzlaştırması ölçüsünde proletarya davasını "demokratik ilkeler"e bağladıktan sonra, proletarya davasını "demokratik temel kurallar" davasına bağladıktan sonra, "düzenin tek partisi" olmaya çabalayarak mutlu biçimde yasallaşıyor. "Devletin genel oy hakkını dürüstçe tesis ettiği" yerde "artık devrim tehlikesi yoktur." (Liebknecht, *Die Zeit*, sayı 36 ve 37.) Bu noktada sosyal demokrasi, Alman sosyal demokrasinin şeflerinden biri olan Volmarr'ın da açıkladığı gibi, "halkın iradesiyle tam uyum içinde gücünü" ortaya koyacaktır: "Siyasi iktidarın fethi, demokrasinin fethidir." Çevrim tamamlanmış, açık kapatılmıştır. Örneğin, daha şimdiden bir demokrasi

var olduğuna göre, eğer sosyal demokratların dediklerine inanacak olursak, Almanya'da proletaryanın diktatörlüğü bu andan itibaren "demokrasiyle tam uyum içinde" uygulanmakta. İsviçre'nin "geleceğin minyatür devleti"ni temsil etmesi, diye açıklamıştı Liebknecht 1867 Zürih Kongresi'nde, işte bu yüzden.

"Cumhuriyetçi Fransa"ya karşı Haziran 1848 proleter ayaklanmasından beri Avrupalı demokrasi, mevcut düzen ne olursa olsun, liberal muhalefetin kabul ettiği aynı tavrı yani yasal mücadele yolunu kabul etmeye karar verdi; hiçbir durumda devletin temellerini sarsmayı istemiyordu. Avrupalı demokrasi, devletin görülebileceği herhangi bir otokratik biçim altında -1840'lı yıllarda yapmayı düşlediği gibi- devirmek üzere ona saldırmaya cesaret etmeyecektir.

"Cumhuriyetçi düşleri", "özgürlük" gereksinimleri yalnızca yasal ödünler biçiminde yaşanabilir bundan böyle. Demokrasi, devletin temellerini zayıflatmaksızın, olsa olsa yasal yolla "armağanlar" almayı dileyebilir ancak. Bu şekilde davranarak, dahası özleri hiçbir zaman devrime götürmeyecek olan "ilkeler"ini proletaryaya aşılayarak onun devrimci hareketini gizleyip gargaraya getirir.

Uygar dünyada demokratik devrimlerin, ulusal bir çerçeve içinde artık anlamları kalmadı. Devrimci hareket, sırf siyasi bir devrim için tüm koşulların mevcut olduğu 1870'li yılların Rusya'sı gibi pek az gelişmiş kapitalist bir ülkede bile demokrasinin ayan beyan göndere çekilmiş bayrağı altında hareket etmedi, ama ortaya çıkmak ve sadece birkaç yıl ayakta kalmak için sosyalist bir bayrak taşımak zorunda kalmıştı. Marx bu olguyu incelediğinde, "gelişmemiş" bir ülke için öngörülen demokratik ara aşamaları bir yana bırakmak ve -Rus devriminin Batı'daki "proleter devrim"in işareti haline gelmesi koşuluyla- Rusya için bir "sıçrama"yı düşünmek zorunda kalmıştı. Göründüğü kadarıyla, Rusya'daki devrim için gerçek bir başarıyı bu durumda belli belirsiz görmüş

olması, sadece bu yüzdendi.[15] Hareketin ütopik sosyalizm örtüsü, bu nedenle kısa bir süre önce düşmüştü: Bu örtü, doğası gereği ilanihaye sürüp gidemezdi ve ister istemez yitip gitmek zorundaydı. Buna rağmen Rus devrimci hareketi, sırf siyasi bir devrime yol açacak durumda olmadığından, kendiliğinden bir kez daha gündemden düştü. 1890'lı yıllarda yeniden doğan hareket, Rus toplumunun "demokratik özgürlük ihtiyaçları"na karşın, proleter devrimi bilinçli bir hedef olarak önüne koyacak derecede tereddütsüz devrime gidecek güçte değildi.

1870'in Fransız demokrasisi, onun darbeleri değil ama Prusyalı ordunun darbeleri altında yıkılan monarşinin sadece yerini alma ihtiyacını duyduğunda bunu yapamadı bile, zira -doğrudan bir çözümü dayatan- proleter bir devrim gelip aniden gündemine oturmuştu. (Marx için de.) Böylece, sosyal demokrat çözüm yolunun her zaman "işçi devriminde ilk adımın {...} demokrasinin fethi"ni göstermesine karşın, tarih, "mülkiyet hakkına ve burjuva üretim ilişkilerine zorbaca kasteden" unsurları ve güçleri hazırlamaktaydı dur durak bilmeksizin. Bu çözüm yolu, basitçe özü gereği, tüm bu güçleri "proletarya yararına" devletin demokratikleştirilmesine indirgeyen ve yeğinliklerini kavramak üzere onlar için yeterli bir söylem yaratacak güçte değildir.

1840'lı yılların komünistlerinin proletaryanın egemenliği konusundaki düşünceleri, bu gelişen unsurların ve güçlerin yeterli bir söylemi olmak üzere, bu düşünce için haddinden fazla dar demokratik ve ulusal çerçevelerin -hayati gereklilik nedeniyle- dışına çıkmak zorundaydı. {...} Sosyal demokrasinin "düzenin tek partisi" olmadaki emellerinin yeterli kanıtlarına sahip burjuva köktenciliği, onun kuramsal temeli olan Marksizm konusunda belli bir sempati duymuştu. Bu köktencilik, Marx'ın meşru mirasçısı olarak düşündüğü sosyal demokrasinin çağdaş siyasetini desteklemek ereğiyle

15. *Komünist Manifesto*'nun 1882'deki Rusça baskısına Marx tarafından yazılan önsözden: *Economie*, 1. cilt, a.g.e., s. 1482-1484.

durmadan öğretisini yorumlayarak Marx'ın yeni tahlillerine girişir. En sadık tilmizleri tarafından sağlanan yeniden düzeltmelerin yardımıyla Marx'ın öğretisinin "gerçek ruhu"nu keşfeder (Struve). Struve bundan, devrimci sosyalizm tarafından koyulmuş sorunun çözümünü tümüyle sağlayan Marx'ın "öğretisinin ruhuyla" bağdaşmayan "sözlerden ve fikirlerden" kurtulmayı her şeye rağmen başaramamış olduğu sonucunu çıkartır. Bu, Marx tarafından öğretisine -örgensel olarak bağlanmış olmaksızın- yalnızca suni biçimde eklenmiş bir "komünist hedef"i ilgilendirir özellikle: "Marx'ın tahmini, bilge biri için gerekli değil." (Struve) Komünist düzenin -işi Sombart'a [16] sorulmaya kadar vardıran- kaçınılmaz ırası kanıtlanabilir mi o zaman?

Böylece Marx olumlu biçimde "arınmış"tı. Sonuçta bilim, dünyevi tartışmaların onun çok üstünde yer alan kuramını yansız tahlillerin fevkalade ince filtresinden geçirdikten sonra kaynak suları kadar berrak, parti falan ayırt etmeksizin herkes (Bu, "ilerici" devlet adamları için de geçerli anlamına gelir.) ve her şey için zorunlu Marksist gerçeğe ulaşmıştı. Bu gerçek, amaca uygunluğu ve -gelişmesinin kurtarıcı eseri- çağdaş toplumun eksiksiz meşruiyetini kanıtlar ve bu, halkın hiçbir tabakasını ayrık tutmaksızın herkes için böyledir.

Kapitalizm, gelişerek halk yığınlarını cehaletten kurtarır; onları -sınıf çıkarlarının savunulması amacıyla- ulusal sorunların çözümüne giderek daha fazla iştirak etmeye zorlar

16. Werner Sombart (1863-1941): Alman iktisatçısı ve sosyoloğu; Max Weber ve J. Schumpeter ile birlikte Almanya'da toplumsal incelemelerin öncüsü. Kapitalizm eleştirisinde önce Marx'ın dümen suyunda yelken açtı, ardından iktisadi olayları siyasi ve kültürel bağlamlarından ayırmayı reddetti, daha sonra kapitalizmin ortaya çıkışını Yahudiliğin doğuşuna bağladı (*Yahudiler ve İktisadi Yaşam*) ve nihayet -Hitlerci ulusal sosyalizmden sadece ırkçı önyargılarının olmayışıyla farklı olan- bir Alman ulusal sosyalizmine yöneldi (*Le Socialisme Allemande: Une Théorie de la Nouvelle Société*, Payot, Paris, 1938). Diğer kitapları: "Le Socialisme et le Mouvement Social au XIXe Siècle", Giard et Brière Yayınları, Paris, 1898; *Le Bourgeois*, Payot, Paris, 1926; "L'Apogée du Capitalisme", 2 cilt, Payot, Paris, 1932. Bkz. *Le Petit Robert* özel isimler sözlüğü, s. 1951, Paris, 1997. (yayıncının notu)

ve bu yolla hem insanoğlunun ilerlemesini hem de genel olarak uygarlığı geliştirir. Kapitalizm, hep bu aynı akıl yürütmeye uygun biçimde, söz konusu katılımı geliştirerek kendi çelişkilerini çözer ve dolayısıyla günün birinde bizzat kendini ortadan kaldırmaya varacaktır.

Sınıf mücadelesinin böylesi bir evriminin -toplumsal güçlerin o pek hayırlı ve müspet işbirlikleri temelinde- ilerleme ve kültüre gelecekte vaat ettiği büyük başarılar işte böyle! Toplumsal bilim, incelemelerinde göstereceği o pek büyük gayretkeşlikle, milyonlarca emekçinin -üzerlerine çöken felaketlere rağmen- giderek artan mutluluklarının kesinliği içinde bu sürdürme işini ona ivedilikle sağlayacaklarını ve sürdürülmesinin her halükârda garanti edileceğini artık bilmekte, zira bu bilim bundan böyle onların çıkarlarının meşru savunusundan yana tavır almakta!

Sosyal demokrasi, bilimin böylesine büyük bir yansızlığıyla doğrusu derinden etkilenmiş ve -liberal bilgeler tarafından girişilen- Marx'ın öğretisinin arılaştırılması işlemini de proleter ideolojinin resmi bilime girişi olarak düşünüyor. *Komünist Manifesto*'da "şiddetli devrim" anlamında ifadesini bulan ya da "özel mülkiyet hakkına zorbaca kastetmek"ten söz eden şey, o zamandan beri bütün şu yarım yüzyıl boyunca sürekli olarak gerçekleşmişti -der Mehring- ama farklı bir biçim altında; yani sosyal demokrasinin barışçı kazanımları biçimi altında. Labriola, Marx'ın bu öngörüsünün sadece morfolojik olduğunu ve kronolojik olmadığını açıklar. Kautski, eserinin durmaksızın ilerleyişinin kesinliğini bulmak üzere proletarya için geçip giden dönemin gelişmesini seyretmesinin yeterli olacağını beyan eder bir yazısında. Siyasi durum işçi sınıfından bugünkü yasal mücadele yöntemini mümkün en uzun süre korumasını bekliyor diye sürdürür sözlerini Kautski bu aynı makalede.[17] Ne var ki siyaset, liberal bilimi yeniden ele alan ve bu durumda Marksist dili uygunlaştıran

17. K. Kautski, *Neue Zeit*, sayı 12, 1893-1894.

şu siyaset, ekonominin üstyapısından başka bir şey değildir. O halde proletaryanın iktisadi durumu, artan manevi gücüne ve gerçek gönencine bağlıdır ve ona kesin çatışmayı bir yana bırakmayı dayatan da budur. "Tarih'in karşı durulamaz yasaları"na uygun acımasız yazgı, engellenemez "felaket", "şiddetli çöküş" değil, ama kapitalist yönetimin normal bir gelişmesinin veya proletaryanın kapitalist çelişkileri çözen kaçınılmaz mücadelesinin sonucudur. Hiçbir şey, çağdaş topluma yerleşmiş bu normal gelişmeyi değiştirecek güçte değildir. Eğer Marx, kapitalizmin üretkenliğinin gelişmesi nedeniyle sayıları kaçınılmaz biçimde artan işsizlerin büyüyen ordusunun kapitalizmin daha sonraki varlığını imkânsız kılacağını göstermişse, işçi sınıfı için "adil" hale gelen bilim de, Marx'ın bu düşüncesinin ruhuna bağlı olmadığını ve -çoktandır aşılmış- isyankâr bir sosyalizmin yalnızca ilkel bir kalıntısını oluşturduğunu gösterir o zaman.

Şu son otuz yıllık sürede işçi sınıfı bütün umutlarını bu bilime bağladı, der Reichensberg (ünlü bir sosyal demokrat allame) ve ekler, bilim de bu umutları boşa çıkarmadı. Batılı işçinin, bilimin bu cömert aracılığı sayesinde artık açlığın acılarına katlanması gerekmeyecekmiş gibi görünüyor. Bu pek saygıdeğer profesör, uygar dünyanın her tarafında basit işçi evlerinin yerine -endüstriyel kentler halkının evsiz barksız olanlarının da büyük refah içinde yaşayacakları-"görkemli halk konutları"nın kurulacağını pek yakında bizlere bildireceğini umuyor. Hayır, olamaz! Bu, bilimsel olmayan bir yöntem olacaktır. Bilim, toplumsal huzursuzlukları asla böylesine yüzeysel biçimde sağaltmaz, hastalığı her zaman kökünden kavrar. "Toplumsal bilim", bu verili durumda "proleterleşmenin aynı zamanda artan bir yoksullaşma olacağını" iddia eden görüşün tamamen hatalı olduğunu kabul etmişti (Struve) ve bu bilim, tüm şu evsiz barksız garibanlar"ın hiçbir biçimde işçi sınıfına, proletaryaya ait olmadıklarını tanıtladı. Bunlar, asıl olarak tembel takımından ve de "sıradan adli vakaları ilgilendiren kişiler"den oluşan tamamen özel

bir tabakadır (lümpen-proletaryadır). Sosyal demokrasinin bizzat gösterdiği gibi, bu tabaka "toplumsal sorun" faslında hiçbir oya sahip olamaz. Çalışkan proletarya ona karşıdır. (Bilim de yalnızca çalışkanı sever.) Söz konusu bilim onu asla yanıltmadı; işinin her türlü garantisi gibi normal bir işgünü süresinin de -onun yardımıyla- doğrudan güvenceye alması bu yüzden. Bu bilim, işçiyi müdahalesinin ilericiliği için, kültür ve özgürlük adına övgülere, "demokrasinin sol kanadı" için gericiler karşısında yönetime katılımı yani çok sayıda toplumsal arpalığı kazanmak söz konusu olduğunda özellikle öğütlerle dolu övgülere boğar.

Bugüne kadar bir İngiliz işçisi, eğer işini kaybetmiş ve bağlı olduğu sendikadan çıkartılmadan önce bir başka iş bulamamışsa ya da ağır şekilde hasta düşmüşse veya çok yaşlanması nedeniyle yaşlı işçiler için öngörülen bir acizler yurduna tıkılmışsa, ülkesinin yasalarına göre bu aynı vesilelerle seçme hakkını da kaybedeceğini biliyordu. Ancak şimdi bu aynı yasaların uygar herkese uygulandığını, en modern çağdaş bilimin yargısı sayesinde -belirtilen durumlarda- lümpen proletaryanın üyesine dönüşmüş olduğunu ve de işçilerin sınıf mücadelesinin yönlendirilmesine -bu yeni yaşamı yüzünden- artık hiçbir etkide bulunamayacağını düşünerek bir züğürt tesellisi bulabilir.

Sefalet, yozlaşma, fuhuş, çocukların ağır ve berbat işlerde çalıştırılması hiç de kapitalist sanayinin yol arkadaşları değiller. Bu, onların açıkça olgunlaşmamış kapitalizmin ifadeleri olduklarını gösterir sadece. Salgın Rus kıtlıklarının yalnızca geri bir ülkedeki az gelişmiş bir kapitalizmin sonuçları olduklarını görmek için, bu akıl yürütmeye göre, bugünkü Rusya'yı Batı ile karşılaştırmak yeter. Şayet Rusya'nın idari yapısı çarcı gericiliğin, Ortodoks karabaşların ve jandarmaların ellerinden -ulusal kapitalist gelişmenin yolunun açılması için engin ufuklar sunmaktan geri kalmayacak olan- Rus bilgelerinin ellerine geçerse kıtlıklar da hemen ortadan kalkacaktır kuşkusuz.

Uygar dünyanın ışıl ışıl yaldızlı kentlerinin o "evsiz barksız garibanları", bütün ülkelerde –ortaçağ kölelerinin sefaletine ve cehaletine mahkûm– köylü proletaryanın korkunç durumu, Macaristan'daki tarım işçilerinin isyan ettirici boyundurukları, İtalya'daki müzmin açlık, Hindistan ve Rusya'da görülen salgın kıtlıklar, göz göre göre yapılan yağmalar, şu kapitalist "uygarlık tacirleri"nin "vahşiler" karşısındaki acımasızlıkları ve işkenceleri... Bütün bunların belli ki ne kapitalist ilişkilerle alakaları var ne de bu düzenin çelişkileriyle. Kapitalist olmayan bu çok özel dünyanın, "kapitalist mülkiyet hakkına zorbaca kastetme"sinin kaçınılmazlığı lehinde hiçbir kanıt sağlayamayacağı açık.

"Çalışkan proletarya, bu hakka 'zorbaca kastetme'yi istememekle kalmaz sadece, üstelik tersine, sendikaların ve siyasi partilerin yardımıyla işçi kitlelerini disiplin altına alarak şu ayak takımının şiddetli ve kaba tüm patlamalarına karşı da uygarlığı güvence altına alır." [18]

Bu en modern toplumsal bilim tarafından gerçekleştirilen keşiflerin hepsi, bütün toplumsal tufanların tartışılmaz ve de yüreklere su serpen olanaksızlığı gerçeğini telkin ederler bu aynı bilime. Huzur dolu, ağırbaşlı ve ciddi çehresi, bu aynı bilimsel gerçeğin ortaya koynulmasına katkıda bulunmuş olan süngülü piyadelerin, forsa muhafızlarının ve übütün isyanların iz sürücüsüü uluslararası casuslarının sayılarını düşündüğünde, sadece bunu düşündüğünde gölgelenir ancak.

Sonuç (1905)

Plekhanov'un Bernstein'ı "gömme" önerisine yanıt olarak Kautski, başka şeylerin yanı sıra şunları söyler: "İktisadi ve siyasi yaşamımız, hepsinden önce aralarında 'Manifesto' ve 'Kapital'in de yer aldıkları başvuru kitaplarımızın

18. Bernstein'ın *Neue Zeit*'ta çıkan (sayı 8, 1897-1898) "Yığın ve Suç" başlıklı makalesine yazı kurulunun düştüğü not.

yaratılmaları döneminde hâlâ gizli olarak duran özellikleri geliştirmeye başladı şu son yirmi yıldır. Bu özelliklerin ışığında 'düşüncelerimiz'in yeni bir doğrulanması ve gözden geçirilmeleri kaçınılmaz hale geldi." Çağdaş siyasi yaşamın en önemli görüngüsü, *Manifesto* ve *Kapital*'in yazarı tarafından öngörülmemiş olan bu görüngü, dünya proletaryasının çıkarlarının "tartışılmaz ifadesi" sıfatıyla sosyal demokrasinin gelişimi tarafından oluşturulan görüngüdür: "O halde bu -kapitalist- çatışkı çerçevesinde özel mülk sahipleri tutucu yanı oluşturur, proleterler de yıkıcı yanı. Birinciler bu çatışkının korunmasına, ikinciler de yok edilmesine çalışırlar."[19]

Günümüz sosyal demokrasisi, eğer onu proletaryanın çıkarlarının yegâne temsilcisi olarak düşünmek gerekirse, kendini Marksist komünizmin yukarıdaki temel anlayışıyla tam bir çelişki içinde bulur. Proletaryanın çıkarları, sosyal demokrasinin bugünkü siyasetine uygun olarak "kapitalist çatışkının ortadan kaldırılması" anını mümkün en uzak geleceğe ötelemeyi gerektirir.[20] Bu siyaset, Vollmar'ın şu tatavasında zirvesine ulaşır: "proletaryanın siyasi iktidarı ansızın ellerinde buluvermesinden daha büyük bahtsızlık olamaz." (Stuttgart Kongresi)

Sosyal demokrasinin tüm evrimi, kapitalist "çelişki"nin ortadan kaldırılmasını -bizzat doğaları gereği- isteyemeyecek olan güçlerin saflarında yer aldığını gösteriyor. Sosyal demokrat bayrağın proletaryanın özlemlerini tam olarak temsil etmediği açık hale geliyor; Marksizmin (sosyal demokrasinin böylesine uzun zaman gelişimini engellediği Marksizmin), devrimci proletarya ordusunun bağrına proleter olmayan unsurların, burjuva yönetime karşı kesin saldırının gelişimini yavaşlatan ve bu saldırıdan uzaklaşan unsurların ardı arkası kesilmeyen sızmalarına -söz konusu evrimle birlikte- izin verdiği de açık hale geliyor.

19. K. Marx, *La Sainte Famille*, s. 61, Costes Yayınları, Paris, 1927.
20. Kautski, *Neue Zeit*, sayı 12, 1893-1894.

1848 Fransız Devrimi'nin, özellikle de Haziran günlerinin "kapitalist çelişkileri" *Komünist Manifesto*'da ifade edildiklerinden daha derin biçimde açıkça ortaya koymuş olduklarını ve bu çelişkileri kapitalistlerle işçiler arasındaki bir çelişki olarak değil; ama burjuva toplumla proletarya arasında var olan bir çelişki olarak göstermiş olduklarını hatırlatıyorduk daha yukarıda. 1848 Haziran günleri *18 Brumaire*'de bu düzeyde ne denli açıkça değerlendirilmiş olursa olsun, *Manifesto*'nun komünist içeriğini değiştirebilecek veya tamamlayabilecek ve her şeye rağmen gerekli hiçbir sonuç çıkartılmamıştır.

Sosyal demokrasi, "proleter" bir parti kurarak bu temel uzlaşmazlığı hem dile getirmemek hem açımlamamakla kalmadı yalnızca, dahası gizledi de. Devrimci gençlik günlerinde, fırsatçı siyasetinin bugünkü kadar açıkça görülmediği dönemde Liebknecht, bu aynı uzlaşmaz ilişkiyi, 1869 İspanyol devrimci hareketini ele alarak şöyle açıklıyordu:

"Devrimlerin toplumsal devrim yüzünden yenilgilere maruz kalmaları (bilinen hikâye) işte böyle. İspanyol cumhuriyetçilerinin kahramanlıkları kusursuzdu, ama yine de sivil toplum (burgertum) militarizme karşı ancak proletaryanın yardımıyla savaşabileceğini ve bu ortak mücadelenin ortak bir amacı yani sosyal demokrat cumhuriyeti (*aynen böyle*!) belirleyeceğini hâlâ anlayamamıştı. {...} Yirmi bir yıl önceki Fransa'da olanla tamamen aynı biçimde. O dönemde proletaryanın gözünde haklı olmak, onun iktisadi kurtuluşuna (Bu olmaksızın siyasi özgürlük sadece boş bir laftır.) yardım etmek yerine, böylesi boş laflarla işçilerden kurtulmayı istediler ve işçiler de bundan hoşnut olmadıkları için, o zaman onları Haziran çatışmalarına soktu ve iktidarı karşılarına ilk çıkan dalavereciye teslim etti. Sivil toplumun proletarya karşısındaki korkusu, çağdaş Sezarcılığın anasıdır. Proletarya, yaşam için mücadeleyi temsil etmeleri nedeniyle özlemlerinden vazgeçemez. Bu durumda toplum, (Ne burjuvaziden ne de -kaçınılmaz biçimde karşımıza düşman olarak dikilmek zorunda olan- büyük sanayiden söz ediyoruz kuşkusuz.)

Sezarcılık boyunduruğundan ya da sosyal demokrasinin külliyen kabulünden tercih edeceği birini seçmek zorunda."[21]

Sivil toplumun; Haziran 48 isyancılarına sadece bir anlaşmazlık, bir yanlış anlama yüzünden ihanet ettiğini düşünmek gerekecek öyleyse. Bu toplumun "ortak amacı" yani sosyal demokrat cumhuriyeti sosyal demokrasiyle birlikte istemesi için gerçek çıkarının bulunduğu yeri anlaması yeter. Alman sosyal demokrasisi, işçi hareketini yönetmekten başka bir şey yapmaz, aynı zamanda "sivil toplum"un aklıselimine güvenerek ona öğütler verir. Ve bu burjuva toplum da neyin söz konusu olduğunu anlamaya çalışır kuşkusuz. İşte şöyle örneğin: Polonyalı yurtsever camia, proletaryadan "Polonyalı ulusun hakları"nı fedakârca, karşılık beklemeksizin savunmasını isteyecek kadar saf değil; bu camia, "boş laflarla proletaryadan kurtulma"yı beceremeyeceğini bilir ve "özellikle Polonyalı proletaryanın çıkarları dahilinde" bağımsız bir Polonya'yı övmesi de bu yüzden.

Aynı şekilde Rus liberal topluluğu da işçinin bu topluluk için "kendini ateşe atmasını" –hiçbir biçimde– isteyemez, işçi sınıfı karşısında "hak bilir" olduğunu söyler ve işe alınma ile ücret konusunda "özgür" anlaşma biçimi altında ona patronlarla eşitlik sözü verir. Bu topluluk da, işçilerin istekleri karşısında –Liebknecht'in öğütlerine uygun olarak– "hak bilir" olmaya karar verdi: "Proletaryayla birlikte izlenen ortak amacı yani sosyal demokrat cumhuriyeti" düşündü. Kısacası sosyal demokrasi, kendini proleter öğretinin yansız gelişimine adadı ve bu öğretiyi –sözgelimi proletaryanın kesin kurtuluşu, üretici güçlerin yetersiz gelişmesi ve işçilerin siyasi olgunlaşmalarının eksikliği nedeniyle şimdilik düşünülemez türünden– derin bilimsel bilgilerle zenginleştirdi. "İşçi taburları"nın İtalya'daki son ayaklanma girişimi gibisinden patlamaları sadece talihsiz bir anlaşılmazlık, bir yanlış anlama olarak düşünmek zorunda olmaları bu yüzden.

21. Liebknecht, *Bir Devlete İhanet Davası* (Rusça).

İyi ama toplum hangi araçlarla tam da bu amaca ulaşabilir? Sosyal demokrasi, parti üye sayısındaki yığınsal artış nedeniyle küçük burjuva unsurların, proletaryanın gerçek dünya anlayışına ulaşmak için henüz yeterli zamanı bulamamış unsurların kaçınılmaz biçimde bünyesine sızacaklarını birden çok vesileyle açıklamıştı. Ama karşısına dikilen büyük tehlike yine de bu yandan gelmez ona göre. İktisadi gelişme, mülk sahipleri sınıfına sürekli ve geri döndürülemez biçimde yıkımı getirir, onlar da zorunluluk gereği sermaye ücretlilerinin bakış açısını giderek daha fazla benimsemek mecburiyetinde. Sosyal demokrat fırsatçılık Fransa ve Hollanda'da küçük burjuvaziye ödünler vermeye ve onu savunmaya kadar varmışsa şayet, bu, denebilirse yalnızca tali bir olgu; bu, küçük burjuvaziye ödünler vermiş veya vermemiş olması sosyal demokrat fırsatçılık için her halükârda doğal ve var olduğundan, onun için aslolan değildir. Bu olgu, Polonya Sosyalist Partisi'nin durumunda da açıkça gözlenebilir. Bu parti, sosyal demokrat siyasetin elverdiği ve liberal toplumun proleter yığınlarla birlikte gerçekleştirdiği uygulamanın bilinen örneğini temsil eder: Kendi amaçlarına ulaşma ereğiyle bir araç olarak proleter yığınlara sahip olmak.

Polonyalı bu sosyalist parti, görünüşte küçük burjuvaziye hiçbir taviz vermese de, Fransız tarım programını "akıl almaz" olarak düşünse de, kırsal ahaliye hitap eden bir kitapçığında onu Katolik inancı savunmaya bile çağırır; ama ona küçük üretimi ilanihaye sürdürmek küçük burjuva rüyasını önermeye kadar gitmez yine de.

Burjuvazinin proletarya öğretisine yardımlarıyla egemen olduğu güçler, genellikle "küçük burjuva" adı altında anlaşılan ulama ait değildir; daha sonra görüleceği gibi, bunlar "ilerici" güçlerdir. Polonyalı bu sosyalist partinin temel isteğinin gerçekleşme olasılığını inceleyen Kautski, şunları yazar: "{Ulusalcılık karşıtı} PSP'nin rakipleri küçük burjuvazi konusunda entelijansyadan daha bir hafiflikle söz eder. Entelijansya, küçümsenemeyecek bir gücü temsil eder.

Toplum sadece mühendislere, devlet ve özel kesim memurlarına, öğretim görevlilerine, doktorlara gereksinim duymaz, aynı zamanda -sürekli hareket halindeki düzeneğini korumak için- gazetecilere ve avukatlara da ihtiyaç duyar. Kapitalist üretimin gelişmesiyle birlikte bu mesleklerin -iktisadi yaşam için olan önemleri gibi- etkinlik alanları da gelişir. Ayrıca siyasetteki yüksek işlerde onlara dayanır. Çağdaş toplumda bilgilerin tekelini ellerinde tutarlar; çıkarları, benzeşik bir sınıf oluşturmaları için fazlasıyla farklıdır. Genellikle burjuvaziye daha yakın dururlar, ama burjuvazinin sınıf mücadelesinde bir sınıf olarak yer almazlar. Entelijansyanın mensupları, bu yüzden tek bir sınıfın bakış açısından daha geniş bir görüş açısına burjuvazinin üyelerinden daha kolay yerleşebilirler ve böylelikle bir ulusun veya -onda 'özel' bir sempatiye yol açan- halkın geniş tabakalarının genel çıkarlarının temsilcileri haline gelebilirler." (Kautski, işi resmiyete dökmeksizin bir kez daha iktisadi materyalizmini bir yana bıraktı.) "Burjuva entelijansya, sınıf mücadelesi içindeki halka, -özlemlerini güçlü ve kararlı biçimde haydi haydi ifade eden mücadelesi içgüdüsel ve bilinçsiz bir nitelik taşıdığı sürece- özellikle de mücadelesinin henüz başlarında bulunan halka manevi önderler sağlar sık sık. {...} Entelijansya, belirli bir düşünceden yana tavır aldığında toplumun manevi bir bağını yarattığı için daha da büyük öneme sahiptir. {...} Rus hükümetinden en fazla zarar gören o olduğu ve ulusal davayla kucaklaşmaya zorla itildiği için Polonya'daki bu olay konusunda gözlerimizi kapatmamamız gerekir."[22]

Daha ziyade Rus öznelciliğini anımsatan "iktisadi materyalizm"in bu puslu kanıtına ve koyulmuş sorun karşısındaki çifte ilişkisine rağmen, derin düşüncelerinden sadece birinin yani ayrıcalıklı sınıf sıfatıyla entelijansyanın "gelişimi"nin, kapitalist yönetimin alabildiğine yükseliş içindeki bizzat ihtiyaçlarının yol açtığı gelişmesinin altını çizeceğiz bura-

22. *Neue Zeit*, sayı 12, 1893-1894.

da. Kautski, sosyal demokrasinin programı çerçevesinde ele almanın gerekli olmadığını düşündüğü bu görüngüyü daha da açıkça koyar ortaya partisinin resmi yayın organı *Neue Zeit*'ta:

"{Kapitalist toplumda} entelektüel emek, genel olarak kapitalist *sömürüyle* doğrudan alakası olmayan -ve doğası gereği böyle olmayan- belirli bir sınıfın özel işi haline gelir. Bu aydınlar sınıfı, bilgilerini ve özel yeteneklerini değerlendirerek yaşar.

Ortaya çıkışı basit meta üretimiyle örtüşen bu tabaka, kapitalist üretimde hızla yükselir; bu üretim tarzı da -bugüne kadar bizzat sömürücülere ayrılmış- entelektüel işleri hep daha fazla ona devreder ve durmadan ona yeni çalışma alanları yaratır.

{...} Entelijansya önce kendi çocuklarını saflarına alır; onların daha az ayrıcalıklı sınıflar arasına düşmelerine izin vermek istemez. {...} Kırsal alanda olduğu gibi kentlerde de küçük işletmelerin yok oluşu, bugün küçük burjuvaları ve çok sayıda köylüyü de ne pahasına olursa olsun çocuklarını -yeteneklilermiş değillermiş, böylesi eğilimlere sahiplermiş değillermiş- entelijansyanın saflarına yükseltmeye zorluyor, zira çocuklarının bunu başaramayan bölümü proletaryanın saflarına düşme tehlikesi altında bulunuyor. {...} Bu sorunu derinlemesine incelemek ne kadar cazip olsa da, incelememizin seyrini çok fazla aksatmamak için bu noktada durmak zorundayız."[23]

Kautski, bu durumda entelijansyayı sosyal demokrat harekete daha fazla çekme olanağını araştırdığı için, incelemesini böyle sonuçlandırır. Saptanan görüngü gibi sonuçlarının tutarlı uygulaması da sosyal demokrat "ilkeler"le çatışmaya girecekleri için, bu "cazip" soruna epey akıllıca yan çiziyor. Bu görüngü, sözgelimi 1891 Erfurt Programı'nın şu izleyen

23. *Neue Zeit*, sayı 27, 28 ve 29, 1895. Bu yazının Fransızca bir tercümesi *Le Devenir Social*'in 2. sayısında yayımlandı. (Mayıs 1895) Yukarıda aktarılan parça için bkz. s. 110-112 (yayıncının notu).

tezini su götürmez biçimde geçersiz kılacaktır: "Bu dönüşümün (kapitalist gelişmenin) tüm yararları kapitalistlerin ve büyük toprak sahiplerinin ellerinde toplanmıştır." Yani bu tez, kapitalist üretimin artışı -diğerlerinin yanı sıra- "kalabalık ve durmadan gelişen yeni orta sınıf"a (entelijansyaya) doğrudan bir yarar sağlayacağı için artık doğru olmayacaktır.

Ayrıcalıklı bir burjuva tabakanın, gerçekte "ücretli" yeni burjuva bir sınıfın bu gelişmesi, kısacası entelijansyanın bu gelişimi, o halde kapitalist üretimin mutlu ve müreffeh varlığına bağlıdır her şeyden önce!

Proletaryanın düşmanının *sayıları sürekli azalmakta olan bir avuç* (Erfurt Programı'na göre nispeten az sayıda...) kapitalistler ve büyük toprak sahipleri olacağını -sosyal demokrat programın ruhuna uygun olarak- düşünmek yerinde olacaktır. "Sabırlı bekleyiş" ve diğer sosyal demokrat erdemlerin haklı çıkmaları bu yüzden.

Tam tersine, Kautski'nin belirtmek zorunda kaldığı bu yeni görüngü, proletaryanın düşmanının *durmadan gelişen burjuva toplum* olduğunu gösterir açıkça. Kautski, sosyal demokrat fırsatçılığın bütün bayraklarını yardıma çağıracak, ama düşman hâlâ "kapitalistlerin ve büyük toprak sahiplerinin nispeten küçük sayısı" olarak kaldığı için hiçbir zaman böylesi bir yargı üretmeyecekti; 1869'da Liebknecht için olduğu gibi, burjuva toplumdan tüm geriye kalan artık sadece bir sivil toplumdur (burgertum): Belli bir anlamda sınıflanamaz ve cinsiyetsiz bir şey... Kapitalist sömürüyle doğrudan ilgisi olmayan bir tür seyirci; "dar bir sınıf açısını aşacak yetenekte" ve şahsında "geniş halk yığınlarına karşı sempatinin doğduğu" bir seyirci. Tek kelimeyle, kapitalist gelişme ne olursa olsun proletaryanın, kapitalistlerin ve büyük toprak sahiplerine oranla küçük sayısı"na karşın ortak bir mücadelede kendisiyle az çok bir "işbirliği"ne mahkûm olduğu bir unsur.

"Cazip" sorunlar karşısındaki örnek ağırbaşlılığına rağmen Kautski, "dar bir sınıf bakış açısı"nı aşacak güçteki bu

asil sınıfın, entelijansyanın doğası konusunda birkaç sırrı faş etmek zorunda kalır. Bunu yapmak zorundadır, zira sosyal demokrat saflarda başkaları -aşırı bir hayalcilikle- öğretmenlerden, doktorlardan vs oluşan "işçi takımları" kurma türünden tasarılar düşlemekte hâlâ.[24]

Kautski'nin daha önce zikredilen metninde şunları da okumaktayız:

"Kafa emekçileri, ortak hiçbir sınıf çıkarı olmaksızın yalnızca mesleki çıkarlara sahip olmanın bu özelliğine haizdirler, ama buna rağmen, onun bütün ayrıcalıklarına son vermek isteyen proletaryayla karşıtlık içinde bulunan ayrıcalıklı toplumsal bir tabaka oluştururlar.

{...} Savaş görevi ve dinsel kurumlar,* feodal dönemde asilzadeler için düzeni sağlamanın araçlarıydı. Kapitalist üretim tarzı bu araçlara entelijansyayı da ekledi. {...} Entelijansya, aristokrat ruhludur ve bugünkü toplumda çıkarı, bu özelliğini her yolla korumasını gerektirir. {...} Bu çevredeki Yahudi karşıtlığı, kadınların öğrenim görmelerine muhalefet, mevcut olduğu yerde lonca duvarlarıyla korunma, olmadığı yerde de duvar örme çabası... İşte bu yüzden.

{...} Sosyal demokrasi, herkes için aynı öğrenim hakkını istediğinde, kadının -tıpkı proleter gibi- entelijansya, bir başka deyişle, kadın entelijansyası düzeyine yükselmesine mani olan engelleri yıkmaya çalıştığında, bugünkü toplumda entelijansyaya karşı en ölümcül biçimde davranan olguya yani okumuş insanların aşırı üretimine yeğinlik kazandırmaktan başka bir şey yapmış olmaz. Bu çok önemli noktada proletaryanın çıkarları, entelijansyanınkilerle taban tabana zıttır."[25]

Kautski, burjuva toplumun bir sınıfı sıfatıyla entelijansyanın; her türlü araçla tekelini korumaya çalışan ve çıkarları

24. *Neue Zeit*, sayı 21, 1895: Marx'ın entelijansya üzerine olan makalesi.

* Genel olarak kilise, bütün Hıristiyan mezhepler ve kiliseleri.

25. Kautski, zikredilen makale, s. 111, 114-115 ve *Le Devenir Social*'in 3. sayısı (Haziran 1895), s. 273 (söz konusu makalenin devamı).

proletaryanınkilerle "taban tabana zıt" entelijansyanın varlığının asalaklığını, yalpalamalarına rağmen hiç de bilmez değil. Rus Polonya'sındaki bu ayrıcılıklı entelijansyanın "bizzat kendisi", gelin görün ki "Rus hükümetinden" yine de "en fazla mağdur durumda" olanmış! Bunu bilen Kautski, bundan bir sonuç çıkartmayı düşünmez bile. Bu sonuç, sınıf mücadelesi sosyalist kuramına göre mümkün tek sonucu yani Polonyalı entelijansyanın bu "mağduriyet"i Polonyalı burjuva camianın çok güçlü ve iyice belirli sınıf çıkarını ortaya koymasıdır. Bu camianın, bir bütün olarak aydın sınıfın asalak yaşamını geliştirmek maksadıyla ayrıcalıklı olmanın bu "mağduriyeti"ni azaltmanın aracı olarak işçi sınıfı hareketini kullanmak gibi bir amacı var. Öyleyse Polonyalı işçi hareketi, amacına erişmek için, ulusal burjuvazisinin bu sınıf çıkarına yardım amacını güdebilir ancak.

Kautski'nin Polonyalı yurtseverlik konusundaki hem fırsatçı hem de ibretlik bu tavrı, sosyalvdemokrasinin herhangi bir formülüne ters düşmemek gayesiyle "cazip" bir sorun karşısında kendisini zamanında ve tam yerinde tutmayı bilmedeki hünerinin mantıki sonucudur yalnızca. Kapitalist gelişmenin bu yeni görüngüsü, bir bütün olarak aydınlar sınıfının -geri dönülmezcesine gelişen- ayrıcalıklı bir sınıf olduğunu, "aksoylulara özgü" bir özellik taşıdığını ve burjuvaziye daha yakın olduğunu da söylemeye zorlar onu. Ne var ki bu aynı sosyal demokrat ilkeler, onun bu sınıfı "açıkça burjuva" (yani proletaryanın düşmanı) diye adlandırmasına hiçbir biçimde izin vermezler, zira -proletaryanın resmi düşmanı-burjuvazi, "kapitalistlerin ve büyük toprak sahiplerinin nispeten küçük sayısı"ndan başka bir şey olamaz.

Entelijansyanın "burjuva toplumun ayrıcalıklı bir sınıfı"nı temsil ettiği doğru, ama -ayrıcalıklı olmasına rağmen- hiçbir biçimde "kapitalistler ve büyük toprak sahipleri" olmayan "emekçiler"den müteşekkildir yine de (Erfurt Programı). Yani sosyal demokrasinin o yanılmaz ilkeleri, "çok kalabalık ve gelişmekte olan bu yeni orta sınıf"ın (entelijansyanın),

durmadan gelişip güçlenmesine karşın, bir sınıflar düzeninin -bu tanıma uygun olarak- olduğu gibi kalmaya mahkûm sınıfdışı bir unsuru olduğuna kesin olarak karar verdi. Entelijansya, ayrıcalıkları istediği kadar artmış olsun, asalak yaşamı istediği kadar dillere destan olsun, çıkarlarının proletarya karşısındaki "taban tabana zıtlığı" istediği kadar ortaya çıkmış olsun, burjuvazi ve proletarya arasındaki savaşıma katılmamaya mahkûm edilmiş olacaktır her şeye rağmen. Bu, onun -sosyal demokrat öğretiye göre- dar sınıf çıkarını "aşmada" az çok büyük bir yeteneğe sahip olması anlamına gelir yine de!

Sosyal demokrat ilkeler, daha önce de gördüğümüz gibi, bir sınıf olarak entelijansyanın "bilgilerinin ve özel yeteneklerinin" uygulanmasının -doğası gereği- kapitalist sömürüyle ilişkili olmayacağını dikkate alır. Bu yanılmaz ilkeler, *entelijansyanın bir sınıf sıfatıyla kuşaktan kuşağa yeniden üretilme olasılığının*, "bilgilerin ve özel yeteneklerin" aktarılması olasılığının bu sınıf nezdinde "seçkin" kalıtsal bir mülkiyeti önceden varsaydığından, dolayısıyla *bu yeniden üretimin doğrudan doğruya kapitalist sömürünün varlığına bağlı ve onunla ilişkili olduğundan* kuşkulanmaz bile.[26]

Kautski, en alt sınıf sıfatıyla proletaryanın bütün ayrıcalıklılardan kurtulmak istediğini de unutmamış. Daha sonra proletarya ve entelijansya arasındaki çıkar farkını daha tam bir kesinlikle belirtmeyi, ardından "bu açıdan belirleyici noktayı" göstermeyi isteyen Kautski, geri bölümünün emellerini (Yahudi karşıtlığını, kadın özgürlükleri karşıtlığını) tümüyle belirterek ve onları "proletaryanın ayrıcalıklılardan kurtulma istenci"nin değil, ama sosyal demokrasinin *proleterlerin ve kadınların bugünden itibaren emekçi entelijansyanın saflarına katılma ayrıcalığı için serbest giriş* isteğinin, liberal burjuvaların memnuniyetle benimsedikleri bir isteğin karşısına

26. Kautski "bilgi tekeli"nden söz ediyor, doğru, ama öte yandan "Bilgi, bir emek gücüdür" de, der. (*Neue Zeit*, 1891-1892, Max, "Ueberfuellung der Hocheren Berufe".)

koyarak sınıf olarak entelijansyanın çıkarlarından söz etmeyi unutur.

Eğer sosyal demokrasi, proletarya gibi, bütün ayrıcalıklardan kurtulmayı isteseydi ve şu ne idüğü belirsiz "herkes için eşit öğrenim hakkı"nın ilanıyla, aynı şekilde bugün işçilerin ve kadınların, emekçi aydınlar safına yükselmelerini önleyen engelleri yıkmanın gayretli çabasıyla yetinmesiydi, proletaryanın düşmanının, entelijansyaya yeni üyelerin girmesine karşı suni "engeller" diken düşmanının sadece Yahudi karşıtı ya da feminizm karşıtının olmadığını, dahası *bugün için* proleterin emekçi entelijansya saflarına "serbest girişi"ni öğütleyen şu liberalin olduğunu; proleterin düşmanının, onun sömürüsüne dayanan entelijansyanın sınıf çıkarları olduğunu da bilecekti. "Dar sınıf ufkunu aşmada" yetenekli sınıfın dünyasında doğan tüm şu ilerici toplumcu siyaset, devlet, sosyalizm vs planlarının proletaryanın sömürüsünü yok etmek değil, ama bu sömürünün yumuşatılması ve hafifletilmesi gibi açık bir amaçları var ve bu, bu sömürüyü daha da güçlendirmek için yapılır gerçekte.

Sosyal demokrat ilkeler, "saf" biçimleri içinde, toplumun orta tabakalarının gelişme olasılığını reddeder, ardından "kapitalist gelişmenin sağladığı yararların tümüyle kapitalistlerin ve büyük toprak sahiplerinin nispeten küçük sayısı tarafından tekelleştirildiği"ni ilan eder. Bu arada kapitalist gelişme, burjuva toplumun tartışılmaz gelişimini açıkça ortaya koyar. Küçük işletmeler her ne kadar geri döndürülmezcesine yıkıma gidiyorlarsa da, sermayenin ücret karşılığı çalışan ayrıcalıklı görevlilerinin durmaksızın büyüyen sayısı da, burjuva toplumun orta sınıfları da kendi bakımlarından gelişmekte ve böylece "üretici güçlerin devasa gelişmesinin yararları" *sadece "bir avuç" varsıl yönetici tarafından değil, durmadan gelişen burjuva topluluk tarafından* "tekelleştirilmiş" durumda.

Proletaryanın bu düşmanı, şu son yarım yüzyıl boyunca derinlemesine değişti. Daha önce sözü edilen sosyal demokrat

ilkelerin yanılmazlığıyla yetinmek, proletaryanın amacının yani sınıf egemenliğinin ortadan kaldırılmasının bu gelişmenin ışığında yeni bir dile getirilişinden kaçınmak anlamına gelecektir yalnızca. Bu, burjuva toplumun –sanki gelişmezmiş gibi– yarım yüzyıldan bu yana değişmemiş olarak tanıtılması ve aynı zamanda ona gönencini geliştirme (sosyal demokrat ilkeler tarafından yadsınan gelişme) hakkının verilmesi demek olacaktır. Bu, proletarya sadece toplumun ona vermek zorunda kalacağı kaçınılmaz, gerçekte plütokrasinin durumunu sağlamlaştırmak için kaçınılmaz ödünlerden yararlanmasına karşın, bu gönenci halkın dolayısıyla proletaryanın refahına bağlı olarak göstermek anlamına gelecektir.

Sosyal demokrasinin devrimci tasarılarından proleter hareketi yasallaştırmaya yönelik bugünkü emellerine doğru olan bu evrimi, tümüyle proletaryanın durumunun hiçbir bakımdan değişmediğini gösteriyor yalnızca. Kapitalist yönetimin çelişkileri, yarım asır önce olduğundan daha az zayıf filan değil. Her ne kadar proletaryanın birkaç tabakası Batı Avrupalı ülkeler proletaryasının devrimci mücadelesi sayesinde durumlarını hafifçe düzeltebilmişlerse de sayıları durmadan artan işsizlerin durumu da o ölçüde daha kötü ve çaresiz. Ayrıca İtalya ve Macaristan gibi ülkelerdeki proletaryanın durumu, aç Rus yığınlarından söz bile etmeksizin, 1840'lı yılların İngiliz ya da Alman sefillerinin durumundan belli ki daha iyi değil. Kısacası sosyal demokrasinin bu evrimi, başka bir şeyi yani *bizzat burjuva toplulukta gerçekleşmiş olan gelişmeyi* yansıtıyor.

Kapitalizmin hızla ilerlediği, zenginliklerin azgınca yoğunlaşmasının ve makineli sanayinin gelişmesinin sadece köylüleri ve zanaatkâr esnafı yoksullara dönüştürmekle kalmadığı, üstelik bu ayrıcalıklı topluluğu da tehdit ettiği bir dönem olmuştu. "Dünya milyonerler ve sefiller, büyük toprak sahipleri ve yevmiyeci yoksullar şeklinde ikiye bölündüğü sürece orta tabaka da giderek yok olmak zorunda" diye yazıyordu Engels, 1844'te *Fransız-Alman Yıllıkları*'nda.

Bu tehdit; ayrıcalıklı topluluğa, milyoner Rus köylüsünün -basit yevmiyecilerin kendisine karşı davrandıkları gibi- karşılarında davranmaya hazır olduğu bilginlere ve diğer aydınlara da yayılıyordu. Kapitalistler, burjuva toplumun yalnızca resmi temsilcileri değil, ama ayrıca bu temsilin tüm meyvelerini de sahiplenir ve bu, burjuva toplumun kapitalistlerden zarar görmesi demektir.

Yani bu ayrıcalıklı topluluğun kendi içinde sermayeye karşı, "tüm meyveleri sahiplenen" milyonerlere karşı -işçilerin kendiliğinden isyan hareketinin dışında- ister korkusunun, ister kıskançlığının etkisiyle olsun bir başka saldırı daha oldu. Bu eğilim, sosyal demokrasinin az çok devrimci ruh haline de yansıyor. "Resmi temsilciler" tarafından tahsil edilen ulusal artıdeğerin büyüyen toplamı, onun baskısı altında bu ayrıcalıklı topluluğun durmadan artan masraflarının beslenmesine katkıda bulunur, "ulusal gelir"den yaralanan kişilerin sayısını çoğaltır, burjuva toplumu kalabalık "yeni orta sınıflar"a yani -ülkenin yönetimiyle uğraşmasına ve iktidara yaklaşmasına izin verilen- sermayenin ayrıcalıklı ücretliler sınıfına kadar yayar.

Bilim de payını alır. Uygun ve yüksek ücretle onurlu bir mevki belli ki. Bu değerli katkı sayesinde burjuvazi, proleterlerin kafalarına kaygısızca egemen olabilir. Bu gelişme de, 1890'lı yılların sosyal demokrasisinin "düzenin tek partisi" haline gelme kararlılığıyla açığa vurulmuştu.

Alman mutlakıyetçiliğinin koruyucu kanatları altında ve de burjuvazi için çok olumlu biçimde kapitalizmin gelişmesi yeterli ölçüde ortaya çıktığında Bernstein, o zaman proletaryadan devrimci tasarılarını kesin olarak terk etmesini isteyebilecek ve ardından -yeni orta sınıfların gelişmesinin, bir başka deyişle, burjuva toplumun ve gönencinin gelişmesinin öngörülmeyen olanağı nedeniyle- kapitalizmin yaşatılıp sürdürülmesinden yana olan düşüncesini kem küm etmeksizin ayan beyan söyleyebilecekti.

Plekhanov, sosya demokrasiden Bernstein'ı "gömme"sini ister, ama bu tahlilin öncüllerinin sosyal demokrasinin şu son yıllardaki ideolojisinde zaten içerilmekte olduklarını unutur. Burjuva toplum için gelişmenin olanaksızlığını inatla ve ısrarla yineleyen bu ideolojinin donup kalması, kapitalist gelişmenin -proletaryanın tek düşmanı- bir avuç varsıl yönetici tarafından gasp edilmiş olması ve de Bernstein'ın yeni bir orta sınıfın gelişmesinin olanaklılığını beklenmedik şekilde keşfi herkesi şaşırtabilmiş olması yüzündendi tam da. Bernstein, bu olguyu halkın mutluğunun artışına ve proletaryanın kaderinin iyileşmesine bir katkı olarak kabul ettirebilme işini de başarmıştı aynı şekilde.

Proleter sosyalizminin Bernstein'a yanıtı, yeni orta sınıfların gelişmesinin bu tartışılmaz olgusunu -sosyal demokrat ilkelerin saflığı adına- reddetmekten ibaret değildi yalnızca, "tüm ayrıcalıklardan kurtulmak" amacıyla "kalabalık ve durmadan gelişen yeni bir sınıf" biçimi altındaki *proletaryanın yeni bir düşmanının varlığını açıkça ortaya koymak ve ona karşı çıkmak için bir çağrı*, şu son yıllarda sosyal demokrasinin anarşist çılgın bir heves diye yutturmaya ve boğmaya çalıştığı bir çağrı başlatmak oldu.

Sosyal demokrat bakış açısına göre, "emekçi olmayanlar"ı oluşturabileceklerin yalnızca "kapitalistler ve büyük toprak sahipleri" olduğu bilindiğinden, ücret karşılığı iş gören bu yeni sınıfın, ayrıcalıklı olmasına rağmen, emekçi sayılması gerekir. Bu sınıf, daha önce de gördüğümüz gibi, bilgi tekeli sayesinde kapitalist sömürüye "yabancı" olma yeteneğine haiz olacaktır yalnızca. Bu bakış açısından, sosyal demokrasinin geçmişinde zaten daha az hayalci olmayan tasarılar olmuştu. Örneğin Enternasyonal'in 1869'daki 4. Basel Kongresi'nde "mülksüz kol emekçilerinden acı çeken mülksüz kafa işçileri arkadaşlarına" hitap eden bir çağrı yayımlanmıştı. Bu *çağrı*, Mayence Marksistleri tarafından kaleme alınmış ve *Komünist Manifesto*'dan yapılan şu alıntıyı ayırt edici bir başlık olarak taşıyordu: "Burjuvazi; hekimi, hukukçuyu, din adamını,

şairi, bilim insanını kendi hizmetindeki hizmetkârlara dönüştürdü."[27]

Bu *çağrı*da şunları okuyoruz:

"Büyük mülk sahiplerinin gücünü kırmak gerekir. {Bu amaçla} sanayi işçileri şu andan itibaren her tarafta bir öncü müfreze oluşturuyor, tarım işçileri de onları izliyor. Peki, kafa emekçisi proleterler nerede? Sanatçılar, bilim insanları, devlet memurları ve görevlileri, papazlar ve ilkokul öğretmenleri, yazarlar ve öğrenciler, ticaret memurları ve sıradan memurlar nerede?

Egemenlere, mülk sahiplerinin ve para babalarının iktidarına hizmet etmeleri, mülklerinin olmayışı yüzünden değil mi? {...} Örgütlenin, bizim gibi sendikalar kurun, toplumsal sorunun çözümü için vazgeçilmez olan toplumsal bilimi inceleyin... Aydın emekçi, proleter hareketle ne kazanabilecektir? Onu şöyle yanıtlarız: Gelirinin yükselmesi, hizmetlerin çoğalması, değerlerinin ödüllendirilmesi, onurlu bir görev vb. Ve tüm bunlar, şairin şu özdeyişine uygun biçimde, 'basit bir emek için ücretin artırılması, örgensel bir etki sayesinde bütün diğer hizmetler için de aynı şekilde artırır' diye ilan eden siyasi iktisadın bilinen tavrını daha da güçlendiren 'değerlerin zaferleri' biçiminde olur. Bu yüzden davamız, sizin de davanızdır."

Kapitalist sömürünün yok edilmesi için yapılan bu çağrının, –eğer sınıf çıkarları adına bilginlere, sanatçılara, memurlara vs hitap ediyor idiyse– Marksist bakış açısından hayalci ve münasebetsiz bir tavır olarak düşünülmüş olması gerekmiyor muydu? O halde Marksist kuram, gelir kaynaklarını "ulusal artıdeğer"den yani proletaryanın sömürüsünden alan sınıfa böylesi bir çağrıda bulunmaya izin veriyor demektir.

Klasik siyasi iktisat, üretici emeği sadece maddi mallar üreten emek olarak göz önünde bulunduruyordu; tüm diğer çalışmalar üretken olmayan emek olarak düşünülüyordu.

27. *Economie*, 1. cilt, a.g.e., s. 164.

Marx, tahlilinin temeli olarak bu anlayışı benimsedi. Oysa ondan önceki siyasi iktisat, üretici olmayan çalışanların varlıklarını sürdürmek için gerekli kaynakları aldıkları temeli "ulusun safi geliri"nden, "ulusun net kârı"ndan gelmiş olarak belirliyordu. Marx bu ulamı kendi tahlilinin dışında tuttu; aynı şekilde, malların işçiler ve kapitalistler arasında ücret ve kâr (artıdeğer) biçimi altında "ilk bölüşülmesi"ni iyice tanımladığı halde, kesin bir ifadeyle söylenirse, "üreteci olmayan" çalışanlar için bu "malların ikinci dağıtımı"nı eğer ortaya koymuşsa, hiçbir yerde belirtmez. Üretici olmayan çalışanların "nitelikli emek güçleri"nin "gerçekleşmesi" biçimi altında oldukları gibi korunup sürdürülmüş oldukları görülecekti.

"Ödenmemiş" ürün, eğer kişisel olarak tüketilmişse, yalnızca kapitalistler tarafından tüketilmiş olabilir, başkası tarafından değil! Aksoylu havasındaki entelijansyanın ayrıcalıklı ücretlerinin beslenip sürdürülmesinin temeli olarak "safi ulusal gelir" mevcut değildir! Marx'ın burjuva toplum çözümlemesinin sadece kapitalistlerle işçiler arasındaki çelişkiyi açıklaması ve proletarya ile burjuva toplum arasındaki çelişkiyi tümüyle görüş dışı bırakması bu yüzden.

Böylece ulusal artıdeğerin tümü, kapitalist sınıf tarafından tüketilen ürünlerden ve "ek üretim araçları"nın "onlar tarafından biriktirilmiş" sermayesinden oluşmuş olmalı yalnızca. Liberal Rus Marksistlerinin, yazdıkları tüm kitaplarda ulusal artıdeğeri yani başkasının ödenmemiş ürününü kendi gelir kaynakları içinde kavrayamamaları tam da bu yüzden. Halkçı romantizm dönemleri boyunca liberal Marksistler, –o zamanlar onlar için Sismondi'den farklı olmayan– Marx'a göre, kapitalizmin gelişmesi nedeniyle bütün ulusal ekonominin çöküşünü önceden haber etmişti. Ardından halkın tüketiminin artırılmasını istemişler, ama daha sonra sadece kendi gelir kaynaklarının artışıyla ilgilendikleri görülmüştü. Kapitalizmin geliştiği ve onlara halkçılar tarafından verilmiş cahilane vaatleri değil de Batı Avrupalı refahı sağladığı bugün,

-Tugan-Baranovski için Ricardo'dan farklı olmayan- yine Marx'a göre, kapitalistlerin tüketimini aşan fazlalıktan gelen birikimin her kopeğinin üretim araçlarına ayrılmış olduğunun güvencesini veriyorlar açlıktan ölen halk yığınlarına. Bu seçkin bilge, kapitalistlerin -birikimi teşvik etmek gayesiyle- kendilerini tuttuklarını, hatta kendi tüketimlerinden tasarrufta bulunduklarını düşünüyor! Sadece üretim araçlarını çoğaltmak maksadıyla daha az tüketen kapitalistler ve işçiler, ulusal tüketimi hepten düşürmeliydiler! Büyüklüğüne göre şaşırtıcı bir tablo çıkar ortaya yapıtlarında: Tamamen birleşmiş Rus ulusu, sırf kapitalistler görevlerini başarsınlar diye sıkıntılara ve yoksunluklara boyun eğer! Burjuva liberalizmi, bu tablonun burjuva toplumun artan "milli gelir"i, çoğalan gelir kaynakları sayesinde sağlanan kendi hoş duygularının, Rusya'da giderek daha acıklı hal alan yaygın açlıkla gölgelenmiş duygularının eşsiz çizgilerini taşıdığının farkına da varıyor bundan böyle.

Kısacası Marx'ın tahliline göre; "aydın emekçiler" gelir kaynaklarını proleterlerin ödenmemiş ürününden değil, nitelikli emek güçlerinin karşılığından aldıkları çıkar ortaya.[28]

Böylece burjuva toplumun bütün asalak yaşamı, izleyen şu ilişki arkasında gizlenir: "Toplumsal ortalama emeğe göre daha üstün ve karmaşık olarak düşünülen emek; öğrenim masrafı daha yüksek, üretilmesi daha fazla emek zamanına mal olan, dolayısıyla basit emek gücünün değerinden daha yüksek bir değere sahip olan *bir emek gücünün ifadesidir*. Bu güç, değeri daha yüksek olduğundan, kuşkusuz daha üstün bir emekte bulur ifadesini ve dolayısıyla *aynı zaman sürelerinde* orantılı olarak daha yüksek değerler dahilinde gerçekleşir."[29]

28. Bkz. *Kapital*'de Marx'ın düştüğü not: "O halde kapitalist dönemi ıralayan, emekçinin kendisi için emek gücünün ona ait bir meta biçimini, dolayısıyla emeğinin de ücretli emek biçimini almasıdır." *Economie*, 1. cilt, a.g.e., s. 719 (yayıncının notu).

29. *Economie*, 1. cilt, a.g.e., s. 1650. Marx'ın kendisi tarafından gözden geçirilmiş *Kapital*'in bu parçası J. Roy tarafından Fransızca'ya çevrilmemişti. (yayıncının notu)

Yani Marx'a göre bu karmaşık emek; karmaşıklığının belirli bir derecesinde -sözcüğün geniş anlamıyla- kendiliğinden bir uygulama emeği olmaya son verir ve tüm toplumsal emeğe hükmeden bir çekip çevirme, bir yönetme emeği haline gelir. Bu, kapitalist düzenin ayrıcalıklı ücretlilerinin işidir, "entelijansya"nın, aydın emekçiler ordusunun işidir. Bu emek, "daha üstün bir değişim değeri"ne sahiptir, zira bu "üstün değişim değeri" daha yüksek bir yetişim maliyeti içerir, bir başka deyişle, "yetiştirenler"in ücretlerine ve "yetiştirilenler"in bakımlarına ait masraflar bu "üstün değişim değeri"ne dahildir.

Kapitalist toplum, kendisi için vazgeçilmez olan entelektüel güçlerin yetiştirilmesi için özel gelir kaynağından, "ulusun safi geliri"nden, ulusal artıdeğerin genel toplamından yararlanır. Burjuva toplumun bu "net gelir"i, kalıtsal mülkiyetleri biçimi altında burjuva ailelerin ellerinde bulunmaktadır. Ayrıcalıklı ücretlilerin, "entelijansya"nın her kuşağı, eğitimi sırasında ulusal artıdeğerin bir bölümünü yutar; yüksek derecede nitelikli, büyük bir "vasfa" ve "daha üstün değer"e haiz bir "emek gücü" haline gelmeleri işte böyledir. Bu, *tam da artıdeğerin bir bölümünü yutmuş oldukları için, yağma zihniyetine uygun olarak aldıkları eğitim karşılığı verilen -başkalarının emeğinin, proleterlerin zorlu çalışmasının ödenmemiş ürünü olan- bir ücret biçimi altında daha sonra alma hakkını elde etmeleri* demektir.

Bunun, tümüyle özel yeteneklerine göre verilmiş bir ücreti temsil ettiği söylenir bir de! Burjuva toplum; artıdeğerin bir bölümünü, "daha üstün" ve büyük vasfa haiz emeğe uygun bir ödeme biçimi altında sahiplenilmiş bir bölümünü kendi çoluk çocuğuna aktarır ve böylelikle insanlığın en büyük, en önemli zenginliği (bilgi), ayrıcalıklı bir azınlığın miras yoluyla devredilebilir tekeli haline dönüşür. *Üstün bir emek gücünü oluşturabilecek olanlar, bu kalıtçı azınlığın üyeleridir yalnızca; milyonlarca diğer emekçiye gelince, onlar da kölece kol emeğinin kalıtsal tekeline sahiptir.* Yetenekler, düşünürler

ve mucitler, bu burjuva kalıtsal tekel ortamında doğabilirler ancak. Bu sonuncuların "bilgilerini ve özel kişisel yeteneklerini" "hakkaniyetle" gerçekleştirebilmeleri maksadıyla, proletarya asırlık kalıtlarından yoksun edilmemişti yalnızca, dahası doğal organını yani beynini doğal biçimde kullanma yeteneğinden de mahrum edilmişti aynı şekilde.

Ayrıcalıklı ücretliler, sınai feodalizme karşı mücadelelere ya da sosyalist tasarılara büyük ilgi duysalar da, sınıf çıkarları kalıtsal özel mülklerini yani bilgilerini onların karşısında korumalarını emreder onlara.

Sosyal demokrat ilkeler, -aydın emekçiler sınıfının çıkarlarının- doğası gereği sınıflı toplumun yok edilmesini istemeyecek olan toplumsal bir gücün -onlar tarafından örgütlenmiş proleter bir çevre içindeki- varlığına tam bir kaygısızlık içinde izin verir. Proletaryanın doğrudan toplumsal devrim isteğini frenleyerek işçi sınıfının nihai kurtuluşu için uzun, çok uzun siyasi bir eğitimin gerekli olduğunu öğreten işte bu güçtür. (Nihai kurtuluşun şimdilik düşünülemeyeceğini söyler düpedüz.)

Sosyal demokrasi, -bu güce dostluk olsun diye- siyasi özgürlük için mücadelenin gerektiği yerde devrimci olarak çıkar ortaya. Örneğin eğer Almanya'da mutlakıyetçilik çok fazla açık biçimde belirirse yahut sosyal demokrat fırsatçılık saflarında mutlakıyetle uzlaşmada utanç verici bir eğilim ortaya çıkarsa, o zaman Kautski, şu cici "proletarya diktatörlüğü" ifadeciğini hatırlatıp bugünkü Alman yönetimine dayanarak tasarlamış bütün ulusallaştırmaları -onları bu "diktatörlüğe" kadar ertelemek üzere- reddetmeye koyulur. Mevcut devletin çerçevesi dahilinde herhangi bir sosyalizmi kurma olasılığını yadsıdığı için, hep böylesi uzlaşmaz bir tavır içinde kaldığı izlenimini uyandırır böylece.

Avrupalı demokrasilerde sosyal demokrasi, amaçlarına tamamen yasallık içinde ulaşmaya kesinlikle çok önem veriyor; sermayelerin yoğunlaşmasının mümkün kıldığı yerde ve ölçüde üretim araçlarının "tedrici" toplumsallaştırılması

sıfatıyla (Millerand'ın 1896'daki sözleri) devlet sosyalizmi davası gibi -aşırı köktenci burjuvalarla uyum içinde- sosyalist davasını tanımlamak için "diktatörlük" üzerine olan tüm şu tartışmaları sistemli biçimde keser ve hiç de rahatsızlık duymaksızın -eğer olursa- yönetici sınıfı güçlendirir. Kautski, o da, dili dolaşmaksızın, demokrasilerde egemen olanın halk olduğu teminatını verir herkese.

Liberal burjuvalar da "en verimli işletmelerin devlete ve yerel idarelere devredilmesi" tasarılarını dile getirirken, kendilerini gene de "sosyalist" olarak adlandırmaksızın sosyal demokratlarla aynı şeyi istiyor.

{...} Sosyal demokrasi, *sosyalist davasının* gerçekleştirilmesini böylece demokrasinin fethine kadar erteler. Ne var ki demokrasi koşullarında sosyal demokrasi için bu dava yine de "imkânlar nispetinde devlet sosyalizmine doğru tedrici toplumsallaştırma"ya dönüşür. "En verimli işletmeler"i *geri satın alarak* bizzat liberal burjuvazinin kısmen yaptığı da bu zaten. (Besbelli ki *burjuvazinin egemenliğini güçlendirmek üzere* işin içine giren bir geri satın alma.) Proleter sosyalizmi, sosyal demokrat uygulama içinde işte böyle yok olup gidiyor. Proletaryanın, hangisi olursa olsun birkaç işletmenin geri satın alınmasını istemediği çok açık; kurtuluşu, burjuvazinin bütün ayrıcalıklarının elinden alınmasını ve mülklerinin kamulaştırılmasını gerektirir. Ama entelijansya ile işbirliği içinde yalnızca "az sayıda kapitalisti ve büyük toprak sahipleri"ni mülksüzleştirmeyi düşündüğü sürece hiç kimseyi mülksüzleştiremeyecektir. Bu sözde müttefik, burjuvazinin proletarya tarafından mülksüzleştirilmesi bir kez başlatıldıktan sonra, başlatılan bu sürecin ancak kendi mülksüzleştirilmesiyle tamamlanabileceğini, son bulabileceğini gayet iyi biliyor. O halde bu "müttefik"in ne pahasına olursa olsun proletaryayı mülksüzleştirme hazırlıkları içinde tutmaya çalışmaktan başka yapabileceği bir şey yok.[30]

30. *L'Evolution de la Social-Démocratie*, a.g.e., s. 33-161.

2
Bilimsel Sosyalizm
(1900)

Marx'ın İktisadi Öğretisinin İşçilerden İstediği

Kapital'in birinci cildinin çıkışından sonra Rodbertus[31] şunları yazıyordu:

31. Johann Karl Rodbertus-Jagetzow'un (1805-1875) kitabının Fransızca'daki mevcut tek baskısına bkz: *Le Capital*, 296 sayfa, Giard et Brière Yayınları, Paris, 1904. Alman iktisatçısı ve siyaset adamı Rodbertus, merkez solun lideri olarak milletvekilliği ile Prusya Eğitim Bakanlığı (1848-1850) yaptı ve sosyalizmin ancak uzun bir evrimin sonucu olabileceğini tahmin ederek

"Üçüncü toplumsal mektubumda 'kapitalist artıdeğer'in geldiği yerin aslında Marx'la aynı biçimde göstermiştim. Ama yine de Marx, işçinin hiçbir zaman ürününün sahibi haline gelmeyeceğini ve bu ürünün -gelir biçimi altında- ancak bir bölümünü alma hakkına sahip olduğunu (...) göstermez. (...) Bütünlüğü içinde Marx'ın bu kitabı, sermayenin bir tahlili değil, ama sermaye kavramının kendisiyle karıştırdığı sermayenin bugünkü biçimine karşı yürütülen bir tartışmadır. Hataları buradan kaynaklanıyor. (...) Toplumun bütünlüğünün normal işleyişi olmasına rağmen, işçinin ürününün bütün değerini almadığını gösteren toplumsal olguyu bir anormallik olarak düşündüğünde (...) ağır şekilde (...) yanılıyor."[32]

Bu açıklamalarıyla Rodbertus, kendisine çok önemli görünen noktayı ele almış. Aslında bu nokta, proleter için daha önemli. Genel olarak ayrıcalıklı topluluğun özel olarak da toprak reformu yanlısı Alman ilericilerinin savunucusu Rodbertus, emek fazlasının varlığına alabildiğine hassassa eğer, proleter bu konuyla daha fazla ilgilenir, ama tamamen tersi nedenlerle.

Şayet Rodbertus, bu sorunun puslu çözümünden hoşnut değil ve bu konuyu biraz aydınlatmak istiyorsa, proleter böylesi muğlak bir yanıttan daha az hoşnut olabilir.

Marx'ın öğretisi, ortaya koyulan bu soruya hangi yanıtı veriyor? Rodbertus, *Kapital*'in birinci cildinde insanlığın emek fazlasının varlığından vazgeçebileceğinin açıkça söylendiği tek bir parça gösteremeyecektir. Şayet bilimsel sosyalizmin kurucularının, Marx ve Engels'in diğer kitaplarında böylesi olumlamalar aramaya girişirsek, bu konuda belli belirsiz imalar bulabiliriz ancak. Örneğin *Anti-Dühring*'de Engels, üstün bir emek gücü tarafından sağlanan emek ürünleri kişiye ait değil, ama bu üstün emek gücünü eğiten topluma

---

üretim araçlarının kolektif mülkiyetinden yana olduğunu açıkladı. Bkz. *Le Petit Robert* (özel isimler sözlüğü), a.g.e., s. 1778 (yayıncının notu).

32. *Kirchmann'a Dördüncü Toplumsal Mektup*'a yayıncının yazdığı önsözden.

aittir" der ve ekler: "İtibarı ne olursa olsun işçinin 'emeğinin tüm ürünü'ne sahip olma hakkı asla pürüzsüz olmaz."[33] Bu aynı kitapta yazar, sınıfsız toplum "birikim" işlevlerini kapitalistlerin ellerinden bir kez çekip aldıktan sonra, durgunluk tehlikesi açısından yine de bu pürüzleri ortadan kaldıramayacağını açıklar Dühring'e.

Kapital'in üçüncü cildinde de şunları okuyoruz: "Doğrudan ihtiyaçların ötesinde gerçekleşen iş sıfatıyla fazla emek her zaman var olacaktır. Ne var ki, köleci düzende olduğu gibi kapitalist düzende de karşıt bir biçim alır ve toplumun bir sınıfının tam aylaklığında karşıtını bulur."[34]

Bu aktarmalarda Rodbertus'un Marx'ta olabileceğini sandığı şeyin tek bir izi bile yok; tam tersine, bu alıntılar Rodbertus'un düşüncesine (ürününün bütün değerinin işçinin eline geçmesinin imkânsızlığında özetlenen temel tezine) katılırlar daha ziyade. Bir başka açıdan bu alıntılar, ortaya koyulmuş soruya bir yanıt oluşturmaz kuşkusuz, zira söz konusu tez öylesine temeldir ki, olacak veya olması gereken konusunda bir iktisatçı tarafından edilen parlak tümceler, güvenceler veya vaatler biçimi altında bir yanıt verilemeyecektir; buna öğretisinin bütünlüğüyle yanıt verilebilir ancak. Marx'ın doktrini, aslında böylesi bir yanıtı kuşkusuz biçimde koyar ortaya.

Rodbertus, *Kapital*'in birinci cildinin "saldırgan polemik" üslûbu ve "ulusal sermaye"ye (sermayenin öz kavramına) ve de ulusal gelire karşı bir saldırısından korktuğu Enternasyonal içindeki Marx'ın mücadelesi tarafından tedirgin olmuş durumdaydı. "Sermayenin çağdaş biçimine karşı olan bu tartışma"nın geri planını, bu öğretinin onu sakinleştirebilecek olan soyut temellerini ayırt edebilecek durumda değildi. Marksizmin evrimi henüz gerçekleşmemiş ve -sunduğu evrimsel ve barışçı gelişme güvencesi nedeniyle günümüzde Sombart ve hempalarının öylesine çok takdir ettikleri- bu

33. Engels, *Anti-Dühring*, s. 233, Paris, 1963 (yayıncının notu).
34. *Economie*, 2. cilt, a.g.e., s. 1488.

öğretinin çeşitli görünümleri henüz tam anlamıyla ortaya çıkmamıştı.

Rodbertus'un söz konusu temel tezine yanıtı, *Kapital*'in doğrudan bir yanıt bulunabilecekmiş görünen bölümlerinde aramamak gerekir; çağdaş toplumda işçinin sömürülmesini gösteren ve tahlil eden bölümde değil sadece, (Tam ilgisini bu konu üzerinde yoğunlaştırdıktan sonra Rodbertus'un, Marx'ın kitaplarında bulunmayan şeyi bu bölümde okumayı düşündüğünü görmüştük.) ama toplumsal ürün, toplumsal gelir, genel olarak emek sorunları, emeğin çifte ırası vs gibi -görünüşte ortaya koyulmuş soruyla hiçbir ilgileri olmayan- böylesine soyut fikirlerin incelendikleri bölümlerde ya da Marx öğretisinin sosyolojik görünümü içinde değil yalnızca, dahası saf iktisadi görünümü içinde de "yeni Marksist eleştirmenler"in dilinde ifadelerini bulan metinlerde de aramamak gerekir; ne de Marx'ın kapitalist rejimin suçlayıcısı ve eleştirmeni olarak göründüğü yerlerde. Siyasi iktisadın "halis bilimi"ne, kendisinden önceki iktisatçıların "öylesine çok fikir karışıklıkları" taşıdıkları o "halis bilim"e akla uygun bir çekidüzen veren bilim insanı sıfatıyla göründüğü yerlerde aramak gerekir.

Eğer Rodbertus Marksizmin daha sonraki evrimini tahmin edebilmiş olsaydı, *Kapital*'in izleyen ciltlerini, zaten daha fazla "tartışı" içermeyen ama aynı zamanda sermayenin gerçek bir "tahlili"ni de içeren ciltlerini -Bernstein'a göre içinde "Marx'ın eserinin en olgun sonuçları"nı barındıracak ikinci cildi, özellikle de bu cildi- görebilseydi, daha önce sözü edilen çekincelerini dile getirmeyi de gerekli görmüş olmayacaktı. Tersine, Marx'ın asıl postulatının yani *ürününün tüm değerinin işçinin eline geçmesinin olanaksızlığı* konutunun öğretisinin temellerinde yeterli bir güvence bulmuş olduğunun farkına varabilirdi.

Sosyal demokrasinin bu evrimi, işçileri hem soyguncu kapitalistlere karşı mücadeleye çağırmanın hem de -çıkarları açısından- kapitalist rejime ilişmemeye, onu ayakta tutmaya

ve -Kautski'nin dediği gibi- "kesin çatışmayı reddetme"ye ikna etmenin mümkün olduğunu gösterdi. Sosyal demokrasinin çağdaş siyasetinin tümü, burjuvazinin özgürlük davasına ihanetinin ardından proletaryanın bu davayı bizzat üstlenmek ve -tüm sınıf uzlaşmazlığının, burjuvazinin olanca gücünün bütün yeğinliğiyle tam da demokraside ortaya çıktığını bilmesine rağmen- ne pahasına olursa olsun demokrasiyi ele geçirmek zorunda olduğunu söyleyen bu temel ilkeye indirgenir. O halde kapitalistlere karşı "işçi taburları" örgütlemek, aynı zamanda burjuva egemenliğinin yeni bir biçimi için -sözgelimi Polonya Sosyalist Partisi'nin yaptığı gibi Polonyalı bir burjuva devletin bağımsızlığı için ya da Rus Sosyal Demokrat Partisi'nin yaptığı gibi Rusya'da burjuvazinin tam egemenliği gayesiyle anayasal bir devlet için- bir "ölüm kalım savaşımı" temasını işleyip yaymak artık mümkün olacaktır.

Uzun lafın kısası sosyal demokrasi, bu "bir avuç sömürücü" konusunda her tarafta -bugünkü sınıflı toplumun her şeye rağmen ve doğrudan güya yıkımını istediği, ama sürekli olarak bu yıkımı ertelediği- söz konusu çifte ilişkiyi açığa vuruyor. Dolayısıyla bu sınıflar yönetiminin değişiklikleri, "ölümüne bir mücadele"ye değen bir gelecek için ona o denli olası görünüyor. Bu çifte ilişkinin sosyal demokrasinin kuramsal temelinde, bilimsel sosyalizm öğretisinde, hatta Marx'ın iktisadi doktrininde çoktandır ortaya çıkıp çıkmamış olduğunu sorabiliriz kendimize haklı olarak.

Marx, işçi sınıfının bugünkü toplum içindeki sömürülüşünü keşfeder, ama sadece yalıtık kapitalist bir işletmenin sınırları dahilinde. Bu, kapitalistin hesaplarının gözden geçirilmesidir, -kapitalist tarafından emtia satışlarından sağlanan toplamdan "üretimin öznel ve nesnel unsurları"nın elde edilmesi için harcamış olacağı toplam çıkarılırsa eğer- ortaya çıkan artıdeğerin ödenmemiş emek toplamının belirlenmesidir adeta. *Marx'ın öğretisi için gerekli tüm kavramları ve ulamları ortaya koyması ve daha sonra -bu onun*

için gerekli olduğunda- söz konusu kavramları ve ulamları tümüyle toplumsal ekonomi bağlamına oturtması, kapitalist âlemin tümünde değil, ama kapitalist yalıtık bir işletmenin dünyasında olur. Bu şekilde ve tam da yalıtık bir kapitalistin hesaplarının gözden geçirilmesi konusunda, var olan araçları için gerekli değerin dışında işçi tarafından yaratılmış bütün değere el konulmasını kesin bir dille sömürü olarak adlandırır.

Göründüğü kadarıyla Rodbertus, sömürünün tümüyle ortadan kaldırılmasının bütün ürünün işçinin eline geçmesi anlamına geldiğini sonucunu çıkartıyor buradan ve Marx tarafından getirilen asıl "düzeltme"yi yani kapitalist birikimin tarihsel rolü hakkındaki bilgiyi unutuyor. Söz konusu sömürü belli ki bir başkasının emeğinin yağmalanması; ama sonuçta çağdaş sanayinin harikaları kadar müthiş ve yararlı şeyler yaratan bir yağma; bugünkü üretim tarzının "insanlığın üretici güçlerinin gelişmesinin düzeneği" olarak sayesinde ortaya çıktığı ve de geleceğin sınıfsız toplumunun "öncülleri"ni kuran bir yağma.

Belirli bir emek süresi, sadece iki unsura ayrılır: İşçi için zorunlu geçim araçlarını üreten gerekli emek ve kapitalistin gelirini yaratan fazla emek. Marx'ın -işçinin bir işgününün en büyük bölümünü üretimde harcanmış araçların değerini yeniden üretmeye ayrıldığını göstermeye çalışan- Senior'a karşı yürüttüğü sert eleştiri bilinir. Tekniğin gelişmesi, emek gücünün değerini düşürerek habire artıdeğeri yükseltir. Sömürü oranının belirtilmesiyle birlikte değişmeyen sermayeyi sıfıra düşürmek gerekir. Bu yöntem, gözbebeği "ulusal sermaye"sinin varlığı için pek bir kaygılanan Rodbertus'u biraz daha fazla rahatsız etse de, bu kaygısı boşuna. Değişmeyen sermayenin sıfıra düşürülmesi olgusu, kapitalistin hesaplarında toplumsal sermaye "kavramının kendisi"nin ortadan kaldırılması demek değildir. İşçi, emeğinin bir diğer görünümüyle, "yaralı" niteliğiyle sermayenin değerini korur, onu ürününe aktarır.

Yalıtık kapitalist bir işletmenin sınırları dahilinde bir işçinin kişisel emek süresinin sadece iki kısımdan yani -emek gücünün değeriyle birlikte- sürekli azalan gerekli emekten ve insan emeğinin üretkenliğinin artmasıyla sürekli biçimde artan -ödenmemiş- fazla emekten ya da siyasi iktisadın eski terimleriyle söylenirse, işçinin "geliri"nden (azalan "payı"ndan) ve işletmecinin gelirinden (artan "payı"ndan) oluşması işte böyle.

Marx, *Kapital*'in izleyen ciltlerinde kapitalist üretimi bütünlüğü içinde inceliyorsa eğer, bu, "toplumbilimsel" olmayan salt "iktisadi" bir görüş açısından ve sadece "samimi ve titiz bilimsel" amaçlarla yapılır. Böylece yalıtık bir ekonominin (işletmenin) tahlili sırasında sağlanmış ve basitçe toplumsal ekonomiye yöneltilmiş ulamlardan hareketle bütün toplumsal üretimin gelişmesinin bir çözümlemesi yer alır 3. ciltte: Artıdeğerin ve sömürünün uzun zamandır tamamlanmış tahlili tümüyle göz önünde bulundurularak burada "değişmeyen toplumsal sermaye"nin, "değişen toplumsal sermaye"nin ve "toplumsal artıdeğer"in ilişkileri ve dağılım incelenmiş. Marx'ın Rus tilmizleri, "kapitalist ekonomide ürünün gerçekleşmesi"nin, "kapitalizm için" bir "iç pazar" kuramı olarak "kapitalist ürünün dağılımı"nın tahlili olması nedeniyle *Kapital*'in bu bölümünü bilhassa ve özellikle takdir eder ve *Kapital*'in bu bölümünü gazete yazılarında, inceleme yazılarında ve kitaplarda halka yayar.

Bu bölümü, tüm üretimin Marx tarafından yapılan çözümlemesinde artıdeğerin hangi konumu ve hangi karşılıklı korelasyonu aldığını saptayarak inceleyeceğiz. O zaman "bir avuç kapitalist" ve sınıflı toplum karşısında sosyal demokrasinin bu çifte ilişkisi, onun doğasını niteleyen bu ilişki, Marx'ın öğretisinde bize en açık biçimiyle görünecek.

Siyasi iktisadın, "toplumsal ürün"ün ve "toplumsal gelir"in "soyut" ve salt "bilimsel" sorunu incelendiğinde, der Marx, toplumsal üretimin tümünü iki kesime ayırmak gerekir ilkin: "I) üretim araçlarının üretimi" ve "II) tüketim araçlarının üretimi".

Bu iki kesimin her birinde bireysel bir ekonomidekilerle aynı unsurlar bulunur: değişmeyen sermaye (s), değişen sermaye (d) ve artıdeğer (a). Buna göre her kesimin yıllık gayrisafi hasılası, yalıtık her metanın değeri gibi, bu üç unsura bölünür: s + d + a.[35]

Daha sonra söz konusu olanın bireysel değil de tastamam toplumsal ürün olduğunu hatırlattığı zaman, Marx'ın kitabında -bizi son derece ilgilendiren- bir hata çıkar ortaya:

"Ama *sabit* değişmeyen sermayenin sadece bir kısmı tüketilmiş, dolayısıyla değeri ürüne geçmiştir. Sabit sermayenin bir diğer bölümü yani makineler, binalar vs yıllık aşınma nedeniyle daha küçük değerlerle de olsa, önceki gibi var olmaya ve iş görmeye devam eder. İş görmeye devam eden bu sabit sermaye bölümü, ürünün değerini düşündüğümüzde, bizim için mevcut değildir. Bu bölüm, henüz üretilmiş meta-değerden bağımsız olan ve onun yanı sıra var olan sermaye değerinin bir kısmını oluşturur. Bu, bireysel sermaye ürünün tahlilinde daha önce görülmüştü.[36] Ancak burada daha önce kullanılmış tahlil yöntemini bir yana bırakmamız gerekiyor. Bireysel sermayenin ürününün değerini inceleyerek sabit sermayenin aşınmasıyla çıkartılan değerinin bu aşınma sırasında metaya aktarıldığını görmüştük. (Sabit sermayenin bir bölümünün bu sırada böylece aktarılmış değer aracılığıyla ayni olarak ornatılıp ornatılmamış olmasının da önemi yok.)

Ama toplam toplumsal hasılanın ve değerinin incelenmesinin bulunduğumuz bu noktasında sabit sermayenin aşınması yoluyla bir yıllık ürüne aktarılan değer kesrinin yıl boyunca ayni biçimde ornatılmış olmasını -en azından geçici olarak- hesaba katmamak zorundayız."[37]

Varsayalım ki bir önceki dönemden -4.000'i I. kesime 2.000'i de II. kesime ayrılmış- 6.000 birim değerlik "değiş-

35. Bkz. *Le Capital*: "Economie", 2. cilt, s. 754-755.
36. *Le Capital*, 1. cilt, VI. bölüm [bkz. *Kapital*, 1. cilt, VIII. bölüm, Sol Yayınları, 2004].
37. *Economie*, a.g.e., s. 757 [bkz. *Kapital*, 2. cilt, s. 420, a.g.e.].

meyen sermaye" kalmış olsun... Bütün toplumsal hasılada değişen sermayenin (d) değişmeyen sermayeye (s) oranının ¼ ve artıdeğerin (a) değişen sermayeye (d) oranının da % 100 olduğunu farz ederek Marx, basit yeniden üretimi dile getiren toplumsal hasılanın tamamını izleyen şemadaki gibi saptar:

"Senelik toplam meta-ürün:

I) 4.000s + 1.000d + 1.000a = 6.000 birim (üretim araçları)

II) 2.000s + 500d + 500a = 3.000 birim (tüketim malları)

Varsayımımıza göre hep doğal biçimi altında iş gören sabit sermayenin dışında I. ve II. kesimlerin toplam değeri 9.000 birime eşittir"[38]

Bu şemadan hareketle Marx, işçi tarafından yaratılmış ve elinden alınmış ürün payının önemi konusunda bizi ilgilendiren soruya ilişkin şu sonucu çıkartır: Yıllık emeğin sonucu olarak elde edilen toplamın yani 9.000 birimin –işlem yılı boyunca– sadece 3.000 birimi üretilmiştir. (1.000d I + 1.000a I + 500d II + 500a II.)

Yıllık hasılanın değerinde içerilen 6.000 birimlik toplam, önce geçmiş yıla kaydedilmişti, daha sonra "yararlı insan emeği" sıfatıyla işlem yılının hasılasına yeniden kaydedilir. İşlem yılı boyunca sadece 3.000 birim üretilmiş olduğuna göre, yalnızca 3.000 birimlik bir toplam karşılığı gelir nesnelerine, tüketim nesnelerine sahibiz demektir.

Bu 3.000 birimin yarısı, onu yaratmış olan işçinin elinden alınmış ve –artıdeğer görünümü altında– gelir olarak kapitalistlere aktarılmış. Diğer yarı da işçilerin geçimi için gerekli malların değerini yani işçilerin "geliri"ni oluşturur. Yıllık hasılanın geriye kalan toplamı, 6.000 birime tekabül eden toplamı, üretim araçlarına tahsis edilmiş: Bu toplam hiçbir bireysel tüketim için hesaba katılamaz; bir sonraki yılda değişmeyen sermaye işlevi görmesi için ayrılmıştır.

İlk bakışta her şey mükemmel görünüyor. Marx'ın öğretisi, "bireysel bir sermaye ürününün değerinin tahlili için daha

38. *Economie*, a.g.e., s. 757 [*Kapital*, a.g.e., s. 421].

önceki tahlil yöntemini bir yana bırakmak" zorunda kalmış olmasına rağmen, toplumsal üretim alanında yine de hiçbir eksiklik göstermemiş ve hiçbir tamamlayıcıya ihtiyaç duymamış. Sonuç bir kez çıkarıldıktan sonra, işin özü görünüşe göre proleteri de Rodbertus'u da memnun edecektir.

Birinci için "proleter" öğreti, işçi tarafından yaratılmış ürünün yarısını, dikkate değer bir miktarını, yalıtık bir kapitalistin hesapları sırasında -tam da önceden yapıldığı gibi- gizlemez.

İkincinin de "ulusal, doğal sermaye"nin mevcudiyeti adına kaygılanması için artık hiçbir neden kalmamıştır, zira -yıllık hasılanın ⅔ oranındaki- "ulusal sermaye", Marx'ın öğretisine göre, sadece bir kaçığın onu bireysel olarak kullanabileceğini düşünebileceği derecede dokunulamaz bir biçimde (makineler, fabrikalar, genel olarak çalışma araçları biçimi altında) sunulmuştur.

İncelenen "iktisadi sorun"un koşulları, daha önce zikredilen uyarısında Marx'ın kendisi tarafından hatırlatılan koşullar, herkes için böylesine avundurucu ve hoşnut edici bu sonucu -söz konusu olan toplumsal üretim olduğundan- maalesef hiçbir durumda kabul etmemize izin vermez. Yalıtık bir kapitalist işletme için kullandığı emek araçlarının yaratılmasının tüm süreci -işletmenin onları oldukları gibi, pazarda tamamen hazır halde bulması nedeniyle- farklı olabilirse de, kapitalist üretimin tümü için tamamen başka türlü olur. Onun için gerekli emek araçları konusunda ne üretici ne de çıkar gütmeyen satıcı bulunamayacak olması muhtemel. Göz önünde bulundurulan değişmeyen sermayenin, bu aynı faaliyet yılı boyunca Marx'ın daha önce anılan uyarısında denildiği gibi ayni olarak ornatıldığını unutmamak gerek. Buna rağmen kapitalist ekonomide üretim araçlarının "ayni olarak ornatılması" sürecinin tüm gerçekliği Marx'ın öğretisinde kaybolur gider. O kadar ki, içinde bulunulan faaliyet yılı boyunca üretilen değerin en küçük payının (bu işlem yılında yalnızca 3.000 birimlik bir değer üretilmiş olacağı için), bir

önceki yılda 6.000 birim bir toplam karşılığı kullanılmış emek araçlarının "ayni olarak ornatılması" sürecinden gelmediğini bizlere kesinlikle söyleyecek derecede yok olup gider.

Bu tuhaf "çelişki"yi nasıl açıklamalı? Marx gibi "iktisadi bir dâhi"de dikkatsizlikten söz edilebilir mi? Belli ki hayır. "Ölü emek" ve "canlı emeğin çifte ırası" üzerine olan Marx'ın öğretisi, ancak kendi ışığında böylesine değerli bir hizmet sunar: İşçi sınıfının gerçek emek kullanımının en büyük bölümünün var olmak için artık haklı bir nedeni yoktur ve böylece hesaplardan kaybolup gider.

Marx'ın öğretisine göre "geçmiş emek", "canlı emek"in kıvılcımı onu kavradığında, gizemli bir özelliğe sahiptir: Bu özellik sayesinde -bu iş için özel bir harcama olmaksızın- kendisinde billurlaşmış tüm değeri ürüne aktarır. Bu görüngüye sıkı sıkıya bağlı olan ve emek araçlarını kullanan canlı emek, çifte bir ıra gösterir: Bir yandan yeni bir değer yaratır; öte yandan "geçmiş emeğin" değerini korur. (Verili örnekte 6.000 birimlik toplam için.) Ne var ki "canlı emeğin", 3.000 birimi aşmayan bu değerin "kıvılcım"ı kalıtsal olarak alınmış "geçmiş emeği" kavradığında, bu küçücük "kıvılcım"ın -3.000 birim karşılığı tüketim nesneleri biçimi altında- sadece kendi ifadesini yaratmakla kalmadığını, ama aynı zamanda -doğal görünümü içindeki- 6.000 birimlik değeri de "ornattığını" belirtmek gerekir. Sadece 3.000 birimlik (kullanılmış kaslara, sinirlere vs eşdeğer 3.000 birimlik) bir toplam karşılığı "canlı emek" eklenmişti, ama şimdi 9.000 birimlik bir toplam elde edildi! Bu bir mucize değil mi? "Geçmiş emek" kuramı, göründüğü kadarıyla özel bir özgüllüğe, canlı emek karşısında teklifsiz davranma özgüllüğüne sahip. Ayrıca tüketilmiş üretim araçlarının -kapitalist ekonomide- "ayni olarak ornatılması" süreci gerçekliğinin hangi basit ve doğal biçimde kaybolup gittiği de saptanabilir. İşçi tarafından yaratılmış ürünün değerinin -emek gücünün bakımında gerekli- sadece bir parçasını ona vererek, ardından tüm geriye kalanı bu dünyanın talihli ceplerine -bilinen yollarla- aktararak

sürekli biçimde gerçekleşen bu süreç, toplumsal üretimin en büyük bölümünün (değişmeyen toplumsal sermayenin 6.000 birimlik değer bölümünün) yaratılmasında artık mevcut değil gibidir sanki.

"Geçmiş emeğin" ürünlerinin tüm değeri, belli ki ebedi bir görüngü olamaz. "Geçmiş emeğin" canlı emeğin ürününe "aktarılması", "ornatılması" ve "korunması" süreci içinde yalnızca gizemli bir şeyler görecek olan kuram, bu gizemde -genel insani çalışma koşullarında bile- ancak doğrudan sonucu ayırt edebilen bu kuram, ebedi bir gerçek olmayı beceremeyecektir. Ama bu sürecin gizemi, çağdaş sınıflı toplumun "geçici mülkiyet ilişkileri"yle, insani zenginlikleri elinde bulunduran azınlık nezdinde "geçmiş emeğin" değerinin "ornatılması"na ayrılmış toplam değeri, sonuçta bu azınlığın kendi hesabına sahipleneceği bu toplam değeri emek ürünlerinin genel toplamında "koruma" emelini kaçınılmaz biçimde yaratmak zorunda olan ilişkiler tarafından açıklanır yine de.

Bu emel, bu sınıf çıkarı, bir yılın emeği tarafından sağlanmış ürünün değerinin en büyük bölümünün nasıl olup da işlem yılı içinde yaratılmamış olacağını, ama sadece geçmiş emekte "korunmuş" olacağını bize kanıtlayacak iktisadi kavramı da bir o kadar kaçınılmaz biçimde yaratmak zorunda; lakin bunun için "kasların, sinirlerin vs" özel harcanmasına dayanmaksızın. İşçilerin sadece sürekli olarak gösterebildiği ılımlı, "makul" ve karşılanmaları kolay istekler için -Bernstein'ın kitaplarını okuduktan sonra- en neşeli biçimde hazırlanmış Marksist, işte bu Marksist, Marx'a rağmen ve "Marksistler"e karşı mücadele içindeki proleterin en sonunda "kaslarını, sinirlerini vs" ürününün değerinin sadece bir bölümü için değil ama tamamı için harcadığını ilan etmesine karşı da hazırlanmış olmak zorunda kalacaktır.

Ama okur, bu olguyu bilmenin kendisine hangi konuda yardımcı olabileceğini sorabilir? O halde yaratılmış ürünün

en büyük bölümünün sadece emek araçları, kişisel amaçlarla tüketilemeyen emek araçları biçimi altında olması tartışılmaz mı? Eğer doğal yapıları tüm değerlerinin kişisel bir tüketim isteğini ifade etmesine izin vermiyorsa, bu üretim araçlarının değerinin yalnızca kendi emeğinin her günkü mutat kullanımıyla yaratılmış olmasının bilinci proletere hangi konuda yardımcı olabilecektir? Okur, toplumsal üretimin Marksist şemasının aynı temeline dayanan ve eskisine kopmazcasına bağlı "yeni" siyasi iktisadın bir diğer gerçeğini, ışığıyla klasik siyasi iktisadı aydınlatmış ve "Adam Smith'ten miras alınan tüm kafa karışıklıkları"nı bu bilimden uzaklaştıran gerçeği, toplumsal ürünün daha ilk bakışta "toplumsal emeğin" değerini aştığını söyleyen bir diğer gerçeğini hatırlatabilecektir bize!

Ve proleter, yıllık hasılanın değerinin en büyük bölümünü (6.000) -kendi bakımından bir emek harcaması olmaksızın- kendisi tarafından "korunmuş" olduğunu değil sadece, üstelik emek gücünden gelen en doğal harcama sayesinde bu aynı işlem yılı boyunca -geriye kalan 5.000 birim gibi- yeniden üretilmiş olduğunu da öğrenir böylece. Bununla birlikte proleterin kazancı, bu "yeni" gerçeğin asıl görünümü altında ortaya çıktığını görmektir daha şimdiden.

Marx'ın yukarıda belirtilen iki şemasını özetleyerek ve "toplumsal değişmeyen sermaye", "toplumsal değişen sermaye" ile "toplumsal artıdeğer" ulamlarını ifade ederek işçi sınıfının tümü için yıllık işgünü payları halinde senelik toplumsal ürünün değeri 9.000 birimlik bir değere eşit olan şu eşitliği elde ederiz: $2/3\ s + 1/6\ d + 1/6\ a = 1$

Elde ettiğimiz bu özet ifadeyi -ne kadar tatsız da olsa- ancak şu izleyen biçimde okumak mümkündür: İşçi (söz konusu olan bütün işçi sınıfı), çalışma zamanının en büyük bölümünü, daha tam bir ifadeyle, bu zamanın 2/3'sini sadece aletleri, çalıştığı araçları yeniden üretmekle geçirir; daha sonra, bu sürenin 1/6'sı boyunca kendisi için gerekli geçim nesnelerini tekrar üretir; artıdeğeri üretmesi de, işgünün

"son" 1/6'sı sırasında olur! Bu "gerçek"in çok ilginç ve zaten epey bilinen bir görünüm altında ortaya çıktığını görüyoruz. Marx, Senior'un "bilimsel hesapları"nda kalemi İngiliz imalatçıları tarafından kiralanmış bu ücretli kalem erbabının o basit yanılgısını keşfettikten sonra, bizzat kendisi bizleri Senior'un bu aynı gerçeğinin kucağına iter.

Yani Marx'ın bugünkü Rus "tilmizleri"nin Senior'un ve "meta fetişizmine batmış" iktisatçıların düşüncesini -sözgelimi Bogdanov'un Tugan Baranovski'de, Filipov'un Necadov'da ya da Skvortzov'un İllin'de (Lenin'de) bulmaları gibi- falan feşmekân kişilerde her gün bulmaları şaşırtıcı değil.

İngiliz imalatçılarının cüzdan kaygılarının Senior'un "bilimsel hesapları"nın arkasında saklanması gibi, yeni siyasi iktisadın arkasında da belirli bir kaygı gizlenmekte. Değişmeyen sermayenin değerinin kendiliğinden yeniden üretimi konusunda bu yeniden üretim için harcanmış bütün insan emeğinin yekûnunu, bir örtüyle meraklı gözlerden ustaca gizlemiş olan Marx'ın öğretisi, proleterin emeğinin bu harcanması sonucu üretilmiş tüketim maddelerinin, "toplumsal gelir"in toplamını da bu aynı perde sayesinde onun gözünden gizlemişti.

Göz önünde bulundurulan sınai yılın başında emek araçları biçimi altında 6.000 birimlik bir "geçmiş emek" toplamı vardı. Bunlar, işlem yılının üretim sürecinde kullanılmış, aşınmış ve tahrip olmuştu; dolayısıyla önceki yılda imal edilmiş bu araçların olağan görünümünden geriye hiçbir şey kalmaz.

Tek bir kişinin gereksinimlerini karşılamak üzere bazı nesneleri üretmek amacıyla emek araçlarının üretimine hiçbir zaman girişilmediğine göre (ki bu, son derece eğlendirici olurdu); üretimde kullanılan araçların yaratılması için harcanmış bütün emeğin toplamı bu araçlarla yaratılmış tüketim maddelerinin değerlerinin toplamında içerildiğine ve de Marx'ın şemasında üretim araçları için 6.000 birim harcanmış olduğuna göre, bu toplamın tamamının sahip olunan tüketim maddelerinin terkibine girdiği, farklı bir

deyişle, -emek araçlarının son düzenlenmesi için yapılan bir harcama olan- 3.000 birimlik toplama eşit bir değer karşılığı olarak değil, ama 9.000 birimlik gerçekten var olan bir toplama tekabül eden "toplumsal gelir" olduğu sonucu çıkarılabilir.

Göz önünde bulundurulan yıl boyunca 9.000 birimlik insan emeği harcanmış, dolayısıyla eşit bir toplam karşılığı bireysel tüketim nesnesi yaratılmıştır.

Yani yukarıda elde edilen özet ifade, farklı Marksist ulamlara tekabül eden toplumsal emek zamanlarının paylarını değil sadece, ama aynı şekilde toplumsal tüketimin temel maddelerini de ifade ediyordu, hepsi izleyen biçimde tek bir birime eşit kılındı: 2/3 s + 1/6 d + 1/6 a = 1

Bu şema, *Kapital*'in birinci cildi konusunda Rodbertus tarafından ele alına soruya da bir yanıt sağlar.

Kapitalistlerin işçiden çekip aldıkları zenginlik payı (a: artıdeğer), bütün toplumsal zenginliğin, tüm toplumsal varlığın 1/6'sını oluşturur yalnızca. Marx'ın "sosyal demokrat" öğretisi, işçilerin sadece bu 1/6 üzerinde hakları olduğu savlar. Üstelik Marksizmin işçiler lehine kapitalistlere saldırması sadece bu 1/6 konusunda olur. Yani Rodbertus kesinlikle yatışabilir, artık kaygılanmasına mahal yoktur: Marx için ortaya çıkan soru işçinin yarattığı her şeyi alıp almayacağını bilmek değil, ama -kendi sözlerini kullanırsak- daha ziyade işçinin kanaatine göre yarattığının çok azını aldığını söyleyebiliriz. Kısacası söz konusu olan, burjuvaziyi işçi sınıfına ödünler vermeye itmek olacaktı.

Yani bu toplumsal fonun tüketiminin Marksistler tarafından asalakça olduğu kabul edilen sadece 1/6'lık kısmı olmalı. Tekniğin ilerlemesiyle emeğin verimliliğinin tüm artışını yutan 2/3'lük pay, zenginliğin bu en büyük bölümü gerçekte ayrıcalıklı tüketicinin bakımı amacıyla yalıtılmış olduğu halde. Çözümlememizin devamı, bu ayrıcalıklı tüketicinin gerçekte şu "okumuş" topluluktan, kültürlü camiadan başka bir şey olmadığını gösterecek bize.

"Burjuva toplumun temsilcileri"nin, kapitalist sınıfın kaçınılmaz ortadan kaldırılışını (bir başka deyişle, üretim araçlarının özel mülkiyeti nedeniyle bir gelir elde etme hakkının ortadan kaldırılmasını) öğütleyen Marksist öğreti, burjuva toplumun tüm mülkiyetlerine, "öğrenim görme" tekeline, tüm insani bilgilerin ve kültürün tam sahipliğine ilişmez.

Devlet sosyalizmi perspektifi Marx'ın kuramıyla iyiden iyiye bağdaşır. "Aydın" emekçiler sıfatıyla bu kültürlü topluluğun şimdilerde çekip aldığı gelirin tümü, onun başkalarına devredilemez mülkiyetini oluşturur.

"Burjuva toplumun yetkili vekilleri"nin, resmi temsilcilerinin ["klasik" denilen burjuvazinin] ortadan kaldırılması durumunda bu mülkiyet, miras yoluyla aktarılabilir yürürlükteki mülkiyet hakkını koruyarak. Böylece sınıf egemenliğini yani devleti ayakta tutarak yine de çoluk çocuğuna aktarılmış olacaktır. Üretim araçlarının mülkiyet hakları devletin ellerine geçer. Durmadan büyüyen "toplumsal değişmeyen sermaye"nin "ornatılması" biçimi altında bu sonuncu, emeğin üretkenliğinin artmasının tüm ürünlerini işçi sınıfından çekip alır ve bu ürünleri "özel becerileri ve yetenekleri"nin ücreti biçimi altında "aydın" emekçiler ordusuna rütbelerine göre dağıtır.[39]

Marksist Toplumsal Değişmeyen Sermaye Kavramı

Klasik siyasi iktisat, bütün toplumsal hasılayı gelirler halinde ücrete, kâra ve toprak rantına bölmeye çalışıyordu: Sermayeyi kârın doğal ve ebedi kaynağı olarak düzenlemiş olduğu için, bu sorunun çözümüyle tehlikesizce uğraşabilecekti. Kârın kaynağının bu ebedi ırasını ötekilerden daha fazla yayarak toplumsal hasılayı en cüretkâr biçimde gelirlere bölen tam da J. B. Say idi. Bu öğretide kârın kaynağının ebediliği üzerine olan basit burjuva propagandasını keşfeden Marx, toplumsal hasılanın gelirlere bölünmesini, bayağı ikti-

39. A.g.e. "Le Socialisme Scientifique", s. 168-178, 1900.

satçıların bu "burjuva dogması"nı, bütün toplumsal üründe olduğu gibi her meta da -gelirlerin haricinde- değişmeyen sermayenin değerinin olduğunu ihmal edecek bu dogmayı -geçerken- "burjuva saçmalığı" olarak görmüştü.

Bu burjuva dogma Adam Smith'in kafasında "emeğin, değerin tek ölçüsü olduğu" düşüncesiyle aynı zamanda doğmuş olduğundan herhangi bir kuşku duyulamaz. Zira bu sonuncu düşünce, söz konusu dogma olmaksızın A. Smith'in aklının köşesinden bile geçmezdi. Smith, "sabit sermaye"sini gelirler olarak bölmediği sürece, tüm değerin {...} sadece belirli bir emek niceliği olduğunu kesin biçimde ilan eden yasayı keşfedemezdi. Emek-değer kavramını kabul etmiş olan, belli ki o zaman bu "dogma"yı da kabul eder. Bu kavramın sorumluları daha sonraki iktisatçılar; söz konusu kavramın kendisini ortadan kaldırmak anlamına gelmiş olacağı için, bu "dogma"yı yok etmeyi değil, onu yalnızca değiştirebilecekti.

Marx'ta bu uygulanabilir "burjuva dogması"nı kabul eder, ama toplumsal hasılanın yalnızca bir bölümü, daha tam bir ifadeyle toplumsal geliri, toplumsal tüketim fonunu, toplumsal üretimin ikinci kesimini oluşturan bölümü konusunda kabul eder. (Aşağıdaki tanıtlamaya bakınız.)

"Böylece II. kesim kapitalistlerinin ürününün değeri, bu kapitalistler için (s + d + a)'ya bölündüğü halde, toplum açısından niçin (d + a)'ya bölünebileceği anlaşılıyor. II-s burada I (d + a)'ya eşit olduğu ve toplumsal ürünün bu iki bileşeninin değişim yoluyla doğal biçimlerini karşılıklı değiştirdikleri için böyledir yalnızca. O kadar ki, bu biçim değişikliğinden sonra II-s bir kez daha üretim araçları görünümü altında ve I (d + a) da tüketim malları görünümü altında mevcuttur.

Bu olgu, Adam Smith'i yıllık ürünün değerinin (d + a) olarak bölündüğünü söylemeye götürür. Bu, yıllık ürünün tüketim mallarından ibaret olan kesimi için doğrudur yalnızca."[40]

40. Marx, *Le Capital*, 2. cilt: "Economie", 2. cilt, s. 762 [bkz. *Kapital*, 2. cilt,

Tahlilimizin amacı, incelenen sorunda izleyen tanıtlamayı göstermektir: "yeni siyasi iktisat"ın kârın kaynağının ebedi ırasını reddetmek ve daha sonra -fizyokratların feodallere karşı yapmış oldukları gibi- kapitalistleri eleştirmek zorunda kalmış olması, "toplumsal ihtiyaçlar"ın baskısı yüzündendir yalnızca; bu iktisat, kapitalistleri "üretimin ihtiyaçları bakımından gereksiz" kabul eder, ama -mülkiyetin tek bir biçimine (özel sermayeye) saldırıp- genel olarak hâkim sınıfların egemenliğini de o ölçüde -şu veya bu biçimde- alabildiğine güçlendirir. Özel sermayenin ve bir bütün olarak kapitalist sınıfın vazgeçilmez olmadığını göstererek üretim için, gelir biçimi altında ne tüketime ne paylaşıma yönelik olan ve toplumsal sermaye işlevi görmek zorunda olan belirli bir miktar ürünün -teknik ilerlemeyle artan- toplam değeri içinde ayırma ihtiyacını açıklaması gerekiyordu. Rodbertus, bu ihtiyacı açıkyüreklilikle gösteriyordu. Her zaman bilimsel bir iktisatçı olarak kabul edilmiş olması da bu yüzden. Bu ihtiyacın desteklenmesine katkıda bulunduğu ölçüde Marx'ın da oybirliğiyle tanınan bir iktisatçı olarak kabul edilmiş olma şansı var. Marx'ta "iyiyi kötüden", "propagandanın ayağa düşmüş işporta mallarını" siyasi iktisadın "ölümsüz ana yapısına giren" değerli katkısından ayırma çetin sorununu Sombart'a ve yandaşlarına dayatan da bu işte.

Kapitalizmin hasmı Marx, feodalizmin hasımları Smith ve Ricardo'nun öğretisini yani emek-değer kuramlarını geliştirdi; ama aynı zamanda tüm kültürün, bütün bu insani mirasın sahipliğini 3 değişmeyen toplumsal sermaye kavramı yoluyla şu kültürlü aleme garanti etti. Sombart'ın eski meslektaşlarına, Marx'a karşı sürekli mücadele etmekten yine de geri durmamış olan eski meslektaşlarına bir iktisatçı

---

a.g.e., s. 450]. Buradaki "s"nin sermayeyi, "d"nin değişen sermayeyi, "a"nın artıdeğeri, I'in üretim araçlarının üretimini ve II'nin de tüketim malları üretimini gösterdiklerini belirtmek isteriz. Bu parçanın anlaşılması için sözü edilen esere [*Kapital*'in 2. cildine] başvurulmasını tavsiye ederiz. (yayıncının notu)

olarak onun inkâr edilemez olduğunun ve bu zevatın iktisadi kuramında er geç kabul etmek zorunda kalacakları eşsiz bir hazine olduğunun güvencesini vermesi[41] bunun için; bir "burjuva" sıfatıyla Sombart'ın Marx'ı en büyük "proleter" iktisatçı olarak takdir etmesi de bu yüzden.

Toplumsal hasılanın sadece iki parçaya, işçi sınıfının "geliri"ne ve toplumsal kâra (patronların kârı ile toprak kirasına) bölündüğünü savlamaya hazır Smith'in bu kuramını eleştirisiye tabi tutan Marx şunları yazar:

"Adam Smith'in ilk yanılgısı, *yıllık ürünün değerini henüz üretilmiş yıllık değerle* bir tutmaktır. İkincisi *yalnızca* geçmiş yılın ürünüdür; birincisi ayrıca yıllık hasılanın üretimi için kullanılmış ama *kendileri önceki yılda üretilmiş* tüm değer unsurlarını yani değerleri sadece *yeniden ortaya çıkan* ve geçmiş yılda harcanmış emek tarafından -değerlerini oluşturan etken bakımından- ne üretilmiş ne de yeniden üretilmiş olan üretim araçlarını kapsar. Adam Smith, bu anlam karışıklığı sayesinde yıllık ürünün değerinin değişmeyen kısmını el çabukluğuyla yok ediverir. Bu anlam karışıklığının kendisi de, emeğin çifte ırasını yani bir yandan emek gücünün harcanması sıfatıyla değeri yaratan emeği öte yandan kullanım nesneleri (kullanım değerleri) üreticisi yararlı ve somut emeği birbirinden ayırt edemediği için, temel anlayışına gölge düşüren bir başka hataya dayanır. Yıl içinde üretilmiş metaların toplam miktarı yani *yıllık ürünün tamamı*, geçmiş yılın yararlı emeğinin ürünüdür; tüm bu emtia, toplumsal olarak kullanılmış emeğin çok sayıda dallara ayrılan bir yararlı emekler düzeni içinde harcanmış olması nedeniyle vardır yalnızca; tüketilmiş üretim araçlarının değerinin metaların toplam değeri içinde korunmuş olarak bulunmaları ve yeni bir doğal biçim altında yeniden ortaya çıkmaları sadece bu yüzden. O halde *yıllık* toplam hasıla, yıl boyunca harcanmış *yararlı* emeğin sonucudur; ne var ki yıllık ürünün değerinin

41. *Nauçnoye Oboserinie* (*Bilimsel Gözlem*, "yasal" Marksistlerin dergisi), sayı 4, 1898. (yayıncının notu)

sadece bir kısmı söz konusu yılda yaratılmamıştır; bu kısım, yıl boyunca harekete geçirilen emek niceliğini temsil eden *değer-üründür*."[42]

Okur her şeyden önce incelenen sorunun koşulunu yani -Marx'ın bizzat yaptığı uyarıya göre- göz önünde bulundurulan tüm değişmeyen sermayenin "aynı zamanda ayni olarak ornatıldığı" toplumsal üretim[43] olduğunu hatırlamalı. Bu da, 6.000 birim değerindeki üretim araçlarının toplumsal tüketim tutarıyla birlikte aynı zamanda ayni olarak ornatılmış olmaları demektir; farklı bir deyişle, bu üretim araçları bir önceki yılda yaratılmıştır. Bu yetmez... "Proleter öğreti" bize bu sorunun daha derinleştirilmiş bir bilgisini verir: "Bu üretim araçları {...} geçmiş yılda harcanmış emek tarafından ne üretilmişler ne de yeniden üretilmişlerdi."

Bununla birlikte çürütülemez bu bilgi, Marx'ın kitaplarında bunca övülen ve görünüşe göre şu ifadeyle yani "değerlerini oluşturan için" ifadesiyle özetlenen alışılmamış bir tahlil inceliğinin yardımıyla elde edilmiş olabilirdi ancak. 6.000 birimlik üretim araçlarının geçmiş yılda üretilmiş oldukları (bu doğru), ama yine de "değerlerini oluşturan için {...} geçmiş yılda üretilmedikleri görülür."

Verili örnekteki bu tahlil inceliği, maalesef onun açısından kavramların tam karışıklığını, Rodbertus'u karakterize eden iktisadi nicelikler arasındaki farkın nesneler arasındaki farkla kabaca bir tutulmasına her noktada benzeyen karışıklığı daha çok keşfettiriyor yalnızca. Aslında verili bir örnekte bu, Marx'ın söylediğinden çok farklı biçimde olacaktır. Üretim araçları bir önceki yılda sadece nesneler olarak 6.000'lik bir toplam karşılığı üretilmişti ve "değerlerini oluşturan için" de değer olarak işlem yılı içinde yaratılmıştı.

İşlem yılı içinde üretilmiş bir gömlek için gereken pamuklu, varsayalım ki bir önceki yılda bir değer olarak değil

42. *Le Capital*, 2. cilt: *Economie*, 2. cilt, s. 741 [bkz. *Kapital*, 2. cilt, a.g.e., s. 398-399].

43. A.g.e., *Economie*, 2. cilt, s. 741-742.

ama sadece bir nesne olarak elde edilmiş olsun. Bir önceki yılda elde edilmiş bu pamuklunun değeri işlem yılı içinde yaratılmıştı, pamuklunun değerinin, gömlekte maddi olarak içerilen pamuklu kısmın elde edilmesi için gerçekten harcanmış olması gereken emek niceliğiyle ölçülmemiş olması, ama pamuklu miktarına eşit kısmın elde edilmesi için işlem yılında harcanmış emek niceliğiyle ölçülmesi bu yüzden.

Yukarıda aktarılan parçanın tümünde Marx'ın özünü bilmediği toplumsal üretimi tahlil etmediği ve sonunda üretim sürecinin tüm ilmeklerini doktrininde birleştirmeye vardığı açık. Toplumsal üretim sürecinin öğretisine giremeyeceği yerde Marx, emeğin değeri kuramına her noktada aykırı düşen tahlil inceliklerine ve safsataya başvurur.

Marx, iki olguyu fark eder. Birincisi şöyle: İlkin üretim için inkâr edilemez gerçeklikleri içinde imalathaneler, fabrikalar ve makineler vardır, ardından üretim için gerekli depolanmış tüm malzeme. Bunlardan gerçek bir iktisadi nicelik karşısında bulunduğu sonucunu çıkarır ki, bu onun için onların maddi gerçekliği demektir. Özel bir ekonominin sınırları dahilinde çoktandır ortaya koyulmuş olan kuramı, bu olay hakkında basit ve bozulmaz kararı verir: Önceki (geçmiş) yıldan 6.000'lik toplama eşit bir değer kalır.

İkinci olgu, ilkiyle ilişki içinde zuhur eder: sınai bir faaliyet yılının sonunda tüm üretimin sonucu olarak birbirinden iyice farklı iki şey, üretim araçları ve tüketim nesneleri elde edilmiştir. O halde bu öğreti, bu iki şeyin farklılıklarının zorunlu olarak ayrı iktisadi büyüklükleri içindeki farklılıklara yol açtıklarını kabul etmeye zorlar.

Tartışılmaz iki iktisadi temel öğe, böylece *a priori* kurulmuştur: Her sınai faaliyet yılından sonra izleyen yıl için önceden belirlenmiş 6.000 birimlik bir değer toplamı kalır ve her sınai faaliyet yılı birbirine eklenmiş iki iktisadi büyüklüğün bileşik toplamını yani üretim araçlarının değeri ile tüketim mallarınınkinin toplamını yaratır.

Bütün toplumsal üretim sürecini ne pahasına olursa olsun -öğreti tarafından dayatılan- bu iki "olgu"ya indirgemek gerekir. Üretim araçlarının 6.000 birimlik değeri geçmiş yılda yaratılmış olmasına karşın, bu durumda elde edeceğimiz... Pardon! Tahlile dayalı kesinliğe karşı günaha giriyoruz, öyleyse yeniden başlayalım... Geçmiş yıl boyunca -6.000'e eşit nicelikteki daha sonra (Allah bilir ne zaman) açıklanacak olan- üretim araçları yaratılmış olmasına karşın, yine de bu geçmiş yıl boyunca salt 3.000 birimlik bir değer üretilmiştir yalnızca. Ürüne ancak daha sonra "yöneltilmiş" olacak 6.000'lik değer (Geçmiş yılda yaratılan üretim araçları şimdilik "kendileri"ne terk edilmiş olsun.), önceki yılda hâlâ sahip olunan sermayenin değerinden hareketle içinde bulunulan yılda sadece "yönlendirilmiş" bir değer olarak kabul edilmek zorunda öyleyse.

Sonuç olarak, yedekte tutulan ve "toplumsal işgününün hiçbir bölümünün bu iki büyük üretim alanında kullanılan değişmeyen sermayenin değerini ne kesim I'de ne II'de üretmeye hizmet etmediği"ni hatırlayarak 6.000'e eşit bir nicelik yüzünden, izleyen yıla kalıt olarak aktarılabilecek emek gücünün harcanması gerekiyor ille de. Böylelikle üretim araçları biçimi altında üretimin bütün "yeni değer"i değişmeyen sermaye değildir henüz. "Bu değer, gelecekte olduğu haliyle işlemesi için ayrılmıştır."[44]

Geçmiş yılın insan emeğinin, geçmiş yani ölü emeğin dayanağını böylesi bir yöntem sayesinde yedeğe koyduktan sonra, izleyen yıl için stokta geçen yıldan kalma kesin mevcut 6.000'lik bir değere sahip olacağımızı söylemek bile gerekmez. Ve ister istemez bunu tartışılmaz bir unsur olarak göz önünde bulundurmak zorunda kalacağız; daha sonra bu aynı tahlili, bir o kadar kesin, bir kez daha yapmak zorunda kalacağız; ardından bu yöntemin yardımıyla bir üçüncü yıl için "tartışılmaz bir olgu"yu yeniden rahatça hazırlayabileceğiz ve

44. A.g.e., s. 764 [bkz. *Kapital*, 2. cilt, a.g.e., s. 452].

ilanihaye böyle sürüp gidecek. Üretim araçlarının 6.000'lik değerinin tümüyle karşılanması için her yıl "göründüğü kadarıyla hiçbir işgünü kullanımı" yaratmamak durumunda kalacağız, gökten zembille inecek.

Değişmeyen sermayenin değeri (yani 6.000), işgünün hiçbir kısmı bu yeni ürünleri imal etmek için harcanmış görünmemesine rağmen, tüketim araçlarından tamamen farklı bir ürün türünde (üretim araçlarında) yeniden ortaya çıkar. Bu işgünün tümü, üretim araçlarına değil ama tüketim mallarına varan emek türlerini içeriyor gibi görünüyor daha ziyadc.[45]

Yedekte sahip olduğumuz "korunmuş" değer, daha sonra üretim araçları biçiminde, -"hiçbir toplumsal işgünü harcaması olmaksızın"- değerlerini karşılıksız "aktardıkları" için hayırlı değil sadece, ama bunun da ötesinde, değerlerini bilhassa kendilerine özdeş üretim araçlarına aktardıkları için de hayırlı olan üretim araçları biçiminde çıkar karşımıza. (Bunu unutmamaya dikkat edeceğiz.) Bu değer kişisel amaçlarla maddeten kullanılmış olamayacağı için, "toplumsal gelir" de her yıl 9.000 - 6.000 = 3.000'e ya da tamı tamına "geçmiş yılda üretilmiş" değeri kabul etmenin uygun olacağı önceki yılın alınmış değerine ulaşacaktır doğal olarak.

İşlem yılı içinde üretilmiş tüketim mallarının toplam değeri, o halde toplumsal işgünü tarafından üretilmiş toplam değere yani yıllık toplam yeni ürünün değerine eşit toplumsal artıdeğerle (1.000a I + 500a II) çoğaltılmış toplumsal değişen sermayenin değerine (1.000d I + 500d II) eşittir.[46]

Bu tahlil "inceliği", "yıllık ürünü" "yıllık yeni ürün"den ayırt etmeyi gerektirir. Farklı sözcüklerle söylenirse, yıldan yıla "yıllık bir işgünü" kullanacağız ve memnuniyetle şunu göreceğiz: "Bir yılın toplam toplumsal ürünü, örneğimizde bir yıllık üç toplumsal işgününü içerir. Bu işgünlerinden her birinin değeri 3.000 niceliğiyle dile getirilir ve sonuç olarak

45. A.g.e., s. 766.
46. A.g.e., s. 762.

toplumsal ürünün değeri de 3 x 3.000 = 9.000 eşitliğiyle ifade edilir."[47]

"Geçmiş emeğin değerinin korunması ve halihazırdaki emeğin değerine aktarılması" görüngüleri sayesinde parlak bir sonuç elde edilir. Senelik tüketim varlığının -3.000 birimlik bir emek harcanması karşılığı- kesin olarak üretilmiş olduğunu değil sadece, üstelik üretim araçlarının "ayni olarak ornatılmış" yani 6.000 birim düzeyinde bir emek kullanımı karşılığı yaratılmış olduklarını da biliyoruz daha şimdiden. Bu, geçmiş yılda kullanılan emeğin 3.000 + 6.000 = 9.000 olması demektir.

Ama yine de -6.000 birime eşit üretim araçlarının imalatına ayrılan emek harcamasının ancak izleyen yılda ortaya çıkacağını, öte yandan geçen yıl boyunca üretim araçları için ortaya çıkan emek kullanımının bu geçen yılın harcaması olmadığını; fakat bir önceki yılın harcaması olduğunu göz önünde bulunduran- Marx'ın geçmiş emek kuramı, geçen yılın emek harcamasının sadece 3.000 birimlik bir nicelik karşılığı olarak ortaya çıkacağını öne sürer. Bu da, içinde bulunulan yılda harcanmış 3.000'lik bir değer toplamına sahibiz demeye gelir. Geçen yılda yaratılmış bu değerin kalanı yalnızca gelecekte ve bu gelecek yıl boyunca yaratılmış olmayan ama bir kez daha içinde bulunulan yıldan hareketle aktarılmış değer birimi görünümü altında çıkacaktır ortaya. Bu görüngüye ve emeğin ücretine bağlı gelir nesneleri yalnızca 3.000 birimlik değer toplamına varmak zorunda.

Kapitalistlerin ortadan kaldırılmalarından ve tüm artıdeğerin (1.000a I + 500a II) işçilerin gelirine eklenmesinden sonra, artık tek başına yönetecek olan söz konusu kültürlü topluluk kendini epeyce rahat bir durumda, kapitalizm altında olduğundan özellikle daha kötü olmayan bir durumda

47. Bu paragraf M. Rubel tarafından hazırlanan Fransızca baskıda çevrilmemiş, ama C. Cohen-Solal ve G. Badia tarafından hazırlanan baskıda yer alır: *Le Capital*, 2. cilt, 2. kitap, s. 80, Paris, 1974 (yayıncının notu) [bkz. *Kapital*, 2. cilt, s. 454, Sol Yayınları, 1979].

bulacak ve de bu, Marksist ilkeler temelinde olacaktır. İşçiler her yıl ona 9.000 birimlik bir değer yaratacaklar ve o, şu kültürlü topluluk -"Marx'a göre" hesaplar yaparak- aynı dönem için geçen yıl esnasında sadece 3.000 birimlik bir değer üretmiş olduklarını işçilere gösterecek ve de bu tezini desteklemek için bütün nakit ücret ödemelerini ve böylece tüketim nesnelerinin sadece 3.000 birimlik bir toplamı kalacağını anımsatacaktır.

"Verilmiş" bu ödünün yani "doğrudan üreticiler"in gelirine "tüm artıdeğer"in (1.500a) eklenmesinin ardından durum, çağdaş kapitalizm altındakiyle gözle görülür biçimde aynı olacaktır.

Emeğin verimliliği yükseldiğinde, üretim araçlarının değeri de artar. Bu, artan bir değer olduğu haliyle sadece "koruna"bilir ve önceki yıldan içinde bulunulan yıla aktarılabilir demektir; hiçbir zaman "geçen yıl içinde üretilmiş" bir değer haline gelemez ve asla gelire katılmaz demektir.

O halde "dolaysız üretici"nin ücreti, emeğin verimlilik artışına göre hiçbir bakımdan değişmez.

Yukarıda incelenen hesapların hiç de keyfi bir kurgu olmadıklarını; fakat "şeylerin bizzat doğası"ndan kaynaklandığını göstermek maksadıyla Marx, insan emeğinin "çifte ırası" kuramını hatırlatır. Üretim araçlarının 6.000 birim niceliğindeki değerinin insan emeğinin gerçek bir harcanması sayesinde değil ama -öte yandan- "hiç kimse için hiçbir şeye mal olmayan bu emeğin "yararlılığı" sayesinde elde edildiğini söyler.

Marksistler, bu konuda halisinden metafiziğin hatırı sayılır bir dozunun kokusunu -ola ki- aldıkları için, bu kuramı halka yaymanın gerekli olduğunu -"emeğin çifte ırası"nı keşfeden ilk kişi olduğunu *Kapital*'de birçok kez hatırlatacağı derecede Marx'ın kendisi tarafından göklere çıkartılmış olmasına rağmen- düşünmez. "Toplumun iktisadi ilerlemesinin şu ya da bu safhasının ona vurabileceği bütün özel damgaların hesaba alınmadığı genel olarak yararlı emeğin gelişmesi"nin

sonucunu oluşturan bu kuram, *Kapital*'in birinci cildinin başlarında sergilenir.[48]

Daha sonra bu kuramın yardımıyla ve özel kapitalist ekonominin incelenmesinden hareketle şu izleyen önermeler ileri sürülmüştü:

"Hammaddede ve iplik makinelerinde içerilen emek zamanının -bu işlemin kendisinin seyri boyunca harcanmışçasına- hesaba alınmış olması gerekir."[49]

"Öyleyse üretim araçlarının değerleri, ürüne geçirilmeleri sayesinde korunmuştur. Bu dönüşüm, emeğin seyri içinde, üretimdeki üretim araçlarının dönüşümü sırasında olur. Yani emek onun aracıdır. Peki, hangi biçimde?

İşçi, bir kez pamuğa yeni bir değer katmak, bir ikinci kez de ondaki değeri korumak üzere aynı zamanda iki kez çalışmaz ya da bu, kullandığı masuraların ve ele alıp işlediği pamuğun değerini ürüne, dokuma ipliklerine aktarmakla kesinlikle aynı şey demektir. Eski değerin korunması, basitçe yeni bir değerin eklenmesiyle olur.

Ama emek nesnesine yeni bir değerin eklenmesi ve üründeki eski değerlerin korunması, işçinin aynı zamanda elde ettiği tamamen farklı iki sonuç olduğu için, bu çifte etki onun emeğinin çifte ırasının sonucundan başka bir şey olamaz kuşkusuz. Bu emek, aynı zamanda hem bir özelliği gereği değeri yaratmak hem de bir diğer özelliği gereği onu korumak veya aktarmak zorundadır."[50]

O halde bu, "insani yaşamsal gücün harcanması olarak iplik işçisi pamuğun ve masuraların değerlerine yeni bir değer kattığı genel ve soyut özelliğinin gereğidir ve bu, bu üretim araçlarının değerini ürüne aktardığı ve böylece bu üründe korunduğu (İşçi için hiçbir şeye mal olmayan doğal bir yetenek.)[51] iplikçilik gibi yararlı özelliğinin, somut ve ayrı

48. A.g.e. *Economie*, 1. cilt, s. 727.
49. A.g.e., s. 739.
50. A.g.e., s. 751.
51. A.g.e., s. 759.

bir özelliğinin gereğidir. Dolayısıyla aynı uzam-zamandaki sonucunun çifte ırası."[52]

Bu uslamlamaların ardından böylece değişen sermaye ve değişmeyen sermaye ulamları belirlenir. Değişmeyen sermaye, "değerinin niceliğini değiştirmeyen" ve "üretim araçlarına dönüşen sermaye bölümü"dür.[53]

Daha önce gördüğümüz gibi, Adam Smith'e karşı yaptığı eleştirisinde Marx, "emeğin çifte ırası" kuramını en küçük engel olmaksızın uygulamaya zorlar bizleri ve bu, 6.000 birimlik bir toplam karşılığı üretim araçlarının emeğin yararlı yanı sayesinde gerçek hiçbir emek harcaması olmaksızın "korunmuş" ve toplumsal ürüne "aktarılmış" olacağını kanıtlamak gayesiyle yapılır.

Olay açık ve basit görünüyor: Üretim araçlarının geçen yılın üretimine ayrılmış değerine 3.000 birimlik yeni bir değer eklemenin, daha sonra 6.000 birimlik bir toplam karşılığı olan üretim araçlarının değerini korumanın ve söz konusu imalatın ürününe aktarmanın -işçi sınıfının bütünü için olduğu gibi- "hiçbir şeye mal olmaması"yla aynı biçimde iplik işçisi de pamuğa yeni bir değer katarak iplikçilik işinde pamuğun ve masuraların değerini korumak amacıyla "iki kez çalışmaz". Bununla birlikte bu görüngünün basitliği, özel kapitalist işletmeyle bir bütün olarak kapitalist üretim arasında kaba bir karışıklığın, özel ekonominin Marx için kapitalist üretimi küçültülmüş boyutlarda böylesine eksiksiz temsil ettiği bir karışıklığın yardımıyla elde edilebilir ancak. Zira bir bütün olarak kapitalist üretimde üretim araçları tümüyle "aynı anda ayni olarak ornatılmış" olmalarına karşın, bir iplik imalathanesinde -dokuma süreci esnasında kullanılan- pamuk ipliği ve masuralar "ayni olarak ornatılmamışlar"dır.

İplik işçisi, "emek süreci boyunca kendisi tarafından kullanılmış üretim araçlarının değerini" ürettiği iplikte "korumak" amacıyla "iki kez çalışmıyor"sa eğer bu, iplik işçisi

52. A.g.e., s. 752-753.
53. A.g.e., s. 762.

tarafından kullanılmış üretim araçları başka işçiler tarafından aynı zamanda "ayni olarak ornatıldıkları" içindir yalnızca ve bu, öteki işçiler için iplik işçisinin "koruduğu" emekle aynı miktardaki bir emeğe mal olur tamı tamına.

Eğer işveren iplik işçisinden sadece iplik imalatını değil, üstelik yaptığı iş sırasında bu işçi tarafından kullanılmış üretim araçlarının "ayni olarak ornatılmasını" da isterse, o zaman iplik işçisi iki kat değil, kuşkusuz çok daha fazla emek harcamak zorunda kalırdı.

Marx'ın kullanılmış üretim araçlarını ayni olarak ornatma mecburiyetinden hiç de kurtarmadığı işçi sınıfı, iki kat değil, ama üretim araçlarının durmadan artan toplamının "ayni olarak ornatılması" için, gerekli bütün emek toplamı için Marx'ın hesaplarının öngördüklerinden çok daha fazla çalışır gerçekte.

Tümüyle yalıtık ama buna rağmen kapitalist sınıf yönetiminin tüm yasalarını ortaya koyması gereken yalıtık kapitalist bir işletmeyi faaliyet alanı olarak ele aldıktan sonra Marx'ın çözümlemesi şu izleyen sonuca varır: Çalışmaları sırasında yalıtık işçiler tarafından kullanılan üretim araçlarının değerinin onlar sayesinde "korunması" süreci, söz konusu aşınmış üretim araçlarının "aynı anda ayni olarak ornatılmaları" sürecinden tamamen ayrı bulunur. Bu, kullanılan gereçlerin değerinin -söz konusu gereçler bir diğer üretimde ayni olarak ornatılmış olmalarına karşın- yalıtık işçiler için korunabileceğini düşünmeyi bize yasaklar. Bu sebeple bu aynı değer, söz konusu gereçleri uygun işletmelerde aynı zamanda yaratacak canlı emeğe indirgenmiş olamaz, dolayısıyla geçmiş, ölü emeğin bütünlüğü temelinde işe yarayabilir ancak. Bu değerin yalıtık işçiler nezdinde korunması süreci, ölü emeğin değerinin canlı emeğin ürününe bu gizemli aktarılışının süreci haline gelir böylece. Tüm bu kavramlar ve önermeler, bütün toplumsal üretimin incelenmesinden sonra kesin ve bozulmaz biçimde bu "öğreti" tarafından öne sürülmüştü. Üretim araçlarının -hiç kimse için hiçbir şeye mal olmayan-

emeğin yararlı yanı sayesinde sadece toplumsal üründe ayni olarak ornatılmış olmalarının bu tuhaf düşüncesi, bozulmaz bir sonuçmuş gibi görünüyor.

Marx'ın acar bir tilmizi, koyulan bu soru karşısında pek de imrenilmeyecek bir durumda bulur kendini: 9.000 değerlik bir ürünün yaratılması konusunda ustasına güvenir ve bu amaçla sadece "3.000 birimlik bir değer yaratıcısı" "soyut" bir emeğin gerekli olduğunu ve geri kalan 6.000'inin de -değer yaratmayan- "yaralı" emek sayesinde elde edildiğini kabul ederse şayet, o zaman çabucak bir çıkmaza varır ve en büyük saçmalığa çarpar.

Birbirini izleyen birçok dönem alalım... Geçen, içinde bulunulan ve gelecek yıl gibi izleyen sonraki yıllar boyunca her yıl 3.000 birimlik bir emek kullanımı vardır ve her yıl 9.000 birim elde edilir. Üretim araçlarının değeri, üründe yer aldığına göre, bu araçlar çalışma için kullanıldıkları ölçüde sadece korunmuş olurlar ve ilk yıl içinde 6.000'lik bir değer karşılığı üretim aracının bu değeri ürüne aktarıldığına göre, ilk yıl süresinde bu araçların 6.000'lik değer karşılığı aşındıkları sonucu çıkar buradan; yani ilk yıl sahip olunan tüm üretim araçları yok edilmiştir. Her yıl yalnızca 3.000 birimlik emek harcandığına ve araçların hepsi yok edildiğine göre, 6.000 değer karşılığı yeni araçlar hangi biçimde yaratılabilecektir öyleyse? Bu durumda ya araçlarımızın ebedi olduklarını ve değerlerini -bu yüzden varlıklarını tüketmeksizin- durmadan ürüne aktardıklarını ya da 6.000'lik değerin basit ve "yararlı" "emek"le, değer yaratmama özelliğine sahip bir "emek"le yaratıldığını varsaymamız gerekecek.

Yukarıda söylenenlerden sonra, "gerçek tilmizleri" tarafından o kadar çok candan bağlı kalınmış olan Marx'ın şemalarının Tugan-Baranovski'ye "temel hata"yı, Marx'ın değerin sadece emek sayesinde yaratılmadığını belirtmeyi unuttuğu bu hatayı keşfetmede niçin kolay bir alan olmaya yarayabildikleri anlaşılır hale gelir.

Ne var ki –yardıma çağrılan– "çifte ıra" kuramı, meseleyi yine de hiçbir bakımdan kolaylaştırmaz. Bir olgu, olgu olarak kalır: işçi sınıfı her yıl 9.000 birimlik bir değer yaratmaktadır.

Marx'ın öğretisinin amacı, işçi sınıfının her yıl sadece 3.000 birimlik bir değer ürettiğini ispatlamaktır. "Emeğin çifte ırası" kuramı, 6.000'lik toplamı, emeğin üretkenlik artışını tümüyle silip süpüren ve bu nedenle doğrudan üreticilerin ücret fonuna giremeyen bu toplamı mümkün en usta biçimde "koruma"ya ve "aktarma"ya yarar yalnızca.

Yalıtık özel bir ekonominin sınırları dahilinde kapitalist yönetimin özünü ortaya koymaya karar vermiş olan Marx, yukarıda da söylendiği gibi, üretim araçlarının değerinin "korunması" sürecinin onların "aynı zamanda ayni olarak ornatılmaları" sürecinden, bir başka deyişle, üretim araçlarının değerini bu değerin yaratıcısı canlı emekten ayırmıştı. Bundan sonra üretim araçlarının değerinde sadece geçmiş, ölü emeği kabul etmenin yani geçmiş emek için mutlak bir değeri kabul etmenin kaçınılmaz olduğu görüldü.

Değişen sermaye ve değişmeyen sermaye ulamları arasında –gerçekte var olmayan– bir uçurum açıldı aynı zamanda. Ayrıca bu ulamlar, gördüğümüz gibi, toplumsal yönetim biçiminden bağımsız olarak "ebedi emek süreci"yle, "insanoğluyla doğa arasındaki ebedi bir madde değişimi"yle ilişkiye sokuldu. Bu ulamlar, bir bakıma, yöndeş kapitalist sınırlar dahilinde bu ebedi sürecin koşullarının yansısı, kapitalist toplumun bir yansısıdır.

Kapitalist ulamların bu yüceltilmeleri sayesinde Marksizm, emek değer kuramı düşmanlarının bu kuramı reddetmek için kullandıkları çelişkiyi (yalıtık kapitalist işletmelerde kâr ve kullanılmış canlı emek gücünün uygun niceliği arasındaki aykırılığı) *öncel olarak* bizzat yaratır. Engels'in kendisi, emek-değer yasasının ancak ortaçağda anlaşılmış olduğunu, daha sonra kapitalist üretim tarzının gelişmesiyle birlikte bu yasanın kârı yöneten yasalar sayesinde giderek daha fazla ihlal edilmiş olduğunu en sarih biçimde açıklamak zorunda kal-

mıştı. Bu açıklama, -geçersizliği kabul edilmiş- emek-değer kuramını başka kuramlarla tamamlama gerekliliğinin kabulü için bir öncüldür kuşkusuz. Ortodoksluğun bu gereklilik karşısında güçsüz kaldığı görülüyor.

Marksizm, kapitalist ulamları haksız yere ululayarak değişmeyen sermayeyi canlı emek gücünün gelişimiyle ilişkiye geçiren tüm yolları aynı anda keser.

Bu kuramın -Struve'un ifadesiyle- "doğalcı" yanını göstermek isteyen katı gelenekçiler; bunu, aynı zamanda geçmiş emeğin mutlak değerini göstermekten başka türlü yapamaz. Bunun da ötesinde, Bogdanov'un *Nauçoye Obosrenie* dergisinde yaptığı açıklamalar, değerin -teknik düzeylerine göre sınıflanmış- çeşitli işletmelerde etkin biçimde kullanılan bütün emek niceliklerinin aritmetik ortalaması(!) olacağını söyleyen açıklamalar türünden tümüyle gerici sonuçlara varır.

Marksistlerin inançlarına göre değişmeyen sermaye, göründüğü kadarıyla emek gücünün gelişmesine katılmaz, mali sermayenin buna katılması ölçüsünde bile katılmaz. Bu sonuncu konusunda da, emek gücünü harekete geçirdiği için bir kâr sağladığını düşünürler kuşkusuz. Buna karşın, değişmeyen sermaye açısından bu aynı etkiyi görmek durumunda değiller.

Katı gelenekçilerin Bernştayncılarla yürüttükleri tartışmalarda buna hep yan çizmeleri, şöyle bir dokunup geçmeleri bu yüzden. Örneğin hasımlarının -katı gelenekçiliğe uyan "üretim koşulları" yerine- "yeniden üretimin koşulları"nın arkasına gizlendiğini düşünürler ve kendilerini "ölü emek"e başvurarak savunurlar. Emek-değer kuramı ve tutarlı uygulamasından hareketle varılacak sonucun Marx'ın "ölü emeği"nin "canlı emeğe" tabi kılınmasını gerektirdiğini varsaymaya bile varamazlar.

O zaman ilginç bir olay çıkar ortaya: Kendi aralarında dedikleri gibi, değerin yalnızca insan emeği tarafından yaratıldığının gösterilmesinin gerekli olduğu kişiler, "ölü emek" ya da şeylerin mutlak değere sahip olmadığını bilenler (katı

gelenekçiler) değil, ama emek-değer kuramını çürütmüş ve onun yerine başka kuramları geçirmiş olanlardır (Struve, Tugan-Baranovski). Katı gelenekçiler, "eleştirel" Marksistlerin kârın kaynağı olarak "ender bulunma" ölçütünü "ölü emek"in yerine koyma olanağını bulmaları için "ölü emek"i savunur; ya da başka sözcüklerle söylersek "ölü emek", "yararlılık kuramı" işin içine sokulduğu ölçüde Marksizmde artık görülmez olur.

Kapitalist üretimin Marksist öğretisinin doğruluğunu böylece tahkik ettikten sonra, (Tüketilmiş bütün üretim araçlarının aynı zamanda "ayni olarak ornatıldıklarını" hep akılda tutmak uygun olur.) Marx tarafından yüce mi yüce yüksekliklere oturtulmuş değişmeyen sermaye ve değişen sermaye ulamlarının birdenbire oradan düştüklerini ve de en yalın ifadelerine indirgendikleri görülebilir. Bu ulamlar, ancak yalıtık bir işletme düzeyinde var olabilirler, zira bir kapitalist nezdinde değişmeyen sermaye olarak görünen bir diğeri nezdinde bir ürün veya değişen sermaye kullanımı olarak görülür. Bu ulamlar, kapitalistler arasındaki "işbölümü"nden kaynaklanırlar özellikle. Değişen sermaye, özel kapitalistin emek gücünün satın alınması için harcadığı sermaye bölümüdür; bu kapitalist, tamamen benzer biçimde değişmeyen sermaye için de bir harcamada bulunur, ama ona kendisi için gerekli üretim araçlarını sağlayan bir başka kapitalistin aracılığıyla.

Üstelik bu kapitalist, üretim araçlarını bir diğer kapitalisten satın alarak, aynı zamanda bu üretim araçlarının aynıları için siparişte bulunmuş, dolayısıyla "meslektaşı"nı uygun sayıda emek gücü çalıştırmakla "görevlendirmiş" de olur. Bununla birlikte, bu emek gücünün teşvikçisi söz konusu ilk kapitalistin aynı zamanda işletmesinin ürünlerinden kâr etmek zorunda olduğu ve kendisi tarafından yola koyulmuş emek kârının da bir başka girişimci tarafından alınması gerektiği açık.

Şu sonuç kendini dayatır: Değişmeyen sermaye ve değişen sermaye ulamlarının bir bütün olarak kapitalist üre-

timde hiçbir uygulaması yoktur. Bu bütünlükte mevcut bile değiller.[5-1]

Toplumsal değişmeyen sermaye; hiçbir durumda iddia edemeyeceği bir hakkı, özel kapitalist ekonominin ulamlarının bu yüceltilmeleri ve bütün bir kapitalist ekonomi bağlamına oturtulmaları sayesinde Marx'la elde eder. Marx'a göre varlığı genel olarak insani üretim koşullarından, "insanoğlu ve doğa arasındaki ebedi madde değişimi"nin koşullarından doğar; bir başka deyişle, Rodbertus tarafından daha önce istenmiş bu var olma hakkı bahşedilmiştir ona.

---

54. A. Smith, değişmeyen sermayenin tümünün -zihinde bir işletmeden diğerine geçmekten başka bir şey yapılmamışsa eğer- bir "gelirler" bütünlüğü olarak ortaya çıktığını belirtir. Marx'ın ona yönelik "Ponce'tan Pilate'e gitmek"* alaycı tavsiyesine yol açan da bu. Marx, Smith tüm ürünün gerçekten ve sadece gelirlerden oluşmuş işletmeleri göstermediği sürece, hiç kimsenin onun bu sözüne inanmayacağını ekler. Daha önce görmüş olduğumuz gibi, 3.000 birimlik bir değer için toplumsal tüketim fonu [sermayesi] söz konusu olduğu sürece Marx'a göre A. Smith tamamıyla haklıdır. "II. kesim kapitalistleri için ürünlerin değeri, der Marx, (s + d + a)'ya bölünür, ama toplumsal açıdan bu ürünün değeri yalnızca (d + a)'ya bölünebilir." Peki, burada "Ponce'tan Pilate'a gitme"ye koyulan Marx'ın kendisi değil mi?

Ve Smith'in kitaplarında aradığını yani ürünleri yalnızca (d + a)'ya bölünecek türden işletmeleri bulduğunu hem de sadece II. kesimin üretiminde bulmuş olduğunu söylediğinde (Çünkü yalnızca bu işletmelerin keşfinin onu A. Smith'in -toplumsal tüketim fonuyla ilgili- kuramının doğruluğunu teslim etmeye itmiş olacaktır.) okuru şimdi Marx'ın "sözüne inanmak" zorunda değil mi?

Peki, Marx'ın düşüncesine göre, toplumsal ürünün tamamının aynı biçimde bölünmesinin olanaksızlığı nasıl oluyor? Çünkü geriye kalan (özellikle 4.000 sI), ne kadar büyürse büyüsün hiçbir zaman toplumsal tüketim fonuna yani "gelirler"e bölünen değere girmez.

Marx'ın bu eleştirel açıklaması, (Smith'in tersine sunulan ve saçma olduğu kadar aptalca bir şaka da olan bu açıklaması) temel bir isteği Marx'ın kendisine çevirmeye zorlar okuru: Değeri şu ya da bu tüketim nesnesine girmeyen -en azından- tek bir emek aracı bulsun bakalım! Zira şu 4.000 sI'nın zikredilen özelliği, birazdan göreceğimiz gibi, çok önemli [büyük] bir rol oynamakta.

* ["Aller de Ponce à Pilate" ("Ponce'tan Pilate'a gitmek"): Daha önce verilmiş yanıttan farklı olmayan bir yanıt vermek anlamına gelen bu deyim, Roma İmparatorluğu'nda Judée valiliği yapmış olan (M.S. 26-36) Pontius Pilatus'un (Ponce Pilate'ın) bu çift adından kaynaklanıyor. (ç.n.)]

Özel kapitalist bir ekonomide kapitalistin -değişen sermaye, ücret fonu dışında- üretim araçları tarafından temsil edilen bir değer toplamına ihtiyacı olması gibi, aynı şekilde, Marx'a göre, üretimin tümünde -toplumsal değişen sermayenin dışında- "doğal görünümü nedeniyle daha baştan" tüketime giremeyen ve üretim araçlarında sürekli biçimde içerilen bir değer toplamı da vardır. Toplumsal değişmeyen böylesi bir sermayenin, sınıflar düzeninin çağdaş mülkiyet ilişkileriyle değil de, düpedüz şeylerin doğası tarafından belirlendiği kuşkusuz.

O zaman "tilmiz"in kafasında şu fikir büyük bir kesinlikle hazırlanır ve pekişir: İnsani üretimin üretim araçları olmaksızın düşünülemeyecek olması gibi, bütün düzen de zenginlikleri arasında -tüketim fonuyla hiçbir zaman karışıp bütünleşmeyen- özel bir fonu yalıtıp ayırmak zorunda öyleyse; toplumsal değişmeyen sermaye! Marksist, -toplumun "üretim araçları" kadar apaçık gerçekliğinin uygun düşeceği- çözümü bulmuş olduğuna ve bunun açık bir fikrine sahip olduğuna inanır.

Söz konusu tilmiz, farz edebileceği üretim aracı her ne olursa olsun, bu aracın yalıtık bir işletme ya da birçok kapitalist için, (Asla bütün toplumsal üretim için değil.) buradan uzakta bulunmayan bir başka kapitalist işletmede bu "toplumsal üretim aracı", emeğin bir değişen sermaye harcamasının ürünü olması nedeniyle yalnızca varlık olarak ortaya çıkacağını bir an olsun düşünmedi. Bu Marksist, I. kesimin 4.000 s'sinin -kendi sd ve sa'sı ile asla en ufak ilişki kurmamaya mahkûm- bu aynı mutlak değişmeyen sermayeyi temsil edip etmediğini bilme sorusunu hiçbir zaman sormadı kendisine; mutlak sermayenin, bir kurgunun, yaratıcı bir hayal gücünün eşi bulunmaz ürünü olup olmadığını da sormadı kendine. Bu kurguya değiştirilmez biçimde bilimsel kuram payesi verilmesi nedeniyle yıllık toplumsal ürünün değerinde sadece iki "gelir"den (d + a) yani işçiler için zorunlu geçim araçlarının değerinden ve tüm mülk sahibi sınıfların

kullanımı için bu aynı işçiler tarafından yaratılmış nesnelerin değerinden başka bir şey olmadığı düşüncesinin tümü... İşte bu düşünce, o halde tamamen saçma görünecektir.

"İyi ama bu üretim araçları nerede, toplumsal değişmeyen sermaye nerede?" diye soracaktır tasayla kendine bu kurgunun kurbanı.

Kapital'in üçüncü cildini okuyarak kendimizi "hemen tamamen çözümsüz bir muamma"nın karşısında buluruz: "Eğer bütün ürünün değeri gelir biçimi altında tüketilebiliyorsa, eski sermaye nasıl ornatılabilir?"[55] Marx, "gelirler"den birini yani ücretin özel niteliğini tamamen unutmuş olmalı kuşkusuz.

Bu "gelir"in, ücretin tüketimi, diğer gelirlerin tüketiminden tamamen farklı bir şeydir (Bu tartışma klasik iktisatçılara karşı yöneltilmişti, bu da üç ayrı gelirin yani ücret, kâr ve toprak kirasının söz konusu olması demektir.) ve ücret, diğer ikisiyle ancak benzetme anlamında aynı düzeye konulabilir. Bu "gelir", şu izleyen özelliğe haizdir: tüketicisi, "onu" almadan önce, ilkin sermayenin payını üretmek zorundadır. Topluma gerekli emek araçlarını hazırlamakla uğraşan işçiler, bu "gelir"lerini aralarından her birinin bu araçların belirli bir parçasını üretmeleri durumunda, sadece bu durumda alabilirler yalnızca. Aynı biçimde hammaddelerin üretimiyle uğraşan işçiler, eğer üretim için gerekli tüm hammaddeyi sağlamazlarsa "gelir"lerini de tüketemeyecektir.

Eğer işçiler yine de ücretlerini, "gelir"lerini alıyorlarsa ve –Marksist terminolojiye göre– "değişen sermaye"nin tümü onlara verilmişse, bu sözlerden topluma gerekli tüm emek araçları (fabrikalar, makineler vs) gibi bütün hammaddelerin de (netice itibarıyla Marx'ın toplumsal sermayesinin hepsi), tüm bunların stoklarda mevcut oldukları sonucu çıkar bu durumda. Marx için çözülmez olan muammanın yani "üretilmiş bütün değer" "gelir biçimi altında tüketil-

55. *Le Capital*, 3. cilt: *Economie*, 2. cilt, s. 1449.

diği"nde "eski sermaye nasıl ornatılmış olabilirdi" muammasının çözülebilir hale gelmesi, işçi sınıfı "gelir"inin bu özelliği sayesindedir.

"Toplumsal değişmeyen sermaye"nin ornatılması için hiçbir özel işlem yoktur. İşlem, her yerde ve daima aynıdır: İşçilerin kollarının sömürücülerinin bakımını karşılayabilmeleri maksadıyla, emek güçlerinin gerekli ihtiyaçları için onlara sadece zorunlu geçim araçları verilir. "Tüketime giremeyen" ve üretim araçlarının hazırlanmasına tahsis edilmiş hiçbir özel fon yoktur: "Gelir"lerini alan işçiler, şu Marksist "değişmeyen sermaye"yi zaten ayni olarak ornatmıştır.

O halde Marx'ın öğretisi, yıllık değerin en büyük bölümünü "toplumsal sermaye" yararına ayırma gerekliliğini öne sürdüğünde neyin peşinde koşmakta, neyi öne sürmekte?

Marksist değişmeyen sermayenin ele geçirmeye çalıştığı gerçek (doğal görünümleri altında üretim araçları), sonuçta -az önce gördüğümüz gibi- yine de gözünden kaçar. Nesneler olarak üretim araçları, değişen sermayenin kullanımının sonucunu oluşturur. Bu gerçeklik karşısında Marksist değişmeyen sermaye ulamının yalnızca bir kurgu olduğu ortaya çıktı.

Özel bir fon sıfatıyla bireysel tüketime konu olmayan toplumsal değişmeyen sermayenin şimdi sadece bir kurgu olarak ortaya çıkmasına karşın sermaye, o da, milyonlarca insanı ezen ve de onları açlığa ve sefalete mahkûm eden çok somut bir gerçektir tam tersine. O halde bu, artık birtakım şeylerin bir gerçekliği değil, ama "toplumsal mülkiyet ilişkileri"nin gerçekliğidir.

"Yeni siyasi iktisat" ne insani üretimin -toplumsal ürün ve toplumsal gelir arasında- ebedi bir farklılık olduğu gerçekliğini ne de "insanoğluyla doğa arasında sürekli bir madde değişimi" ilkesini savunmaz yine de. Buna karşın bir *azınlığın insani zenginlikleri elinde tutma hakkını, yönetici kültürlü bir topluluğun uygarlığın kazanımlarını tekeline alma hakkını* savunur yalnızca.

Eğer bu iktisat zenginliklerin artışını böylesine soyut bir ulamda (doğal görünümleri altındaki üretim araçları ulamında) yalıtıp ayırıyorsa bu, toplumsal bir tufanın bu zenginlikleri doğrudan doğruya üreticilerin kendi ellerine geçirilebilmesinden kaçınmak içindir sadece.

Marx tarafından erişilmez bir ulamda yalıtılmış 6.000 birimlik yıllık değer toplamı, "doğal görünümü nedeniyle daha baştan" tüketim fonuna giremez. Bu tez, *Kapital*'in birinci cildinin ilk bölümlerinde açımlanmış olan görüş açısından bile tümüyle dayanıksız kalmakta.

Sadece belirli bir doğal görünüm altında (Burada üretim araçları görünümü altında.) belli bir değeri temsil eden ürün, bu ilk bölümlerdeki söz konusu değere henüz sahip değildir. Bu sonuncu değer, varlığının ilk koşulu olarak, metanın tüm doğal görünümünün soyutlamasına sahipti, zira genel ve toplumsal kullanım değerini ifade ediyordu. Belirsiz ve eksik bir "başka değerle" uğraşıyoruz bu noktada.

Oysa ilk önce belirli bir değer biçimi yaratmak, ardından emtia dolaşımında değişim araçlarının yeni bir görünümünü –bu görünümün sadece bu aynı değerin sınırları dahilinde geçerli olabileceği biçimde– açığa çıkarmak uygun olurdu, zira para, bilindiği gibi, yalnızca genel bir eşdeğerdir ve görünümlerinden hiçbiri salt üretim alanında eşdeğer olarak hizmet etmede yeterli özelliğe sahip değildir.

Ele aldığımız sorun, daha önce de söylediğimiz gibi, bir çeşit "mutlak değişmeyen sermaye"yi temsil eden Marksist ulamın "4.000 sI"ının incelenmesi sırasında daha açıkça çıkar ortaya.

Bu ulam, "bilgili" insanların ayrıcalıklı topluluğu tarafından sahiplenilmiş artan zenginliklerin tümünü korumaya alabilme, işçi sınıfının emeğinin ürünleri üzerinden alınmış durmadan büyüyen payı sakin bir limanda yönetebilme amacıyla tanımlanmıştı özellikle. Bu ulam, çok emin bir sığınaktaymış gibi görünüyor, zira çağdaş insanlığın –bir bakıma gelecek sosyalist toplum için üretici güçleri oluştu-

ran- zenginlikleri biriktirdiği bir depo sıfatıyla kurulmuştu. Bütün bunlar Rus "yeni-Marksizmi"nin temelidir, aynı şekilde -kendilerinin de itiraf ettikleri gibi- Skvortzov ve şürekâsı üzerinde baskı uygulayan ve de buna rağmen bir türlü açıklayamadıkları meta fetişizminin kaynağıdır.

Marx'ın şemalarının bu şartının akıl almaz kurgusunu daha iyi göstermek için yukarıda söylediklerimizi anımsatmak isteriz her şeyden önce: Üretim araçlarının 6.000'lik bir toplam karşılığı olan değerinin yaratılması sürecinin -şu ya da bu biçimde- dikkate alınması gerekir, eğer bu yapılmazsa ya saçmalığa ya da nadirlik kuramını yardıma çağırmanın zorlayıcı, ısrarlı ihtiyacına varılır sonunda.

Bu, 4.000sl'nın -şu ya da bu biçimde- emek gücünün gerçek bir kullanımıyla yaratılmış olması da demektir. Marksist, sürecin bu aşamasını geçmiş yıldan işlem yılına, bu yıldan da gelecek yıla "aktara"bilir ancak. Ne var ki söz konusu emek araçlarının her yıl yaratılmaları gerekir, zira herhangi bir yıl için hazırlanmamışlarsa, o zaman izleyen yılda 6.000'lik toplam karşılığı bir sermaye de var olamayacaktır.

Benimsenen varsayıma uygun olarak sömürü oranı % 100'e eşittir, bir başka ifadeyle, 2 birimlik bir değer yaratan emek gücü, kendi geçim araçları için 1 birimlik bir miktar karşılığı tüketim nesnesi gerektirir. 4.000 sl'lık bir değerin yaratılması da, Marx'ın bu koşuluna uygun olarak, 2.000 birimlik tüketim maddeleri toplamını gerektirir. İyi ama, "toplumsal değişen sermaye"nin tümü 1.500 birime eşitse, ayrıca toplumsal tüketim fonunun (3.000'lik bir değerin) hazırlanmasında zaten tümüyle kullanılmışlarsa, bu 2.000'lik tüketim nesneleri nereden alınabilecektir? Söz konusu Marksist şemaları kurtarmak maksadıyla sömürücüler zorla açlığa talim ettirilseler bile, 6.000'lik bir toplam karşılığı -toplumun 3.000 değerlik tüketiminin mevcut fonuna eklenen- toplumsal hasıla yine de sağlanamayacaktır. Üstelik her yıl 9.000 birim yaratmak gerekiyor: 3.000'i işlem yılının tüketimi için, 6.000'ini de gelecek yıla "aktarılmak" üzere.

"Mutlak" değişmeyen sermayenin doğasını açıklamaya ayrılmış *Kapital*'in 2. cildinin ilgili parçasına başvurulursa, o zaman -önceden zaten dile getirilmiş ve yukarıda incelenmiş tezlerin dışında- asıl olan, şuna indirgenir:

"Bununla birlikte I'nın değişmeyen sermaye-değerini oluşturan kısmi ürünler, özel ya da bireysel üretim alanlarına doğrudan dönmedikleri için, yalnızca yer değiştirir. Bu ürünler doğal biçimleri altında I. kesimin bir diğer sınai alanına girer, buna karşın ulam I'in diğer alanlarının ürünü onları ayni olarak ornatır. Bu ürünler sadece yer değiştirir. (...) Kendi sektörlerinde doğrudan üretim aracı olarak hizmet etmeyen ürünler, kendi üretim alanlarından bir başkasına aktarılmıştır ve böylelikle birbirlerinin yerlerini alır. (...) Eğer üretim kapitalist olmak yerine toplumsal olsaydı, kesim I'in bu ürünlerinin bu kesimini değişik dalları arasında -yeniden üretim amaçlarıyla- üretim araçları olarak sürekli biçimde yeniden dağıtılmış olacakları açık. (...)"[56]

Kâğıt üzerinde her şey kuşkusuz kolayca "yer değiştirebilir", "aktarılabilir", ama gerçeklik, her günkü yaşamda böylesine kolay ve basit değil.

Değeri (4.000) -Marx'a göre- tüketim fonuna asla külliyen giremeyecek olan bu "mutlak" değişmeyen sermayeyi yaratan işçiler, onlara gelince, onlar da bu emekleri için -para olarak- bir ücret, bireysel tüketim nesnelerini ürettiklerini belirten belli bir miktar para alırlar.

Kişisel olarak tüketilmeleri imkânsız olan makineler vs açıkça üretmiş oldukları olgusuna karşın, ücretlerinin bu akla aykırı biçimde ortaya çıkması, tam da bu yüzden zaten. Onlar tarafından imal edilen ürünün diğer bölümünün, herhangi bir tüketim nesnesine parasal biçim altında her an dönüştürülebilecek olan girişimci kârının ifade ettiği de bu aynı olgu. Üretim araçlarının hazırlanması alanında faaliyet gösteren emek gücünün bu sırada tüketim maddeleri

56. A.g.e., *Economie*, 2. cilt, s. 760-761 [bkz. *Kapital*, 2. cilt, s. 449, Sol Yayınları, 1979].

üretiyor olması da böyle. Eğer bu dalda daha az bir emek harcaması olacaksa (100 birimlik bir miktar varsayalım), o zaman toplumsal tüketim fonu tam da bu miktar kadar azalacaktır. Bu daldaki emek harcamasının artışıyla birlikte (makul bir artış kuşkusuz) tüketim fonunun değeri de aynı oranda artacaktır. Kısacası toplum, üretimin bütün dallarında zorunlu toplumsal emek harcamasına eşit bir tüketim nesneleri miktarına sahiptir.

İşçi sınıfı tarafından üretilmiş –emek gücünün bakımı için ona verilen payın dışında– yıllık ürünün tüm değeri, –şu *kültürlü* topluluğun zor beğenir ve kibar hazlarına yanıt veren– bireysel tüketim nesneleri biçimi altında *bu yönetici camiaya sunulmuştur.*

Marx, "Bütün sermayelerin ürünlerinin değerleri üç gelirin toplamı artı sıfıra eşitken, her bir özel sermayenin üretilmiş değeri" nasıl olur da "üç gelirin değeri artı s'ye (değişmeyen sermayeye) eşit olabilir" diye sorar kendine.[57]

Daha yukarıda söylenmiş olandan şu sonuç çıkar: "s", özel kapitalist işletmenin ulamıdır; "d" de, ilkiyle iktisadi bir ilişki içinde olan ve kapitalist üretimin tümüne göre tamamen içerikten yoksun "s" biçimi altında bulunduğu yerde kendini yalıtan bir diğer işletmenin ulamı.

Bir diğer soru, Marx'ın az önceki sorusunun karşısına çıkar: Eğer kapitalist özel bir işletmede işçi sadece (d + a) yaratıyorsa, o zaman şu özel değer, şu toplumsal "s" nerede ve kimin tarafından yaratılıyor? Yanıt, kendi başına çıkagelir: böylesi bir değer mevcut değildir.

Özel ekonomide olduğu gibi bütün kapitalist üretimde de sadece "d ve a" yaratılır. Doğal biçimleri altındaki üretim araçları, d'nin etkinliğinin sonucu olarak, d tarafından ödenmiş emek gücünün faaliyetinin sonucu olarak henüz çıkmışlardır ortaya.

Toplumsal sermaye, üretilen bütün değerin d ve a arasında bölünüşünü belirleyen iktisadi ilişki, emeğin verimlilik

57. A.g.e., *Economie*, 2. cilt, s. 1449.

artışının tüm meyvelerini kapsayan üretilmiş değerin bir bölümünün onun adına çekilip alındığı ve kâr biçimi altında mülk sahibi topluluğa ayrıldığı bir ilişkidir yalnızca.

Toplumsal sermayenin değerinin yerine koyulması, ulusal kârın işçi sınıfı sömürücülerinin tümüne teslim edilmesinden başka bir şey değildir.

Bunlar, birbirinden ayrılabilecek iki görüngü değildir. Onlardan birini (sömürücülerin kârını), diğerini (toplumsal değişmeyen sermayeyi) var olmaya bırakarak yok etmek olanaksızdır.

İnsani üretimin koşullarından –tüketime girmeyen– üretim araçları fonunun gerekliliği sonucunu çıkarmak, insan toplumunun varlığı için sömürünün gerekliliğini göstermek demektir.

Toplumsal sermayenin değerinin ornatılması, geçmiş emeğin değerinin kabul edilmesiyle güvenceye alınmıştır. Ulusal kârın yani asalak yaşamlarını sürdürmek için ayrılmış bir fonun yönetici sınıflara bahşedilmesi ya da egemen toplumun sermayesinin değerinin ornatılması, canlı emeğin ürünlerinin değerini bu ornatma için belirli bir miktardan, *egemen kültürlü topluluk tarafından sahiplenilmiş geçmiş* emeğin kabul edilen değerinden ayırmaya yönelik bir işlemden başka bir şey değildir.

Marx, geçmiş emeğe *önsel olarak* bir değer atfetmişti. Ardından sömürünün belirticisi olarak hizmet etmesi için geçmiş emeğin değerinin canlı olarak korunabildiği bir faaliyet alanını yani özel işletmeyi seçmişti. Daha sonra Marksist öğreti, onun yetersiz sonuçlarını "insanoğluyla doğa arasındaki ebedi madde değişimi" ilkesiyle birleştirmekte acele etmişti. Bu öğreti, kapitalist ekonomiyi tümüyle tahlil edebilmek için kaçınılmaz olarak safsata sanatına başvurarak ve emek değer kuramıyla –değer sadece *canlı emek* tarafından yaratıldığı için– çelişkiye düşmek zorundaydı; "geçmiş emek", egemen sınıflara *mülkiyetin güvencesi* olarak hizmet

etmesi için salt *sınıflar düzeninin keyfi hakkı nedeniyle* bir değer olarak kabul edilmez.

Marx, kapitalist üretimi tahlil ettiğinde, 6.000'lik bir miktar karşılığı geçmiş emek olduğunu söyler. Böylece şeylerin değerini kabul ettiğini görmez. Önceden düşünülüp hazırlanmış bu öğreti, geçmişten gelen üretim araçlarının değeri onları yalnızca ayni olarak ornatmak gerekeceği ölçüde, -yeniden üretilmeleri için canlı emeğin harcanmış olacağı ölçüde- elde edileceğini açıklamanın olanaklarını tümüyle ortadan kaldırır.

Marx şunu öğretir: Bu değer "bir yıl evvel, daha da önce" yaratılmıştır. Egemen toplum malvarlığına 6.000 değerini biçtiğinde, bu, neye tekabül eder gerçekte? Bu toplum, binalarıyla, gemileriyle, demiryollarıyla vs "gerçekleşmiş" olanları bugünkü kuşağın ceddine ve atalarına atfedebilir mi? Hayır, canlı emeğin, kölelerin diri emek gücünün niceliğini hesaplar; onların çabalarının taptaze ürünlerinin, şeylere ve geçmiş emeğe sahip olduğu için ona ait olan ürünlerin bolluğunu hesaplar.

Sömürünün tümüyle ortadan kaldırılması, insanlığın mirasının ortak bir zenginliğe dönüştürülmesi, -egemenliğin yandaşları tarafından bütün silahların yardımıyla savunulup korunan- "geçmiş emek"in değerinin geçersiz kılınmasından geçer.[58]

Devlet Sosyalizmi[59]

Kapitalist üretim tarzının gelişmesi, klasik iktisatçıların öğretisine göre, ulusal zenginliğin gelişmesine, "ulusun safi hasılası"nın büyümesine, "ulusal net kâr"a tekabül eder. "Ülkenin gücü" ve kültürü, bu sonuncunun büyüklüğüyle ölçülür; "ulusal net kâr", başka şeylerin yanı sıra bütün verimsiz çalışmaların, gerçekte tüm şu "kültürlü" topluluğun bakımını sağlayan bir fonu temsil eder.

58. *Le Socialisme Scientifique* (1900), a.g.e., s. 187-205 (eksiksiz çeviri).
59. A. Volsky'nin kitabından: *Le Travailleur Intellectuel*, a.g.e., s. 205-223.

Öyle görünüyor ki "ulusal net kâr" ne kadar çok ortaya çıkmak ve belirginleşmek zorunda olursa, bu kârın kaynağı da o ölçüde gizlenir. Ama "bilimsel sosyalizm", daha önce incelenmiş kuramsal öncüllerinin yardımıyla bu işi tamamen farklı bir biçimde ele alır yine de.

Klasikler tarafından benimsenen "ulusal net kâr" ulamını Marx'ın kitaplarının hiçbirinde göremiyoruz; iz bırakmaksızın sırra kadem basmış adeta.

Marksist öğretiye göre ayrıcalıklı sınıfların tüketim fonu olarak düşünülen kâr, "nispeten az sayıdaki kapitalistin ve büyük toprak sahibinin" tüketimi olarak mevcuttur yalnızca ve işçi sınıfından alınmış değer payını teşkil eder sadece.

Kalan bölüm kapitalistler tarafından biriktirilmiş ve -kapitalizmin üretici güçlerin sınırsız gelişmesine duyduğu çok özel tutkunun ifadesi sıfatıyla- toplumsal değişmeyen sermayeye, üretim araçlarının durmadan artan niceliğine dönüşür. Kapitalizmin ilerici görünümünü oluşturan da bu.

Yani ülkenin zenginliği, tümüyle ayrıcalıklı topluluğun tüketim fonu olarak "ulusal safi kâr"ın artışıyla ifade edilmez, fakat -hangisi olursa olsun- hiçbir tüketimle herhangi bir ilişkisi olmaksızın üretici güçlerin büyümesiyle ifade edilir. Milli zenginliğin büyümesinin ve tersine "ulusal" tüketimin düşmesinin sık sık görülebilmesi de bu yüzden. Böylece kapitalizm, bizzat bu ilerici görünümü nedeniyle -kaçınılmaz çöküşünü gerektiren- apaçık bir çelişki içinde bulur kendisini.

Kapitalizmin ulusal üretim ve "ulusal tüketim" arasındaki bu özgün çelişkisi, bilimsel sosyalizm tarafından çok uzun zamandır saptanmış durumda. Lakin kapitalizm, bu apaçık çelişkiye rağmen yine de yaşıyor ve gelişip ilerliyor. İşin önemli yanı, kapitalizm için -tez elden- bir son kehanetinde bulunan o aynı insanların kapitalizmin yaşayabilirliğine -bu kez öyle çabucak değil, daha uzun sürede- inanması ve ona daha uzun bir ömür vaat etmesidir; Rusya'daki en ateşli

kafaların kapitalist rejimi sarsmaya yetenekli en ufak bir gücün bile olmadığını gayet soğukkanlıca tespit etmeleridir (Beltov, Plekhanov). En ateşli Rus yürekleri şöyle haykırıyor: "Kapitalizm bizleri olağanüstü güzel bir yeryüzü cennetine götürüyor." (*Novoye Slovo*) Bu kehanet, en korkunç kıtlıkların Rusya'yı kırıp geçirdiği bir sırada söylenmişti. Görünüşe göre bu sonuncular ya kapitalist üretimle tüketim arasındaki çelişkileri açık açık yansıtmıyorlar ya da hâlâ haddinden fazla önemsizler ve "kapitalist çelişkilerin tüm ilerici görünümü"nü aşacak gelişme derecesine ulaşamamışlar!

Kapitalizmin "olağanüstü yeryüzü cennetine götürülmeleri"ni hesaba almadığı insanlar, kendilerine şu soruyu sormaya başlıyorlar: Bu kapitalist "ilerici" çelişki ortaya çıkmayı ve "tarihsel görevi"ni göstermeyi niçin ihmal ediyor? "Toplumsal biçimlerin bıkıp usanma ve dur durak bilmez o değişim kaynağı" doğru olduğunu neden hâlâ göstermiyor?

Eğer kapitalist çelişki ilerici görünümüyle böylesine iyi gizlenmişse bu, bu görünümün kimi zevatın gerçek çıkarını karşılıyor olması yüzünden. Bilimsel sosyalizm, kapitalizmin ilerici görünümünün üretici güçleri kapitalist düzenle uyuşmaz hale gelecekleri noktaya kadar geliştirmekten ibaret olduğunu ve de bu ilericiliğin en adil toplumsal biçimler için öncüllerin yaratılmasının nedeni olduğunu söylüyor. O halde şu kapitalist ilericilik, görünüşe göre, genel olarak insani çıkarları karşılıyor. Lakin insanlık, bu çeşit yararların etkisini görebilecek bir duruma henüz varmış değil! Bugüne kadar gerçek güçleri oluşturanlar, sadece toplumsal sınıfların çıkarları.

Kapitalist gelişmenin artışı, şu kültürlü camianın, entelijansyanın ve aydın emekçiler ordusunun gelişmesi olmaksızın düşünülemez. Bu sınıfı mülk sahibi olmayan ve "okumuş" bir proletarya olarak düşünmekte yararı olanlar bile, entelijansyanın –yaşam düzeyiyle– burjuvaziye yaklaştığı yani tamamen burjuvazi gibi ayrıcalıklı bir gelir kullandığı olgusunu gizlemiyor (Kautski). Bu, kapitalizmin gelişmesi –böylece burjuva

yaşam düzeyine erişen– "yeni bir orta sınıf"ın gelişmesini de belirliyor demektir.

Proletarya, Marksistler tarafından öne sürülen "ilerici" kapitalist çelişkinin giderek daha çok etkisiz olduğunun ortaya çıkması ölçüsünde *bu ilerici görünümünün tam da kültürlü topluluğun gerçek iktisadi çıkarlarını karşılıyor olması* nedeniyle kapitalizmi yıkıma götürmediğinin hep daha fazla bilincine varabilecektir. Kapitalistler tarafından çekilip alınan kâr, "bir avuç kapitalistin ve büyük toprak sahibinin" asalak yaşamlarını güvenceye almadı yalnızca; tüm şu kültürlü camiaya burjuva bir yaşam düzeyi olanağını da veriyor: Bu kültürlü topluluk, bütün şu entelektüel emekçi ordusu "ulusal net kâr"ın tüketicisidir.

Proleter bu olguyu bilince çıkardığı ölçüde, bugüne kadar doğasını gözlerinden gizleyen ve kendisini onunla özdeşleştirmeye çalışan toplumsal gücün de entelijansya olduğu çıkacaktır ortaya onun için. Proleter, onunla birlikte ama kuşkusuz kendi amaçlarını izleyerek sermayeye saldıran bu güç karşısında çok fazla güvenle davranmış olduğunu da anlayacaktır; çünkü aydının mücadelesi, milli kârın bir avuç kodaman ve "sanayi ağası" tarafından zarar verilmiş yeniden bölüşümü yerine kültürlü camia lehine "daha adil" bir yeniden bölüşümün ısrarlı isteğini ifade eder.

Bu mücadele, sınıflı toplumda ayrıcalıklı toplumsal bir konuma, her zaman ulemaya ve bilgiyi ellerinde tutanlara verilmiş olan bir konuma kavuşma isteğini dile getirir. Proleter, aydınlar ordusunu bundan böyle müttefik "proleter taburları" olarak düşünmedikçe ve bu orduyu kendisini yöneten ayrıcalıklı bir sınıf olarak gördüğü sürece, "aydın emekçi" için tam güven döneminde doğmuş olan sosyalist öğreti de o ölçüde değişecektir. Bu mücadele dönemi sırasında düşman bir dost olarak düşünüldüğünde, mücadelenin amacı gibi işçi sınıfının sömürüsünün ve sınıf egemenliğinin temelinin de yalnızca aydın emekçinin özel çıkarlarını rahatsız etmedikleri ölçüde görülmüş olabilecekleri açık.

Bilimsel sosyalizm; proleter hareket için, toprakların ve tüm üretim araçlarının toplumsal mülkiyete geçirilmeleri yoluyla meta üretiminin sosyalist üretime dönüştürülmesini bir hedef olarak saptadı.

Okur, sömürünün ortadan kaldırılmasının –ilkel kaba komünizm düşüncesi gibi– tüketim maddelerinin özel mülkiyet âleminden zorla alınmalarını hiçbir bakımdan gerektirmediğini, bunun sadece üretim araçlarını ilgilendirdiğini söyleyen sosyalist düşüncenin –ütopyanın girift labirentlerindeki uzun yanılgıların ardından– nihayet bilimsel sonuca ulaştığı açıklanan Kautski'nin kitaplarında çok sayıda parça bulabilecektir; ve bu anlayışa uygun olarak *Komünist Manifesto*'nun "nihai amacı" en eksiksiz biçimi altında dile getirmediğini kabul etmek gerekir.

Yukarıda sözü edilen formül, entelektüel emekçinin özel çıkarlarını hangi ölçüde dikkate alır? Bu soruya verilecek doğrudan bir yanıtı, belli ki işçi sınıfına yönelik sosyal demokrat yazında aramamak gerekiyor. Bu yazın, söz konusu çıkarları sürekli biçimde inkâr ederek, aydınların var olan sömürüyle ilişkilerinin olmadığı hususunda beylik yavan nutukları çoğaltarak, entelijansyanın sadece entelektüel emek gücünün gerçekleşmesiyle yaşadığını iddia ederek ve böylece kültürlü topluluğun egemenliğinin kefili bu anlaşılmaz öğretiyi halka yayarak, entelektüel emekçilerin özel çıkarlarını proleterin gözlerinden saklayabilme becerisini şimdiden edinmiş durumda.

Bilimsel sosyalizmin bu "yanılmaz" formülü, yine de Rodbertus'unkine sıkı sıkıya bağlı. Bu sonuncunun "üretim araçlarının mülkiyetini toplumun ellerine geçirme" yerine "sermayenin mülkiyetinin devletin ellerine geçirilmesi" ifadesini kullanmayı tercih ettiği doğrudur; ama okur onun kitaplarında yine de bu ifadelerin her ikisini de bulabilecektir. Rodbertus bu formülü kültürlü topluluğun yararına yorumladığına göre, söz konusu formülün gerektirdiği entelektüel emekçinin özel çıkarlarının karşılanması konusunda

Rodbertus'un kitaplarında doğrudan bilgiler bulabiliriz. 114. sayfasında, "İkinci Toplumsal Mektup"unda şunları okuruz:

"Yargıç, (...), hekim, (...), profesör, (...) karşılığında emek vermedikleri ve hiç kuşkusuz zahmetli çabalarının ürünü olmayan bir gelir alır. Ama bu kişilerin hepsi, iktisatçıların "zenginliklerin ilk bölüşülmesi"ne katılanların gelirinin "zenginliklerin ikinci bölüşülmesi" diye adlandırdıkları gelirlerini alır.

Birinciler, bu ikincilerin gelirlerini ya doğrudan ellerinden ya da topluma verilen zahmetli, yararlı veya zorunlu hizmetlerin ücreti olarak devletin aracılığıyla alırlar; fakat toplumda malların ilk bölüşülmesine katılan, üretilmelerine katılmaksızın bunlardan gelirlerini alan ve karşılığında hiçbir hizmet vermeyen kişiler de var; (...) onların arasında geliri karşılığında hiçbir şey yapmayan, yalnızca topraklarını birilerine kiralayan ve ardından elde ettiği toprak gelirini ceplerine atan toprak sahipleri. Aralarında kâr payı biçimi altında tatlı bir gelir elde eden kapitalistler var aynı şekilde. Hatta girişimci, işletmesini bu amaçla maaşa bağladığı bir müdürün yardımıyla da yürütebilir."

Bir sosyal demokrat, bu parçaya onay vermekten başka bir şey yapamaz; bu parçanın içeriğinin tastamam Erfurt Programı'nın, bugünkü toplumda "emekçi olmayanlar" yalnızca kapitalistler ve büyük toprak sahipleridir, diyen Erfurt Programı'nın içeriği olduğunu da kabul etmek zorunda.

Kapitalistlerin entelijansyayı başka toplum biçimlerinde sahip olduğu nüfuzlu konumdan geri döndürülmezcesine yoksun kıldıklarından sürekli biçimde yakınan bilimselci bir sosyaliste, bilimsel sosyalizmin bu yandaşına bunun siyasi iktisadın kurallarının kapitalist iktisatçılar tarafından yalnızca bir ihlali olacağını söyleyip söyleyemeyeceğini sorabiliriz. Hayır, söyleyemez. "Aydınların küçük düşürülmeleri"ne karşı böylesine belagatle karşı çıkan bu şahsın hayal gücü (sıcacık rahat mevkiler için eğitilmiş, ama üretim anarşisi yüzünden bu mevkilere oturamayanların acıları karşısında öylesine

ateşli, öylesine hassas bir muhayyele), işte bu hayal gücü pusarıklarla, boş kuruntularla, ham hayallerle beslenir ve de kapitalist iktisatçıların siyasi iktisada aykırı davrandıklarını bu bilimselci sosyaliste göstermek, kanıtlamak imkânsız olacaktır.

Rodbertus, 1842'deki ilk çalışmasında emeğin üretkenliğinin rolünü kültürlü topluluğa şöyle açıklıyordu:

"Getirinin (artıdeğerin) toplamı ne kadar büyükse, o kadar büyük sayıda kişi üretici çalışmadan (tümüyle iktisadi anlamda üretici çalışmadan) kaçınarak yaşayabilir ve kendini başka etkinliklere verebilir. Bununla birlikte getirinin büyüklüğü, emeğin üretkenliğine bağlıdır. O halde ulusal yaşamın üstün uzmanlık alanlarının ne denli iktisadi yaşama bağlı oldukları anlaşılır. Üretkenlik ne kadar büyükse, ulusun manevi ve sanatsal yaşamı da o denli zengin olacaktır; birinci ne kadar zayıfsa, ikinci de o ölçüde kısır olacaktır."

Bu parça ne kadar belagatli ve samimi; hiç kimse tarafından tüketilemeyen üretim araçlarının ancak kârın birikimiyle geliştiklerini (!) söyleyen Marksistlerin o puslu ve tutarsız kaçamaklarından ne kadar uzak.

Rodbertus, getirimle ulusun manevi yaşamını doğrudan ilişkiye sokmaktan yine de kaçınır, zira bu ilişkinin saptanması, okuru nezdinde -güzellikten hepten yoksun- şu izleyen tablonun betimlenmesine yol açabilecektir: ulusal kâr arttıkça, ayrıcalıklı topluluğun tüketim fonu da büyümüş olur. Okur, bu kârın büyüklüğüyle ilgilenenlerin sadece kapitalistler olmadığını, dahası -maddi olmayan malların üreticisi- tüm şu kültürlü topluluğun asalak varlıklarına elvermesi için de sömürüldüğünü; "aydın emekçiler"in "özel beceri ve yetenekleri"ni -gelir biçimi altında- "gerçekleştirme"de hiçbir sınırla karşılaşmamaları gayesiyle işçinin yaşam düzeyinin basit yaşam araçları derekesine düşürüldüğünü; işçinin, emeğinin verimlilik artışının yalnızca ayrıcalıklı kültürlü topluluğun yaşam gönencini kayırıp korumak zorunda olması nedeniyle bu artışın meyvelerinden yararlanamadığını anlayacaktır.

{...} "Gelecek düzen" üzerine tüm tartışmalar (toprağın ve üretim araçlarının toplumun eline geçirilmesi genel isteğinin dışında) derin hayalci düşünceler olacaktır bahanesiyle sosyal demokrasi, tüm incelemeleri, bu "gelecek düzen"in ayrıntılarını değil sadece (böylesi bir ilgi onun gözünde kısır ve verimsizdir kuşkusuz), aynı zamanda kültürlü "sosyalist" topluluğun toprağın ve üretim araçlarının gelecekteki toplumsallaştırılmalarının temeline oturtmak istediği "doğru ilke"nin bütün incelemesini de reddeder. Bu kültürlü "sosyalist" camia, işçileri "gelecek düzen"in boş hayallerine, ama onlar nezdinde, derin özlerinde yer eden hayallere verip veriştirmeye teşvik ederek "sosyalist ülkü"sünü, sosyalist tasarılarını durmaksızın -kendi çıkarlarına uygun biçimde-olgularla daha fazla sınırlar, daraltır ve böylece "bilimsel bir ülkü"ye varır. *Manifesto*'nun isteğinin (özel mülkiyetin ortadan kaldırılması isteğinin) sadece üretim araçlarının toplumsallaştırılması isteğine indirgendiğini daha önce hatırlatmıştık. Bu idealin kesin bilimsel hale gelmesi, bu toplumsallaştırmanın kaçınılmazlığı Rodbertus gibi sosyal demokrat olmayan bir âlim tarafından kabul edildiği için değildi. Deville, sosyalistler hakkında insanı çileden çıkaran iftiraların, özel mülkiyeti ortadan kaldırma isteğini sosyalistlere yükleyen iftiraların yaygınlaştıklarını 1897'de millet meclisinde söylediğinde, Rodbertus -kendisini daha önce okuduklarımızla birlikte değerlendirmek üzere- onu hararetle alkışlıyordu. Rodbertus, Kautski'nin *Tarım Sorunu*'ndaki izleyen açıklamasını kuşkusuz desteklemiş olurdu: "Sosyal demokrasinin amacı, özel mülkiyeti yok etmek değil, ama kapitalist üretim tarzını ortadan kaldırmaktır. Sosyal demokrasi, özel mülkiyet sadece bu üretim tarzını yok etmenin bir aracı olduğu ölçüde onun da ortadan kaldırılmasını ister ancak. (...) Miras yoluyla devredilebilir özel mülkiyet, kişisel özel mülkiyet kadar kutsaldır."

Rodbertus'un sosyalist düzeni, özel mülkiyeti insan toplumu için bengi bir kurum olarak kabul eder ve onu varış noktası haline getirir. Üretim araçlarının eksiksiz toplum-

sallaştırılmaları sırasında bütün özel sermayeler ortadan kalkar, ama ulusal toplumsal sermaye halinde korunmaları kaydıyla ancak. Bu demektir ki: özel kişiler, sermayelerinden kâr alma haklarını devlete devrederler; bir başka deyişle, işçi ücretlerini emek güçlerinin bakımında gereken yaşam araçlarını asgari düzeyde tutma görevi, bundan böyle devlet gücü halinde örgütlenmiş egemen sınıfın iradesine, bugüne kadar vekilleri özel kapitalistler olmuş olan devlet iradesine düşer. Toplumsal sermayenin sürekli ornatılması, –"maddi malların üreticileri"nin ücretleri çıkartıldıktan sonra– belirli bir anda üretilmiş zenginlikler toplamının yani emeğin verimliliğinin artışıyla aynı zamanda durmaksızın artan toplamın devlet haline gelmiş egemen sınıfın ellerinde bulunmasını gerektirir sürekli olarak.

Bu toplumda yine de ne kapitalistler vardır ne de ücretliler: "Bütün sömürü olanakları yok edilmiştir". Yönetici topluluk, şimdi artık işçilerden, ama –daha önceleri gelirlerini sadece emek güçlerini kullanarak sağlamaktan başka olanakları olmamış olan– "aydın" işçilerden oluşur. Emek güçleri, diye açıklar Kautski, bilgileridir, "özel beceri ve yetenekleri"dir. Bu emek gücünün –kaba siyasi iktisadın sözünü etmeye bile yeltenmediği– bir maliyeti vardır; bu, "değer biçmeye tabi" olamayan bir emek gücüdür.

Özel mülkiyet kutsaldır, o halde "özel beceri ve yetenek"lerinin gerçekleştirilmeleri gereği aydın emekçiler tarafından alınan gelirin miktarı da ancak dokunulmaz olabilir. Tekniğin gelişmesi ulusal kârı artırır ve bu kâr –bu yolla bütün bir devlet işleri silsilesi yaratılarak– kültürlü topluluğun içinde "serbest meslek erbabının mesleki icra bedeli ve yüksek ücretler" biçimi altında "halkın iradesiyle" bölüştürülür.

Miras kutsaldır. Hem zaten insanoğlunda yaratılıştan gelen asli bir duygu, onu çoluk çocuğuyla uğraşmaya zorlar; kültürlü topluluk, o da bilgi, beceri ve yeteneklerini çocuklarına aktaracaktır bu yüzden. Rodbertus bundan zerrece kuşku duymaz. Tam tersine, diğer milyonlarca insan, yaratılış

olarak daha baştan hüner ve yeteneklerden mahrum, cahil ve de "topluma maddi olmayan hizmetler vermekte" tümüyle "güçsüz" çoluk çocuk üretecektir yeniden. Milyonlarca insanın hepsi, kuşaklar boyu sadece el emeğini gerçekleştirmeye, kol gücüyle çalışmaya ve -ancak egemen yüksek tabakalar saflarında doğacak olan- hüner sahibi büyük ustalar ve yetenekler karşısında hayran kalmaya mahkûm olacaktır yalnızca.

Uluslararası proleter mücadelenin amacı; bilimsel sosyalizmin kutsal olarak kabul ettiği çağdaş egemenliğin temelinin, -fiziki çalışma zindanına mahkûm edilmiş milyonlarca diğer insan, kuşaklar boyu sürüp giden "kalıtsal" kölelere dönüşürken- insanlığın mirasını egemen kültürlü camianın ellerine aktaran, bunu kuşaklar boyu yalnızca çocuklarına devretmesine elveren, böylece onu bütün insani bilgilerin, tüm uygarlıkların ve kültürlerin zilyedi kılan şu sınıflı toplumun, bu iktisadi temelinin yok edilmesidir.

Dünya çapındaki elbirliğinin ve diktatörlüğünün aracılığıyla proletarya devlet çarkını ele geçirecek, ama mevcut düzeni, üretici güçlerin sahipliği dar çerçevesini aşamayan bu düzeni zorluklarından çıkarmak, onu kargaşa ve iflastan kurtarmak için değil. Proletarya, egemen kültürlü sınıfın, şu allameler dünyasının mallarına el koymak üzere, insanlığın mirasını bu azınlığın ellerinden koparıp almak amacıyla iktidarı ele geçirmeyi isteyecek alabildiğine. Ardından tüm öğretim araç ve kaynakları türünden kalıtsal aile mülkiyetini ortadan kaldırarak el koyduğu bu olanakların hepsini toplumsal öğrenime, "bilgilerin toplumsallaştırılması"na hasredecektir. Çok sayıda ordu tarafından savunulan sınıflar düzeninin temel yasasını, ezilen çoğunluğun çoluk çocuğunun hepsi köleliğe mahkûmken ayrıcalıklı azınlığın üyelerinin tümü daha doğmadan egemenlik için hazırlandıkları bu yasayı yok etmeyi başarması, "özel mülkiyet hakkının proletarya tarafından zorbaca ihlali" yoluyla, iradesinin şiddetli dışavurumu yoluyla ancak bu ele geçirme sayesinde olacaktır.

Üretim araçlarının -tüm diğer mülkiyet haklarının şiddetli hiçbir ihlali olmaksızın- toplumun ellerine geçirilmesi, "aydın emekçiler"in, şu kültürlü camianın sosyalist ülküsü olarak çıkar ortaya. Sosyal demokrasinin, bu vesileyle sosyalizmini devlet sosyalizmine dönüştürerek proleter mücadelenin amacını indirgediği ülkü, işte bu ülkü.

Bu "bilimsel sosyalist ülkü", şu kültürlü sosyalist topluluğun iddialarına göre, "en büyük kârları getiren" ve "devlet için yönetilmeleri" daha şimdiden "kolay" hale gelmiş ya da -Marksistlerin dediği gibi- sosyalist ekonomi için "kapitalist düzenin kendisi tarafından hazırlanmış" işletmelerin "ulusallaştırılması" ve "yerel idareler" biçimi altında Batılı demokrasilerde zaten yaşanmakta.

Katı gelenekçi Marksist sosyal demokrasi, Almanya'daki çeşitli kısmi ulusallaştırmaları reddeder; çünkü bu açık örnekte, ona göre bu ulusallaştırmalar sadece "devlet maliyesinin amaçlarına hizmet ederler" ve "siyasi ve iktisadi bağımlılığı aynı ellerde toplayarak" bugünkü yönetimi güçlendirmekten başka bir şey yapmazlar. Buna karşın İngiltere, İsviçre gibi ülkelerdeki "kısmi ulusallaştırmalar", mevcut düzeni, boyunduruğunu ve sömürüsünü kesin biçimde zayıflatıyor.[60] Burada, katı gelenekçi Marksizmin bize söylediklerine göre, bir devlet sosyalizmi için yer yoktur ve bugün "hakiki demokrasiler"de gerçekleştirilen ulusallaştırmaları ve yerel idari yapıları, "üretim araçlarının tedrici toplumsallaştırılmaları"nın ilk adımları olarak düşünmek gerekiyor.

Ne var ki Fransa, İngiltere ve İsviçre'deki bugünkü ulusallaştırma uygulaması, halkın iradesi adına tepelerine çöreklenerek başlangıçta işçilerin oylarına kuvvetle ihtiyaç duyan yeni patronları (ulus, yerel idare) tarafından bahşedilen en büyük ödünleri elde edebilmeleri nedeniyle işçilerin bu "sosyalizm" için daha az coştuklarını, şu "sosyalist adımların" fethi konusunda daha ilgisiz davrandıklarını ve bu uygulamanın

60. Bkz. Kautski'nin 1893'te *Neue Zeit*'ta devlet sosyalizmi üzerine çıkan makaleleri.

onlar için daha yaralı olduğunu gösterir tam da. Ardından da, bir kez yerleştikten sonra, önceki mülk sahibi kadar erişilmez olur.

Bu "yalıtık devletleştirmeler", mevcut sınıflar düzenini Almanya'da olduğu kadar İsviçre'de de güçlendirir. Bu ulusallaştırmalar, burada da, orada da aynı şeyi ifade eder: Hem zenginlik kaynaklarını özel ellerden, ulusun yani ayrıcalıklı topluluğun ellerine geçirilmesidir hem de bundan böyle dolaysız bir yeni tanrı yani "halkın düşüncesi" tarafından korunan sermaye ve sömürünün güçlendirilmesi, pekiştirilmesidir.

Eğer sosyal demokrasi, söz konusu "devletleştirme" olgusunun Almanya'da maliye lehine bir koz oluşturduğunu, İsviçre'de de sömürünün azaltılmasına yol açtığını sanıyorsa bu, Almanya'da devletin bu "ulusallaştırma"yla artan gelirinin ayrıcalıklı camianın üst tabakalarının ceplerine girmesi, İsviçre'de de bu gelirin ayrıcalıklı kültürlü topluluğun tümü arasında "daha adilane" paylaştırılmış olması yüzünden. Kautski'nin öğretisine göre bir ve aynı reformun sınıflar düzenini Almanya'da güçlendirebilmesi, İsviçre'de de onu temelinden çökertebilmesi bu biricik neden yüzünden.

Sosyal demokrasi, demokraside Rodbertus'unki türünden bir devlet sosyalizmine yer olmadığını ya da başka sözcüklerle ifade edilirse, sosyal demokrasinin sosyalist uygulamasının yalnızca demokratik bir devletteki devlet sosyalizmi uygulamasıyla çakıştığını söylüyor.[61] Bu, sosyal demokrasinin sosyalizminin demokraside gerçekleşen bir devlet sosyalizmi olması demektir. İngiliz, Fransız ve İsviçreli Marksistler, yasadışı mücadele araçlarını tümüyle reddettiklerinde, üretimin kendisinin yoğunlaşması ve imkânlar ölçüsünde ayrı üretim dallarının tedricen devletleştirilmesi amaçlarını dile getirdiklerinde, taktikleriyle doğruladıkları da bu. Böylece liberalleri, azgın milliyetçi sosyalistleri ve de Fabyenler gibi

61. Bkz. Kautski'nin Vollmar'a yanıtı.

aşikâr karşıdevrimcileri -tüm bu unsurlardan "halis bir sosyal demokrasi" yaratarak- saflarına çekiyorlar.

Sosyal demokrasinin "sosyalist ideal"ini sürekli daha "bilimsel" kılması ölçüsünde bu ideal de giderek daha fazla ulusal kârın *tüm şu kültürlü topluluğun, aydın emekçiler ordusunun* üyeleri arasındaki "sosyalist bölüşümü" olarak çıkıyor ortaya.

İşçiler, kendi sınıf çıkarları nedeniyle bu ülküyü paylaşmıyorlar. Proleter hareket, kölece fizik çalışmaya mahkûm insanları savunuyor sadece. Amacı özgürleşmek. Görüldüğü gibi proleter sosyalizmi, sermayeyi toplumsallaştırmaktan, onu bugünkü özel halinden sosyalist, ulusal sermayeye, toplumsal değişmeyen sermayeye dönüştürmekten ibaret bu sosyalizmle, aydın emekçi sosyalizmiyle taban tabana zıt.

Rusya'da Marksizm[62]

Gizlenmesi Marksizmin ilk görevini oluşturan toplumsal güç (büyük sanayinin gelişmesi esnasında kültürlü camianın sınıf çıkarı, kapitalist bir devlette kafa emekçilerinin, şu ayrıcalıklı köleler sınıfının çıkarı), burjuva Rusya'da özgün bir ateşlilik ve güçle çıkar ortaya.

Rus devrimci hareketi, şu son otuz yıl boyunca -daha ilk bakışta en canlı umutlara ve eksiksiz bir toplumsal dönüşümün en büyük tasarılarına tamamen karşıt- iki uçtan geçti ve tam bir toplumsal dönüşümün ancak "gelecek yüzyıllar"da yaşanacağı inancına dayanan sosyal demokrat ihtimalciliğinin aşırı uçlarına vardı.

1870'li yılların milliyetçi Rus sosyalizmi en inanılmaz ütopyaya varmış olmasına karşın, (Ayrıca bu ütopyayı apaçık gericilere ve daha sonraki Rus halkçılarına kalıt olarak bırakmıştı.) yine de Batı'da işçi sınıfı düzeyinde yayılmış olan sosyalist düşüncenin doğrudan sonucuydu. Eğer Rus sosyalizmi kırsal topluluğun sosyalist bir örgütlenme halinde dönüştürülmesine indirgenmişse bu, ütopik girişimini -kırsal

62. A. Volsky'nin *Aydın Emekçi* kitabından, a.g.e., s. 223-247.

ahaliyi komünist birlikler kurmaya çağıran– I. Enternasyonal'in propagandasından, aynı zamanda devletten bucak arazilerinin, kilise ve kraliyet arazilerinin özel şahıslara satılmasının yasaklanmasını isteyen Marksist kararlardan ödünç alınmış olduğu içindir.[63]

Ve nihayet bilimsel sosyalizm, Marx'la birlikte, Rus sosyalizminin kırsal topluluğu sosyalist bir birliğe dönüştürme girişimini, "Rusların Batı Avrupa'nın izlediği ve izlemekte olduğu yoldan farklı bir gelişme yolu bulmak amacıyla yaptıkları" girişimi[64] doğrudan doğruya mümkün ve uygun bulmuştu. *Komünist Manifesto*'nun Rusça baskısına Marx tarafından yazılan önsözde de belirtilen bu olanak şöyle:

"*Komünist Manifesto*'nun görevi, çağdaş burjuva mülkiyetinin kaçınılmaz ve çok yakın bir zamanda ortadan kalkışını ilan etmekti. Ama Rusya'da alabildiğine şaşırtıcı bir şekilde gelişen kapitalizm ve gelişme yolundaki burjuva toprak mülkiyetinin yanında toprakların yarıdan fazlasının köylülerin ortak mülkiyeti olduğunu görüyoruz.

Öyleyse soru şu: Toprağın ortak mülkiyetinin arkaik biçimi olan Rus *obşçinası*, daha şimdiden epeyce sarsılmış olmasına rağmen, doğrudan üst biçime, ortak mülkiyetin komünist biçimine geçebilir mi? Ya da tersine, daha önce, Batı'nın tarihsel gelişimini ıralayan o aynı süreçten geçmek zorunda mı?"[65]

Eğer 1870'li yılların sosyalistleri, Rus entelijansyasının sosyalist düzene öncü Rus topluluğunun mücadelesi yoluyla ulaşacaklarını düşünmüşlerse, bu ütopya –aralarında papazların ve devlet görevlilerinin de yer aldığı tüm "aydın emekçiler"i proleter mücadeleye çağıran– Enternasyonal'in

63. Bkz. 1870 Stuttgart Marksist sosyal demokratlarının kongre kararları; aynı şekilde bkz. Meyer, *La Lutte Emancipatrice du Quart-Etat* ["Dördüncü Sınıfın Özgürleştirici Mücadelesi"].

64. Bkz. Marx, "Oeuvres": *Economie*, 2. cilt, a.g.e., s. 1553 (yayıncının notu).

65. "Economie", 1. cilt, a.g.e., s. 1483 (yayıncının notu) [bkz. *Komünist Manifesto*, s. 95, Sol Yayınları, 8. baskı, 2009].

propagandasıyla tamamen uyuşuyordu; işçilerin ve "uygar toplum"un "ortak amacı" sıfatıyla bir "sosyal demokrat" cumhuriyet fikri de dönemin Alman Marksistlerinin anlayışıyla uyuşuyordu.

Bu durumda Rus ulusal sosyalizminin günahlarının aynı zamanda bilimsel sosyalizmin de günahları olduğu çıkıyor ortaya.

Bu günahı kabul etmeyen ve bilimsel sosyalizmin sadık yandaşı olmayı isteyen Rus sosyal demokrat işçi partisinin 1898 bildirgesinde "sosyalist bir eğilim olarak Rusya'da önceki dönemin bütün devrimci hareketinin geleneklerini izlediği"ni ilan etmesi de bu yüzden.

{...} Kültürlü Rus camiasının durmadan artan kârı ellerinde toplama olanağını bir "avuç kapitalist"e ve koruyucularına (mutlakıyete) bırakmama isteği, halkçı ütopyayla "birleşmiş Rus halkı"nı kültürlü topluluğun çıkarları için mücadeleye katmaktan başka hedefleri olmayan bir yığın "önyargı"ya yol açmıştı. Bu ütopya, işçi sınıfının sömürüsü sayesinde yaşayan ve sınıflı bir toplumda bu hakkı tümüyle kurumlaştırmaya can atan entelijansyanın çıkarının bu sınıflı toplumun ortadan kaldırılmasını isteyen sosyalist bir güç olarak kabul edilmiş olmasına dayanıyordu.

Rus Marksizmi, halkçı önyargıları çürütmüş olmasına rağmen hâlâ bu ütopyayı paylaşıyor. Sosyal demokrasi, kapitalist düzenin gelişmesiyle birlikte entelijansyanın devrimle yolunu ayırmaya çalıştığını ya da Kautski'nin dediği gibi, bilgili proletaryanın "çeşitliliğinin ardından kapitalizme karşı mücadelede güçsüz" hale geldiğini her ne kadar kabul etse de, buna rağmen ve bilginin bir emek gücü olduğunu söyleyen Marksist tez temelinde entelijansya sömürüye yine de katılmıyormuş. Böylece Marksizm, kendi özlemlerinin –"bilimsel sosyalizm"in yanılmaz aksiyomları görünümü altında– işçi sınıfı tarafından yeniden ele alınmasını sağlamak üzere entelijansyaya büyük bir gelecek vaat ediyor.

Rus sosyal demokrat işçi partisi bildirgesinin daha önceki Rus sosyalist hareketini –haklı olarak– sahiplenmesi işte bu yüzden. Toplumsal devrimi frenleyen güç, Rus devrimci hareketine halkçılık döneminde olduğu ölçüde egemen olmaya devam ediyor. O zamanlar isyankâr devrimci gücü, proleter hareketi Rusya'da kapitalizmin yaşayabilirliğinin olmadığı bahanesi altında engelliyordu; şimdi de onu Rus burjuva yönetiminin az gelişmişliği bahanesi altında frenlemeye devam ediyor.

{...} Etkin devrimci gücün yani proleter çıkarların kabul edilmesinin ardından kültürlü topluluğun çıkarları ve yaşam düzeylerinin yükselmesi, ancak proleter mücadele içinde "aşamalar"ın gerçekleştirilmesiyle ulaşılabilir şeylerdir. İşçiyi bilimsel sosyalizmin bu gerçeğinin yanılmazlığına, aynı şekilde özgürlüğü için de toplumsal gelişmenin –kültürlü topluluk açısından egemenliğinin gelişi anlamına gelen– belli bir derecesini gerektirdiğine inandırmak gerekir.

{...} Sosyal demokrasi; "Rus işçilerinin cahilliği"yle üstesinden gelinemez zorluklarla karşılaştığı ölçüde, başarısının Rus entelijansyasının düşünme yetisinde yer ettiğini hissediyordu giderek daha fazla. Tek engel, öncü topluluğun kafasından çıkarıp atmanın o denli zor olduğu halkçı önyargılardı. Bununla birlikte sosyal demokrasi, bu iş bir kez gerçekleştirildikten sonra özgürlükçü toplum düşüncesi üzerindeki hâkimiyetinin güvenceye alınacağına ve o zaman bütün Rus entelijansyasının külliyen Marksist dolayısıyla "proleterci" olacağına inanıyordu yine de. Halkçı önyargıların yok edilmesi ilk mecburiyet olarak çıkıyordu ortaya, dolayısıyla –kiminle olursa olsun koşulsuz ve mümkün her yolla– bu yönde çalışmak gerekiyordu. Struve'nin *Eleştirel Uyarılar*'ı halkçılara karşı saldırının sinyalini verdiğinde, katı gelenekçi Marksistlerin "proleter çıkarlar"la Bay Struve'ninkiler arasındaki farkı dikkate almaları gerektiğini bile düşünmemiş olmaları bu yüzden. Böylece bütün "diyalektik materyalizm", emek-değer kuramı gibi "katı gelenekçiliğin"

tüm diğer "inakçı öğretileri"ni de kısa bir süre sonra hiçbir resmiyete dökmeksizin ayaklar altına alacak olan bu siyaset yazarı, "katı bir sınıf bakış açısı"na geçişinden sonra çağdaş Rus sosyalizminin kurucu piri olarak kabul edilmişti.

Marksizmin -Polonyalı "Proletarya" partisinin Blankizmi türünden- hatalı biçimlerinin tümünden neyse ki kaçınabilmiş Rus Marksizmi, başarıyla şu anki ifadesine ulaştı. Bu yanılmaz ifadenin de gizli devrimci bir öğreti olmadığı, ama bütün tezlerini çarlık sansürünün gözleri önünde geliştirmeye muktedir Rus siyasi yazarlarının ve bilim insanlarının resmi eğilimi olduğu görüldü.

Marksizm, Struve'nin tahliline göre, her şeyden önce -farklı toplumsal çıkarların, daha sonra Novus'un (Struve'nin kendisinin) dediği gibi, ışığında aydınlanabilecekleri ve de aydınlanmaları gereken- nesnel bir gerçektir.

"Sosyalist olmaksızın Marksist olunabilir (...) Marksist bir bilge için Marx'ın öngörüleri gerekli değil (...)", tersine, "Marksizm, sosyalizmin ateşli rüyalarının kanatlarını koparıp atar." (Struve, *Eleştirel Uyarılar*)

Struve'nin hangi güdülerle Marksizmin piri haline geldiğini görün işte!

{...} Rusya'nın tüm mutsuzluklarının az gelişmiş kapitalizminden, bu ülkenin yoksulluğundan kaynaklandıkları sonucu çıkar Struve'nin bu dört dörtlük Marksizminden: Ortalığı kasıp kavuran yaygın kıtlıklar, "Rus köylüsü"nün ilkel araçlar kullanarak "çok az buğday üretiyor" olmasının sonucudur. Tarımın geliştirilmesi kaçınılmazdır ve Rus köylülüğünün bütünü için yararlı sonuçları olacaktır. Ülkenin kaynaklarına, doğal bir ekonominin varlığı nedeniyle yetersiz biçimde kullanılan "toprakların verimliliği"ne kıyasla çok büyük olan nüfus artışı, sadece aşırı nüfusa yol açar; bu, kapitalizmle değişecek, farklı olacaktır. (Struve'nin bu tahliline göre Marx, Malthus'un temel yasasına hiçbir bakımdan karşı çıkmaz.)

"Toplumsal" gelişme kaçınılmaz olarak "iktisadi" gelişmeyi izlediğine göre, "akla uygun bir siyaset"in asıl göstergesi

şu olacaktır: "Rusya, zengin bir kapitalist ülke haline gelmek zorunda" ve bu kitabın yazarı Rusya'nın kayıtsız şartsız Avrupalılaştırılması Batı yanlısı siyasetini halkçıların ülkenin özgün koşullarına uyan siyasi tasarılarının karşısına koyar.

Katı gelenekçi Marksist Tulin,[66] *Eleştirel Uyarılar*'ın yol açtığı bütün yanlış anlamaların, bu kitabın yazarının tezlerini, olası hiçbir kuşkuya yer vermeksizin tepeden tırnağa Marksist tezlerini tümüyle sergilememiş olmasından kaynaklandıklarını tanıtlamaya koyulur *Malzemeler*'inde. Struve'nin kapitalizmin istenebilir ve alabildiğine meşru gelişi konusundaki asıl sonuçlarına –tutarlı bir sınıf bakış açısını terk etmeksizin– ulaşılabilir. Ve böylece Tulin, "özgür üretici yanılmaz ideolojisi"ne varmaları maksadıyla Struve'nin düşüncelerini "tamamlama"ya, onları "sonuna kadar sergileme"ye koyulur. Sözgelimi, tarımın gelişmesini hatasız biçimde istemek gerektiğini tanıtlamak uygun olur. Köylülük iki sınıfa, kırsal burjuvaziye ve proleterlere, sadece bir atı olan sömürülenlere ayrılması nedeniyle, bunun "köylü" için yalnızca yararlı olduğu söylenebilir. Kapitalist gelişmenin birinciler için faydalarını göstermeye değmez; ikinciler konusunda da izleyen sınıf açısını göstermek uygundur: Bu gelişme onları "bir kuş kadar özgür proleterler" haline getirdiği, zekâlarını uyandırdığı ("halkçı akıldaneninkiyle" aynı kanıt) ve onlara gerçek toplumsal ilişkileri keşfettirdiği için, onlar adına istenir bir gelişmedir. Tulin "bir kuş kadar özgür proleterler"e dönüşenlerin durumunu daha yakından incelemiş olsaydı doğrusu iyi olurdu. Yersiz yurtsuz gezgin serseriler ve lümpen proleterler olarak "bir kuş kadar özgür" hale geldikleri için, bir Marksist sıfatıyla Tulin bundan pek hoşlanmamak zorunda. "Halkçı ideologlar" konusunda da Tulin, halkçı inatları içinde onların *çıkarlarını* henüz açık seçik görememiş ve Rus profesörleri ile siyaset yazarlarının

66. V. Lenin'in takma adı. P. Struve'nin kitabı konusunda "Halkçılığın iktisadi özü ve burjuva yazın hakkında Marksizm eleştirisi" için bkz. Lenin, *Tüm Eserleri*, 1. cilt, s. 361-547, Moskova, 1958 (yayıncının notu).

seçkin kafalarının -gerçekte Rusya'da "kuşlar kadar özgür proleterler"in sayılarının çok az, pek çok Rus akıldanesinin varlıklarını bile fark edemeyecekleri kadar az olması nedeniyle- maalesef halkçı önyargılarla karartıldığını varsayar.

Kapitalizmin istenen gelişi ve tam meşruiyeti, diye devam eder Tulin, bu meşruiyetin ve gelişin kendileri tarafından değil, ama sadece kapitalizmin kendi mezar kazıcılarını yaratacağı ve daha mükemmel toplumsal bir düzenin öncüllerini sağlayacağı için, genel olarak gösterilmeleri gerekir.

{...} Struve bir sınıf bakış açısını benimsedi ve Rusya'daki tüm Marksistler de bu ülkedeki yaygın açlıkların nedenleri konusunda hemfikir oldu: Kapitalist sınıflar yönetiminin bu açlıklarla kesinlikle hiçbir ilgisi yok. Londra kongresinde Rus sosyal demokratlarının yazanağında bile, başka şeylerin yanı sıra, kapitalist düzenin gelişmesini Rusya'daki kıtlıkların nedeni olarak görmenin tastamam gericilik olduğu da söylendi. *Novoye Slovo* dergisinin eylül sayısında (s.268-269) bir "sınıf bakış açısı"ndan ayrıntılı açıklamalarını buluyoruz:

"Nicolas-On[67] gibi bazı kişiler, üretimin geri biçimlerini, toprak köleliği döneminden miras kalmış çağdışı karasabanı sanki kapitalizm yaratmışçasına; sanki kapitalizm, özgürlük dönemindeki köylünün mülksüzleştirilmesinin müsebbibiymişçesine; kırsal nüfusun nereye gidebilirse oraya, yani fabrikalara, kentlere ya da Sibirya'ya gitmek üzere dirliğini, ocağını terk etmeye iten toprak yetersizliğini epeyce yumuşatılmış bir anlatım altında veren incelemelerimizde gösterilen nüfus fazlasını sanki kapitalizm yaratmışçasına, köylü ekonomisinin çöküşünü genel olarak üretimin kapitalist tarzının gelişmesinde, özel olarak da tarım alanında görüyor. Burada kısmen doğal nedenler (nüfus artışı), kısmen tarihsel nedenler (miras alınan toprak köleliği) karşısında, kırsal kapitalizmin gelişmesiyle yenilmesi gereken tüm bu şeylerin karşısında bulunmaktayız. (...) Rusya gerçekten

67. *Kapital*'i Rusça'ya ilk kez tercüme etmiş olan Dainelson'un takma adı.

gelişmiş kapitalist bir ülkeye dönüşeceği ve "doğal ekonomi" görüntüsünden, ırasından kurtulmuş olacağı gün, o zaman Rusya'da açlıklar da son bulacaktır."

{...} "Gerçek" bir Marksist için "kapitalizm", çağdaş kapitalizm değil, ama ideal bir şey, kerameti kendinden menkul "büyük bir kapitalist sanayi"dir; onun dışında gelişen tüm toplumsal yaşam, kapitalist olmayan ilişkiler olarak ıralanır. Kapitalist üretimi halk için üretimden ayırt eden halkçılar, özgün bir yol tutturarak görünüşe göre "gerçek Marksist" için bir öncül yaratmış ve bilimsel çalışmaları kuşku duyulmayan bir kullanım bulmuştu.

Ama gerçek Marksistler, ortalığı kasıp kavuran Rus açlıklarının sorumlusunun kim olduğu nazik sorusuna yanıt vermeleri gerektiğinde yine de o kadar saf değil.

Göründüğü kadarıyla *Novoye Slovo* tarafından Rusya'daki açlıkların sebepleri olarak ("toprak yetersizliği, nüfus fazlalığı yüzünden kente, fabrikaya veya Sibirya'ya göç" gibi) öne sürülen tüm nedenler, Rus kapitalizmi için, henüz olgunlaşmamış olanı için değil ama *Novoye Slovo* tarafından övülüp göklere çıkartılan şu ülkülsel kapitalizm için zorunlulukları oluşturuyorlar. Dış pazarların yokluğu durumunda bu az gelişmiş koşullar, kapitalist gelişmenin selametini oluşturur. Bu koşullar, bir dış pazar konusunda Rattner'le hemfikir olması, ardından Rus sanayisinde el emeği yetersizliğini kabul ederek vatanperver Rus topluluğunun tümüyle uyum içinde Rus sanayisi için çok sayıda ve de çalışkan amelelerin bulunması gereken yeri belirtmiş olması anlamında bir şans da oluşturur Struve için. Ortalığı kasıp kavuran açlıklara götüren halka yönelik bu musibetler, böylece Rusya'da kapitalist gelişmenin ayrılmaz bir görüngüsünü oluşturur. "Bu açlıklardan kurtuluş, karşılığında üretici güçlerin gelişmesini yani tarımsal emeğin verimliliğini belirleyen kapitalizmin, ama bugün için ziraatçının kendisini beslemeyi başaramayan kapitalizmin daha sonraki gelişmesinden beklenemez yalnızca" diye yazar *Novoye Slovo* yine de (s. 270).

"Hakiki" Marksistler, bilimsel sosyalizmin formüllerinin yardımıyla, anlamı bir çocuk için bile açık olacak olguların şu kurtarıcı kapitalist gelişme lehine döndürüldükleri işte böylesi puslu belirsizlikler üretiyor.

Bugünkü Rus tarımsal emeğinin kendisini doyurup doyuramadığı sorununu düşünmek gerekirse, o zaman her şeyden önce şu olguyu, Rusya'nın buğday ihracatçısı bir ülke olduğunu görmek gerekir. Rusya, yaygın açlıklar döneminde bile buğday ihraç ediyor. Bu, yiyecek ekmekleri bile olmayan yüz binlerce Rus köylüsü açlıktan ölüyorsa, bunun hiç de kendisine gerekenden daha az buğday ürettiği anlamına gelmediğini "Rusya"nın ilan etmesi demektir. Tam tersine, yüz binlerce Rus "ziraatçı" ekmek yokluğu yüzünden ölürken, bu ülke, gerçekten ihtiyaç duyduğu başka mallarla değiştirmek zorunda olduğu bir buğday fazlalığına sahip. Peki, bu mallar hangileri ve kullanıcıları kimler? "Hakiki Marksistleri"in "düşünen bir şahsiyet"in buluncunu -bu şahsiyetin "halka yönelik felaketler"in anlamını kurcalamaya çok fazla kafa yormaması maksadıyla- tavsatan şu ünlü formülü yaratması işte bu yüzden: Kapitalist üretimin amacı tüketim değil, üretimdir; üretici güçlerin gelişmesidir. Gelecek için daha adil bir toplumsal düzen olanağını yaratabilecek olan da salt bu gelişmedir.

"Hakiki Marksist", kapitalist düzenin bir sınıflar düzeni olduğunu ve de bu düzeni haklı göstermekle görevlendirilen ve burada bir ulusal tüketimden söz edebilecek olanın sadece bilim olabileceğini unutur her şeyden önce. Rus kıtlıkları türünden korkunçluklar bile, sınıf egemenliği yasasının her zaman "toplumsal tüketim"in iki görünümünü yani sömürücüler yönü ile sömürülenler yönünü gerçekleştirmiş, kurmuş olduğunu hatırlatabilir ona yalnızca. Bu yasa şöyle özetlenebilir: *Sınıf yönetiminin herhangi bir biçimi altında üretimin amacı, hâkim sınıfların ihtiyacıdır*. Kapitalist biçim, sınıf yönetimini doruğuna ulaştırarak bu yasayı eşsiz bir biçimde uygular. Bu yasa, "kapitalist çelişkiler"in kendilikle-

rinden zirveye çıktıkları yerde yani Rusya'da yaygın açlıklar görünümü altında çıkar ortaya.

İşçisel güç, köle yığınların yaşamını kurtarmadan önce bu yasaya uygun olarak egemen olmaya çağrılanların yani doğuştan talihli ve de iyi bir öğrenim görmüş tüm şu camianın bitip tükenmeyen özençlerini karşılaması gerekir.

Rusya Avrupa'yla kıyaslandığında ilkinin az gelişmişliğini saptamak, belli ki zor değil. Ama şu "gerçek Marksist", bu az gelişmişlik bilincinin fanilerin çoğunluğunun aklı için erişilebilir bir şey olmadığını, bu bilincin yalnızca "proleter ideologlar"a yani Marksistlere vergi olabileccği zehabına kapıldı yine de. Bu Marksist, halkçı önyargılar kıskacına yakalanmış bütün yönetici tabakaları temsil ederek, "Rusya'nın Avrupalılaştırılması" sloganının hiç kimsenin asla düşünmediği bir şey olduğunu, dolayısıyla "ülke"sinin tüm felaketlerinin de bu düşüncesizlikten doğacaklarını zanneder kimi zaman. Bu nedenle bu sloganın haddizatında Rusya'da "toplumsal sorunun çözümü" olduğundan emindir; gerçekte bu sorunun neden ibaret olduğunu külliyen unutmuş olmasına rağmen.

Rus "toplumsal sorunu"nun tam da "Rusya'nın Avrupalılaşması"nın yalnızca her yıl binlerce insan öldüğü için gerçekleşebilecek kadar berbat bir şeye, kuşkusuz şu yurtseverlerinin tümü tarafından istenen bir şeye dayandığı kesinlikle aklına gelmez.

"Rusya'daki yaygın kıtlıklardan ancak Batılı kültürün gelişmesiyle kurtulabilinir" diye ders verir Marksizm. "Kapitalist kültürün gelişmesi"ne basmakalıpçı Marksistlerin bizleri götürmedikleri yandan bakalım bir de. Rusya'da kapitalist kültürün gelişmesi, bu ülkede ulusal bir bilimin gelişmesini, bu bilim tarafından ülkenin tüm kaynaklarının bir sayım dökümünün yapılmasını, ardından bu zenginliklerin işletilmesinde kullanılan en son tekniklerin hepsinin kullanılmasını, dolayısıyla Rus ulusu tarafından uygun bilgilerin edinilmesini gerektirir.

Bununla birlikte bir sınıflar düzeninde bilgilerin edinilmesi gibi yayılması da, bu bilgilerin genel bir biçimde insanlar arasında paylaştırılmasına tekabül etmez. Kültür, egemen topluluğun münhasır mülkiyeti olarak kalır ve zaten bu sayede egemendir. Bu yüzden kapitalist bilimin bilgilerinin edinilmesi ve yayılması, doğanın gizemlerinin insanoğlu tarafından keşfinin ve kullanılmasının alabilecekleri yöne taban tabana zıt bir sonuca götürür her zaman. Bu bilgilerin edinilmesi ve yayılması, tam tersine, olsa olsa çağdaş ulusun sınıflar halinde bölünmesi amacını güderler ancak: Ulus, bir yandan "kültürlü" ve egemen bir topluluk, öte yandan fiziki çalışma köleliğine mahkûm bir çoğunluk halinde ikiye ayrılır. Kapitalist bir ülke geliştiği ölçüde bu bölünmenin de o denli açık hale geldiği görülebilir.

Kapitalist büyük sanayi üretiminin gelişmesiyle birlikte, bu üretim, -makinenin ek işlevi derekesine düşürülmüş- işçinin gözünde soyut felsefi bilimler ile siyaset ve idarenin dolambaçlı dehlizleri onun için her zaman oldukları kadar gizemli bir hale gelir. Bu gizemler, yalnızca bilgili azınlığa ve izleyen kuşaklarına yabancı değildir.

Kapitalist kültürün gelişmesi, aydın emekçiler ordusunun, devletin bu ayrıcalıklı ücretlilerinin, ardından kültürlü topluluğun büyümesini belirler ve bu topluluk, bir sınıflar toplumunda ulusal emeğin verimlilik artışının tüm meyvelerini kullanan egemen ve ayrıcalıklı bir sınıf biçiminden başka biçim altında düşünülemez.

Kapitalist kültür ya da taşıyıcısı yönetici kültürlü topluluk, yüksek bir gelişme düzeyine ulaşmış da olsa, yaygın açlıkların yok edilmesi konusunda, günümüzde yığınsal boyutlarda ölen kölelerin yalnızca bir bölümü için bir iş, emek güçlerini ayakta tutabilmeleri maksadıyla ucu ucuna yeten bir iş bulmaktan daha iyisini yapamaz. Geriye kalanlar da Batı Avrupa modeline göre "kapitalist gelişme için gerekli yedek bir sanayi ordusu" yaratmak üzere bugün bulundukları durumda bırakılacaktır. Lakin kapitalist kültür, böylesine mütevazı rolü

oynamadan önce, ilkin şu *asalağı* yaratır: Kültürlü topluluk ayrıcalıklı bir tabakadan başka bir şey değildir ve biricik toplumsal "hizmet"i ulusal kârı kullanmak ve tüketmekten ibarettir. Ayrıcalıkları ulusal yaşamın her düzeyinde, hiyerarşik örgütlenmesinin her mevkisinde görülür ve -bunun mal olabileceği açlıktan ölenlerin sayısından bağımsız olarak- her an kayıtsız şartsız memnun edilmiş olmaları gerekir.

Kültürlü camianın bu asalaklığının güvencesi, çağdaş devletin sorumluluk alanına girer ve onun asıl işlevini gösterir. Rus mutlakıyetçiliği, görünüşe göre, kültürlü topluluğunun ayrıcalıklarının -yeterince tatmin edici- bir güvence sistemini düzenlemeyi başardı ve daha da önemlisi, gelecek için daha büyük bir memnuniyet vaat ediyor, zira -devlet gücü olması hasebiyle- ulusal gelirin çok büyük bir artışını bekliyor pek haklı olarak. Rus entelijansyasının en ileri en köktenci eğilimi bu güvence sisteminin gelecekte yetkinleştirilmesini isteyen çağdaş Marksizm, ortalığı kasıp kavuran Rus açlıklarını hiç kimsenin sorumlusu olmadığı ve doğal gelişimin değişmez yasalarından kaynaklanan olgular olarak, hiçbir insani çabanın dolayısıyla sömürülen yığınların hiçbir isyanının ortadan kaldıramayacakları olgular olarak kabul etmeyi öğütlüyor.

Ulusal gelirin yani asalak yaşam olanaklarının büyümesi karşısında kültürlü camia tarafından duyulan sevinçli heyecan, öncü temsilcilerinin, "hakiki Marksistler"in kafalarına -o korkunç açlıklara rağmen- Rusya'da kapitalizmin o kadar çok istenen daha sonraki gelişimi olarak yansıyor.

Halkçılar, öznelci Marksistlerinkine benzer biçimde, kültürlü topluluğun "kapitalist düzenin -Rus toplumunun önleyebileceği- çelişkileri"ni yok edebilecek durumda olduğunu söyleyen anlayış lehinde vaktiyle Marx tarafından yazılmış en küçük tümceyi mümkün en büyük özenle gün ışığına çıkartıyor. Aynı şekilde "hakiki Marksistler" de "ustaları"nın kapitalizmin meşruluğunu kanıtlayabilecek tek bir satırının bile atlanmasına izin vermemişti.

Tugan-Baranovski, 1899'da, aynı şekilde "Marksizme ihanet"le suçlanmasından önce, Struve'nin yanı sıra "gerçek Marksistler"in bir diğer kurucu piri olarak çıkmıştı ortaya.[68] İşçilerin sömürüsünden gelmeyen, ama bütün insani ekonomilerde zorunlu basit hesaplardan, emek araçlarının üretkenliğinden, "doğa güçlerinin üretkenliğinden", "malların ender bulunurluğu"na değer biçilmesinden gelen bir artıdeğerin varlığını Marksist âleme açıkça ilan ettiğinde, katı gelenekçilerin yoldan çıkmış bu döneğe karşı amansız bir mücadele yürüteceklerine inanılabilecekti. Oysa "ihaneti" üzerine yazılmış sayısız makaleye rağmen tek bir katı gelenekçi, şöyle hafiften dokunarak da olsa, bu döneğin kozunu belirtmez, göstermez. *Nauçoye Obosrenie*'nin (*Bilim Dergisi*, Mayıs 1899) ünlü makalesinde sergilenen bu koz, tüm Marksistler nezdinde telaşlı bir ürküye yol açtı. Marx'ın toplumsal ürünün bölüşülmesi üzerine olan öğretisinin bir emek harcanmasıyla yaratılmış olmayacak, ama "kullanımıyla yararlı" görünecek ve de "hiç kimseye hiçbir şeye mal olmayan" (Marx) bir değer kavramı sonucuna, tamamen "otomatik biçimde" varılan bir sonuca dayanır. Bu değer, onun makineler, doğa veya "malların az bulunurluğu"yla yaratıldığını ileri süren Bernştayncıların ortaya çıkmalarını bekliyordu yalnızca. Bu koz, Tugan-Baranovski'nin ellerinde kalır; bu günahkâr dönek, düşmanları katı gelenekçilerin bile bu kozun keşfedilmemesi ve yine de bugüne kadar sahip olduğu başarı ölçüsünde iş görmeye devam edebilmesi için ellerinden geleni yapacaklarını gayet iyi biliyor.

Marx'tan kuşkulanmak mı? Hâşa! Marx'ın proletarya yanlısı saflığı ve yanılmazlığı konusunda bir kuşku yarat-

68. Tugan-Baranovski, *L'Evolution Historique du Socialisme Moderne*, 247 sayfa, Marcel Rivière Yayınları, Paris, 1913. Aynı şekilde bkz. Pierre Maslow, *L'Evolution de l'Economie Nationale: İntroduction à la Sociologie et à l'Economie Politique*, 332 sayfa, Giard et Brière Yayınları, Paris, 1915. (yayıncının notu).

maktansa, Bernştayncıların tüm hayallerinin gerçekleşmesi yeğdir. Şu da var ki, bizzat Marx da kuşkulu duruma düşmüşse -değil mi katı gelenekçi beyler?- kendi proleter saflığımız ne olurdu acaba?

{...} Durmadan artan ulusal artıdeğerin nereye sokuşturulacağını soruyor halkçı Marksistler. İllin[69] de "Amma da anlayışsız insanlar!" diye haykırıyor küçümseyerek. Bütün katı gelenekçi yeni-Marksistler gibi onun da -bütün sınıflar ve bütün ülkeler için- daha baştan hazır bir yanıtı var. Bu da göründüğü kadarıyla, varlığı Marksist öğreti tarafından nüfuz edilemez bir örtüyle kaplanmış olarak duran ulusal artıdeğerin tüketicisi (kültürlü Rus burjuva camiası) tarafından halkçı tilmize duyulandan daha büyük bir minnettarlık sağlıyor ona. Bu yeni-Marksizm, Rusya'da ulusal kârın yeni üretim araçlarının elde edilmesi ile daha adil bir gelecek düzenin öncüllerinin gelişmesine ayrılmış ulusal değişmeyen sermayeye dönüştüğünü öğretiyor. Bu yeni-Marksistin -her zaman olduğu gibi kerameti kendinden menkul- yanıtı, nesnel bir bilimin -"proleter"in dizginsiz coşkunluğuna eklenen- yüce yansızlığıyla nüfuzunu birleştiriyor bu şekilde. Bu yeni-Marksist, kapitalist üretimde büyüyen üretim ile -az ya da hiç büyümeyen- tüketim arasındaki çelişkinin durmadan arttığını yineler bıkıp usanmadan. Yani bu büyüyen çelişki, kapitalist üretim tarzının geçici niteliğinin kanıtı ve güvencesi olmaya yarıyor ve daha üstün bir toplum biçimine doğru olan kaçınılmaz geçişin de kefili. Böylece İllin'in katı gelenekçiliği sayesinde Tugan-Baranovski'nin öğretisi aydınlanmış ve yüreklendirilmiş olarak bulur kendisini. Bu görünüm altında bu öğreti, sonuçta şu izleyene indirgenir: Jorkunç Rus kıtlıkları Rusya'nın az gelişmiş ırası nedeniyle kaçınılmazdır ve gelecek sosyalist düzenin çıkarı açısından mümkün mertebe çok sayıda imalathane ve fabrika kurmak zorunludur.

69. V. İ. Ulyanov'un (Lenin'in) bir diğer takma adı (yayıncının notu).

Kapitalist üretimin hedefi, üretici güçleri bugünkü toplumsal ilişkilerle çok büyük bir çatışmaya ulaşacakları noktaya kadar geliştirmektir. Kapitalist üretim, dayanılmaz biçimde bu hedefe daha üstün toplumsal bir biçime doğru yönelir... Lakin ara sıra kararsızlıkla bu yoldan uzaklaştığını da kabul etmek gerekir.

Bernstein'a karşı olan son kalem kavgası çalışmasında Kautski, vaktiyle kapitalist büyük sanayinin işliği olan ve elde ettiği artıdeğeri gerçekleştirmek gayesiyle dünyanın dört bir yanında pazarların ele geçirilmesi peşinde koşan, böylece kapitalist kültürü her tarafa yayan en ileri kapitalist ülkenin yani İngiltere'nin birdenbire basit bir tecimevine, bir para ambarına dönüşmüş olduğu bilgisini veriyor bizlere. Daha sonra, en önemlisi de bu, kendi topraklarında ulusal kârın tüketicilerini bulamayan bu işlik, İngiltere, kolonileriyle ilgili olarak ansızın bir çeşit *Tiergartenviertel*'e[70] yani sadece kendi adalarında değil üstelik sömürgelerinde de alınmış artıdeğerin tüketicisine dönüşüvermiştir. Kapitalizmin tarihsel rolünü ıralayan bu eğilim, Kautski'de sadece İngiltere'yle sınırlı kuşkusuz, zira İngiltere'nin bu tavrı ona yurtseverliği tarafından dayatılmıştır. Bu yurtseverlik, Almanya için, dünya pazarlarında İngiltere'yle eşit biçimde sınai hâkimiyete meşru katılımını gerektiriyor.

Almanya, bugünkü İngiltere'nin durumundan uzak ve durmadan bunu istemekten başka bir yapmıyor. Bununla birlikte, herhangi bir Rus Marksisti, örneğin Plekhanov, "Alman proletaryasının artık devrimci olmadığı"ndan kuşkulanan bu Marksist,[71] bu dümdüz yoldan uzaklaşanın sadece İngiltere olmadığını kabul eder; ama Almanya, o da bir ölçüde bu yolu terk etmekte.

Ve tüm bunlar, katı gelenekçiliğin batıp gitmemesiyle olur: İngiltere'nin bu gelişmesiyle sarsılan katı gelenekçilik,

70. Berlin'de zadegan takımının oturduğu mutena bir semt. (yayıncının notu)

71. Bkz. *Neue Zeit*'ta Bernstein'a karşı olan makalesi.

Rusya'da paçayı kurtarır. Aksi takdirde sayısız Rus Marksistinin kapitalizmin gelişmesini sosyalist nedenlerden başka nedenlerle, sosyalist olmayan amaçlarla istediklerinden kuşku duymaya kim cüret edebilirdi? Kapitalizm, insanlığın üretici güçlerini geliştirdiği ölçüde meşru bir görüngüdür. Ama tam da hiçbir tüketimi hesaba almadığı ve -tek amaç olarak- olduğu haliyle üretimden başka bir şey bilmediği için. İnsanlığın üretici güçlerinin gelişmesinin *en üstün* düzeneği olarak çıkar ortaya.

Marksistler, -açmaz bir çelişki içinde bulunsa bile yine de daha iyi bir geleceğin güvencesi olmak zorunda olan- kapitalist gelişmenin bu gizemi karşısında epeyce dinsel bir ruh haline varıyorlar kesinlikle.

"Yeni bilim" tarafından yaratılan bu din, bilimin gizlemeye çalıştığı bazı gerçekleri dikkate almakla iyi edecektir.

Emeğin üretkenliği, doğa gizemlerinin insanoğlu tarafından keşfedilmeleriyle artar. İnsanlık doğa üzerindeki egemenliğini entelektüel etkinliğine, kendi insani örgenliğine borçludur.

Peki, "emek üretkenliği artışının bu düzeneği", insanoğlunun bu etkinliği karşısında nasıl davranıyor?

Kapitalist düzen, böylesine gizemli bir düzenek olmasına rağmen, yine de bir sınıflar düzeni olmaktan vazgeçmez ve bu düzenin yasalarını yalnızca en açık ve en tam görünümü altında ifade eder.

Anlağını kullanmaya davet edilen, yalnızca seçilmiş kalıtsal bir azınlıktır. Diğer milyonlarca insan, beyinlerini kullanma olanağından yoksun kalmak zorunda; bu insanlar sadece hayvani azalarının hareketi, kaslarının fiziki gücü ve sinir sistemlerinin -kaslara dayalı çalışmaların gerektirdiği- en basit veçheleri aracılığıyla bu topluluğa hizmete mahkûm edilmiştir; yaptıkları şey, bir köle çalışması. Ayrıcalıklı azınlığın izleyen kuşağının ve tüm üyelerinin "özel beceri ve yetenekler"e sahip olmaları da bu yüzden. Bu durumda, insan aklının amacı sadece doğayı tanımak değil, dahası kölelerine

egemen de olmaktır. Ve bu egemenlik, kültürlü topluluğun tüm izleyen kuşakları için entelektüel etkinliklerini uygulama alanları yaratır.

Eğer üyeleri doğa tarafından "özel beceri ve yetenekler" konusunda bazen pek az talihli kılınmışlarsa, üstünlüklerini uygulamalarına elveren bir etkinlik türü yine de bulunacaktır onlar için: "Düzen ve barış" toplumsal örgütlenmesine destek veya "vatanın savunulması" ya da köleler için gerekli dini ve törel ilkelerin yaratılması, bu ilkelerin kölelere aşılanması vs. Kölelerin gözüne üstün yaratıklar olarak görünmelerinden önce "gençliğin eğitimi"nin doğuştan özel yeteneklerle donatılmış ayrıcalıklı kişiler tarafından üstlenilmiş olması gerekir.

Devlet tarafından kurumlaştırılmış bütün toplumsal bilim bölümleri, egemenlik formülleri hazırlamakla iştigal eder. Böylesi bir "entelektüel emek" sayesinde egemen sınıflar ile sınıflar düzeni de salimen yollarına devam eder.

{...} Sosyal demokrat düşünce yeraltı Rusya'sına egemen olmaya devam ettiği sürece devlet iktidarı sükûnet içinde, kaygısız kalabilir; kendilerini devrimci gibi yani tüm Rus proleterlerinin temsilcileri olarak yutturmaya çalışanları bugünkü Rus devrimcileri içinde görecek derecede saf değil. Bu iktidar, Rus sosyalistlerinin toplumun köklü bir değişimi ile devlet iktidarının yıkılması gerektiği fikrini terk ettiklerine, öte yandan ulusal felaketlerin azalmaları ölçüsünde -durmadan artan- "ulusal kâr"ın giderek daha büyük ve daha bir inceltilmiş hale geldiğine iyice inanmış durumda. Bu devlet, gerekli geçim araçlarına sahip olmayanı değil, üretim araçlarına sahip olmayanı ve bunu kavrayacak yetenekte olanı (Kautski, *Tarım Sorunu*) proleter olarak kabul eden sosyal demokrat formülü iyi biliyor. Bu devlet, bu formüle uygun olarak devrimcilerin -"haklılıkları her şerefli insan için açık olan"- yoksulların memnun edilmeleri güç olmayan asgari istemlerini, yalnızca bu asgariyi öne çıkarttıklarını görüyor. Bu devlet, ortalığı kasıp kavuran yaygın açlıklar yüzün-

den bildiğimiz yoksulluk derecesinin -bu formüle göre- bu proletaryanın durumuna bağlı olmadığını, tüm şu korkunç kıtlıkların kapitalist sömürüye bağlı olmadığını, dolayısıyla Rus proleterlerinin talepleri gibi gizli devrimci yaşamın seyrini ve ırasını da etkileyemeyeceklerini görüyor. Bu açların gelecekte "yersiz yurtsuz gezgin serseriler" görünümü altındaki grev hareketlerinin ortaya çıkmalarından önce, bu sosyal demokrat formül -onları lümpen proletarya diye adlandırdıktan, hem zaten uzun zamandır böyle adlandırmış olmasının ardından- Rus sendikacılığının büyük geleceğini rahatsız etmemeleri maksadıyla bu proleterleri bir yana itiyor. Bu formül, Rus devrimcisinin Rusya'daki sınıflar düzeninin üzerinde bulunduğu yanardağın patlamasını bile düşünemeyeceği kaygısını somutlaştırıyor.

Bu arada Rus işçileri daha bir şiddetle mücadele etmeye koyulup grev hareketlerinin çıraklık dönemini yaşıyor. Sosyal demokrasi mücadele içindeki kitlelerin büyük özlemlerinin bilinçli bir dışavurumunu yaratmayı ne istiyor ne de bunu yapabilecek yetenekte. "Entelektüel emekçi"nin çıkarlarının ifadesini temsil eden formülleri, bu mücadeleyi frenliyor; mevcut siyasi koşullar yüzünden ancak önemsiz tavizlerin söz konusu olabileceğini açıklayarak onlar için zorla şunu saptıyorlar: Gerçek kazanımlar, sendikalar ve parlamenter mücadele sayesinde ancak siyasi özgürlüklerin elde edilmesinden sonra gerçekleşecektir. Sosyal demokrasi, mücadelenin amacı olarak siyasi özgürlüğü, ardından işçilerin gerçek çıkarları için mücadelenin, mücadeleci yığınların "sınıf bilinci"ni henüz göstermeyen bu mücadelenin tali duruma düşeceği siyasi özgürlüğü öne sürüyor.

1 Mayıs çağrılarına onca kez olumlu yanıt vermiş Polonyalı işçiler taleplerini inatla savunuyor ve bu günü gerçek ihtiyaçları için bir mücadele gününe dönüştürmek istediklerini daima açıkça ifade etti. Rus işçileri de bu aynı noktaya geliyor. Ama bu, sosyal demokrasinin Polonya'da "bağımsız bir devlet lehine", Rusya'da da bir anayasa uğruna kullandığı

bu günü bir "bayram"a, bir "gösteri"ye, bir "kelleler geçit töreni"ne dönüştürmesini engellemiyor.

Patlamalarıyla işçi kitlesi, bilinçli unsurları tarafından değişik hareketleri birleştirecek, *emekçilerin çalışma koşullarını ilgilendiren tüm gerçek istekleri savunmak üzere birleşik büyük merkezler arasında yoğunlaşan bir kitle hareketi oluşturabilecek bir savaşım örgütlenmesinin* yaratılmasını istiyor. Böylesi bir savaşım örgütü, işçiler için ivedilik arz ediyor ve onların gerçek çıkarlarına hizmet edecektir.

Bilinçli güçler işçi sınıfından çıkıyor, sosyal demokrat örgütlere giriyor ve daha sonra işçilere Polonya'da "bağımsız bir cumhuriyet"in büyük mutluluklarını, Rusya'da da müstakbel bir parlamentonun yararlarını betimleyerek onları "aydın emekçiler"in bu çözümlerine doğru itiyorlar.

İşçilerin gerçek çıkarlarına hizmet edecek bir savaşım örgütlenmesi, onu frenleyen güç (şu aydın emekçinin çıkarları) hareketten dışlanmış olacağı, proleter hareket sosyal demokratların "bir avuç kapitalist"e karşı mücadelesi olarak değil de burjuva yönetime ve yönetici kültürlü topluluğa karşı savaşı olarak ilan edilmiş olacağı gün yaratılabilecektir ancak.

3
Aydınların Yeni Dini: Sosyalist Bilim[72] (1905)

19. yüzyıl sosyalizmi, müminlerinin iddia ettikleri gibi, uygar toplum yani devlet görünümü altında asırlardır var olan zorba düzenin temellerine karşı bir saldırı değildir; bu düzenin sadece bir biçimine, sadece kapitalistlerin egemenliğine karşı bir saldırıdır. Bu sosyalizm, başarılı olması durumunda bile yüzyılların talanını* ortadan kaldırmaya-

72. A. Volsky, *Le Travailleur Intellectuel*, a.g.e., s. 323-350.

* Yazar burada çalışan, üreten çoğunluğun (kölelerin, toprak kölelerinin, özgür köylülerin, çağdaş ücretli kölelerin) yarattığı ürünlere, "artıdeğer"e asalak bir azınlık tarafından zorla, hileyle veya "yasal biçimde" el koynulması anlamında asırladır süregelen talandan söz etmekte ve talan sözcüğünü hep bu anlamda kullanmakta.

cak, sadece üretim araçlarının, toprağın ve fabrikaların özel mülkiyetini ilga edecektir.

Kapitalist mülkiyetin, bir başka ifadeyle, üretim araçlarının sahipliğinin ortadan kaldırılması, genel olarak özel aile mülkiyetinin yok edilmesi anlamına gelmez henüz. Yüzyılların talanını güvenceye alan, mülk sahibi azınlığa ve vârislerine insanlığın zenginliklerinin ve kültürel mirasının tümünü sağlayan tam da bu sonuncunun kurumlaştırılmasıdır. İnsanlığın çoğunluğunu köle doğmaya ve bir kol emeği yaşamı sürdürmeye mahkûm eden tam da bu kurumdur. Kapitalistler sınıfının mülksüzleştirilmesi, hiçbir biçimde tüm burjuva toplumun mülksüzleştirilmesi demek değildir henüz.

Çağdaş köleler (modern işçi sınıfı), tüm yaşamları boyunca kol gücüyle çalışmaya mahkûm edilmiş köleler olmaktan sadece özel kapitalistlerin tasfiye edilmesiyle kurtulmuş olmazlar; öyleyse onlar tarafından yaratılmış ulusal artıdeğer de ortadan kalkmaz, ama tüm şu talancıların, bir bütün olarak burjuva toplumun asalak yaşamlarının korunup sürdürülmesinin kaynağı sıfatıyla demokratik devletin ellerine geçer. Burjuva toplum, kapitalistlerin ortadan kaldırılmalarından sonra egemen bir topluluk, tastamam önceden olduğu gibi kültürlü yöneticilerin ve idari erkânın topluluğu, "beyaz eller" topluluğu olarak var olmaya ve şu andakiyle aynı biçim altında yani "aydın emekçiler"in "ücretleri" biçimi altında bölüştürülen ulusal kârı elinde bulundurmaya devam eder; daha sonra bu düzen, özel mülkiyet ve aile yaşam tarzı sayesinde kendini korur ve kuşaktan kuşağa yeniden üretilir.

Üretim araçlarının toplumsallaştırılması, özel mülkiyet hakkının, fabrikaların ve toprağın özel yönetiminin ortadan kaldırılması demektir. Sosyalist, sanayiciye karşı saldırılarında ne müdürün ne de mühendisin ücretlerine hiçbir biçimde dokunmaz.

Geçen yüzyılın sosyalizmi, "entelektüel emekçilerin ücretleri" sıfatıyla "beyaz eller"in tüm gelirlerini dokunulmaz olarak bırakır ve entelijansyanın "kapitalist sömürüyle ilgisi

olmadığını ve bu sömürüye katılmadığı"nı ilan eder (Kautski). *Günümüz sosyalisti, ne yüzyıllardır süregelen talanı ve köleliliği ortadan kaldırır ne de kaldırmayı ister.*

19. yüzyılın ikinci yarısında sosyalizm, her tarafta toplumsal bir bilim olarak ilan edildi. "Proleter" siyasi iktisadın ardından şimdi de "proleter" bir sosyoloji ve "sosyalist" bir tarih bilimi yaratılıyor.

Bu toplumsal bilim, uygarlığın tarihsel gelişmesinden bu yana var olan kölelik düzeninin düşmanı olamaz; bu tarihsel gelişmenin yansız bir tahlilcisi olmayı istiyor yalnızca; dolayısıyla bu düzenin düşmanı değil, daha ziyade hamisi.

Bu arada sosyalizm, gerçek bir toplumsal bilim haline gelmek için dayanılmaz bir eğilim duydu. Uygar toplumun geçip giden tüm tarihinin insanlığın çoğunluğunun köleliliğinin tarihinden başka bir şey olmadığı düşüncesinden, geçmiş yüzyılların tarihsel yasalarının -günümüz de dahil- *yönetici azınlığın istencinin ifadesi* talan üzerine kurulu yasalar oldukları düşüncesinden hep daha fazla uzaklaşan sosyalist allameler, bu yasaları insan topluluğunun gelişmesinin nesnel yasaları olarak incelemeye koyuluyor ve "tabi olmak amacıyla onları dile getirmek ve ortaya koymak"la iştigal ediyor.

Sosyalist ulema takımı; bu inancın yayılması sayesinde, nesnel tarihsel gidişatı kabul ederek aynı zamanda -bizlere sosyalist cenneti hazırlamış olan- 19. yüzyılın doğa yasalarına kuşku duyulmaz biçimde tabi olduklarını işçi yığınlarına kabul ettirmeyi başarır.

Bu düzeyde sosyalist bilimin işçilerin isyancı ruhunu yatıştırmanın bayağı bir aracı olduğu görülür hemen; tanrıtanımazlığına rağmen, sosyalist cennetin gelişi için basit bir dinsel mest ve yakarı haline gelir; burjuva düzenin kölelerinin ruhunu ve iradesini bulandıran, karartan bir dine dönüşür.

Marksist sosyalist bilim; gerçek bir sosyalist koruyucu, etkisi sayesinde "kapitalist üretimin" *bizzat gelişimiyle* kendi kendini yok ettiği, "kendi mezarını kazdığı" bir sosyalist koruyucu yaratmıştı. İnsanların iradesinden bile bağımsız

geri döndürülemez iktisadi yasalar, onları doğrudan doğruya "eşitlik ve özgürlük hükümranlığı"na götürür.

Yıllar geçer ve sosyalist ulemanın Marksist öngörüleri, tüm diğer vaizlerin ve din adamlarının öngörüleriyle olan özdeşliklerini ortaya koyar. Bu sosyalist öngörüler, burjuva toplumun kölelerine -kesin bir dille- ölümden sonra mutluluğu gelecek kuşaklar için sosyalist cenneti vaat ederler.

Özgürlüğün sosyalist hükümranlığının bu kaçınılmaz gelişi üzerine olan Marksist dinin sarsılmaz kesinliği, aynı zamanda tüm şunları yani burjuva ilerlemeyi, "ilericiliği", "yasallığı", talan üzerine kurulu bugünkü düzenin "amaca uygunluğu"nu da kutsar. Geçmişteki kapitalizmden sosyalizme kaçınılmaz geçişin bu Marksist inancı, sosyalizm için kaçınılmaz bir öncül sıfatıyla kapitalizme duyulan bu inanç, sonuçta burjuva ilerlemenin, burjuvazinin tam egemenliğinin gelişmesinin, tümüyle burjuva talanın yüce bir sevgisine dönüşür. Şu müminler, Marksist dinin iliklerine işlediği gerçek sosyalist proleterler de burjuva ilerlemenin en iyi savaşçıları, en ateşli havarileri ve burjuva devrimin en coşkulu ortakları haline gelir.

Sosyalist amentünün başlangıçtaki "saflığı", sosyal demokrat kötü çobanlar tarafından yapılan tüm tahrifata rağmen ne kaybedilmiş ne de unutulmuş olamaz. Anarşizmin bugünkü öğretisi, geçen yüzyılın sosyalizminin -tüm saflıkları içindeki- sarsılmaz ilkelerine dönmeyi bir görev olarak koyar önüne. Bugünkü yönetimin gelişmesine ve reformuna duyduğu tutkuyla yığınları baştan çıkarmış ve ayartmış olan sosyal demokrasinin oportünizminin tersine, anarşist öğreti de yığınları bu idealin arı özlemine, "nihai amaca" yönelik aşamasız ve doğrudan bir harekete çağırıyor.

Anarşistler; ilkin bu konuda yeni hiçbir şey icat etmediklerini ve -"nihai amaca" yönelik özlemlerinin Bernştayncı reformizmle tek bir bütün oluşturmak zorunda olduğunu, Bernştayncı saçmalıkları çözerek nihayet onlara da gösterecekleri derecede revizyonist uygulamalar karşısında habire

eğilen katı gelenekçiliğin tüm görünümleri içinde "nihai amacı" asla unutmamış olan- katı gelenekçi Marksistlerin fikir alanından çıkmadıklarını unutmamak zorunda her şeyden önce.

Anarşistlerin kendileri, pratik ve "gerçek" mücadelede içindeki sosyalistin her adımının "yaşam" içinde öğretisine kıyasla bir uzlaşma bir sapma olmasından kaçınamayacağını söyleyen Bernstein'ın bu hikmetini -onlar, anarşistler arasında son zamanlarda özgün bir "kılgı" (Fransız anarko-sendikalizmi) ortaya çıkmış olduğu için- yadsıyamaz.

Geçen yüzyılın sosyalizmi, mevcut burjuva düzenle uzlaşmalar olmaksızın bir yol bulamıyor göründüğü kadarıyla.

Böylesi bir yol, günümüz burjuva yönetiminde -tümüyle ve özellikle- satır aralarında yazılı olarak bulunmakta. 19. yüzyıl sosyalizmi, hatta en ürkütücü görünümü altında anarşizm bile, demokratik bir cumhuriyette sendikacılık ve "anarşist ülkünün propagandası" biçimi altında tastamam meşru bir olgu haline geliyor.

En uyuşmaz anarşistler; iyi niyetli yurttaşlar haline geliyor (Tıpkı bugünkü toplumun sosyal demokratları gibi.) ve -bu sorunda sosyal demokratlarınkiyle aynı olan- kanaatlerine göre toplumsal devrimin yasal hazırlığına olanak sağlayan demokratik ifade, "basın" ve "dernek kurma" "özgürlükleri"ne karşı da zaten fesat işlere girişmiyorlar.

Demokratik bir devlette gizli el birlikçi mücadele, herhangi bir sosyal demokrat için olduğu kadar anarşistler için de hayalci ve Blankici bir konuma düşüyor.

Aslında mevcut kölelik düzenini devirmenin tek dolaysız yolu, burjuva yasallığıyla bütün uzlaşmalardan uzak yegâne yolu, *sık sık yinelenen şiddetli işçi grevlerini bir ayaklanmaya, dünya çapında işçisel bir devrime dönüştürmek üzere kurulacak gizli elbirliğidir.* Bu yol, bugünkü sosyalist öğretinin tümüyle sınırları dışında bulunuyor.

19. yüzyıl sosyalistleri, *çağdaş sınıflar düzeninin değil, genel olarak burjuva düzeninin değil,* kapitalist üretimin

gelişmesinin başlarında doğan *uygar toplumun sadece bir biçiminin* –bu biçim, diye açıklar Marksistler, henüz ilerici rolünü gösteremediği ve yalnızca en karanlık görünümünü ortaya koyduğu zaman– uzlaşmaz devrimci düşmanları olduğunu ilan eder.

Bugünkü toplumun yalnızca korkunç biçimine, kapitalist sömürü sayesinde edinilmiş korkunç biçimine karşı olan uzlaşmaz düşmanlıkları konusunda sosyalistlerin bilincinin güçlenmesi ve hazırlanması, tam da sosyalizmin bir bilim olarak gelişmesi ölçüsünde olur.

Daha sonra da gösterilmiş olacağı gibi, bir *bilim* sıfatıyla sosyalizm, genel olarak sivil topluma karşı değil de, bugünkü toplumun "anormallikleri"ne karşı isyandan başka bir şeyi dile getirmez.

Bugünkü burjuva yönetime saldırma güdüleri, nedenleri sosyalist öğretiye göre neler gerçekte? Her şeyden önce kapitalist üretimin saldırısının sonucu olarak –önceki toplum biçimlerindeki durumuna kıyasla– halkın yaşam koşullarının *kötüleşmesidir*; daha sonra ekonominin düzensiz gidişatı, üretim "anarşisi", bugünkü toplumun ülkenin iktisadi yaşamını akla uygun ve sürekli gelişimini güvenceye almadaki yetersizliğidir.

Marksist öğreti, kapitalizmin insanların iradesinden bağımsız olarak yıkılacağını önceden bildirir ve mevcut toplum için sosyalizmin nesnel gerekliliğini öne sürer. Marksist nesnelcilik, tümüyle bu türden konulara dayanır.

Sosyalist rejim krizleri, toplumun önceki biçimi altında varlığına izin vermediğinden herkes için bir gereklilik haline gelir. Sosyalistlerin kapitalist yönetime karşı isyan etmeleri, bugünkü toplumu yıkmak için değil, onu bu krizden kurtarmak içindir ki, bu da, asırlardır sürüp gelen kölelik düzenini devirmek anlamına gelmez hiçbir biçimde; fakat tersine, onun sağlamlaştırılması demektir.

Bilimselci sosyalistler, kapitalist yönetimin sürüp gidecek güçte olmadığını ilan eder, zira önceki dönemlerdeki

yönetimlerin hâlâ gerçekleştirmekte oldukları şeyi yapacak, bir başka deyişle, tüm emek gücünü çalıştıracak yetenekte değildir. (Tersine, bu gücü *işsizlikle* israf eder.)

Sosyalistlere göre uygar toplumun en berbat aşaması sıfatıyla kapitalizm, tüm zenginlikleri, geçmişin tersine, bir avuç para babasının ellinde toplar; alt sınıfların en güçlü unsurlarına durumlarını iyileştirme umudunu vermemekle kalmaz, dahası varlıklarını da tehdit eder; bizzat kapitalistleri mülksüzleştirir; *mülk sahiplerinin sayısını azaltır*. O zaman bilimselci sosyalistin şu iyi bilinen akıl yürütmesi gelir: 19. yüzyılın sonlarına doğru gelişkin bir köylülük ve zanaatkâr esnaf vardı; en gayretli kalfalar, ustalarının durumuna ulaşabilme olanağına sahipti; en yetenekli kişiler de, ayrıcalıklı konuma yükselme olanağını elinde tutuyordu. Toplumun eski biçimleri, sömürülenler nezdinde aralarından en beceriklilerinin (örneğin yüzde birinin ya da binde birinin) ustalara dönüşmelerine yol açıyordu. Kapitalizm, bu olanağı hemen tamamen yok etti ve bu aynı nedenle kendisi de yok olmaya mahkûm oldu; kapitalizm, usta sayısını çoğaltacak güçte değildir.

Sosyalistler mevcut düzenin düşmanlarıdır, zira bu düzen ekonomiyi akıllı biçimde yönetmeyi bilmiyor, ilerleme gücünden yoksun, yöneticileri yaşamın giderek daha çok ortaya çıkan ve büyüyen sorunlarını çözmede haddinden fazla cahil ve yeteneksiz. *Komünist Manifesto*, bütün bunları mümkün en açık biçimde göstermeye çalışır:

"Burjuvazinin yönetici sınıf olarak kalmada ve sınıflarının yaşam koşullarını topluma üstün bir kural olarak dayatmada artık güçsüz olduğu kuşkuya yer bırakmıyor. Hükmünü yürütecek durumda değil, zira kölesinin varlığını köleliği çerçevesinde bile güvence altına alamıyor artık: Kölesi tarafından beslenmiş olmak yerine onu beslemek zorunda kalacağı dereceye kadar onu düşmeye terk etmek mecburiyetinde. Toplum, bundan böyle burjuvazinin egemenliği

altında yaşayamaz; farklı bir deyişle, burjuvazinin varlığı ile toplumun varlığı bağdaşmaz hale geldi."[73]

Daha önce söylediğimiz her şeyi doğrulamak için "katı gelenekçiler" ile Bernstein arasındaki kalem kavgalarının doğasını hafızalara yerleştirmek yeter.

Bernstein'ın –işçi sınıfının savunucusu niteliğiyle– sosyal demokrasinin reformculaşmak zorunda olduğunu, Batı Avrupa'da devrimci olmanın anlamı olmadığını tanıtlamak maksadıyla çağdaş kapitalizmin daha önceden sahip olduğu durumakıyasla toplumsal düzenin kötüleşmesini göstermediğini kanıtlaması gerekiyordu. Bütün katı gelenekçiler, bilimsel sosyalizmin varlığının bu sorunun –şu ya da bu– çözümüne en sıkı biçimde bağlı olduğunu kabul etmişti.

Mevcut düzenin yıkılması, ancak bu düzen çığırından çıktığında ya da güçsüz duruma düştüğünde mümkün ve akla yatkın olabilir.

Kautski, bunu gayet safça kabul ediyordu. Bernstein'ın dediği gibi, sınai âlemi habire tehdit eden krizin yok olacağı doğruysa ve mülk sahiplerinin sayıları azalmıyorsa eğer, diye yazar Kautski, o zaman mevcut düzenin yıkılmasının ve genel olarak sosyalist olmanın da anlamı kalmayacaktır.[74]

Yönetici katmanların yozlaşması, bir Marksist veya çağdaş herhangi bir sosyalist için, köleliğin ortadan kaldırılmasının kaçınılmaz öncülünü temsil eder. Şayet burjuva toplum gelişecek güçteyse, yıkılması da düşünülemez hale gelir. Şiddetli bir devrim, burjuvazinin zayıf olduğuna ve burjuva yönetimin yakın bir zamanda kaçınılmaz olarak kendiliğinden "dağılacağı"na bizzat inanılmıyor ve başkaları da ikna edilemiyorsa yürekten istenemez.

Sadece ve sadece burjuva ilerlemeyi engelleyen yasalara ve yetkililere karşı yönlendirilen ordularının uzlaşmazlığı-

73. K. Marx, *Le Manifeste Communiste: Economie*, 1. cilt, a.g.e., s. 173 [bkz. *Komünist Manifesto*, Sol Yayınları, a.g.e., s. 130].
74. Kautski'nin *Vorwärts*'ta [*İleri*'de] Bernstein'a karşı kaleme aldığı makalelerine bkz.

nın yumuşatılması ihtiyacı hisseden katı gelenekçiler, (Rus sosyal demokrasisi çarlığın mevcudiyeti nedeniyle böylesi bir durumda bulunuyor.) "burjuvazinin" kaçınılmaz ve eli kulağında bir "iflas" yaşayacağı inancını yaratmaya vardı sonunda. Bu yumuşatma işinin onları gerçekleştirmeye zorlayacağı tüm dalavereye rağmen yaparlar bunu. Bernştaynçıların hepsi için olduğu gibi Parvus için de, -toplumsal devrimi o denli uzak olarak düşünen şu aynı Parvus için de- Rusya'da ancak bir burjuva devrim mümkün şimdilik; yine aynı Parvus, "burjuvazinin sınai yıkımı ve kesin batışı zorunlu olarak çok yakında vuku bulacaktır"ı sayılara dayanarak gösterecekti hemen.

Marksizm, devrimciliğini ve uzlaşmazlığını mevcut talan düzenine karşı uzlaşmaz biçimde gerçekten mücadele etmekten başka biçimde ispatlamayı umuyor; tarihsel anın kendisinin, insanlardan bağımsız ve onların üstünde yer alan yasaların kendilerinin burjuva toplumu durmadan zayıflığa ve yıkıma mahkûm ettiğini, ama aynı zamanda ona toplumu kölelikten kurtarma olanağını verdiğini de tanıtlamakla yetiniyor

Ama ne müthiş sosyalist bir falcılık ne de toplumun gelişmesinin insanların iradesinden bağımsız herhangi bir yasa var; hem şu "iyi yürekli" ezilenleri umutsuzlukları nedeniyle ödüllendirebilecek hem de haksız baskıcıları bu kötü davranışları yüzünden cezalandıracak doğa güçleri falan da yok. Sosyalistler, sınıflar düzeninin vahimleşmesine karşı verip veriştiriyor ve mücadele ediyor. *Mücadeleleri, sadece bu mücadele*, sınıflar düzeninin kendisini değil de *durumun vahimleşmesini sadece yok edebilir*.

Bilimsel sosyalizmin, saf müminlerin beklentilerine ve umutlarına rağmen burjuva ilerlemeciliğinin gelişmesine katkıda bulunmaktan başka bir şey yapmaması bu yüzden. Bu, onda çok derin bir bilince dönüşür. Sosyal demokrasi, inanç ve kanaat açıklamalarıyla bugünkü burjuva toplumun yetenekli ve yetkili tüm uzmanlarını kendine çekiyor. Kautski, *Sınıf Çıkarları*'nda şunları söyler:

"Sosyal demokrasi her ne kadar toplumsal ilerleme için mücadele eden tek parti haline gelmişse de, aynı zamanda toplumun daha sonraki gelişmesini gönülden dileyen herkesin partisi haline de gelmek zorunda.

(...) Toplumsal gelişmenin çıkarlarını ve aynı zamanda bütün toplumun hayati çıkarlarını bugün için temsil eden sadece proletarya ve partisidir. (...) Proleter çıkarlar, şimdilik ulusun çıkarlarıyla çakışıyorlar."

Hıristiyanlığın kötülüğün dünyasını mahkûm ettikten sonra, onu en iyi şekilde temsil etmesiyle aynı biçimde, mevcut düzeni yıkılmaya mahkûm etmiş olan sosyalist partiler de, katı gelenekçilerin zararına burjuva ilerlemeciliğinin partilerine dönüşür.

Sosyalist inanç, tüm yandaşlarını burjuva ilerleme için, anayasal burjuva devletlerin güçlendirilmesi ve geliştirilmeleri için mücadeleye itti. Endüstriyel ve siyasal demokrasinin, yerel yapılanmalardaki kültürel işlerin, kooperatifler ve sendikaların işçileri sosyalist yaşama hazırlamaları gerekiyordu.

Uzlaşmaz anarşistler de, şu burjuva kötülük dünyasının sadece sosyal demokratları yozlaştırıp kokuşturduğunu ve bu sonuncuların -bugünkü yasal organlara katılmalarının sonucu olarak- fırsatçılıklarının ve başarısızlıklarının ortaya çıktığını iddia etmeye koyulacak kuşkusuz. Siyasete katılmamayı öğütleyen anarşistler, onlara gelince, böylesi bir yozlaşmadan uzaklar.

19. yüzyıl sosyalist öğretisinin doğası konusunda daha önce söylemiş olduklarımız, anarşistlerin umutlarının ve güvencelerinin tüm kofluğunu da kanıtlar. Hangi arı biçimi altında düşünülmüş olursa olsun sosyalist öğretinin temeli (şu her derde deva toplumsallaştırma çözümü), yüzyıllardır süregelen talana karşı değil de, aslında talan biçimlerinden birine karşı yürütülen bir saldırıdan başka bir şey değil. Anarşist öğretiden de beklenecek başka hiçbir şey yok, zira bu öğreti de, uzun zaman önce ortaya koyulmuş o biricik müjdeyi diğerleriyle aynı biçimde korumaya çalışıyor.

Günümüz anarşistlerinin asıl kuramcısı olan Kropotkin, gerçekte bilimselci sosyalistlerle aynı nedenleri ileri sürerek herkesi devrime çağrıyor. *Bir İsyankârın Sözleri*'nde[75] şu izleyen satırları okuyabiliriz:

"Ağır basan iki olgunun ortaya çıktığını göstereceğiz: egemen sınıfların ahlaki, entelektüel ve iktisadi iflasının yanında halkların uyanışı; hali vakti yerinde sınıfların bu uyanışı engellemek için yürüttükleri güçsüz ve can çekişen çabaları. (s. 2) (...) (Bu sınıflar) hep korkak, bakışları her zaman geçmişe dönük, uzun ömürlü herhangi bir şey gerçekleştirmede sürekli ve giderek daha da yeteneksizler. (s. 4) (...) Onmaz bir hastalık yani şu ihtiyarlık hastalığı hepsini yavaş yavaş kemirip tüketmekte. (s. 10) Eğer yönetici sınıflar bu konumlarının bilincinde olsaydı, halkların bu yeni özlemleri önünde yürümekte sabırsızlanırdı kuşkusuz. Lakin şişkin keselerinin tapıncı dışında başka hiçbir tapınçları olmaksızın gelenekleri içinde kocayıp bunamış bu sınıflar, var güçleriyle bu yeni fikirler akımına karşı duruyor. (s. 10)

(...) Emekçi, yönetici sınıfların bu güçsüzlüğünü yani yeni özlemleri kavramadaki yeteneksizliklerini, sanayiyi yönetmedeki ehliyetsizliklerini, üretimi ve değişimi örgütlemedeki kabiliyetsizliklerini fark ediyor. (s. 7)"

Emekçiler, ister bilimsel sosyalizmin ister anarşizmin bayrağı altında olsun, "sanayiyi yönetmede, üretimi ve değişimi düzenlemede güçsüz" oldukları için, iflah olmazcasına şu "ihtiyarlık hastalığı"na tutulmuş oldukları için, "yönetici sınıflar"a karşı bir saldırı yürütüyor yalnızca. Asırlardır sürüp gelen talan karşısında anarşizmin tavrı, okurun da görebileceği gibi, şu yozlaşmış "parlamentocu sosyalistler"in tavırlarından daha düşmanca değil. Tam tersine, bütün hükümetlere düşman olmasına rağmen Kropotkin, "yönetici sınıflar" konusunda –şu "kokuşmuş" sosyal demokratlarda eşi dengi zor bulunur cinsten– çocukça bir saflık gösteriyor: Eğer "yönetici

75. Piotr Kropotkine, *Paroles d'Un Révolté*, Paris, 1885 (yeni baskısı: Flammarion, *Champs*, 1978; yayıncının notu).

sınıflar şu "yaşlılık hastalığı"na tutulmamış olsaymış, şayet, "konumlarının bilincine sahip olabilselermiş"... Kuşkusuz bu yeni özlemlerin önünde yürümek için sabırsızlanacaklarını ve uzun ömürlü herhangi bir şeyi gerçekleştirecek güçte olacaklarını düşünüyor. Bütün bunlar epey bir şaşkınlığın ifadesi: bir yandan *sadece bunamış* yönetici sınıflara verip veriştirmesine karşın, Kropotkin, kendisinin ve öğretisinin *bütün* hükümetlere düşman olduğunu hangi temele dayanarak ilan ediyor? Tarihsel gelişme içinde birçok kez ortaya çıkmış ilerici bütün hükümetler, yeni özlemleri "anlayan" hükümetler, ona göre, halkın ihtiyaçlarını da anlıyor ve halk yığınlarının refahını garanti ediyordu.

İyi ama şu "bunak" yönetici sınıflar; yeni, genç, güçsüz ve cahil olmayan başkaları tarafından ornatılmış olsalar, ne olurdu? Bu durumda devrim yapmanın, hükümeti devirmenin ve anarşist olmanın tüm nedenleri de kendiliğinden ortadan kalkmış olurdu. Bu zorunlu sonuç anarşizmin önünde, genel olarak geçen yüzyılın bütün sosyalistlerinin önünde olduğu gibi bilimselci sosyalizmin önünde de bir o kadar kuvvetle belirip ortaya çıkıyor. Devrimler, tarihte sık sık yerlerine yenilerini geçirmek üzere "bunak" yönetici sınıfları tasfiye etti. Peki, şu yönetici sınıfların genel olarak ve hakikaten artık var olamayacaklarının garantisi nerde bulunuyor?

Mümkün tek garanti, *sömürülen yığınların -ister gerici ister ilerici olsunlar- tüm yönetici sınıfların yok edilmesi için duyacakları büyük istekleridir.*

Sosyalistlerin akıl yürütmelerine göre modern kölelerin isyanı, genel olarak yönetici sınıfların varlığından değil, onların yozlaşmaları yüzünden doğar. Yani bu, yalnızca egemen topluluğun durgunluğuna ve bozulmasına karşı yöneltilmiş şimdilik tek bir gerçek öfke ve mücadele gücünün olması demektir. Peki, egemen toplumu toptan yıkacak ve yönetici sınıfların varlığını da ortadan kaldıracak güç nerede bulunuyor? Bu, insanların üstünde yer alan bir güçtür; bu, içinde bulunduğumuz yüzyılın, halihazırdaki düzenin bozulmasına

ve zayıflığına karşı çıkışı genel olarak egemenliğe karşı bir mücadeleye dönüştürmeyi vaat eden önceden belirlenmiş tarihsel bir amaçtır. Marksistler bu inancı, "bilimsel" ve "iktisadi" düşüncelerin ve vaatlerin yardımıyla geliştirmeye çalışıyor; anarşistlere gelince, onlar da bunu anarşist ülkünün bayağı bir propagandasıyla yapıyor.

Sosyalist din, yeryüzünde semavi hükümranlığı kurmayan ve işi gücü talan düzenine katkıda bulunmak olan Hıristiyanlık inancına benzer biçimde, sosyalist cenneti kurmaz ve de işi gücü -yokluğu mücadelesine yol açmış olan- burjuva ilerlemeye, yeni ve genç yönetici sınıfların doğuşuna katkıda bulunmaktır.

19. yüzyıl sosyalizmi, egemenliğin çağdaş biçiminin zayıflığını ve bozulma sürecini anlamaya çalışır sadece. Dolayısıyla genel olarak egemenliğin gizeminin ne görülmüş ne de gösterilmiş olmaması anlaşılabilir. Sosyalizm, yalnızca çağdaş egemen toplumun "yetersizliği"ni ve yetkinlikten uzaklığını gösterir ki, bu da tarihteki tüm egemenliklerin "yetkinlikten uzaklığı"nı, asalaklığını ve talancılıklarını hâlâ hiçbir bakımdan tanıtlamaz. Tam tersine, Marksist, insan topluluğu için asıl görevinin tarihte daha önce de ortaya çıkmış olan yönetici sınıfların gerekliliğini kanıtlamak olarak düşünür.

Sonuç olarak 19. yüzyıl sosyalizmi, -zayıf ya da güçlü- egemenliklerin tümünün temelini açıkça gözler önüne koymaz ve bunu yapma isteğini de duymaz; tarihin gelişimi boyunca bizzat efendilerin varlığını göstermiş ve göstermekte olan sürekli talanı gerçekte ne görmeyi ne kabul etmeyi ne de bilince çıkarmayı istemez.

Yüzlerce yıldır süregelen talan ve şiddet düzeninin yıkılışına yol açacak gerçek insani öncülleri yaratmanın ne gücüne ne de istencine sahip. Buna karşın asıl görevi, yığınların güvenini kazanmaktan ve onlara -tam da baskı düzeninin yıkılmasına giden tek yolu oluşturan- o sarsılmaz inancı telkin etmekten ibarettir. Özel görevi, "insanların iradelerinden bağımsız olarak" basitçe tarihsel ilerlemeyle, tarihsel

ve nesnel yasaların etkisiyle teşvik edilen sosyalist cennetin kaçınılmaz gelişine inandırmaktır.

Bu, tüm dinlerin bilinen görevidir: sosyalist din de bu görevini parlak biçimde ifa eder. 19. yüzyılın pozitif ve tanrıtanımaz bilimi, sosyalistleri doğaüstü bir töz ve koruyucu yeni bir biçim icat etmekten alıkoymadı. Tam tersine, sosyalizm, toplumsal gelişmenin yasalarını ortaya koyan ve açıklayan bilim haline gelmenin dayanılmaz ihtiyacını hissettiği o aynı uğrakta, kendi dinsel kurgularını hazırlamaya koyulmuştu bile. Sosyalist bilim, pagan rahiplerin bilimiyle ya da her dinden ilahiyatçılarınkiyle benzer ürünleri devşirip taşımıştı.

Anarşistler, Marksistlerin biliminin devrimci sosyalizm için ne denli ölümcül olduğunun ortaya çıktığını kanıtlamaya çalışıyor: Marksistlerin çağdaş bilimin temel ilkelerini ve yöntemlerini kullanmamış olmaları, buna karşın asıl olarak şu cılkı çıkmış Hegelci yöntemleri, şu köhne metafiziğin yöntemlerini kullanmaları bu yüzden. Anarşistlerse tersine, onlar da öğretilerinin temeli olarak dört dörtlük bir pozitivizmi, doğal bilimlerin "gerçek" bilimsel yöntemini, öğretilerini tüm metafiziğe karşı koruyan ve sosyalist öğretinin kesinliğini garanti eden tümdengelimci ve tümevarımcı yöntemleri koymuşmuş.

Anarşistler, bu "bilimsellik" tutkularına rağmen sosyalizmi inançlar âleminden çıkarmış olmuyor. Burada sosyalist bilim, –"bilimsellik" ve nesnellik tutkusu ve de her şeyi bilen, her yerde ve herkes için zorunlu olan ırası yüzünden– tüm dinlerde ortak olan bir işlevi yerine getiriyor.

4
19. Yüzyıl Sosyalizminin İflası[76] (1905)

Şu son yıllarda patlayan işçi mücadeleleri (Barselona'daki, Rusya ve İtalya'nın güneyindeki genel grevler), işçi devriminin bayrağını taşıma iddiasındaki 19. yüzyıl sosyalizminin tam iflasını açıkça ortaya koydu.

Söz konusu olan sadece sosyal demokrasinin, işçi ayaklanmaları sırasında devrimci ününden arta kalanı da yitiren ve mevcut düzen karşısındaki siyasi bağlılığını gayet açıkça gösteren sosyal demokrasinin iflası değil. Bu, kuşkusuz daha şimdiden bilinen bir şey artık.

76. Cenevre, 1905.

Bu "halis proleter" partinin yaşamının şu son on yıllarını –bugünkü düzeni doğrudan savunma partisine dönüşmeden önce– yasal "düzen partisi" haline gelmekle ve hükümetlerden yalnızca "demokratik" ödünler, Avrupa'nın kültürlü burjuva topluluğu için az çok önemli ödünler beklemekle geçirdiğini herkes biliyor.

İtalya ve Fransa gibi bazı ülkelerde sosyal demokrasi, proletarya egemenliği uygulaması içinde devletin yönetiminde burjuvazinin doğrudan belirmesi olarak –özellikle revizyonist kanadı görünümü altında– çoktan ortaya çıkmış ve giderek daha fazla çıkmakta. Bilindiği gibi katı gelenekçiler, onların bu tavrını reddetmiyor ve de hiçbir demokratik ödün koparmaksızın sosyal demokrasi muhalefetini satmaya hazır reformcuların bu haddinden fazla sabırsız emellerini ertelemekten ve frenlemekten başka bir şey yapmıyor; katı gelenekçiler, hükümetlerle ödünlerin genişliğinin pazarlığını ediyor sürekli; ardından demokrasinin en sadık savunucuları haline geliyor. (Bu, uzun zamandır bilinen bir şey.)

{...} 19. yüzyıl sosyalizmi, masalına hep aynı biçimde başlar. İster bütünlüğü, ister farklı eğilimleri içinde olsun, farklı dönemlerde ve değişik ülkelerde bu masalın özü değişmez: "İktisadi öğreti" diye adlandırılan bir evre vardır önce. Sosyalizm, –en azından bir süre için– işçi hareketini egemenliği altına alabilmeyi tasarladığı ölçüde, bunu kabul etmeye itildi.

Sosyalizmin –insanlık tarihinde ilk kez– "kutsal laflar"la, "Tanrısal hükümranlık" ve gelecek kuşaklar için mutluluğu vaat ederek değil ya da ülküler, hayırlı işler ve şerefli bir yaşam üzerine can sıkıcı nutuklarla değil, gerçek ekmekle açları doyurmayı ve ezilenleri kurtarmayı isteyen bir "öğreti" namıyla donanmaya çalışması tam da bu dönemde olur. Zira sömürülenlerin –köle ve aldatılıp soyulmuş durumlarını hiçbir bakımdan değiştirmeksizin– mutluluğunu ve refahını gerçekleştirmeyi isteyecek, yalandan ve ikiyüzlülükten başka yol yok. Böylece sosyalizm, onların davası için ilk defa ezilenlerin mücadelesini örgütler; işçiler, onun bayrağı altında

sadece kendi davaları için savaşacaklardır. Sosyalizm, hem bütün açları doyuracak, hem bütün ezilenlere ve aldatılıp soyulmuşlara yüzyılların mirasının (yeryüzü zenginliklerinin) eşit kullanımını sağlayacak hem de her bireye emeğinin ürününü tümüyle garanti edecek -siyasi olmayan- iktisadi bir devrimi hazırlar.

Bunların yalnızca "henüz gelişmemiş proleter bir bilincin", uzun zamandır aşılmış "sınırlı iktisadi" bir aşamanın, gerçekliği dikkate almayan ve gereksizliğe mahkûm ütopik bir amacın idealist düşünceleri olduklarını hangi çağdaş sosyalist bilmez?

Ve bugünkü sosyalist uygulamaya gelince o, ilk ütopyacıların çocukça hayallerine doğrudan karşıttır.

Bu, sosyalistlerin isteklerinin kökten değişmiş olacağı anlamına gelmeyecek midir? Hayır, hiçbir durumda. İdeal değişmedi ve değişmez olarak durmakta. İsteklerinin sosyalizme ancak taban tabana zıt bir yolla gerçekleşmiş olabileceklerini sosyalistlere -acımasız dersleriyle- kavratmış olan, yaşamdır. Bugünkü "proleter bilim"in tüm usa yatkınlığı, böylesi bir girişimin sadece kaçınılmaz değil üstelik tamamen olağan hatta istenebilir olmasının kesinliğinde yer eder.

Kısacası bu yalan ve baskı dünyasını yıkmak için, toplumun yüceliği ve burada hüküm süren şu münevver koruyucu üzerine yapılacak dualar ve ayinlerle acıları hafifletmek tavsiye edilmiştir. Sosyalistler, keyfi yönetime son vermek için, gelecekte emekçileri bekleyen harikulade mutluluklar ve çocuklarını bekleyen cennet üzerine vaatlerini birçok köle kuşağına yayar.

İnsanlığın tam özgürlüğünün bu olağan ve biricik yolunu tuhaf bulabilecek olan, ya sadece iflah olmaz bir ütopyacı ya da gerçeklikten uzaklaşmış öğretisine körü körüne bağlı dar görüşlü kişidir.

Proletaryayı -burjuva devrimleri sırasında işçileri daima kurbanlık koyunlar olarak kullanmış- ideolojilerin ağlarından

kurtarmak amacıyla sosyalistler, -burjuvazi tarafından terk edilmiş- siyasi özgürlüğü ve demokratik burjuva ilerlemeyi kurma işini üstlenir... Burjuva devrimin henüz yapılmadığı yerde bu görevi sosyalizmin ışığında yapacak olan proletaryadır. Burjuvaziyi bu işten esirgeyen proletarya, bundan böyle onun aracı hizmetini görmeyecektir yine de. Tam tersine, proletaryanın bu korkak düşmanı, sadece bu işten esirgenmiş ve memnun edilmiş olmakla kalmayacak, aynı zamanda aldatılmış da olacaktır; zira proletarya, burjuva hâkimiyetini güçlendirerek kaçınılmaz biçimde onu zayıflatacaktır.

Bu yanılmaz ve sınanmış siyaset, böylesine açık bu mantık, asla herhangi bir mektep yüzü görmemiş zır cahiller için, sadece onlar için anlaşılmamış ve değeri bilinmez olarak kalır.

Sosyalist bilimin tüm dehaları, "proleter siyasetin tecrübeli" bağımsız kafaların hepsi, kurtların karnı tok olduğu sürece koyunların telefatsız kalacaklarını anlatan darbımeseli hazırlayacakları güne kadar, tarihte ilk kez onlarca yıl boyunca sıkıntıya, zahmete katlandı.

İşçi yığınlarının sosyalist eğitiminin bir yüzyılı, gerçekte paha biçilmez sonuçlar sağladı...

Tüm dünyanın sosyalist işçileri, günümüz devletlerini ve bugünkü düzeni sağlamlaştırıp istikrara kavuşturmayı demokratikleştirmeler yoluyla özel ve çok önemli işleri haline getirdi.

Bütün Avrupa'da sosyalistlerin yüce propagandasından esinlenen işçiler, genel oy hakkının elde edilmesiyle ülke yönetiminin tutucuların yetkisiz ellerinden ustalarının özgürleştirici ellerine geçirmek gayesiyle sokaklarda gösteriler yapmayı ve kanlarını dökmeyi çoktandır biliyor.

Polonyalı işçiler, çarcı boyunduruk altındaki ayrıcalıklı ulusal topluluklarına zarar veren haksızlığa -"sosyalist" gerçeklerinin ışığında- artık tahammül edemiyor; emekleri üzerinden alınan kârın yabancı bir gaspçının yararına olmaması, gerçek sahibinin yani Polonyalı burjuva topluluğun, Polonyalı entelijansyanın yararına olması için kurşunlara hedef olup süngülere meydan okuyor.

{...} Bugünkü bilimsel sosyalizm biçimi altındaki sosyalizm, Rusya'nın Avrupalılaştırılmasının en iyi *aracı* olan *bağımsız* bir parti oluşturacak şekilde Rus proletaryasını iyice bir aydınlattı, gayet iyi eğitti ve disipline soktu. İster aşırı proleterci *Iskra* ister aşırı sosyalist *Devrimci Rusya* olsun, gizli ve yasadışı Ruslar, son zamanlardaki yeni, neşeli ve "baharlık" nakaratlarını hep birlikte yeniden ırlayarak muzafferane bir sevinçle coştu. Bu yasadışı Ruslar, devrimci sosyalizm gibi bağımsız bir parti olarak örgütlenmiş proletaryanın da liberal burjuvazinin -şu son zamanlarda bizzat Rus devrimi tarafından sağlanmış en iyi kazanım olan- gücünü oluşturduklarını herkesin bilmesine seviniyor; buna karşılık liberal burjuvazi de, sadık köle yükümlülükleri nedeniyle yakın bir gelecekte proletaryayı cömertçe ödüllendirecek.

Sosyalist proletaryanın dünyanın her tarafından köktenci burjuvazinin tasarılarını, hayallerini ve ülkülerini kavraması, mutsuz bir "gereklilik" düşüncesiyle değil, büyük bir coşkuyla olur. Bu proletarya, karşılık olarak ödül beklemenin en küçük art niyetine sahip olmaksızın ruh yüceliğinin ve de hiçbir "çıkar gütmeme"sinin onurlu bilinciyle düşmanına ve efendisine hizmet sunmayı bilir. (Tersine, bu işteki her türlü "pazarlığın" kişisel onuruna layık olmadığını düşünür.)

Her türden din adamı ve ilahiyatçı, egemenlerin şu ulema bendeleri, sömürülen yığınlara yönelik "dini nimetler" türünden yalanlar ve aldatmacalar icat etti dur durak bilmeksizin.

Lakin "hakiki" gerçeğin bunları nihayet aydınlatması ancak 19. yüzyılda oldu. Uygar dünyanın köleleri, sosyalist bilimin ışığında ve en sadık havarilerinin yönetimi altında nihayet doğrudan kurtuluşlarının kesin yolunu tutturmuş ve gerçek sınıf bilincini kazanmıştı.

Peki, netice itibarıyla bu sınıf bilincinin özü ne? "Özgürlüğün en çıkar gütmez savaşçısı" ve "çağdaş toplumun en ilerici, en devrimci sınıfı" sıfatıyla proletarya, -geri ülkeler için vazgeçilmez olan burjuva devrimlerini daha uzun ve zahmetli bir mücadeleyle gerçekleştirerek- burjuva talana

tam hakla katılmayan, feodalizmin ve mutlakıyetçiliğin kalıntılarıyla engellenen tüm mülk sahibi tabakaları, elan var olan ve doğmakta olan tabakaları sırayla özgürleştirmek zorunda.

Uygar dünyanın köleleri; bu dünyayı yıkıp devirmeden önce onu sağlamlaştırmak ve mükemmelleştirmek yani maruz kaldıkları talana katılanların sayılarını kendi çabalarıyla artırmak zorunda! İçinde doğdukları bu hapishaneyi, mümkün olan en hızlı biçimde yıkıp yok etmeden önce, onu sağlamlaştırmak, süsleyip püslemek zorundalar!

Köleler konusunda 19. yüzyılda parlayan gerçek tarafından getirilmiş "proleter sınıf bilinci" bu işte.

Sosyalizm, mevcut düzenin sıkıntılarını, sorunlarını ve tasarılarını açıklamanın ideolojik bir sistemine dönüştü; herhangi bir dinin baskı düzeninin müdafisi olması gibi, bu sosyalizm de burjuva gelişmenin savunusu haline geldi.

Bugünkü sosyalizm, burjuva düzenin gelişmesini ister; çünkü bu düzen "sosyalist toplumun öncülü"nü oluşturuyor, çünkü bu düzen kendi içinde "komünizm"in gerektirdiği "eğilimleri" taşıyor.

Din, tüm boyundurukları ve şiddeti haklı göstermeyi biliyordu, en korkunç katliamlarda yüce toplumsal amaçları keşfetme marifetini de.

Aynı şekilde çağdaş sosyalizm de, dönemimizin dizginsiz sömürüsünde ve açık talanında gizli bir anlam ve amaca nesnel bir uygunluk keşfetmeyi becermişti: Burjuva toplumun gelişmesi, bu sürece katılanların gerçek amaçlarının ve bilinçli çabalarının olabileceklerinden bağımsız olarak, uzun zamandır komünizme doğru yönelmekte!

19. yüzyıl sosyalizmi, mevcut düzeni haklı göstermenin tüm dinlerde ortak olan işlevini bilim görünümü altında gerçekleştirdi.

19. yüzyılın "toplumsal bilimi" olmaya karar veren çağdaş sosyalizm, bu aynı nedenle tarihsel gelişmenin gerçek vasisi, yaşanılan tarihsel anın ve bu anın "gerekleri"nin yorumcusu ve danışmanı haline de gelmek zorundaydı.

Şu kültürlü camianın varlığı insanlığın çoğunluğunun ezilmesine dayandığı, öte yandan aynı anda hem bu toplumsal örgütlenmenin hamisi hem de kölelerin bu örgütlenmeye karşı hoşnutsuzluklarının sözcüsü olmak imkânsız olduğu için, sosyalist bilim de kaçınılmaz olarak bu hoşnutsuzluğu yumuşatan ve onu boğan bir bilim haline gelmek zorunda kaldı.

19. yüzyıl sosyalistlerinin "tanrıtanımaz" ve "pozitivist" bu biliminin "kesinlikle bilimsel araçlar"ın yardımıyla yeni bir din, bilimsel sosyalizmi yaratabilmiş olması işte böyle.

{...} Gelmiş geçmiş bütün dönemlerin efendileri ve kölederi, her daim insan türünün -kuşaktan kuşağa ve tüm toplumlarda kaçınılmaz biçimde sürüp giden- iki ayrı milletini oluşturmuş olmasına rağmen *sosyalist bilim, aynı tarihi çıkarlara ve ihtiyaçlara sahip birleşik bir insanlık dinsel kurgusunu icat eder*. Sosyalistlerin bu bilimi, şeylerin doğaüstü, kadiri mutlak bir öz fikrini çabucak yığınlara benimsetmek maksadıyla durumu çok cazip biçimde sunar (ayrıca tüm diğer dinler gibi) ve bu öze yüce bir "takdir" atfeder. Sonunda da komünist düzen "iktisadi yasalar nedeniyle" "insanların istencinden bağımsız olarak" "doğal bir gereklilik" gibi, gündüzün geceyi izlemesi gibi çıkagelir. "İktisadi yasalar", "iktisadi gereklilik", "insanoğlunun dışında yer alan" görüngüler... Tüm bunlarda bilimsel bir lafügüzafla kılık değiştirmiş şu eski ilahi ve "iyiliksever" kayra görülür bir kez daha.

Öngörülen vadelerin hepsini günden güne, yıldan yıla habire belirsiz bir geleceğe ertelemek önemli değildir; önemli olan bugünkü köleleri sosyalist cennetin kesin gelişine inandırmaktır; Hıristiyanların tanrısal hükümranlığı beklerken düşündüklerine benzer bir kesinlik önermektir günümüz kölelerine. Yığınlar nezdinde "insanların istencinden bağımsız" yasaların etkisine olan inancı, tüm dinlerin kölelerini avutmak için yaratmayı görev bildikleri o aynı inancı beslemek; aynı zamanda hem düşman hem de iyiliksever doğal güçler tapıncını, her türden din adamının kölelerin isyan

ruhunu hapishaneden daha iyi terbiye edip hizaya sokmak için kullandıkları tapıncı güçlendirmek.

Tüm dinlerin, ortaçağın bütün düşsel kuruntularının burjuvazi tarafından yıkılması, onun açık sömürüsünü gizlemekle hiç mi hiç alakası olmayan bu iddianın kendisi konusunda *Komünist Manifesto*'da gösterilen ateşli sevinç erken doğmuş bir sevinçti. Daha da fazlası: *Komünist Manifesto*, burjuvazinin maruz kalacağı tehlike konusunda yapılmış bir uyarı sıfatıyla dönemin burjuvazisi için gerekli ve çok yararlı olmuştu. *Manifesto*'nun yazarlarının hiç beklemedikleri şey, komünizm anlayışlarının sonucu olmuştu: Marksizm, burjuva düzenin köleleri için diğer sosyalist öğretilerden çok daha büyük derecede uyuşturucu olan yanılgıların eksiksiz bir sistemini hazırlamıştı; Marksizm, amaca uygunluğun, yasallığın, burjuva ilerlemenin hayırlı ırasının, sosyalist cennetin hazırlanmasındaki tarihsel rolünün dinsel bir öğretisi haline geldi.

Enternasyonal'in La Haye Kongresi'nde (1872) Marx, güncel sorunlarla ilgilenmeyi reddeden "salt nihai amaca" yönelik "saf" propagandalarının işçileri ancak ilk Hıristiyanların yazgılarına götürebileceği konusunda Bakuncileri uyarıyordu. Ama Marksist propagandanın da Marx'ın kınadığı bu aynı propaganda olduğu çıktı ortaya apaçık biçimde. Marksizm, "bağımsız işçi partileri"ni -güya- proletarya adına iktidarı ele geçirmek gayesiyle ülkelerinin "siyasi yaşamına katılma"ya çağırarak, tam da Hıristiyanlığın o dönemin kölelerine güvencesini verdiğini bugünkü toplumun kölelerine garanti ediyordu.

I. Enternasyonal'in kurulmasından yaklaşık çeyrek asır sonra -daha önceden tarihsel rollerini iyice göstermiş olan- Marksist kuram ve kılgı, kesin biçimde burjuva yasallıkla bütünleşmişti. Engels; Marx'ın *Fransa'da Sınıf Savaşımları*'na yazdığı ünlü önsözde yalnızca bu oldubittiyi kabul etmek zorunda kalmamıştı, dahası 19. yüzyıl sosyalistlerinin başarısının Hıristiyanlarınkiyle aynı biçimde cereyan etmiş olmasına da sevinmişti. Devlet gücü, tastamam ilk

Hıristiyanlar örneğinde olduğu gibi, sosyalistleri tüketmeye çalışır, onları olağanüstü yasalarla kovuşturur, ama sonuçta varlıklarını resmen kabul etmek zorunda kalır. Her tarafta böylesine hızla çoğalan günümüz sosyalistleri, yani sosyal demokratlar, sonunda imparatorluk tahtına İncil'e inanan birini oturtacak Roma İmparatorluğu'ndaki Hıristiyanlar kadar o dönemde elde edilmiş aynı başarıya adaylar.

Bu aynı önsözde Engels, sokak savaşları döneminin aşıldığını ilan eder dünyaya. Sombart'ın, gençliğinde işlediği Blankici günahlardan pişmanlık duyan eski bir komünist komplocunun son ve "samimi" itirafını görmesi de bu metinde olur (ki bu, epeyce akla yatkın). Aynı şekilde Bernstein da, kendi itirafına göre, revizyonist marifetleri için gereken esini, onayı ve teşviki bu önsözde bulmuş.

Marksizmle Hıristiyanlık arasında kurulan koşutluğa dönersek... Bilimsel sosyalizmin bizzat kurucusunun yaptığı bu açıklamanın ne ölçüde gerçek bir anlamı olabilir?

Sosyalistler, Hıristiyanlar gibi, bugünkü sınıflar düzeninde kesin bir başarı bekliyor. 19. yüzyıl sosyalist propagandası, İsa'nın İncil'i gibi, çağdaş dünyanın kölelerine maruz kaldıkları baskı biçiminin hafifletilmesini getirir yalnızca. 19. yüzyıl sosyalist partilerinin hızlı ve sürekli gelişimi, mevcut baskı düzeninin yıkılışına kaçınılmaz olarak yaklaşan bir savaşçılar ordusunun gelişimi değil, sadece sosyalist inancın yayılmasıdır.

Sosyalistlerin sayılarının artışı, mülk sahiplerinin mülksüzleştirilmelerine yaklaşmaz hiçbir biçimde; talancılara karşı saldırı, tam tersine, gelecek kuşaklara havale edilir giderek daha fazla. Sosyalistler, yeni güçler kazanarak bugünkü düzenin istikrara kavuşturulmasının ve geliştirilmesinin gerekliliğini daha bir kuvvetle hisseder yalnızca.

Günümüzde sosyalistleri kurulu düzenin düşmanları, mevcut toplumsal yaşamın temellerini yıkma planları yapan komplocular olarak suçlama yüzsüzlüğüne sahip olanlar, sadece en gerici hükümetlerdir.

Olur iş değil doğrusu! "Sosyalistlerin kızıl bayrağı"nın ardında saf tutan milyonlarca insan, burjuva toplumun barışçıl ve iyi niyetleri yurttaşları. Eğer daha geri ülkelerde hâlâ şiddet kullanıyor ve silahlara başvuruyorsa, bu, hiçbir durumda burjuva yaşamın temellerine karşı değil, burjuvazinin "özgür gelişimi"ne mani olan engellere karşıdır.

Sosyalist partilerin üyesi milyonlar, burjuvazinin gelişmesinden yana olan ordunun en iyi savaşçılarını, aynı şekilde bugünkü toplumsal yaşamı -içinde geliştiği- huzursuzluklardan ve çelişkilerden kurtarmaya yetenekli biricik gücü oluşturur. Sosyalist ülkünün derinlemesine içlerine işlediği kişiler, sosyalist cennete götüren gelişmeden kesinkes emin olanlar, hem toplumun gerici ve yozlaşmış unsurlarını ezmek hem de burjuva yeni güçleri özgürleştirmek için yeterince yılmazlık ve coşku gösterebilecek olanlar ve de burjuva toplumda hâlâ var olan ve burjuva gelişimi engelleyen eski zorba unsurları yok edebilecek güçte olanlar, sadece halk yığınlarıdır. Yığınları burjuva devrime, burjuvazinin tam egemenliği uğruna ölümüne bir savaşa sadece sosyalist din çekebilir.

Katı gelenekçiler, sosyal demokrasi saflarında, burjuva toplumun gelişmesinin kurtarıcısı ve sözcüsü olarak sosyalizmin rolünü revizyonistlerden daha az övmüyor. ("Halihazırda proletaryanın çıkarları, ulusunkilerle çakışmakta", Kautski.)

19. yüzyıl sosyalizmi, bugünkü talan ve kölelik düzenini koruyan ve güçlendiren bir dindir.

{...} 19. yüzyıl sosyalizmi, en devrimci dönemlerinde ve en iyi akımlarında bile şu örgütlü talan uygarlığının, kölelerin yüzlerce yıldır süregelen ezilmelerinin özünü asla ortaya koyup göstermiyor. Hatta geliştikçe, ezilenlerin haksızlık ve talan karşısında yüzlerce yıldır sahip oldukları bilinci, bir zamanlar hâlâ en iyi dönemlerini besleyen bilinci bile yitiriyor. Bütün sosyalist akımların sömürüyü açıklamaya çalıştıkları, ardından işçi sınıfının "tam kurtuluşu"nun da iktisadi bir özgürlük olarak tanıttıkları kuşkusuz. Ama yine de iktisadi kurtuluşu giderek daha fazla ne -baskının kayna-

ğı- talanın yok edilmesi olarak ne de mülk sahibi azınlığın mülklerine işçiler tarafından el koyulması olarak değil, hâlâ toplumun iktisadi dönüşümü olarak, -Marksizmin tabiriyle- genel olarak insanın -kendisinden bağımsız biçimde işleyen- iktisadi yasalardan kurtarılması olarak, özgür halk tarafından -eserinin hazırlanması için gereken koşullara büyük olasılıkla ulaşmış olacağı düşünülen- sosyalizmin kurulması olarak kavrıyorlar.

Mevcut toplum, talan ve sömürünün örgütlenmesinden başka bir şey değil, emekçiler için özgürlük, ancak talancıların mülksüzleştirilmesiyle gelecektir.

Bu sloganlar, 19. yüzyıl sosyalizminin söyleminde, -en devrimci dönemlerinde bile- asla derin inançlar ve değişmez özlemler olarak değil, işçi isyanları sırasında atılan salt boş kışkırtma lafları olarak çıktılar ortaya.

Marksizm, bu hileyi en âlâ derecede yürütüyor. Proletaryanın sınıf mücadelesinin başarısını biricik meşguliyeti, yegâne kaygısı olarak ilan eder ve tüm bunlar, işçilerin sınıf mücadelesini burjuva ilericiliğinin yatağına sokmak içindir gerçekte. Marksistlerin İsevilik benzeri bu bilimi, proleterya yandaşları nezdinde kendilerine yönelik güvenirlik kanaatini telkin etmeyi, aynı şekilde proletaryanın sınıf bakış açısından bir gıdım olsun asla ayrılmadıklarının derin yanılgısını yaratmayı hedefler. Sanki doğanın ve uygar toplumun "temeli"nin sınıf mücadelesinden (bu "iktisadi" gerçekten) başka bir şey olmadıklarını düşünmek, bu toplumun talancılar tarafından yağmalananların sömürü sistemi olduğunu unutmasını engellermiş gibi.

Proletaryanın yanında yer alan Marksist öğreti, bu arada, gerçekte ta başından beri değişmez bir kesinlikle doğrudan doğruya karşıt bir amacı, talan eden ve edilen tüm sınıfları bir ve aynı mahiyet içinde gizleyerek bağdaşık bir toplum kurma amacını izler. Sınıflar toplumunun iktisadi temeli, egemenlerin ve sömürülenlerin birliğini doğal ve iktisadi tek bir örgenlik içinde belirleyen bir temel olarak düzenlenmiş-

tir Marksist felsefe tarafından. Marksist okulun bu toplumu talanın örgütlenmesi olarak anlamaktan uzak öğrencileri, efendilerin ve kölelerin işbirliği (Kuşkusuz bilinçsiz bir işbirliği, ama doğanın yasaları ve tarihsel zorunluluklar açısından yine de tartışılmaz bir işbirliği.) yaptıkları -bütün halinde birleşmiş- bir sınıflar toplumu kesin bilincini alır eğitimlerinin sonunda. Tastamam herhangi bir dinin ya da devlet okulunun öğrencileri gibi, Marksist okulun öğrencileri de talancıları ve talan edilenleri tek ve münhasır "içkin" bir toplumsal amaçta yani sanayinin ve uygarlığın -kaçınılmaz biçimde sosyalist cennete götüren-gelişmesinde birleştirmeyi öğrendi; ulusal ekonominin ihtiyaçlarını egemenler ve sömürülenler için biricik ve ortak ihtiyaçlar olarak tasarlamayı öğrendi.

{...} Sosyalizm, uygar toplumun anlamını ve naturasını, tarihsel gelişimini gün ışığına çıkarmak için, bu toplumun ve temellerinin insanlara nasıl göründüğünü saptamak için bu toplum tarafından sömürülen milyonlarca insanın kanaatleri düzeyinde bilgi toplamayı düşünmedi. Hayır, bu toplumu kuranların, egemenlerin ve de beyefendilerin inançlarını ve kanaatlerini anlamaya çalıştı yalnızca.

Kölelerin her zamanki ayaklanmaları; bu toplumun -ister yeni ister eski türde zorbalıklar altında, yeni ya da eski demokratik cumhuriyetlerde olsun- bir hapishane, örgütlü bir baskı olduğunu; ancak insanların sömürüsüyle var olduğunu ve bu sömürüden doğduğunu, tarihsel seyrinin de -talan ve sömürü araçları sayesinde "uygar bir toplum" halinde örgütlenmiş- egemen bir azınlığın iradesinin dışavurumundan başka bir şey olmadığını gayet iyi gösterdi sürekli olarak. Sosyalist bilimin cahil kölelerin söyleyebileceklerine kulak asmaması bu yüzden. Bu bilim, kölelerin yaşadıkları haliyle çıplak gerçeğe, -onlar nezdinde bulabileceğ- uygarlığın korkunç anlamına hoşnutsuzlukla sırt çevirir; açıklamalarını, -bu ada layık mirasçıları olmak maksadıyla- "bilgili" insanlar, bu toplumun kurucuları, sözcüleri ve analistleri

olan "allameler" nezdinde arar daha ziyade; bu açıklamaları -kendi görüşüne yani Marksizmin anlayışına göre- her devrin filozofları nezdinde, çağdaşlarının her zaman öğrenebilecekleri bir gerçeği dile getirmiş filozoflarda arar. Sınıflar arası küçük uyuşmazlıkların ve anlaşmazlıkların üzerinde yer alan nesnel gerçeklik sıfatıyla böylece elde edilmiş bir bilimsel gerçek, sosyalist bilimin gönlüne son derece yakın ve hoştur, isyankâr yığınların özellikle öznel duygularına ve öfkelerine taban tabana zıttır.

Bu öfke günümüz köleleri tarafından durmadan dışa vurulurken, işçi isyanları ve hareketleri acımasızca ezilirken bu sosyalist mezhep de ululadığı inancı sayesinde ancak İsa'nın vaazıyla kıyaslanabilecek salt şu şarkıyı, kulağa hoş gelen şu şarkıyı ırlaması gerektiğini düşünüyor:

"Bugün işçi isyanlarının adına ezildikleri bu toplum, bir kriz içinde bulunuyor. Bu kriz, yakında yenilenecek olan bu toplumun esaslı bir yeniden kuruluşunun güvencesi gibi görünüyor, zira bu toplum bütün sınıfların ortak ihtiyaçları lehinde insanların doğaya karşı ortak mücadeleleri için doğdu ve gelişimi içinde üretimin genel gereksinimlerine ve tarihsel gerekliliğin bilinen yasalarına tabi oldu her zaman. Uygar toplumun gelişme yasaları, ortak çalışmanın yasalarıdır. Olanakların öylesine zayıf, törelerin öylesine bayağı olduğu çok eski dönemlerde bu çalışma, kölelerin ve efendilerin "mecburi" bir işbirlikleri biçiminden başka türlü çıkamazdı ortaya. Aynı tarihi nedenler yüzünden toplumun sınıflara bölünmesi ve sınıf hâkimiyeti, günümüze kadar yüzyıllar boyunca hep var oldu ve gelişti. Ama bugün, bu talihli yüzyılda, toplumun krizleri, yönetici sınıfların bozulması ve güçsüzlüğü, kuşkusuz yetersizliğini kanıtlıyor; bu toplumun gelişme yasaları çaresiz biçimde onu ortadan kalkmaya mahkûm ediyor. Sadece emekçilerin gereksinimleri değil, genel olarak toplumun bizzat daha sonraki var oluşu da, komünist bir yönetimin gelişini gerektiriyor."

Böylesi masallar, bazen farklı görünümler altında ama öz konusunda aynı olan tüm sosyalist akımların bilimsel ideolojisini oluşturur.

Sosyal demokratların "toplumsal çelişkileri" derinlemesine anlamış olan bu "nesnel" bilimi, sosyalizmin öncüllerini bilinçli insanların çabalarının ötesine yerleştirir ve bu aynı nedenle kapitalistlerin bile çalıştığını söyleyerek sosyalist cennet lehindeki lütufkârlığının dozunu bilinçsizce artırmak zorundadır... Böylece sosyalist iyilik kapitalist kötülükten doğar, komünist uyum da kapitalist çelişkilerden.

Farklı sosyalist akımları karşı karşıya getirebilen ayrılıklara hatta resmi düşmanlıklara rağmen, bilimleri işçi isyanları konusunda benzer etkilere yol açar: Bütün dinsel vaazlar gibi onları uyutur, devrimci canlılıklarını frenler, devrimci enerjilerini ve yıkıcı tasarılarını saptırır. Bu bilim, bu işçiler nezdinde, *kendi çabalarının dışında* var oldukları söylenen güçlerden gelecek bir yardıma, bir kurgunun yardımına olan inancı koruyup sürdürür ve tüm bunlar, somut ve doğrudan bir mücadelenin zararına yapılır.

Eğer Marksist bilim sosyalist bir koruyucu icadı nedeniyle, insan toplumunun geçmişinde ve bugününde "kendinde içkin bir son"un düzenlemesi yüzünden tüm dinsel sistemlerle bir tutulabiliyorsa, anarşist bilim, o da sosyalist cennetin mümkün ve yakın gerçekleşmesinin güvencesi dayanışmaya olan inancıyla İsa'nın sevgi konusundaki öğretisine yaklaşıyor tastamam.

Sosyalist bilim dünyanın dört bir yanına dağılıyor ve oralarda birbirine uyan etkilere yol açıyor. Baskı duygusu sadece sosyalist gösterileri, eğlentileri ve yakarıları beslemeye hizmet ederken şiddetli grevler, işçi isyanları ve karışıklıkları bu bilimin yardımıyla sendikaların yasal mücadelelerine dönüşüyor.

Burjuva gelişmenin sosyalist bilimin gerçek ve "olumlu" ürünü haline gelmesi olgusu, sosyalizmin "devrimci" öğretisinin doğal sonucunu oluşturur yalnızca.

Sosyalistler, talanın örgütlenmesi sıfatıyla uygar topluma asla savaş ilan etmedi; *bu toplumun* -varsıl kodamanlarının egemenliğinin yol açtığı- *bozulmasına karşı* başkaldırır *yalnızca*. Devrimlerinin güvencesi; yönetici sınıfların güçsüzlüğünden, kapitalizmin aşılmaz krizinden, kapitalistlerin -güncel yönetimin çerçevesini "parçalayan"- sanayiyi yönlendirme ve yönetmedeki yetersizliklerinden oluşturulmuştu.

Sosyalistlerin iktisadi yasalara yönelik değişmez başvuru noktaları, bilimsel oldukları ölçüde kapitalizmin yıkılışını ve sosyalist cennetin yakınlığını da o denli haber etmek zorunda; özellikle de bu yasaların "insanların iradelerinin dışında" davrandıklarını belirtmek zorunda. Sosyalist kayra konusundaki büyülü sözleri ne denli "nesnel" olursa olsun sosyalist toplum yine de ufukta belirmez.

Tam tersine sosyalistler; iktisadi gelişme yasalarının düşünülebilecek olandan daha sert olduklarını her yıl yandaşlarına yeniden açıklamak zorunda: Mevcut yönetimin çok dayanıklı olduğu görüldü, yönetici sınıflar gençleşiyor, kapitalist üretim tarzı "gelişmeye yetenekli" olduğunu gösterdi. Göründüğü kadarıyla sosyalist devrim hâlâ olgunlaşmış değil ve onu hızlandırmaya kalkışmak da cinayet olur.

Sosyalistler, kapitalist ekonominin çöküşünün bütün geçmiş yüzyıllarda ekonomiyi yönetmiş olanlarla aynı iktisadi yasaların, aynı tarihsel gerekliliğin gelişmesinin normal bir safhası olduğundan emin oldukları için kapitalist düzenin yıkılmasını da geri döndürülmez bir süreç olarak ilan etti.

Bu tahminin beklenmedik biçimde büyük ölçüde hatalı olduğu ortaya çıkmış olmasına karşın, sosyalistler yine de başlangıç tezlerine sadık kalmayı ve bu durumda burjuva toplumun güçsüzlüğünü değil ama gelişimini gösteren tarihsel evrimi kabul etmeyi istedi... Tarihsel gerekliliğe ve doğal tarihsel gelişime karşı, -kesin ve yerinden oynatılmaz kılınmalarına katkıda bulundukları- kurumlara karşı öyle ansızın ayaklanılamazdı.

Eğer sosyalistler bu yeni tarihsel gelişime yani burjuva gelişime eskiden olduğu gibi çıkarlarına zarar vermeksizin boyun eğmeye devam ediyorsa bu, tam tersine, pek büyük ve tam bir memnuniyetle yapılır. Kapitalizme, hâlâ içerebileceği gelişme olanaklarını görmedikleri için savaş açmışlardı. Ve sonuçta, burjuva yönetimin bu hepten beklenmedik gelişimi sosyalistlere belli bir memnuniyet sağlamak zorundaydı ve gerçekten sağlıyordu da.

Burjuva düzenin, bu düzen tüm zenginlikleri sayıları durmadan azalmakta olan bir avuç varsıl kodamana aktarmakla, mülk sahiplerinin kendilerini mülksüzleştirmekle, orta sınıfları yok etmekle ve tüm toplumu durmadan yoksullaşan kol emekçilerine dönüştürmekle tehdit ettiği sürece yıkılması gerekiyordu gerçekte.

Lakin çağdaş kapitalizm, hiçbir bakımdan böylesi obur bir canavara benzemez... Orta sınıfları yok etmemekle kalmaz yalnızca, tersine, toplumun orta halli mülk sahibi tabakaları için tatlı gelirlerden oluşan yeni bir düzen yaratır; kentlerde de -diğer üretim tarzlarında bugüne kadar bilinmeyen- bir gönenç, bir rahatlık sağlar; yoksulların, pek mutlu biçimde sayıları durmadan artan şu ayrıcalıklı topluluk çevresine günün birinde girebilme ve "bu âleme ulaşabilme" umutlarını ellerinden almaz. Dolayısıyla burjuva düzeni devirmek niçin gerekli olsun ki? Sadece bir talan ve sömürü düzeni olduğu için mi? Ne var ki sosyalist bilim, devrimi övüp öğütlemek amacıyla böylesi bir nedeni ilk "devrimci saflığı" dönemi boyunca bile asla düşünmedi.

Sosyalist bilim, 19. yüzyıl kölelerine ilişkin işte bu biçim altında kesin karar vermişti; işçisel program için "bilimsel bir temel" isteğinin, işçi davasının sadece sınıfın "öznel" isteklerine ve kanaatlerine değil, dahası bütün toplumun "nesnel" ihtiyaçlarına, -tüm insanlar ve insanlığın bütünü için zorunlu bir ıraya sahip olan- "nesnel" gerçekliğe de dayanma isteğinin sonunda vardığı yer işte böyle.

Geçen yüzyılın sosyalizmine rağmen tarih, tüm insanlığın iyiliğini isteme özleminin bu insanlıkta sürekli olarak ezilenleri ve ezenleri karıştırmaya götürdüğü ve sonuçta ikincilere egemenliklerinin sağlamlaştırılmasını getirdiği, birincilere de sonraki mutlu kuşakları için cennetin geleceğine olan inancı ve bunun baldan tatlı sözünü verdiği kusursuz bir örneği sağlar bir kez daha.

{...} Tarihte yanılmazlığı ilan etmenin amacı, sömürülenlerin mücadelesini sınırlamak ve frenlemek oldu her zaman. Sosyalist yanılmazlığın, özellikle Marksist yanılmazlığın amacı da aynı. Talancılara karşı mücadele, sosyalizmin şu temel formülü tarafından tespit edilmiş sınırın ötesine hiçbir durumda geçmemeli: Talancılar, sadece kapitalistlerdir, üretim araçlarının sahipleridir.

Sosyalist bilimin işi gücü yüzyıllardır süregelen baskının temellerini gizlemektir. Emekçi sınıfların kör bağlılığına dayanan kehanetleri, sömürü ve asalak yaşamın bütün diğer araçlarını, daha da çoğalan yeni talan biçimlerinin hepsini nüfuz edilemez koyu bir perdeyle gizler. Burjuva toplumun durmadan büyüyen bir tarafı, asalak varlığını sürdürmek için büyükçe bir meblağ elde eder; kişisel olarak üretim araçlarına sahip olmayan ama sisteme katılımı gereği geliri habire artan ve gün geçtikçe sayıları kabaran entelektüel emekçiler ordusu, entelijansya bu tarafın içinde yer alır. Bu gelirler; bilgilerin, kültürün ve uygarlığın tümünün kalıtsal sahibi olduğu için ona tahsis edilmiştir. Bu, insanlığın çoğunluğunu aşağı ve cahil bir köle takımı durumunda yaşamaya mahkûm eder. Bu durum, -entelijansya yalnızca özel emeğiyle yaşamasına karşın, sömürücülerin sadece fabrika ve toprak sahipleri olduğunu söyleyen- sosyalist öğreti tarafından kasten ve bile bile gizlenir. Ve bu sosyalist bilim kalkanının arkasında talanın en modern biçimi tam bir özgürlük içinde hızla serpilip gelişir.

5
Burjuva Devrimi ve İşçi Davası[77] (1905)

Temmuz 1905

{...} Kültürlü Rus burjuvazisi şu son yıllarda sosyalistlere giderek daha fazla güveniyor, çalışmalarına saygı duyuyor ve artık onlardan çekinmiyor. Tüm mülk sahiplerinin mallarına emekçiler adına el koynulması, sosyalistler tarafından sonraki belirsiz bir döneme ertelenmişti. Bilgili burjuvazinin çok iyi gördüğü de bu; sosyalistlerin kendileri bunu her yerde beyan ediyor. Şimdilik bu insanlar Rusya'da

77. Cenevre, 1905.

burjuva toplumun düşmanları değil, en sadık yardımcıları. Rusya'daki tüm devrimciler, bütün sosyalistler her zaman ve her yerde -doğrudan ve açıkça ya da sosyalist denilen propagandalarının yardımı sayesinde dolambaçlı görüşleri aracılığıyla- tek bir şey yaptı: Bir hükümet değişikliği için, nüfusun tüm sınıflarının çıkarları için halkı ortak düşmanları mutlakıyete karşı mücadeleye itmek; burjuva toplumun özgürleştirilmesi için halkın saflarından gelen pek çok kişiyi kendi saflarına katmak.

{...} Bugün çok sayıda işçi, mutlakıyetin yıkılmasını ve Batı türü Avrupai bir sistemin kurulmasını kendi davalarıymış gibi düşünüyor. İşçilerin katılımı, bu davanın bir burjuva davası olmasını, egemenlerin davası olmasını yine de ortadan kaldırmaz. İşçiler, bu burjuva Rus devriminde Batı'dakine benzer ama -mücadelenin ardından aldatıldıklarına iyice kani oldukları- geçmiş devrimler esnasında olanlarla aynı biçimde sıradan araçlar ve kurbanlık koyun rolünü oynuyor.

{...} İşçi yığınları, kültürlü burjuvazinin onları hâlâ ağlarına çekememiş olduğu ölçüde, bir hükümet değişikliği yoluyla kurtulmalarının kendilerine yabancı bir dava olduğunu, ilk ve tek davalarının doğrudan maruz kaldıkları baskıya, milyonlarca sömürüleni kölece bir çalışmaya mahkûm eden baskıya karşı mücadele olduğunu hissetmişler ve bunu belli etmişlerdi. Mevcut koşullarda daha fazla çalışmayı reddederek genel iktisadi grevleri başlatmaya koyulduklarında, işçi yığınlarının Ocak 1905 olaylarından sonra bütün Rus İmparatorluğu'nda ayaklanmaları işte bu baskıya karşıydı ve bütün bunlar, sosyalistlere ve kültürlü burjuvaziye rağmen oldu.

{...} Sosyalistler, kültürlü burjuvalar ve kapitalistler, işçilere mutsuzluklarının tek nedeninin mutlakıyet olduğunu, yegâne kurtuluşun seçilmiş bir hükümete bağlı olduğunu, dolayısıyla siyasi özgürlüğün söz konusu olduğunu ne kadar söylerse söylesin, işçiler burada sadece burjuva bir kurnazlık görüyor. Düşmanlarının yalnızca çarcı hükümet olmadığını, ama gerçekte onları yöneten "beyaz eller" camiası, -tam ortasında

açlıktan geberdikleri– şu mülk sahiplerinin, talancıların tüm toplumu olduğunu da hissediyorlar. (Bu konudaki kanaatleri değiştirilemeyecektir.)

Tüm şu devrimci beyler ve devrimci burjuvazi; çara karşı olan mücadelelerinde sadece işçi sınıfı üzerinde kendi egemenliklerini kurmaya, böylece asalak yaşamlarını daha bir sağlamlaştırmaya can atıyor, tam da Rus İmparatorluğu'na, zenginliklerine, gelir kaynaklarına, bütün Rusya'nın yüz milyonluk kölesinin yani proleterlerinin talanından elde edilen tüm mülklere doğrudan ve tümüyle sahip olmak istedikleri için, salt bu maksatla mutlakıyete karşı mücadele ediyor.

Bilgili zevat tarafından övülüp öğütlenen bu devrim, burjuva bir devrimdir, egemenlerin devrimidir. Böylesi bir devrim, onlardan söz götürmez biçimde egemenler yaratmak üzere girişimlerinde sınırlanmış ve küçük görülen egemenleri özgürleştirir ancak; küçük egemenlerin ve küçük mülk sahiplerinin yükselmelerini ve zenginleşmelerini kolaylaştırır. Bu evrim, emekçi halka egemen olanların sayılarını artırmaktan, emekçi yığınların sırtından beslenen asalakları çoğaltmaktan başka bir şey yapmaz; ömür boyu kölece kol çalışmasına mahkûm milyonlarca insanın sömürüsünden alınan ganimetin miktarını büyütmekten başka bir yapmaz. Böylesi bir devrim, işçilerin üzerindeki baskıyı zayıflatmaz, tersine, yalnızca bu baskıyı yeniler ve pekiştirir.

Egemenlerin yüzyıllardır süregelen talanını, işçiler üzerindeki yüzyılların baskısını yok etmek, toprağın tüm zenginliklerinin mülkiyetini burjuvazinin ellerinden koparıp almak için ne yapmak gerek?

İşçilerin genel bir başkaldırısı, dünya çapında grevleri tek çözümdür. Yüzlerce yıldır süregelen talanın savunucusu tüm orduları silahsızlandıracak bir ayaklanma yani. Bütün ülkelerdeki devletlerin hükümranlıkları karşısında üstünlüğü ele geçirecek, devlet gücüne emirlerini zorla kabul ettirecek dünya çapında gizli bir elbirliği, küresel boyutlarda bir genel grev gerekiyor. İşçilerin zenginlikleri şu kültürlü âlemin, üze-

rinde egemenliğini sürdüren bu kültürlü camianın elinden koparıp alabilmesi ancak bu yolla olur.

Hiçbir sosyalist parti, işçilerin dünya çapındaki böylesi bir grevini, küresel çapta böylesi bir başkaldırısını düşünmüyor.

{...} Kısacası sosyalistler, işçilerin şu sıralar bütün Rusya'da patlak veren iktisadi grevlerini siyasi bir greve, işçilerden çok egemenlere, devletin ve harikulade gelirlerinin ellerine düşeceği anı dört gözle bekleyen şu kültürlü topluluğa yaraması maksadıyla siyasi bir greve dönüştürmek için varlar yalnızca. O halde sosyalistlerin iyiden iyiye siyasi bir grevden yana olmaları, bugün Rusya'da gelirleri sağlananlarının da özellikle avukat ve mühendis beyler hatta liberal kapitalistler ile prensler olması şaşırtıcı falan değil.

{...} Sosyalist partilerden her biri, işçilerin iktisadi mücadelesini zaruri bir kötülük olarak, cahil işçilere verilen kaçınılmaz bir taviz olarak yalnızca zoraki ve zorunlu bir şeymiş gibi kabul etti bugüne kadar. İşçilerin yeterince eğitilmediklerini, yeterince gelişmediklerini yani anlayışlarının ve zekâlarının sosyalistlerinkiyle aynı düzeye, farklı bir deyişle, tüm işçi sınıfının, tüm insanlığın özgürlük ve mutluluğu için sosyalist ülkü düzeyine, "her şey için mücadele" düzeyine hemen yükselebilecek durumda olmadığını düşünmeleri de bu yüzden. Sizin anlayacağınız şu koca koca sosyalistlerin, yığınların o düşük seviyelerine göre davranmak ve de birkaç kuruş için bayağı biçimde mücadele etmek zorunda kalmaları, demek ki *rızaları hilafına* oluyor. Bugünkü sosyalistlerin kendilerini kesinlikle çok yüksek gördüğüne iyice inanma fırsatını muhtemelen herkes bulmuştur.

Paris'te başlayıp ardından diğer Batılı ülkelere yayılmış ve yaklaşık yarım yüzyıl önce cereyan etmiş olan "Şubat 1848" denilen devrim boyunca, o güne kadar hazırlanmış bütün sosyalist programların kof düşünceler oldukları ortaya çıkmıştı. İşçi davası için elverişli ve gerçek hiçbir sonuç çıkarılamamış olması bu yüzden. O zaman, başta Marx olmak üzere bazı sosyalistler, kısa bir süre önce iflas etmiş sosyalist

masalı yeniden ama özellikle bilimsel bir tarzda diriltmeyi ve güçlendirmeyi önlerine hedef olarak koymuştu.

Bu andan itibaren -kendilerini "bilimsel sosyalistler" diye adlandırmış ve ardından her tarafta sosyal demokrat partiler kurmuş olan- Marx tilmizleri, işçilerin bundan böyle ütopyacı boş kuruntulara kapılarak yanılgılara düşmeye son verecekğini ve olabilecek en hakiki, en kesin ve en yanılmaz sosyalist bilimi izleyeceklerini ilan etmişti. Bir kez daha işçi sınıfının kurtuluşunun "en kesin ve en hızlı yanılmaz yolu" bulunmuştu. Amma bu kez işçilerin kurtuluşu, demişti sosyal demokratlar (ve hâlâ diyorlar), gökbilimcilerin sözgelimi güneş tutulmasını önceden öngörmeleri kadar kesin bir tarzda bilim tarafından, bilimsel sosyalizm tarafından öngörüldü ve belirlendi.

Bununla birlikte böylesine çok övülen bu bilimin, Marksist sosyalizmin bu asılsız yanılmazlığının amacı, işçiler arasında kör bir inancı besleyip sürdürmekti: Sosyalistler tarafından hazırlanmış bu dinsel buyruk, pek çok kez güçsüzlüğü görülmüş olmasına rağmen, gene de işçiler için kutsal kalmak, onlara mutlakmış gibi görünmek zorunda. Marksist öğretinin tüm şu bilimsel icatlarının aynı şekilde o karışık hesaplarının ve düzenlerinin yardımıyla sosyal demokratlar, şayet verilmiş sosyalist sözler gerçekleşmemişse, bunun basitçe yetersiz gelişmiş sanayinin genel eşitliği yaratmaya elvermemesi, böylece komünist yaşam çağına henüz ulaşılmamış olması yüzünden olduğunu kanıtlamaya koyulur işçi yığınlarına. Çağdaş toplumun sosyalizm için iyice olgunlaşmasını yine de bir süre daha beklemek uygun olur ve o zaman yeni düzen -tastamam gündüzün geceyi izlemesi gibi- kaçınılmaz olarak çıkagelecektir. İnsanlar arasındaki tam eşitlik de, ilk sosyalistlerin onu tasarladıkları biçimde doğru olarak kurulacaktır: sonuçta kapitalistler üretim süreci için tamamen gereksiz görülecek ve bunu ardından üretim araçları, fabrikalar ve topraklar işçilerin ellerine geçecektir.

Aynı şekilde bilimsel sosyalizm tarafından icat edilmiş bu kurtuluş yolu da aslında hiçbir yeniliği temsil etmez. Üretimi eline almak için işçiler, devletin yönetimini ele geçirmek böylece siyasi iktidarı fethetmek zorunda. Ama her şeyden önce çağdaş devletin –işçilerin mücadelesiyle- reforme edilmesi, halkın güya kendini yöneteceği, soydan gelme hiçbir hükümdara tabi olmayarak mutlak iktidarı hepten elinde tutar göründüğü tümüyle özgür bir devlete, demokratik bir cumhuriyete dönüştürülmüş olması gerekiyor.

{...} Entelijansya, tıpkı önceki egemenler gibi, yüzyıllar boyunca talan edilen zenginliklerin müstakbel sahibi olası yönetici sınıf olma tasarılarını ve hesaplarını iyice gizlemeye çalışıyor. Tüm bilgileri ve bilimleri elinde tutması boşuna değil. Tasarılarını bilimsel yasalar, insanların iradelerinden bağımsız doğal yasalar olarak sunuyor fütursuzca... tıpkı din adamlarının Tanrı iradesini ilahi yasalar biçimi altında sunmaları gibi. Böylesi yasaların en büyük mucitleri olan ve sosyal demokrat hareketin kurucuları Marx ve Engels de, Rusya'nın geri döndürülmez sözde kaderi konusunda aynı şekilde davranmıştı.

Proletarya olmadığı sürece, diyordu Marx, Rusya'da doğrudan bir sosyalist devrim, genel eşitliği kuracak bir devrim mümkün; ama proletarya ortaya çıkarsa, o zaman Rusya her şeyden önce burjuva yönetimin uzun yıllarını yaşamak zorunda. Peki, niçin böyle olsun? Çünkü birinci durumda, göründüğü kadarıyla, Rusya sosyalizmin rüşeymine (*Obşçina*'ya, toprağın ortak mülkiyetine) sahip; buna karşın ikinci durumda bu rüşeym sönüp gidermiş.

Böylece, köleler proleter mücadelelerini (yüzlerce yıllık talan düzenine karşı olan bu gerçek mücadeleyi) henüz başlatmamış olduğundan, "yanılmaz" sosyalist bilime uygun olarak evrensel eşitlik düzenini Rusya'da kurmanın daha kolay olması gerektiği çıkar ortaya; buna karşın bu mücadele geliştiği ölçüde, sosyalist bir düzeni kurmak da o denli zorlaşmış olur. Sosyalist bilimin şu yanılmaz yasası, kendi

içinde pek tutarlıymış gibi görünmüyor! Aydınların sosyalist yönetimi, işçilerin proleter mücadelesinin ortaya çıkması ölçüsünde bu yönetim durmaksızın sonsuza savrulduğundan biraz kuşkulu görünüyor doğrusu.

Ama bu, Rusya'daki -ister Marksist olsunlar, ister her zaman Marksistlere karşı mücadele etmiş olsunlar- bütün sosyalist partilerin Marx'ın bu yasasını tümüyle çürütülemez ve de en ufak kuşkuya tabi kılınamaz olarak düşünmelerini engellemez. Bu aydın partilerine göre bir başka yol olamaz. Pek tuhaf görünse bile önemli olan, derler, bunun hesaplarımız için elverişli olmasıdır.

Kasım 1905

{...} Rus sosyalistleri, sosyalizmin ne olduğunu herhangi bir başka sosyalistten daha iyi gösterdi... Sosyalistlerin görevi, burjuva devrimin henüz olmadığı yerde onu gerçekleştirmektir diye beyan etti sosyal demokratlar ve Rus sosyalistlerinin tümü bu görevi coşkuyla üstleniyor. Hiçbir sosyalist burada bir ihanet nedeni görmüyor. Görevleri tam da şu izleyen biçimde davranmak: İşçilere uzak bir gelecekte devrimin sözünü vermek ve şu an için burjuva devrimi yapmak. Böylece burjuva düzenin kölelerini, içinde doğdukları hapishaneyi kendi elleriyle büyütüp güçlendirdikleri gün, bu hapishanenin en hızlı biçimde yıkılacağına ikna etmeye koyuldular.

Rus sosyalistleri, geçen yüzyılda dünyanın dört bir yanında sosyalistlerin daha önce söylediğini çok büyük bir başarıyla yineliyor... Sosyalistler, onları doğrudan sosyalist cennete götüreceğinin teminatını veriyor işçilere; ama gerçekte onların emekleriyle yüzyıllardır var olan talan düzenini korumaktan, geliştirmekten ve berkitmekten başka bir şey yapmıyor.

Öyleyse nedir sosyalizm? Gelecek kuşakların evrensel eşitliği üzerine, adil yaşam üzerine olan bir vaaz; gelecekteki bu mutluluğa daha hızlı biçimde güya ulaşmak için yüzyıl-

ların talanını genişletmek ve sağlamlaştırmak konusunda aldatılanları zorlayan bir vaaz.

Sosyalizm biçimi altındaki böylesine seçkin ve böylesine yanıltıcı bir vaaz, tarihte ilk kez mi çıkıyor ortaya? Hayır, daha önce pek çok kez ortaya çıkmış ve de her türden havari, fikir dağıtıcı ve din adamı tarafından üzerlerindeki baskıyı güçlendirmek maksadıyla sürekli köleler arasında yayılmıştı. Böylesi bir vaazın en iyi yayıcıları, Hıristiyan papazlar oldu. Hıristiyanlık, tıpkı sosyalizm gibi, kendini zayıfların, bütün yoksulların ve tüm kölelerin savunucusu ilan etmiş, ardından ezilenlerin en korkunç zindanları sıfatıyla, en amansız talancıları sıfatıyla onların en kurnaz düşmanları olduğu çıktı ortaya ve tüm bunlar -sosyalistlerin "sosyalist ülkü" diye adlandırdıkları- o aynı "ilahi hükümranlığın gelişi" içindi.

Sosyalizm, tüm dinlerin kölelere sunduklarına benzer bir inançtır. Sosyalizm, burjuva düzenin köleleri için icat edilmiş dindir.

Sosyalistler; yüzyılların baskısını yok etmek için, -dedikleri gibi- bu inanç ne kadar güçlü olursa olsun talanın bu yüzden öyle hemen durmayacağını kabul ederek, kölelerin her şeyden önce yeryüzünde adil bir yaşam olanağı inancını edinmesinin gerekli olduğunu düşünmüştü. Ama daha önce, derler hep bir ağızdan, sosyalist ülküyü, şu sosyalist bilim diye adlandırılanı, farklı bir deyişle, tam da sosyalist yönetimin kaçınılmaz gelişine olan sarsılmaz inancı bütün dünyaya yaymak gerekir. Sosyalistler; papazlarınkine benzer biçimde, açları karınlarını sosyalist inançla, şu yeni ilahi laflarla doyurmaya çağrıyor yaklaşık bir yüzyıldır. [19. yüzyılın başlarındaki "ütopyacı" sosyalistlerden, H. de Saint-Simon'dan, Ch. Fourier'den, R. Owen'dan, A. Blanqui'den ve diğerlerinden itibaren.] Gelecek kuşakların hiç kuşkusuz yeryüzünün tüm zenginliklerini elde edeceğinin güvencesini vererek bütün köleleri, tüm ezilenleri teselli edip avutuyor. Böylece sosyalist öğreti, sömürülen yığınları uyutmaktan, onları her türlü genel isyandan alıkoymaktan başka bir şey yapmıyor.

Sosyalist allamelerin, kendilerini papazların hasımları olarak düşünmeleri ve de sosyalist inançlarını bilim üzerine kurmuş olmaları nedeniyle, salt bu yüzden öğretilerinin papazların aldatmacalarından farklı olacağını ummaları hepten nafile. Nafile çünkü her şeyden önce, Hıristiyan havarilerin pagan rahiplerin hasımları olmaları ölçüsünde bile Hıristiyan papazların hasımları olmadıkları görüldü. Ayrıca Hıristiyanların şu zındık paganlara karşı olan derin kinleri, pagan rahiplerin bin bir türlü hilelerini ve oyunlarını kendi tarzlarında yeniden kullanmada onları engellememişti. Zaten dinsel inanç yayıcıları da hiçbir zaman cühela takımı olmadıl, tam tersine, ruhban sınıflar, tıpkı bugünkü sosyalist ulema gibi, dönemlerinin bilgilerine sahipti ve masallarını hazırlayabilmeleri de bu bilgilerin yardımıyla olmuştu. O halde bilim, papazların hilelerini kullanmada sosyalistleri kendiliğinden hiçbir bakımdan korumaz ve tüm şu sosyalist allame incelendiğinde, bu iyice görülür.

Sosyal demokrasinin kurucusu Karl Marx, insanoğlundan bağımsız ve insan iradesiyle erişilmez güçlerin insan yaşamının, mevcut bütün toplumların üstünde ve tüm devletlerin ötesinde egemen olduklarını gösterir. Bunlar, insan toplumlarının gelişmesinin iktisadi yasalarıdır, bir başka ifadeyle, ortak iktisadi bir faaliyet yürütmek için, bu toplumsal ekonomide üretim araçlarının hepsini dolayısıyla bütün zenginlikleri yaratmak için insanların hesaba katmak zorunda oldukları yasalar. İnsanların üzerinde yer alan yasalar, –içinde bulundukları tarihsel döneme uygun olarak– onları belli bir biçimde yaşamaya zorlar ve ilkçağ köleciliğini ya da ücretliliğin çağdaş köleciliğini belirler.

Başkaldıran kitlelerin, sosyalist allamelerin gizli iktisadi güçler hakkındaki bu felsefelerini egemenlerin hâkimiyetlerini haklı çıkarmak gayesiyle –bütün talanlar için olduğu kadar semavi güçlerle ilahi kayra üzerine masallar için de pek kıymetli olan– ipe sapa gelmez fazladan bir çekişme olarak düşünecekleri gün de gelecek.

Her devrin din adamlarının kölelere sömürülmelerinin ve bütün acılarının yalnızca Tanrı iradesinden kaynaklandığını öğretmiş olmalarıyla aynı biçimde sosyalist ulema da çağdaş kölelere, (kol emekçileri sınıfına) maruz kaldıkları baskının ve zindanlarının şu "beyaz eller"in asalak talancı bir yaşam için olan tutkularından doğmadıklarının, ama insanların iradesine bağlı olmayan üretim yasalarından kaynaklandığının inancını veriyor durmadan.

Yığınların -egemenlerin yararına bin bir çabayla zırvalanmış- bu kutsal yasalara kolayca boyun eğmeleri için papazlar, kiliselerinin sadık koyunlarına gelecek yaşamda tam bir mutluluk vaat ediyordu. Sosyalist allameler de, tastamam benzer biçimde, bugüne kadar insanları köleliğe mahkûm etmiş olan aynı iktisadi yasaların artık yeryüzünde mutlu gelecek nesiller için kaçınılmaz sosyalist cenneti hazırladıklarının sözünü veriyor işçilere. Çağdaş devletlerin tüm yaşantısı, diye ders verirler, evrensel eşitlik düzenine, komünizme doğru yöneliyor geri döndürülmezcesine. Kapitalistler, diye sürdürür sözlerini sosyalist kâhinler, aralarında acımasız bir rekabet yürütüyor ve birbirlerini yiyorlar, böylece yeryüzündeki talancıların sayısı gün geçtikçe azalıyor. Bütün kapitalist ekonomi, sürekli krizleri nedeniyle kendiliğinden yıkımına yaklaşıyor durmadan daha fazla. Uzun lafın kısası, talancılar ve kapitalistler, kendi iradelerine rağmen kendi mezarlarını kazmaktan başka bir şey yapmıyor; ekonomi sürekli olarak toplumsallaşmış ve sosyalist bir biçime doğru gelişiyor. Yüzlerce yıllık talan ve sömürü düzeni, mutlu ve adil bir gelecek yaşam için -insanların hiçbir çabaları olmaksızın basitçe doğanın iradesiyle- ağacındaki meyve gibi olgunlaşıyor.

Sonuç olarak sosyalist evrensel adalet, habire burjuva talan temelinde gelişiyor. En kurnaz papazlar, böylesine marifetli şu enayi kapanlarını pekâlâ kıskanabilir.

{...} Sosyalist allameler, ayaklanan kölelerin nasıl sakinleştirileceğini ve frenlenebileceğini havariler ve Hıristiyan misyonerler kadar iyi biliyor. Kötülüğün, yalanın ve talanın,

o yüce yasalar namına yok olmaya mahkûm edildiğinin güvencesini veren çelik gibi bir iman yaratmaları gerekiyor.

Bu inancı benimsemiş insanlar, doğaüstü yüce güçlerin yardımından umut kesmiyor ve de maruz kaldıkları talanın büyümesine ve pekiştirilmesine artık kızmıyorlar, çünkü –sosyalist kayranın iradesine uygun olarak– talan, kendi gelişimi yüzünden geri döndürülmezcesine yok olmaya mahkûm.

Sosyalistler, böylece yığınları uyutmayı gayet iyi başardı ve sosyalist bilimi benimseyen işçiler –sosyalistleri pek bir sevindirerek– üzücü yazgıları karşısında isyanlara yol açmıyor, –çağdaş toplumun sosyalizm için olgunlaşmasını sabırla bekleyerek– 1 Mayıs bayramları vesilesiyle bu kötü kaderlerinin yok olması ereğiyle yakarmaktan başka bir şey yapmıyor.

Evrensel eşitliğe varmak üzere talan düzeninin henüz yeterince olgunlaşmadığını, ezilmelerinin hâlâ özgürlüğü hazırlayamadığını göstermek sosyalist allameler için –gerçek yaşam karşısında– zor değil. Sosyalist dinde işçilerin –Mesih'in ikinci gelişini hep beklemiş olanlarla aynı sonucu elde etmek üzere– şu evrensel eşitliği beklemeye mahkûm edilmiş olması bu yüzden.

Öte yandan işçilerin, sosyalist allamelerin yönetimi altında tümden uyutulmamaları da gerekiyor. Tam tersine; ne kendi çıkarları için ne de maruz kaldıkları yüzyılların baskısını yıkmaları için... Şu ötekiler için, sömürücüleri için mücadele etmeleri, kanlarını dökmeleri gerekiyor. Eskil bir düzen tarafından küçük düşürülmüş ve baskı altında tutulan bütün şu sömürücülerin özgürleştirilmeleri, sosyalist proletarya için tartışılmaz bir mecburiyet haline geliyor. Egemenlerin mutluluğu ve sayılarının artırılması için yürütülen bu mücadele, doğrudan doğruya sosyalist inançtan kaynaklanıyor. Bugünkü sömürü dünyasının sosyalizme doğru olan dur durak bilmeyen gelişmesine duyulan bu sosyalist inanç, –sosyalistlerin kendi sözleriyle– işçileri uyandıran ve mücadele esnasında manevi güçlerini kaybetmelerine izin vermeyen

bu inanç, onları gerçekten de harekete geçiriyor ve mücadeleye zorluyor. Ne var ki gözlerinden kaçan bir nedenle, talan düzenin genişletilmesi ve sağlamlaştırılması ereğiyle.

Aslında sosyalist öğretiye göre çağdaş devletlerin yaşantısının tüm seyri işçi sınıfının kurtuluşu için öylesine uygundur ki, işçiler için onun daha sonraki gelişiminde ve yolunu tıkayan engellerin bertaraf edilmelerinde işbirliği yapmaktan başka bir şey kalmaz geriye. İşçilerin -sosyalist bilime uygun olarak- bugünkü düzenin gelişmesine tüm diğer sınıflardan daha fazla ihtiyaçları var: Geri ülkelerin en hızlı biçimde gelişmiş ülkelere, zorba devletlerin de anayasal ve cumhuriyetçi devletlere dönüşmeleri onlar için vazgeçilmez. Her zamanki talan tüm bu iyileştirmelerle yalnızca yaygınlaşır ve pekişir; ama sosyalist bilim, işçi sınıfının kurtuluşuna ulaşmada bunun yine de yegâne ve en hızlı yol olduğunu tanıtlar parlak bir biçimde!

{...} İncelenen kitaplar, broşürler, programlar veya gazeteler hangileri olursa olsun, ister sosyal demokrat, ister anarşist olsunlar, eski ya da yeni olsunlar, tüm bu yayın araçlarında sosyalistler, baskıcılarının sermayeyi ellerinde bulunduranlardan, üretim araçlarının sahiplerinden başkaları olmadığını, sadece onların olduğunu telkin etmeye çalışıyor işçilere. Ne var ki bütün ülkelerde ve devletlerde ne ticari ne de sınai sermayeye sahip olmayan, buna rağmen gerçek egemenler gibi yaşayan insanların o çok kalabalık sınıfı var yine de. Bu sınıf, bilgili insanlar sınıfıdır, entelijansya sınıfı.

Ne toprakları ne fabrikaları var, ama yine de büyük ya da orta boy kapitalistinkiyle kıyaslanabilir gelirlerden yararlanıyorlar. Hiçbir şeyleri yok, ama tıpkı büyük ve orta boy kapitalist gibi ömür boyu el emeğinden muaf tutuldukları için, onlar gibi "beyaz elli"ler; ola ki üretime katılırlarsa bu, ancak mühendis, müdür, yönetici vs sıfatıyla olur; yani el emeği köleleri işçilerin karşısında, kapitalist müteşebbislerle her noktada özdeş egemenler ve yöneticiler olarak çıkar ortaya.

Sosyalistler, işçiler arasında her zaman çok büyük bir yalanı yaydı: Dediklerine bakılırsa, talan ve sömürü sayesinde yaşayanlar sadece kapitalistler. Peki, niçin bu yalan? Bu, sosyalistlere ne sağlar? Söz konusu yalan, dünyanın bütün kültürlü topluluklarını ayaklanan kölelerin saldırılarından esirger; çünkü kurbanları sosyalist işçiler yalnızca eski talancılar sınıfını suçluyor, sadece ona çatıyor. Bu yüzden bu yalan, yalnızca eski çapul tarzını hedeflediği için, egemen topluluğun asalak yaşamının sürüp gitmesini güvence altına alır.

Sosyalistlerin işçiler üzerindeki yüzlerce yıllık baskıyı nasıl ortadan kaldırmayı istedikleri böylece gayet iyi görülüyor: Tıpkı Hıristiyanların cenneti vaat etmeleri, buna inanmaları ve bunu düşünmeleri gibi, sosyalistler de işçilere özgürlüğün sözünü vermekten, bu özgürlüğün gelişi için dua etmekten başka bir şey yapmıyor. Bu, gerçek yaşamda sürekli talanı geliştirip sağlamlaştırmalarına hiçbir biçimde engel teşkil etmiyor.

Peki, sosyalistlere göre bugünkü talan toplumunun sömürüsü neden ibaret ve onu yaşatan kim? Allameler, yazar çizer takımı, sanatçı taifesi, öğretim görevlileri ordusu, hekimler vs kol gücüyle çalışmaktan ömür boyu muaflar; mühendisler, teknisyenler, müdürler vesaire de fabrikalarda, sanayi dallarında yapılması gerekenleri emreder durmadan. "Gelin görün ki, bu ayrıcalıklı mesleklerle iştigal eden tüm bu entelijansya hiç kimseyi sömürmez, hiç kimsenin hiçbir şeyini elinden almaz, hiç kimsenin sırtından yaşamaz ve ihtiyaçlarını kendi emeği sayesinde karşılar" diye beyan eder sosyalist bilim yine de. "Aralarından sadece bazıları ara sıra kapitalistler tarafından kendi hesaplarına çalıştırılır; lakin böylesi bilgili insanlar, hiçbir bakımdan sömürücüler olamazlar" diye iddia ediyor sosyalistler durmadan. Onların gözünde, sömürücü olarak, sermayelerinin kârıyla yaşayan insanlar düşünülebilir yalnızca.

Eğer böyleyse, mühendis ya da müdürün kendi emeğiyle ayrıcalıklı bir gelir elde ettikleri düşünülebilirse şayet, mü-

teşebbisler ve kapitalistler de bu durumda artık talancılar olmayacaktır. Aslında işletmelerini kendileri işletiyorsa ve bu işletmelerde kendileri tarafından istihdam edilen bir teknisyen veya bir mühendis kadar çalışıyorsa, o zaman bu, gelirlerini kendi entelektüel emekleriyle elde ediyor ve aynı işi yapmada entelektüel bir görevliden daha fazla ücret alması ölçüsünde, ancak bu ölçüde soygun yapıyor demektir.

Sosyalistler talanı -vakitlerini kâr paylarını iç etmekle ve de kişisel hazlar peşinde koşmakla geçiren- büyük para babalarının varlığında görür ancak. Onlar için yalnızca az sayıda, "hepsi hepsi bir avuççuk" sömürücünün olması da işte bu yüzden.

Sosyalist allameler, kapitalistlerin her zaman bugünkü kadar hiçbir halta yaramaz olmadığını etkili ayrıntılarla açıklamayı pek bir severler. Tersine, burjuvazinin zadegan takımının hâkimiyetini henüz devirmediği dönemde, bütün sanayi başarılarını yalnızca kapitalistlerin ateşli çabalarına, eski düzene karşı dur durak bilmeyen mücadelesine, özgürlüğe götüren bu mücadeleye borçluydu. Ayrıca bu bilgiç sosyalistler, tarihte işlerin ayrıcalıklı sınıfların tümüyle her zaman aynı biçimde yaşadığını da açıklar. Tıpkı kapitalistler gibi asiller hatta ilkçağın kölecileri de ancak egemenliklerinin sonunda, bozulup yozlaştıkları hâkimiyetlerinin sonunda toplum için yararsız ve gereksiz hale gelmiş ve yerlerini yeni egemenlere bırakmıştı. Egemen sınıfların hepsi, tarihe adım attıkları dönemlerin başlarında insanlığı yeni yollarda ilerletiyor ve toplum da onlardan vazgeçemiyordu. Devrimler, diye sürdürürler sözlerini sosyalistler, ancak eski sınıfların yozlaştıkları dönemlerde olur. Ve sosyalistler, sosyalist devrimin de kapitalist üretim tarzının bozulmasıyla olacakğı sonucunu çıkartır bundan.

Sosyalistlerin yüzyılların talanına karşı değil de yalnızca egemenliğin eskil biçimlerine karşı çıktıkları açık değil mi? Bu aşılmış biçimlerin yenilenmesini beklemekten başka bir şey yapmıyorlar. Genel olarak egemenlere karşı değil, ama sadece

yozlaşmış olanlarına, artık yönetecek güçte olmayanlara, tasasızlıkları, atıllıkları ve cahillikleri nedeniyle ekonomiyi yıkıma sürükleyenlere karşı ayaklanıyorlar. Sosyalistler, talan düzeninin gelişip ileri gidebilmesi durumunda bile bu düzene karşı mücadele olanağını görmüyor ve kapitalizmin -dedikleri gibi- "gelişmeye yetenekli" olduğu sürece bir devrime yol açmasının imkânsız olduğunu düşünüyor.

Yüzlerce yıllık talan düzenine karşı sadece vahim hale gelmiş olduğu için saldıranlar, sosyalistler türü kişiler, aslında yalnızca onun yenilenmesini istiyor ve talan düzenini ortadan kaldırmak için hiçbir şey yapmıyor. Bütün 19. yüzyıl boyunca burjuva düzenin yıkılışının sözünü vermiş olan sosyalistlerin gerçekte -onu ileriye gitmeye ve yenilenmeye zorlayarak- gelişimini hazırlamaktan başka bir şey yapmamış olmamaları bu yüzden. Evvelce kapitalizm için pek yakın bir çöküşü önceden bildirmiş olmalarına karşın, bu eskil üretim tarzının yaşamını korumada ve sürüp gitmede -beklentilerinin tersine-çok güçlü olduğunun ortaya çıkmış olmasını ve her şeye rağmen bu düzenin Batılı ülkelerde kendilerine artan bir özgürlük sunmasını açıklamak zorunda kalmışlardı.

Kısacası yozlaşmış ve atıl, daha uzun süre yönetmekten mahrum egemenlere karşı ayaklananlar; yeni ve daha yetenekli yöneticiler istemekten, onların iktidara çıkışını kolaylaştırmaktan başka bir şey yapmıyor, dolayısıyla insanın insan üzerindeki yüzyılların hâkimiyetini zayıflatmayıp tersine güçlendiriyor.

{...} Burjuva yönetimin bu ıslahatı, Hıristiyanlığın kölelere getirmiş olduğundan yani sömürü düzeninin "örf ve âdetlerinin yumuşatılması" olarak adlandırılması gerekenden hiç de daha fazlasını getirmez.

Şu münevver efendiler sosyalistler sayesinde kölelerin karşısında gereksiz yere acımasız olmaktan kaçınmaları gerektiğini anladı. Aslında sosyalist din, öfkeli atılımlarını frenleyip onları yatıştırırken işçilere karşı ne diye kaba polisiye yöntemler uygulamalı, ne diye onlara tam yurttaşça bir özgürlük

vermemeli? Sekiz saatte aynı miktarı üretebiliyorlarken her gün on saatlik zorlu çalışmayla ne diye iflahlarını kesmeli?

Sosyalist bilim, özgürlüğünü ve eksiksiz hâkimiyetini hazırladığı geleceğin egemenini iyice gizlemeye çabaladı öğretisinde. Sosyalist allameler, bu belirli durumda, burjuvazinin aksoylulara karşı mücadele döneminin siyasetçileri ve havarileri misali davrandı... 1789 Fransız Devrimi döneminde bilim, yozlaşmış ve sefih az sayıda soylunun toplumun yegâne talancılarını temsil ettiğini söylüyordu. Nüfusun geriye kalanının tümü, görünüşe göre yalnızca homojen bir halkı, dayanışan ve çalışkan bir halkı, herkes için "özgürlük, eşitlik ve kardeşlik"e varmak üzere neticede bir avuç asalağı devirmek için yeterli bir halkı oluşturuyordu.

Yine de bu çalışkan ve dayanışan "halk"ın arasında daha o zaman epeyce kalabalık –yüzyıllardır çoğalmış ve gelişmiş– burjuvaların, kapitalistlerin ve sanayicilerin sınıfı da bulunuyordu. Bu sınıf, eski ayrıcalıklıların sahip olduklarına eşit hakları, aynı şekilde ülkenin zenginliklerine sınırsız biçimde sahip olma hakkını da kendisi için elde etmeleri maksadıyla işçi yığınlarını aksoylulara karşı mücadeleye zorlamıştı.

İşçilerin, bu mücadelenin sonunda aksoylular yönetimi altında olandan çok daha büyük bir köleliğe düştüklerini fark edebilmiş olmaları bu yüzden.

Çağdaş sosyalistlerin işçi yığınlarına emeklerinin ürünlerini aparan bir "avuççuk kodaman" ve "büyük toprak sahibi" tarafından sömürüldüğünün teminatını vermeleri de tastamam aynı biçimde olur... Şu sözüm ona bir avuç talancı, "bütün toplumu", "bütün emekçi yığınları" ve de her geçen gün mülklerinden yoksun kılınacak ve sömürülen proleter yığınlarla bir tutulacak olan nüfusun tüm geriye kalanını sömürüyormuş. Sosyalistler bu "proletarya" tanımlarıyla, bu noktada demokrat burjuvaların "halk"ıyla aynı aldatmacayı yapıyor.

Kapitalizmin yalvaçları, "çalışkan halkın tümü"nü milyonlarla bir tutuyordu; sosyalistler de, egemenlerin karnı

tok sırtı pek yaşamını sürdüren ve köleleri yani kol emekçilerini yönetmenin o şerefli efendisi rolünü oynayan şu "beyaz elli egemenler"in bütün bir gerçek sınıfını utanmadan "emekçi ve sömürülen" proletarya saflarına katarak aynı şekilde davranıyor. Bu beyaz yakalılar ordusu, durmadan büyüyen kendi gelirlerini egemenler nezdinde pazarlık etmek maksadıyla işçi isyanlarını kullanıyor; bu ordu, kapitalistler sınıfının ayağının kaydırılması durumunda (ki, sosyalistlerin hayal ettikleri de bu), işçileri doğrudan yönetmek, hem de kendi hesaplarına yönetmek gayesiyle özel müteşebbislerin yerini almada ve de toplumun tüm zenginliklerini tek başına sahiplenmede gecikmeyecektir. Tıpkı kapitalistlerin soylu takımıyla uzlaşmış olmaları gibi, entelijansya, şu kültürlü topluluk da sosyalist bir düzen için eski egemenlerle çabucak uzlaşacak ve işçilerin köleliği de pekiştirilmiş olacaktır yalnızca.

{...} Sosyalist bilim, işçilerin köleliklerinin temelinin ve esasının, -işçilerin hiçbir üretim aracına sahip olmamalarına karşın emek araçlarına ve gerekli sermayeye sahip olabilen sadece girişimci olduğundan- emek güçlerini kapitaliste satmaya mecbur olmalarının ve bunu tüm yaşamları boyunca yapmak zorunda olmalarının sonucu olduğu söyler. Kapitalistler, diye devam eder sosyalist bilim, köylülüğün toprağını zanaatkâr esnafın da işliğini çekip aldı elinden. (Sosyalist, emekçi halkın -görünüşe göre kapitalistlerin ortadan kaldırmış oldukları- bir refahtan yararlandıkları -az çok yakın- bir geçmişe göndermede bulunur her zaman.)

Sosyalist allameler, emek gücünün alınıp satılmasını, ücretli sisteminin işçi sınıfının köleliğinin asıl nedeni ve temeli olduğu sonucuna varırlar böylece. Bu kölelik, insani emek gücünün satılmasına dayandırılacaktır, yani emeklerini satmak zorunda olanlar kölelerdir, sömürülenlerdir; o halde emek gücünü satın alanların hepsi egemenler ve sömürücülerdir.

{...} Eğer sömürücüler sadece emek gücünü satın alansa, sadece üretim araçlarının sahipleri buna gereksinim duy-

dukları ve satın alma olanaklarına sahip olduklarından söz konusu olan yalnızca kapitalistler olabilir.

Öte yandan, sosyalistlere göre sadece emek güçlerini satanlar sömürülüyorsa eğer, kapitalistlerin, -tamamen işçiler gibi- kendilerini bu kapitalistlere kiralamak zorunda gören entelijansyayı da talan ettikleri açık. Böylece bir mühendisin -yönettiği halde- işçinin yoldaşı olduğu görülür: tıpkı işçinin emek gücünü yani fiziki çalışmasını satması gibi, mühendis de entelektüel emek gücünü satar.

Kafaları sosyalistler tarafından hâlâ bulandırılmamış herkes, sosyalist öğretiden çıkan yukarıdaki postulatın açık aldatmacasını görebilir.

Sosyalistler, baskının "tam kaynağı"nı belirleyebildikleri ve sorunu tümüyle derinleştirebildikleri konusunda bizleri temin ediyor. Bu sorun, diyorlar, kapitalizmin değişim ekonomisine dayanıyor. Her şey satılmak için üretiliyor, insan emeğinin kendisi de bir mal gibi satın alınıyor. Bundan da, diye sürdürürler sözlerini, kapitalist ekonomi yani emtia üretimi ortadan kalkmış olacağı gün, ürünler bir pazar için değil ama topluluğun ve ülkenin ihtiyaçlarına bağlı olarak üretildikleri gün, o zaman insan da emeğini satmaya son verecek, dolayısıyla artık bir köle olmayacaktır sonucu çıkar.

{...} İşçilerin ezilmelerinin özü, kölece bir çalışma için kendilerini kiralamalarına, kölelerin ve kulların ömür boyu makine ve kol gücüyle yürütülen bir çalışmaya mahkûm edilmiş olmalarına dayanır; onlara dayatılan bu durum, bir siyasi özgürlük yönetiminde ya da -kırbaç altında zincirli köleler oldukları- ilkçağ yönetiminde onlar açısından hiç değişmedi. İşçileri korkutan ücretlilik değil, işin niteliği ve karşılığında alacakları ücrettir. Kapitalist bir işletmede -sözgelimi mühendis veya müdür gibi- görevli olmak, bir işçi için erişilmez ya da ola ki bin kişiden salt biri için erişilebilir bir hayal olarak kalır. Ama sosyalist ideolojide bu kölelik durumu yine de bütün emek gücü satışları için verilen bir tanımdır.

{...} Şimdi sosyalist ideoloji özetlenirse: Düşkünler (lümpen proletarya) ve sürekli biçimde açlıktan ve diğer yoksunluklardan acı çekenler, işsizliğe ve sefalete mahkûm edilmiş olanlar, toplumun sırtından geçinen tembeller olarak düşünülürken, bu ideolojinin beyaz yakalıları, şu yüksek ücret alanları da sömürülen proletarya gibi tanımlama eğiliminde olduğu fark edilir.

Sosyalistler, sonuç olarak işçilerin maruz kaldıkları baskının değil de sömürü toplumunun bozulmasının kaynağını keşfetmişlerdi. Bu yüzden ücretli köleliğin yok edilmesini değil, ama sadece sömürü toplumunun rayına oturtulmasını düşünür. Üretim araçlarını toplumsallaştırmayı, farklı bir deyişle, sınai buhranları ortadan kaldıracak biçimde önceden hazırlanmış bir plana uygun olarak kuralınca bir üretim örgütlemeyi, üretim araçlarıyla toprakları –onları durmaksızın daha iyi çalıştırmak ve isyanlarından kaçınmak gayesiyle– işçilere ve köylülere "geri verme"yi isterler. Sosyalistlerin sömürü düzenini kurtarmayı ve işçileri durmadan yeni ayrıcalıklı sınıfın yani "beyaz eller"in şu kültürlü ve allame topluluğu yararına çalıştırmak için zorlamayı ummaları işte bu yüzden.

{...} İşçiler; cahil kalmaya, hiçbir insani bilgiye, çağdaş bilim dallarından hiçbirine sahip olmamaya daha doğmadan mahkûm edilmiş oldukları için, yüzyıllardır sadece üretim araçlarından mahrum kılınmadılar, ama aynı şekilde durmadan yetkinleşen sanayiyi yönetmek ve yönlendirmek yeteneğinden de yoksun kılındı. İşçiler üretimi ele almadan önce, şu "beyaz elli" beyzadelerin edindikleri aynı yolla bu bilgileri kendileri ve çocukları için edinme hakkını mücadele ederek almak zorunda. İşçiler bu hakkı, uzun öğretim yılları boyunca çocuklarının geçimini ve masraflarını karşılayabilme olanağını şimdilerde beyaz yakalılara verilmiş bu hakkı, emeklerinin karşılığı olan ücretlerini şu beyaz yakalılarınki düzeyine çıkarmış olacakları zaman kazanacaktır ancak.

İşçiler bu bilgileri şu okumuş camianın ellerinden söküp alamadıkları sürece, bugün neyseler o olarak kaldıkları sürece egemenleri (beyaz elli aydınlar) tarafından -ister sosyal demokrat bir devlette olsun, ister anarşist bir toplulukta- her zaman kölece bir kol emeği çalışmasına ve köleler olarak yetiştirilmiş olmaya mahkûm edilmiş olacaktır.

{...} İşçileri okutmak ve onları üretimin yönetimine hazırlamak için olan şu sosyalist tasarılar, içlerinde gülünç ve aşağılık bir şeyin simgesini taşıyor. Burjuvazinin çocuklarının liselerde ve üniversitelerde elde etmek için uzun yıllar harcadıkları bilgiler ve bilimler, işçiler tarafından çok daha kısa bir sürede, örneğin gündüzleri yapmak zorunda oldukları çok yorucu bir çalışmayı izleyen akşamlar boyunca ya da gündüzleri pek ender olan serbest saatleri boyunca elde edilmeli ve bu tür öğrenim faaliyetlerinin hepsi, kendi kendine öğrenim topluluklarında yahut derneklerde sürdürülür.

{...} İşçi kitleleri, bütün sosyalist programlara rağmen kendi özerk etkinliklerini sürdürmeye çalışıyor. Sosyalist bilim, işçileri yanılmaya, yollarını kaybetmeye sürüklerken sömürülenlerin sezgileri yüzlerce yıllık ezilmelerine karşı mücadele yolunu gösteriyor onlara.

İşçi kitleleri, sosyalist yöneticilerin istencine rağmen ücretlerinin yükseltilmesi için isyanlar yaratıyor ve günlük köle tayınlarına karşı mücadele ediyor. İşçilerin bu davası sosyalistlerin allame kitaplarında yer etmez; bu dava, bizzat işçi yığınlarının kendiliğinden hareketlerinde bulunur.

İşçi yığınları, o zamana dek -ve işçilerin en seçkin entelektüel güçlerinin sosyalist örgütler aracılığıyla düşmanlarının, şu bilgili yönetici sınıfın saflarına geçmelerine rağmen- "toplumsal devrim" üzerine olan boş masallara -iktidar tarafından hoşgörülen ve desteklenen- sendikalardan daha fazla güven ya da ilgi göstermeyecek. İşçiler nihayet -artık egemenlerin çıkarları yönünde davranmayacak olan- kendi örgütleri tarafından temsil edildiklerinde, o zaman "kölelik içinde özgürlük" için olan, "beyaz eller"in siyasi özgürlüğü için olan

o sonuçsuz mücadeleleri de son bulacaktır. İşçilerin ayaklanmalarının ve devrimlerinin partisi siyasi özgürlük istemez; o, mutlakıyetçilik altında olduğu gibi demokrasi koşullarında da hep var olacaktır. Bu partinin istekleri, doğrudan el emeğini ilgilendiren iktisadi dayatmalar olacaktır. Onun tek hesabı, işçi yığınlarının bütün isyanlarını ve grevlerini birleştirmek amacıyla gizli bir elbirliği düzenlemek olacaktır.

Genel iktisadi bir grev yalıtık kapitalistlere saldırmaz sadece, ama kolektif patrona yani devletin merkezi gücüne, merkezi yasama organına da saldırır. Böylesi bir grev, kabul edilmeleri ve derhal karşılanmaları amacıyla iktisadi isteklerini koyar ortaya.

Genel grev bütün işsizleri kendine çeker ve aynı şekilde onlar için de işsizliğe karşı hemen bir güvence, çalışan grevci işçilerinkine eşit bir ödeme isteyecektir ısrarla.

İşsizliğin ortadan kaldırılması, işçi devriminin kesin başarısı anlamına gelecektir. Bu durumda egemenlerin işçileri günlük köle tayınına mecbur etmek için artık hiçbir güçleri kalmayacaktır. Bu mücadele, egemen topluluğun tümüyle mülksüzleştirilmesinden, bütün ayrıcalıklı gelirlerin yok edilmesinden, yüksek ücretlerin hepsinin kol emekçilerininkiyle aynı seviyeye düşürülmelerinden sonra durabilecektir ancak. Eşit bir gelir, işçilerin izleyen kuşaklarının öğrenim görmek için eşit olanaklara sahip olmalarına ve hayata ayrıcalıklı kuşağınkilerle aynı koşullarda başlamalarına elverecektir. Toplum, üyelerini kimilerini egemenler diğerlerini de kol emeğine mahkûm köleler yaratmak gayesiyle eğitmeye son vermiş olacağı gün, o zaman bir eşit insanlar kuşağı doğmuş olacaktır.

6
İşçisel Elbirliği...[78]
(1908)

Nedir Sosyalizm ve Kimin İhtiyacı Var?

Nedir sosyalizm? Sosyalistler ne istiyor, neyi eleştiriyor? Kötülüğün kaynağı, diyorlar, üretim araçlarının özel mülkiyetidir; bazı kişilerin emek araçlarına, toprağa, fabrikalara vs sahip olmasıdır.

İyi de kurtarıcılar, tüm kötülüğün, kölelerin farklı efendilere ait olmalarına dayandığını söylememiş miydi daha önce?

78. Cenevre, 1908.

Sosyalistler, hiçbir işçi çalıştırmayan, kendi emek güçlerini de başkalarına kiralamayan ve her şeye rağmen kısa bir süre sonra yine de proleterlere dönüşecek olan köylü ve esnaf küçük mülk sahipleri bir yana bırakılırsa eğer, o zaman çağdaş toplumun [bir yandan] başkalarının çalışmasının ürünlerini devşiren bir avuç sanayici ve toprak sahibine [öte yandan] emek güçlerini satarak yaşayan proleterlere bölünmüş olduğunu {...} ve tüm kötülüklerin de bundan kaynaklandığını söylüyor. Ve de işlerin bu gidişatı, toprağın ve fabrikaların artık özel mülkiyetin konusu olmadıkları ama bütün topluma ait oldukları, artık patronların olmayacağı biçimde değiştirilirse şayet, o zaman emekçilerin mutlu ve başarılı cumhuriyeti çıkacaktır ortaya. Kötülüğün kaynağı yani emek araçlarının özel mülkiyeti kökünden kazınmış olacağı için, hiç kimse bir başkasının sırtından yaşamayacak, her şey herkesin malı olacaktır.

{...} Bu sosyalist masalı biraz daha yakından görelim... Bu masala göre, küçük mülk sahibi bir yana bırakılırsa çağdaş toplum, bir avuç mülk sahibinin dışında, sermaye tarafından ikisi de benzer biçimde küçük düşürülmüş, aynı şekilde ekmeklerini birileri elleriyle diğerleri kafalarıyla, alınlarının teriyle kazanan sermayenin ücretli-proleter eşsiz bir topluluğunu temsil eder. Evet, aynen böyle! Ne olmuş sanki hepsi çalışıyor işte. Kazma kürek toprak kazanlar, tırpancı hasatçılar, dokumacılar, mühendisler, öğretmenler, muhasebeciler! İyi de bazıları el emeğinin örgütlenmesinin ve yönetilmesinin patronlara düşen yükünü taşırken egemenlerin her devirde uygulamış olduğunu, -bugün bazı kapitalistlerin ve büyük toprak sahiplerinin hâlâ yapmakta olduğunu- ifa ederken, diğerleri emeklerini köle-üreticinin kol gücüyle gerçekleştiriyor.

Aydınların yaşamak için "emek güçleri"ni bir patrona ya da tüm topluma, devlete -tıpkı kol emekçileri gibi- satmak veya kiralamak zorunda oldukları doğru. Ne var ki işçi, doğanın kendisine bahşettiği ellerini, fizik gücünü satar sadece; tıpkı bir hayvan gibi kanını ve terini satar yalnızca.

Aydın, o da, işçilerin emeği sayesinde edindiği bilgilerini getirir pazara (kapitalistin pazara fabrikasını getirmesi gibi); çünkü o, üniversite öğrenimi görürken, "uygulama" için dış ülkelere seyahat ederken, işçiler, onlar da, onun bu eğitiminin gerektirdiği araçları "insanlığın hatırı adına" üreterek habire fabrikalarda çırpınıp dururr. {...} Ve bu aydın, işçilerin terinin ve kanının mümkün en fazla biçimde çekip alınması gayesiyle bu bilgi ve becerilerini kapitalistlere satar; işçilerin sömürüsü sayesinde elde ettiği diplomasını satar onlara {...}.

Entelektüel emekçinin temettülerle yaşamadığı, ama ücreti sayesinde yaşadığı söylenir {...}: bu, sadece bir yalan. Aydının "ücret"inin işçilerin emeklerinin bir bölümü, patronunu kârının bir kısmı olmasına karşın, -kişisel emeğinin değerinden hareketle elde edilen- işçinin ücreti de, söz konusu emeğinin sadece bir bölümünü oluşturur. Şu beyaz elli aydın, harcadığı enerjinin yalın ücreti dışında, eğitimi için harcanmış (kendisi tarafından mı veya bir başkası tarafından mı?) sermayenin değerinin eşdeğerini, bir başka ifadeyle, herhangi bir kapitalist gibi temettüler alır.

Çalışmak yerine bir başkasının sırtından öğrenim görme olanağını elde ettiği için, daha fazla mı çalışıyor acaba? Aydın egemenler gibi yaşar ve şu "beyefendiler"in çocukları gibi davranırken, işçiye gelince, o da, ücretiyle yaşamını güç bela idame ettirebilir ve emek pazarındaki varlığını çalışkan bir hayvan gibi pek safça sürdürebilir ancak. Tıpkı bir mülk sahibinin mallarını miras bırakması gibi, aydın da hafif, temiz ve iyi kazançlı işinin ayrıcalığını kendi çol çocuğuna aktarır {...}.

Bu, üretim araçlarının bir avuç sahibinin dışında başka asalaklar da olduğu anlamına gelmez mi? Bugünkü uygarlığın attığı her adımda sayıları her yıl artan asalaklar! {...} Bunların arasında patronla birlikte davranan mühendis ve on kadar yardımcısı, öte yandan toplumun "hizmeti"ndeki bir memur sürüsüyle, değişik serbest meslek erbabı da var; sosyalistler, -topraklar ve fabrikalar üzerinde hiçbir mülki

hakka sahip olmayan, hiçbir "mülkiyet"leri olmayan- bu insanların işçilerin zorlu çalışması sayesinde palazlandıklarını kabul edemezler. (Bu sorun üzerinde düşünmezler bile.) Bunlar, der sosyalistler, kendi emekleriyle yaşayan masum insanlar!

Bu konuda susan sosyalist, patron tarafından -aydın ücretlileriyle paylaşımından sonra bile- sağlanan kârın en iyi bölümünü belirsizlik ve huzur içinde bırakır. Patronun her şeyden önce entelektüel bir örgütçü olması da bundan ötürü; mülk sahibi olmakla yetinmez. Sermaye geliri temettülerini sol cebine atar; sağ cebine de, sadece "risk" aldığı için değil, üstelik "girişimi" ve tutarlı yönetimi, tek kelimeyle, zor ve ağır örgütçü emeği için de "rahatsız edilmesi" ve de "zahmeti" nedeniyle aldığı ücreti atar. Sosyalistler, kârın bu bölümüne halel getirmeyi düşünmez bile. Tam tersine, patronun bu cebine duydukları saygıyı bin bir biçimde dile getirirler. Eh, ne demeli? Her aydında -örgütçülerin ücreti biçimi altındaki gelir kaynağı olan- bu cebin aynısı var.

O halde patronun sağ cebinde -işin örgütleyicisi sıfatıyla- tüm kârı aldığını ve bunu yardımcılarıyla paylaştığını gösteren bir kâğıt var. Çağdaş üretim için -patron ve tüm şu allame topluluğu tarafından- gerekli örgütlenmenin ücretlerine ayrılmış mali kaynaklar burada bulunur. Sol cebinde de, paylaşma söz konusu olduğunda, sermayesinin temettüleri sıfatıyla patronun bir artıdeğer alması gerektiğini belirten bir diğer kâğıt bulunur.

Demek ki sosyalist "Kahrolsun özel mülkiyet!" diye bağırdığında, bu, patronun sol cebinde bulunan, ona diğer sömürücülere nazaran daha fazla kazanç sağlayan şu meşum kâğıdı yırtıp atmak gerektiği ve bu cepteki parayı sağ ceptekine, yani ulusal gelirin ortak toplamına aktarmanın uygun olacağı anlamına gelir. Hepsi bu! Bütün sosyalizm, işte bundan ibaret!

Patron, -tıpkı geçmişin feodal mülk sahibi gibi- ne çoluk çocuğunun geleceğini elverişli biçimde sağlamak için

araçsız kalır ne de mülksüzler karşısında güçsüz. Tüm kârı entelijansya ve o, alır.

Bu arada, şu allame yöneticilerine rağmen işçi yığınlarının durmaksızın bizzat yürütmeye çalıştıkları ve ilkel olarak nitelenen iktisadi mücadelenin basit gelişimi, işçilerin emeklerinin ürünlerinin tüm değerini almaları için bütün hayati üretim dallarında, bütün ülkelerde, uygar dünyanın tümünde yürütülen bu gelişimi, işçi yığınlarının söz konusu ulusal gelirin toplam yekûnuna karşı olan saldırılarını gösterir. Herhangi bir kimse için bir diğerinin emeğini sömürerek yaşama olanağını yok edecek olan budur.

Sosyalistin kâra karşı doğrudan saldırı düzenlemeyi istememesi nedensiz değil... Onu azaltmayı hiçbir biçimde düşünmediği için! Bir aydın sıfatıyla, kapitalizmi ortadan kaldırarak kârın yönetici topluluk içinde daha uyumlu bir dağıtımını elde etmeyi ister sadece; ulusal gelirin elde edilmesinin ve artırılmasının daha akılcı yöntemlerinden söz eder yalnızca.

Sosyalizm; kölelerin -onları soyup soğana çeviren- topluma karşı isyanları değil, küçük düşürülmüş ama artık biti kanlanmaya başlayan ve işçilerin sömürüsünden sağlanan kârı patronun elinden almaya çalışan şu küçük açgözlü alıcı kuşun, aydının sızlanmaları ve tasarılarıdır.

Şimdi de sosyalistin kapitalist patronu *neden* ve *nasıl* eleştirdiğini inceleyelim dikkatle; kendi akıl yürütmesini inceleyelim.

Patronlar; işçilerin çalışmasını bizzat *örgütlemeyi* artık *bırakt*ı, bizzat yönetmeyi, kumanda etmeyi terk etti; bu işleri ücretli entelijansyaya devretti ve de tahvillerinin karşılığı temettülerini ceplerine atmayla yetinerek deniz kıyılarında veya başka yerlerdeki mutena yerleşim merkezlerinde tatlı bir yaşam sürdürüyor. Böyle söylüyor sosyalist. Patronun *şimdilerde* asalaklara *dönüşmüş* olmaları da *bu yüzden*. Kapitalistler; kârı kendi hortumlarıyla hortumladıkları sürece, şu ana kadar, -en azından sosyalist öğretiye göre-asalak

değillerdi! [Zira] "toplumsal bakımdan yararlı bir işlev"i yerine getirmekten başka bir şey yapmamışlardı. Onlardan önceki şu asil köleciler de aynı şekilde gerekli ve yararlıydı. (Kimin için diye sorulabilir.) İlk büyük girişimleri örgütlemiş olanlar onlardı. (Kimlerle ve kimin hayrına?) Kendi köylülerini asil komşularına karşı koruyorlardı. (Yani kurdun kaptığı bir koyunu bir diğer kurda karşı savunmasıyla aynı biçimde savunuyorlardı.) {...} Bu asilzade hemen hemen tek sömürücü, her halükârda en etkin sömürücü olarak kaldığı sürece bir asalak olamazdı. Bu zadegan, onunkilerden daha iyi işlere girişen ve tehlikeden uzak güvenilir yollarla şöyle esaslısından bir düzene ihtiyaç duyan, bu yüzden işlerini güçlü devletlerin krallarıyla ve prensleriyle birlikte örgütlemeye koyulan, ardından -çok daha kayda değer kârlar elde etmek maksadıyla- kölelerin emeğini doğrudan örgütlemeye geçen yanındaki o kapitalist büyüdüğü zaman bir asalağa dönüşür ancak. Asilzade bu durumda artık bu işin asıl sorumlusu olmadığı *için*, artık bu işin örgütleyicisi olmadığı *için* asalağa dönüşür; öte yandan, eski ayrıcalıkları (kölelerin sahibi olması vs) yeni efendilerin ayrıcalıklı sınıfların gönencini artırmak gayesiyle tüm yeteneklerini göstermelerini ve yöntemlerini geliştirmelerini engeller.

Bütün şu sosyalist beyler, bilimselci sosyalistlerin (sosyal demokratların) bu noktada çok daha fazla ısrar etmelerine karşın, işte böyle düşünüyor, böylesi şeyler okutup öğretiyor.

Sosyalistler, kapitalisti ve hatta şu feodal zadeganı, toplumsal bir sömürü düzenini hale yola koydukları sürece onları *niçin* haklı göstermek zorundaydı? Yüzyıllar boyunca yönetici toplulukların ellerinde birikmiş olan zenginliklerin -bu "ilerleme"nin yardımıyla- dokunulmaz olarak kabul edilmeleri için, tüm kârın, bütün "ulusal gelir"in, "toplumsal kâr"ın eski sömürücülerin yerini almaya hazırlanan şu allameler topluluğu tarafından alınmasının haklı ve meşru gösterilmesini çok önceden hazırlamak için böyle davranmak zorundaydılar. Sosyalistler, kapitalistleri ve toprak sahiplerini

sorumlular olarak bugünkü sömürücüleri bir bir saydıklarında, bu allameler topluluğunu hep belirsizlik içinde bırakır.

Bir sömürücü, *sömürüsünün bizzat örgütleyicisi olmayı bıraktığı* zaman mı asalak olacaktır ancak? Eğer kapitalistler -sosyalistler tarafından- toplum için sadece bugün gerekli olmayan ve zararlı kişiler olarak değerlendirilmişse, bu, artık üretimi örgütlemedikleri içindir; şu halde *bu işi onlarını yerine yapacak olanlar*, tatlı kârları silip süpürmelerine rağmen, hiç de asalak filan olmayacaktır; sonuçta -sosyalist tüzeye göre- eski efendilerin yerlerini almaları gerekir ve her ne kadar kârın tümü ellerinde olsa da, bu, gene de toplumun asalakları oldukları anlamına gelmeyecektir. Tersine, her şey yeniden normal ve doğal hale gelecektir. Bu nedenle üretimde yer almaksızın kârdan pay alan kişiler olmayacaktır artık bu toplumda ve tüm bunlar, köleliğin ebedi özünün (toplumun örgütleyici-sömürücüler ve yarı aç yarı tok uygulayıcı-köleler halinde bölünmüşlüğünün) bir bütün olarak korunması içindir.

Peki, böyle mi? Köleler ve köleliğin örgütleyicileri arasında, pis ve temiz iş arasında, kol emeğinin vurguncuları ve sömürülen üreticiler arasında, karnı hep toklarla hep açlar arasında kökten bir çelişki yok mu? Sosyalist bunu ne kendi çevresinde ne de geçmişte asla görmedi. Tarihi "insanlığın üretici güçlerinin gelişmesinin tarihi" veya "genel olarak insanlığın ilerlemesi" kadar elverişli laflar kullanarak betimlemesi bu yüzden değil mi? Umutları, "doğal" ve "tarihsel yasalar"a uygun bu sürece dayandırması bu nedenle değil mi?

{...} Artık yalnızca bunu görecek! Egemenler "üretici güçlerin gelişmesinin her aşaması"ndan öylesine çok yararlandı, şu "ilerleme"nin her adımında her zaman öylesine çok kazandılar ki tarihi şu ya da bu biçimde (diyalektik veya başka biçimde) "gelişme yasalarına uygun" bulmaları onlar için tamamen "doğal".

Ayrıca, tıpkı vaktiyle kurtarıcıların feodalleri aynı şeye ikna etmiş olmaları gibi, *kapitalistleri sosyalizmde genel olarak*

kaybedecekleri hiçbir şeyleri olmadığına -az çok belagatle- ikna etmeye çalışmamış hiçbir sosyalist öğreti de asla var olmadı.

Bunun "halk"a dağıtılan broşür ve bildirilerde yapılmadığı açık; (Bu yayınlarda tek bir şey söz konusudur: "Kahrolsun kapitalizm!") fakat bu, sözü edilen yayınları kaleme alan aynı eller tarafından yazılmış ama "halk"ın okumadığı kalın ve allame kitaplarda ifade edilir.

Kapitalistler, her ne kadar artık egemenler olarak düşünülmemeye vardıklarını görseler de, gerekli alışkanlıklarına sahip oldukları için her zaman toplumun yetkili temsilcileri olarak kalabilecektir. Sosyalist mantığın bu özel halinde patron, o güne kadar sağ cebinde kendine sakladığı kâr payını koruyacaktır. Uzun zamandır işlerin sorumluluğunu bizzat ifa etmemesi ve sadece -temettülerini sol cebine attığı- tahvilleri sayesinde yaşaması durumu nedeniyle Engels'ler ve Kautski'ler, tahvillerinin karşılığının onlara ömür boyu ödeneceğinin sözünü vererek bu yaşlı zevatın kaygılarını gidermeye çalışır. Patronların çoluk çocuğu da bu toplumsal devlet gelirleriyle yine güç durumdan çıkacak ve de yararlı ve son derece nitelikli bir yönetim işine yönelik öğrenim görebilecektir. {...} Bugünkü patronların belli bir bölümünün o zaman kendilerini özel ve tekelci kârlarından mahrum edilmiş olarak göreceği doğru. Buna karşın, genel ulusal kâr da o ölçüde artacaktır. Açgözlü alıcı bir kuş, bir diğer alıcı kuşun tam çöküşünden doğamaz, bu yüzden tehlikeye girmeksizin her birinin kendi payını alması gerekir.

Eğer kurt sürüsü hiçbir şey kaybetmiyorsa, bu durumda koyunlar ne kazanır? {...} Şayet sosyalistlerin kendileri bugünkü patronların genel olarak hiçbir şey kaybetmeyeceğini inancasını veriyorsa, bu, işçilere, onların açlığın ve köleliğin yani sömürünün -daha farklı bir deyişle- kapitalistlerin ve diğer asalakların yok edilmeleri isteklerine ne verebilecektir?

Sömürünün gelişmesi ve ortadan kaldırılması tamamen farklı iki şey olduklarından, bunun onlara hiçbir şey getirmeyeceği kuşkusuz.

Belli ki sosyalist bunu bilmez değil, peki bu, onun sorunu mu? Bu onu hangi bakımdan ilgilendirebilir?

Örneğin Kautski; dünyanın hemen bütün sosyalistlerinin sosyalizmin yaşayan en önemli simalarından biri olarak bazı bilgiler ve açıklamalar istemek amacıyla kendisine başvurdukları bu şahıs, "Kahrolsun kapitalizm!" konusundaki beyanatı -işçilere yönelik biçimde- nasıl ustaca düzenlemek gerektiğini daha genç türdeşlerine öğreten bu şahsın kendisi, kısacası Kautski, *Toplumsal Devrim* üzerine olan kitabında, devrim ertesinde işçi ücretlerinin kuşkusuz bugünkünden daha yüksek olacağını ve toplumsal harcamaların da önemli derecede artacağını açıklar gayet rahat biçimde. (Daha basitçe söylemek gerekirse, söz konusu olan, o zaman hepsi -bugünküler gibi mülk sahipleri olmayan- toplumsal görevliler olacak tüm şu asalakların ücretidir.) Hepsi bu! Şimdikinden daha yüksek değil!

Her ne kadar bütün sosyalistler bunu bu denli basit ve açık olarak kabul etmese de, her hâlü kârda içlerinden hiçbiri önderlerinin bu açıklamalarına şaşırmadı. Hepsi de üretim ve yaşam koşullarının düzeltilmesi için işçi tarafından yürütülen mücadelenin hiçbir şeyi halletmediğini ve -özel mülkiyetin toplumsal mülkiyete dönüştürülmesinin sömürücülerin ve sömürülenlerin yaşam koşullarını hiç de değiştirmeyeceğini gayet iyi bilmelerine rağmen- kötülüğün kaynağının üretim araçlarının özel mülkiyetinde yer ettiğini açıklıyor.

Bunu anlamak için insanın etrafına bakması yeter: İşçiler sadece özel işletmelerde mi kazıklanıyor? Peki, ya kamu işletmeleri? Kamuya ait demiryolları ya da ulusallaştırılmış maden işletmeleri? Ama buralarda özel patron yok. Eğer tüm patronlar fabrikalarda ve başka faaliyet alanlarında devlet memuru biçimi altında gizlenseler ne olurdu? O zaman bu, genel mutluluk adına çalışan sosyalist ve toplumsal bir cumhuriyet mi olacaktı? Sosyalist, küçümsemeyle gülümser: Kamu mülkiyetini toplumsal mülkiyetten ayırt etmek gerekirmiş; şu anda, diye ilave eder, fabrikalarda çarlık me-

murları var, sosyalist cumhuriyetteyse toplumcu görevliler olacak. Patron mutlakıyet rejimidir, daha sonra da toplum, yani cumhuriyet olacaktır.

Kamusal devlet işletmelerinde üretim araçları üzerinde özel mülkiyetin olmayışının, her hâlü kârda sömürücü sorununu hiçbir bakımdan çözmediğini daha şimdiden gözleyebiliriz. Bu fiili durum farklı bir bağlamda her ne kadar "toplumsallaşmış üretim" diye adlandırılsa da.

{...} Sosyal demokratlar ve sosyalist devrimciler, {...} kapitalizmin tüm çelişkilerinin olgunlaşabilmesi için (birinciler bunu açıklar, ikinciler de bunu belirsizlik içinde bırakmayı tercih ederken) {...} her şeyden önce siyasi iktidarı ele geçirmek, mümkün mertebe tüm özgürlükleri (belli ki açlıktan geberme özgürlüğünü de) elde etmek, *demokrasiyi fethetmek*, cumhuriyeti kurmak ve ardından hepsini sonuna kadar geliştirmek gerekir diyor.

Biz de bunun, tüm sermayelerin, tüm bilgilerin ve bütün sömürü araçlarının eksiz rekabet özgürlüğünün bugünkü kapitalistleri artık aydınlardan vazgeçememeye, bu fazladan sömürücü topluluklarının hepsini -onları yanı başlarına yerleştirmek üzere- bulundukları sahnenin önüne çağırma ihtiyacına götürmüş olması anlamına geldiğini söylüyoruz.

Toplumda daha az ayrıcalık olması ölçüsünde tüm şu girişimci zevat (kuşkusuz bunun araçlarına sahip zevat) arasında rekabetin daha özgür ve toplumun daha demokratik olması bu yüzden; bu durumda kapitalistlerin, işlerini -çarcı ayrıcalık lütfu yerine- ne denli ciddi ve bilimsel yürütürlerse, komşularını daha iyi bir makineyle, işin daha iyi bir örgütlenmesiyle alt etmeleri, dolayısıyla -onları kârlarına ortak ederek- daha çok sayıda bilgili ve aydın yardımcı kullanmaları gerekir.

Bu durumda mühendislerin, muhasebecilerin, teknisyenlerin sayıları artar {...}. Şu eski ilkel bundan böyle makinelerin yanında bırakılamaz (onları kırabilir ya da kırmaz), işçilerin de bilgili ve yeterince terbiye olmaları gerekir. Öğretim gö-

revlilerinin, yazar çizer takımının, şu uzman terbiyecilerin sayılarının artması da işte bu yüzden.

Eğer en ileri ekonomilerde işleri yürütmek için esaslı bir örgütlenme ile daha bilgili ve becerikli bir yönetime sahip olmak gerekliyse, o zaman -yalnızca merkezde ve parlamentoda değil, dahası işlerin yürütüldüğü yerlerde, taşrada da- toplumsal hizmetlerde olduğu gibi kamu görevleri alanında da ele geçirilecek çok sayıda cazip küçük mevkiler ve arpalıklar yaratılacaktır.

{...} *Demokratik devlet, allamelerin polisin yerini alması* ya da daha ziyade, *polisle aynı safa yerleşmesi demektir*. Şu toplumsal görevlilerin yani mebusların, siyasetçilerin, ziraat uzmanlarının, sayımlamacıların, gazete muhabirlerinin, avukatların vs sayılarının artması bu yüzden.

Demokratik entelijansyanın burjuva toplumun genel olarak sonraki gelişimini özel olarak da bu gelişmenin yol açacağı demokratikleşmeleri burjuvaların kendilerinden daha bir sabırsızlıkla beklemesi bundan ötürü; ayaklanan kitlelere kurtuluşlarının iktisadi mücadeleden, egemenlerin keselerine saldırmaktan değil, ama yalnızca siyasi mücadeleden, bir başka ifadeyle, -önce bu kesenin daha çok şişip gelişebileceği, daha sonra özellikle şu allame topluluğu için uçkurunun biraz daha gevşetilebileceği biçimde- bir yönetim için mücadeleden doğacağını açıklaması bu yüzden. Entelijansyanın toplumun demokratikleşmesinin yani burjuva devletin tüm gözeneklerine bizzat sızmasının, toplumsallaşmanın -öncekine göre sımsıkı kapalı bir hapishaneye değil de- şimdiden gerçek bir cennete girişi oluşturacağının yeterli güvencesi olarak düşünmesi de bundan ötürü. Elbette! Üretim araçlarının tümüyle -toplumsal dümeni zaten elinde tutan- entelijansyanın ellerine geçmesi, onun için gerçek bir cennet oluşturacaktır. Bir demokraside üretim araçlarının toplumsallaştırılması, kol emekçilerine egemen iktidar örgütünün güçlendirilmesinden, devletin berkitilmesinden başka bir şey vaat edemez.

Çağdaş kapitalist toplum, entelijansyanın –düzenin bir parçası olsun ya da olmasın– çıkarlarına zarar veriyor, ayrıca onu kapitalistlerin buyruğu altına sokarak küçük düşürüyor. Burjuva devrim durgunlaştığında {...} küçük düşürüldüğünü hisseden aydın buna karşı çıkacak ve devrimi öğretmeye çalışarak –her an itiraza hazır– kol emekçisi kölelere yönelecektir. Ne var ki ne işçiyle aynı neden yüzünden ne de aynı biçimde acı çekmediği için, kendi kötü durumunun nedenlerini hemen ortadan kaldırmasına elveren salt kendi tasarılarını önerir işçiye; ama kendisini izleyen bu işçi "yoldaş"a –şu daha iyi gelecek dışında– yine de herhangi bir şey getirmeksizin. İşçileri harekete geçirmiş olan istekler, aydın tarafından hep daha sonraya ertelenmiş, "gelecek" için bir yana bırakılmıştır.

Bugünkü toplumda kurtlar ve koyunlar gibi yaşayan insanlar, ortak bir gelecek için, bütün toplumun geleceği için nasıl olur da birlikte mücadele edebilir? Birileri diğerlerinin sırtından, onların zararına yaşarken, bu, nasıl mümkün olabilir? Bu toplumdaki mevcut uzlaşmaz çelişkiyi gizlemek isteyen, sadece insanların ışıklı geleceğinin sorunlarından söz edendir; bu çelişkiyi gizlemek ister; çünkü bundan küçük sorunlarını birileriyle görüşmek için yararlanır.

Kölelerin tüm boyun eğişleri, şu anda, bugün ve her gün ücret ödemeleri sırasında çekip alınan zenginliklerle açıklanır. Sosyalist, bakışlarını gelecek ve "insanlığın" görevleri konularıyla daha iyi sınırlamak gayesiyle her gün olup bitenlerden –sanki önemsiz şeylermiş gibi– vazgeçmelerini öğretir bu kölelere. Çünkü proletarya şayet "gelecek" insanlığın sözü edilen "öncülleri" için mücadele ederse, bu, entelijansyanın güncel ihtiyaçlarının karşılanması için yapılmış olur yalnızca. Daha sonra proletarya, şu uydurulmuş "gelecek" adına içinde bulunulan anın "önemsiz şeyleri"nden kendini yoksun kılarsa, bu aynı nedenle şu "beyaz eller" camiasına bazı yaralar sağlamış olur. Bu sonuncular şu "önemsiz" şeylerden, işçi

yığınlarının karşılanmamış güncel ihtiyaçlarından yaralanır ve bundan fazladan bir zenginlik payı çıkartır.

Aydın iki yanlı oynar ve kazanır. "Aşamalar"ın elde edilmesi, bu andan itibaren ulusal gelirin en büyük bölümünü sağlar ona. İşçi yığınları tarafından bu "aşamalar" adına günlük ekmek mücadelesinden vazgeçilmesi, tüm ulusal kârı artırır ve korumuş olur.

Köleyi beyzadeye boyun eğdiren en büyük bela, işsizin açlığıdır; lakin şu beyaz yakalı, insanlığın iktisadi faaliyetlerinin bugünkü aşamasında bu belanın efendilerin işi olmadığını, ama doğal ve kaçınılmaz olduğunu, -eğer bu, uygun anda yapılmamış olursa gelecekteki bütün özgürlük işi de yeniden tartışma konusu olabileceği için- bu belanın yok edilemeyeceğini, bunun anlamsız hatta caniyane olacağını öğretir köleye. Sosyalist öğretiye göre ancak gelecekteki herhangi bir yönetimde herkes için eşit ekmek sağlanabilecektir. Ama istendiği gibi hemen değil yine de. Bugünkü toplum -istedikleri şey için- henüz bu amaçla bir fırın sağlayacak durumda değil, bugünkü toplumda emek yeterince verimli değil. Bu toplum, mülk sahiplerinin giriştikleri rekabet yüzünden hâlâ çok fazla bölünmüş durumda; herkesi besleyecek durumda değil. Kendisi açlıktan acı çekmeyen bu topluluk, ne bunu istemediği için ne de durmadan daha fazla gelişmek ve zenginleşmek gayesiyle bu açlıktan yararlandığı için değil, hayır hayır, bu yüzden değil, *bunu yapamaz*, o yüzden. Bugünkü düzenin bu "düşmanı"nın, bu "yıkıcısı"nın söyledikleri bunlar işte! Gerçekte uysal, uzlaşmaya hazır bir düşman! Sayısız zenginliklerin ortasında yoksulluk çekenlere tüm bunları söylemeye karar vermek için, açgözlü sömürücü tıynetini hemen göstermemek için, bütün bunlar için şu sosyalist ideali, kurdu gizleyen şu koyun postunu hazırlamak gerekir dört başı mamur biçimde... {...}

Sosyalist Cennetin Hazırlanması ya da Yasal Sendikalar

Sosyalist öğretiye göre bugünkü talan toplumu sadece işçilerin köleliğini kurup düzenlemez; ama aynı zamanda bu sonuncuların özgürlüğünü de müjdeler ve gelecek sosyalist toplumu hazırlar. Zira kapitalist sömürü içinde sosyalist eşitliği taşır, kapitalist baskı da sosyalist özgürlüğe götürür. Sosyalistler nezdinde yasal işçi sendikaları konusunda birbirine taban tabana zıt iki anlayışı aynı anda bulmak bu yüzden bizleri şaşırtmamalı. İşçilerin güncel ezilmeleri söz konusu olduğunda mutsuzluk ve acılar birlikte mutluluk ve sevince, siyah beyaza, yalan da gerçeğe dönüşür. Böylesi çift kayıtlı bir muhasebe, öğretilerinin kaçınılmaz devamıdır.

Sosyalistler, sözgelimi çarcı yönetim kadar gerici bir yönetimin savunucularıyla görüşmeye vardıklarında, işçi sendikalarının burjuva ilerlemenin himayesini, burjuva devletin huzurunu, gücünü ve dayanışmasını tüm Avrupa'da doğaları gereği temsil ettiklerini pek bir gayretkeşlikle hatırlatıyor ve tanıtlıyor. Aynı sendikalardan işçilerin önünde söz ettiklerinde de, emekçi yığınların buralarda gelecek sosyalist düzenin temelini attıkları konusunda onlara güvence veriyorlar. Sosyalist dilde bunun "işçilere vurulan boyunduruğun kırılması" anlamına geldiğini anımsayalım. Bu boyunduruğu güçlendirmeye katkıda bulunan burjuva devletin daha sağlam kılınması demek olmasına rağmen.

Böylece sosyalistler; -hakiki yaygaracılar sıfatıyla- kâh burjuva hükümete kâh işçilere dönerek sendikaların işçilerin bağımlığını güçlendirdiklerini -suratlarındaki o aynı kibar gülümsemeyle- yöneticilere kanıtlar; işçilere de sendikaların onları bağımsız kıldıklarının güvencesini verir.

Peki, bu durumda sosyalistler kimi budala yerine koymak istiyor? Hiçbir durumda burjuvazi değil, zira Batılı devletler sendikaların üretim dallarının çoğunda yayılmalarına izin vererek talan toplumlarında huzuru garantiye aldı. Oysa sos-

yalist temeli ilgilendiren konuda, bu mesele giderek kötü bir hal alıyor. Bu temel işçiler tarafından ne denli özümlenmişse, sosyalistler de onları o denli övüyor, sosyalist kuruluş da o denli göğe yükseliyor.

Sendikalar ve diğer işçi örgütleri tarafından bu sosyalist temel konusunda ortaya koyulan tüm düşüncelerin niçin aldatmacadan başka bir şey olmadığını yakından görelim.

Özgürleşmek amacıyla kapitalist sınıfını ortadan kaldırmak için, der sosyalistler, işçiler tüm üretimi ellerine almak zorunda. Ama bunu öyle bir çırpıda yapamazlar, önce iyice hazırlanmaları gerekir. İşçiler, sosyalistlere göre, hem sendikalarda üretim dallarının bütün özelliklerine iyice alışır hem de tam bağımsızlıklarını ellerine almada. Böylece özel girişimcileri gereksiz kılmada giderek daha yetenekli hale gelirler.

Sosyal demokratlar, işçilerin devleti yönetmeyi öğrenmek zorunda olduğunu ve seçim kampanyaları sırasında, siyasi birliklerinde, parlamentoda , seçimle gelinen çeşitli sorumluluklarda, belediye meclisleri ile diğer kurumlarda işçilerin -aynı zamanda devletin yönetilmesi için zorunlu tüm bilgileri edinerek- yavaş yavaş burjuvazinin iktidarını ele geçirmeleri gerektiğini de ekliyor. Öte yandan sosyalistler, işçilerin kültürlü burjuvazinin sahip olduğu bilgileri en kısa zamanda elde etmeleri -sözde- amacıyla her türden kültürel derneğin, halk üniversitesinin kurulmasını öğütlemede hemfikirler. Gelecek sosyalist toplumun temeli sosyalistler sayesinde nasıl atılırmış görün işte. Ne müthiş bir uğraş!

Ah benim küçük uysallarım ah, eğlenin, böyle güzel güzel, eğlenin işte! Hiç kimsenin düş kurmasını engelleyecek değiliz. Batı Avrupalı hükümetlerin hepsi, burjuva düzeni devirme konusundaki sosyalist tasarıları işte böyle yanıtlıyor ve sosyalistlere tam gevezelik özgürlüğü bahşediyor.

İşçiler yüzyıllardır içinde yaşadıkları bu hapishaneyi yıkmak zorunda. Buna karşın sosyalistler, onlara akıllarını ve yüreklerini açmalarını, maneviyatlarını yüksek tutmalarını

öğütleyerek uyutuyor. İşçilerin dünyanın tüm zenginliklerini egemenlikleri altına almaları gerekiyor, buna karşın sosyalistler o azıcık ve köle ücretlerinin bir bölümünü sendikalarda ve diğer kooperatif birliklerde sosyalist cenneti hazırlama amacına, yalnızca bu amaca ayırmalarını öğütlüyor! Zenginliklerine en küçük bir zarar verildiğinde burjuvazi onları zindanlara, darağaçlarına göndererek cezalandırıyor, buna karşın şu farazi sosyalistler bu acımasız yasaların hepsini gazetelerinin bitip tükenmez laflarıyla, çeşitli toplantılarda, kongrelerde ve meclis kürsülerinde irat edecekleri nutuklarla tasfiye edeceklerinin sözünü veriyor!

İnsanlar, sosyalistlerin gösterdikleri bu yolla asla ve hiçbir yerde özgürleşmedi. Marifetlerini -yeni sınıfların gerçekten özgürleştikleri- devrimlerin eserleriyle karşılaştırmak yeter. O zaman sosyalistlerin marifetlerinin devrimi söndürmekten ibaret olduğunu ve aslında işçi devrimini falan hazırlamadıklarını ama tersine onu frenlediklerini ve engellediklerini görebiliriz.

{...} Siyasi terör ve suçlar sosyalistler tarafından coşkuyla övüldü, bu aynı fiillerin iktisadi oldukları zaman lanetlenmeleri gibi... Baskıcı bir bürokratın katili onlar tarafından bir şehit olarak, ölümsüz bir intikamcı kahraman olarak yüceltilir. Buna karşın işçileri ezen birinin veya bir asalak-mühendisin katili, onların gözünde, hemen idam edilmeyi ve ebediyen bir alçak olarak damgalanmayı hak eden canavardan başka bir şey değildir. O halde sosyalistler, ayaklanan işçilerin nihayet maskelerini alaşağı edecekleri ardından onları işçi devriminin hainleri ve düşmanları olarak ilan edecekleri gün şaşırıp kalmasın.

Gelecekteki komünizm ve bu maksatla hazırlanan tüm şu öğretilerin ilk amacı, işçileri doğrudan ve hemen bir mücadeleden saptırmak ve umutları havaya savurmaktır yalnızca. Sosyal demokratlar bunun -olsa olsa- ütopyacılar için doğru olduğunu, bilimsel sosyalizme (Marx ve Engels'in öğretisine) gelince, salt olgulara ve sayılara dayandığı için tümüyle farklı

olduğunu söylüyor. Evet, evet, şu olguları ve sayılarıyla sosyalist cennetin gelişi üzerine saçma bir masal yaratmış olan tam da bilimsel sosyalizmdi. Sosyal demokratlara göre büyük kapitalistler, rekabet sayesinde sürekli küçük burjuvaları ezmekteler ve yakında bu yolla kapitalistler sınıfı az sayıdaki bir avuç milyonere indirgenmiş olacak, burjuva toplumun tüm geri kalanı da ücretli proleterlere dönüşecek. Ve her gün binlerce yeni beyaz elli burjuvanın, büyük kentlerin en mutena semtlerine yerleşen ve oralarda -büyük sermayenin rekabeti yüzünden "ölen"- küçük mülk sahiplerinden çok daha fazla şatafat içinde yaşayan beyaz elli burjuvanın doğması, işte böylesi riyakâr türkülerin eşliğinde olur. Marx'ın en sadık tilmizleri şimdilerde ustalarının bu masalına gülüyor, bıyık altından elbette... Zira dünya âlemin karşısında yanılmaz bir ustaya yönelik bu denli saygısız bir tavır takınmak, belli ki uygunsuz olurdu.

Bu "bilimsel" icadın tek amacının yalnızca işçilerin isyancı atılımlarını -tüm burjuvazi "küçücük bir avuç" milyardere dönüşünceye kadar- tutmak olduğu açık. Sosyal demokratlar, ustalarının ardından hiç mi hiç afallamaksızın işçilere şu çağrıyı yineledi ve yinelemeye devam ediyor: "Kapitalistlerin kendi mezarlarını derince kazmalarını bekleyin", "kapitalizmin kendi devinimiyle gelişmesi, proletaryanın kurtuluşunu hazırlıyor" vs vs. Ve tüm bunlar, belli ki "insanların iradelerinden bağımsız" olacak. Sosyal demokratlar nezdinde bu, eskilerin yerini almak üzere "iyiliksever" yeni sosyalist ilahların, olağanüstü semavi güçleriyle kuvvetlilerin hepsine boyun eğdirecek ve de zayıfları yüceltecek ilahların doğması anlamına geliyor olmalı.

Bütün toplumsal bilimler gibi sosyalist bilim de, dinsel karanlıkçılığın ezeli düşmanı olmasına rağmen, zındık rahiplerin veya Hıristiyan papazların kullandıkları aynı aldatmacaları işçi yığınlarına karşı uygulamayı biliyor. Sosyalist partilerde işçiler, ister toplantılarda veya kongrelerde ister 1 Mayıs gösterileri sırasında olsun; ancak pek çok kuşak sonraki

torunları için gerçekleşecek olan uzak mutluluk uğruna -dinsel mekânlardakiyle aynı biçimde- yakarır... Meyve henüz olgunlaşmamıştır! Üretici güçler hâlâ yeterince gelişmemiştir! Toplumsal devrimin saati henüz gelmedi! Sabredin! Tüm şu sosyalist inanç dağıtıcılarının bıkıp usanmadan öğütledikleri, bunlar işte. Böylelikle köleliğe karşı öfke, şu şiddet ve yalan dünyasına karşı isyan, sosyalist işçiler nezdinde eyleme değil, bir mücadeleye değil; ama hakkaniyetli bir gelecek düzene duyulan *inancı* uyandırır yalnızca.

Bu yeni sosyalist dini dünyayı kurtarmak ereğiyle yaymak gerekir. Bu dinin yayılması ola ki bugünkü toplumu kurtarsa bile, sömürü yine de durmaz. Tersine, şu kocamış talan dünyası daha da güçlenir, gençleşir ve ömrünü uzatır da uzatır.

Çünkü bu sosyalist inancın ya da sosyalistlerin dediği gibi, sosyalist bilincin gelişmesi, ne işçilerin isyan gücünü yükseltir ne de yüzlerce yıllık köleliği devirme özlemlerini. Tam tersine, bu gelişme, *mevcut* düzene duyulan daha büyük bir sevgi anlamına gelir; başka türlü olamaz. Peki, bu sosyalist inanç neye dayanıyor? Bugünkü burjuva düzenin gelecek için tam eşitlik ve adalet düzenini hazırladığı inancına. Madem böyle, o zaman bu talan düzenine değer vermemek, onu sevmemek olur mu hiç? Kendisine önceden müjdelendiği gibi bir an evvel şu sosyalist cennete dönüşmesi için insanın olanca gücüyle onun gelişmesine ve ilerlemesine katılmaması nasıl mümkün olabilir? Sosyalistler ve söz konusu sosyalist inanca sahip işçiler, her tarafta tam da böyle davranıyor; burjuva "vatan"ın yüceliğine burjuvazinin kendisinden fazla tapıyor; kısacası bu insanlar, burjuva ilerlemenin en iyi savaşçısı. Sosyalizmin böylesine serbestçe bütün dünyaya yayılması işte bu yüzden; Hıristiyanlığın çok eski devirlerde olduğu gibi, burjuva gönenci için kaçınılmaz olması da yine bu yüzden.

Bu bilimsel din rolü, burjuvazinin yararına Marx ve Engels'in öğretisi (*bilimsel sosyalizm*) tarafından, işçileri burjuvaziye karşı bir savaşa vaktinden önce girişmeye -güya- itmeyi isteyen ilk ütopyacı sosyalistleri muzafferane

biçimde yerden yere vurup sesini kesmiş olan bizzat bu öğreti tarafından, proletaryanın özgürlüğüne doğru muzaffer yürüyüşünü -güya- "parlak bir ışıkla aydınlatmış" olan bu öğretinin kendisi tarafından başarıyla oynandı.

Gerici yazarlar, Marksistleri işçiler arasında burjuvaziye karşı mücadeleyi, genel iç savaşı yaymakla suçlar sık sık. Marksistler de, bu yazarların Marx'ı hiç anlamamış oldukları şeklinde karşılık verir söz konusu suçlamalara... Onun öğretisi sınıf mücadelesini sadece bir avuç kodamana karşı öğütler, ama burjuva toplum ve ilerlemesi konusunda derin bir sevgi besler; ne anarşist ne de isyankâr denilecek yanı vardır; tersine, daha ülkücü ve daha dinsel her şey vardır.

Bu açık örnekte Marksistler gerçeği söylüyor... *Tarihin materyalist anlayışı* veya *tarihsel ve diyalektik materyalizm* diye adlandırılan Marx'ın felsefesi gerçekte neyi öğretiyor? Bütün toplumların, bütün yönetimlerinin her zaman insanların tümünün maddi gereksinimlerine, iktisadi ihtiyaçlarına ve üretici güçlerine uygun olmaları gerektiğini öğretir. İyi ama bu, tıpkı "toplumun iktisadi ihtiyaçları"nın da yapacakları gibi, "insanların tümünün ihtiyaçları"nın geçmişin ve bugünün egemenlerini buna zorlaması ve hâlâ zorluyor olmaları biricik nedeniyle ilk çağda köle sahiplerinin kölelerini zincirlemesi, feodallerin toprak kölelerini kırbaçlaması ve şimdilerde de kapitalistlerin işçileri açlıkla terbiye etmesi anlamına gelmez mi? Burjuvazi daha fazla ne isteyebilir Marksistlerden? Din ve devlet adamlarının dogmatik katı doktrinleri başka bir şeyi mi göstermeye çalışmıştı?

Bu çağdaş bilimsel sosyalizm, epeyce akıllı bir düzenek doğrusu! Güzel laflarına kapılmak işten bile değil! "Sömürücülere karşı mücadele", eğer düşünülürse, şu demektir: "Talancıları hemen devirelim!"; "maddi" ve "iktisadi" sözcükleri de bunun sırf işçisel bir dava olduğunu anlatmak istiyor görünüşe göre. Öyleyse "materyalist" de tüm dinlerin azizlerine karşı isyan etmek demeye mi geliyor acaba? İnsan bu tanımların cazibesine kapılır ve ardından, tam bir güvenle

bu öğretiyi tümüyle öğrenmek ister. Sosyalist ekollerin hepsinden geçilir ve bir burjuva aydın piyona dönüşüldüğü fark edilmez bile. İşçilerin ezilmelerinin tam ortasında yaşanır, ama bu, artık hissedilmez; bir hapishanede doğmuş ve hep kölece bir çalışmaya mahkûm olduğumuz unutulur ve o zaman bu talan toplumu sevilmeye başlanır. Tüm Rusya'nın, her uyruktan baskıcının bu birliği, kendi vatanlarıymış gibi övülmeye ve ululanmaya başlanır; bu vatan için burjuva bir yenilenme istenir ve bu baskıcı birliğin başarısı için mücadeleye girişilir.

Sosyalist öğreti dünyada yayıldıkça, o ölçüde zamanla bir papazlar öğretisi haline geliyor. Daha önceleri sosyalistlerin özellikle Marksistlerin, din yayıcılarıyla kıyaslanmaları yüzünden kendilerini hakarete uğramış hissettiği durumlar vardı. Şimdilerde sosyalistler yeni bir din hazırladıklarını alenen kabul ediyor ve bundan böyle rahipleri sahtekârlar, dini de köleliğin en sağlam bukağısı olarak düşünecek olanı müfteri yerine koyacaklar. Peki, nasıl? Tüm dinler, kendi dönemlerinde "insanlığı eğitmişler"di de ondan!

Görmüş olduğumuz gibi şu bilgin sosyalistler, yığınların yüzyıllardır süregelen ezilmelerinin tümünü bilinçli olarak silikleştirip görünmez kılıyor. Şu medenileşmiş toplumların ve devletlerin birlikte var oluşlarını -bir o kadar utanmazlıkla- doğal sayıyor ve -ayrıcalıklı azınlık tarafından özellikle ve bilhassa çalışkan hayvanlara dönüştürülmüş- insanlığın çoğunluğunun köleliğini de *işbirliği* diye adlandırıyorlar.

Köleler ve efendiler arasındaki bu "işbirliği", diyor Marksistler, zoraki ve gücün olmasına rağmen yine de insanların iktisadi ihtiyaçları üzerine temellenir ve sonuçta herkesin refahını hedefler.

Şayet bu işbirliği ortak yarar için her zaman zorunlu olmuş idiyse, şimdi daha da fazla ve sosyalist cennet kurulmadığı sürece böyle kalacak. Sosyal demokratların toplumsal örgenselliğin homojenliği üzerine olan bu öğretileri, "sömürü düzenine karşı sınıf mücadelesi" konusunda açığa vurulan

tüm istençlerini kof ve anlamsız bir beyan derekesine düşürüyor. Olduğu haliyle talan düzeni için hiçbir tehlike arz etmeyen ve aydın burjuva topluluğunun bütünü tarafından kabul edilebilir bir "sınıf mücadelesi" önermekten başka bir şey yapamıyorlar gerçekte.

Emekçilerin ve sömürücülerinin iktisadi işbirliklerinin bu anlayışı, egemenlerin törel temel kurallarının tamamını yeniden diriltip canlandırıyor ve egemenlerin hizmetindeki şu riyakâr ahlakçılar tarafından zaten çok önceden hazırlanmış bütün "törel mecburiyetler"i yeniden işçilerin sırtına yüklüyor; söz konusu ahlakçıların tüm yalanları –sömürülenleri daima aldatmak amacıyla, salt bu amaçla– sosyal demokratlar tarafından böylece yeniden canlandırılmış oluyor. İşçiler, egemenlerinin oluşturduğu hırsızlar birliğini, şu şiddet ve yalan dünyasında "vatan", "anavatan" veya "ulus" diye adlandırılan bu birliğini "düşmanı"na karşı savunmak, onu sömürücülerinden daha fazla savunmak zorunda.

İşçiler, en samimi ve en şerefli milliyetçiler, en yaman ve ateşli yurtseverler olmak zorunda; düşmanlarını, şu "beyaz elliler"i savaşımlarıyla ve kanlarıyla kurtarmaya ve de onlara en eksiksiz mutluluğu, en tam özgürlüğü sunmaya mecburlar; korkuyla değil ama bilinçle şerefli, sadık, çıkar gütmeyen ve gözü pek köleler olmak zorundalar; efendilerinin yüreklerinde özgürlük için, "gerçek bir adil yaşam" için, "aklın, sevginin, iyiliğin ve güzelin o ışıklı ülküsü" için özlemler uyandırmak zorundalar.

Sosyalist hatiplerin bu propagandası ne yazık ki tümüyle boşa gitmedi. Şu son yıllarda sosyalist işçiler, karınları tıka basa doymuş tüm entelijansyayı "ışıklı ülkü"leriyle hoş biçimde şaşırttı; o "güzel Ekim günleri"[79] sırasında tüm şu "beyaz elli" burjuvaları neredeyse "yoldaşlar"ı bile ilan ettiler ve sosyalistlerin ardı sıra tüm şu aldatıcı sözcükleri bir bir tekrarladılar: vatan, halk, ulus, hakikat, adalet vs vs. {...}

79. 1905'te (yayıncının notu).

İşçiler, ekimcilerin ve kadetlerin[80] yararına yürütülen mücadelede kurbanlık koyunlar olmaya hizmet etti. Bu aldatmaca, bilinen burjuva sahtekârların aracılığıyla değil, ama "proletaryanın gerçek temsilcileri", işçi sınıfı "müdafileri" aracılığıyla yayılmıştı.

{...} Şu sosyalist dinin, yüzlerce yıllık ezilmelerini işçilerin gözlerinden sakladıktan sonra, uygar devletin, insanlığın iktisadi ihtiyaçlarını karşılaması ve üretici güçlerin geliştirilmesi için gereken işbirliğinin gerçekleştirilmesi olduğunu nasıl açıkladığını görmüştük. Sosyalist papazlar, tüm tarihin -"bilim"lerine dayanarak- insanlığı özgür ve eşit bireylerden oluşan adil bir gelecek yaşama hazırlanması olduğunu ilan ediyor. Bu sosyalist kehanetin sonucu gerçekten gizemli bir iş doğrusu: egemenler hâlâ kölelerinin sömürüsünden, kişisel servetlerini çoğaltmaktan başka bir şey düşünmüyor; ama her şeye rağmen bu biriken servet, -maruz kaldıkları kötü muamelelere karşın- yine de onları eğitmeye ve mutlu geleceklerini hazırlamaya hizmet edecekmiş!

İyi ama şu özgür insanlar toplumu niçin hâlâ doğmadı? Sosyalist din bu soruyu, insanlık -gerekli araçlara hâlâ sahip olmadığından- gelecek topluma hazırlanmak üzere henüz yeterince zaman bulamamış olduğu, insanların kendilerinin de komünist ve kardeşçe bir yaşam için henüz yeterince eğitilmemiş oldukları biçiminde yanıtlıyor basitçe. İşçi sınıfının kurtuluşu sırasında asıl güçlük ne burjuvazinin servetinin kamulaştırılmasında ne de bu servetin yardımıyla daha iyi bir yaşamın düzenlenmesi amacıyla gereken beceriklilikte bulunmadığı için, sonuç olarak tüm olanaklarla hazırlanmak gerekir diye güven veriyor sosyalistler. İşçiler gelecek düzenin açık bir tasarısına sahip olmadığı, bu düzen için kesin biçimde hazırlanmış olmadığı sürece bir işçi devrimine yol açmaya, onu kışkırtmaya değmez doğrusu diye bağırıyor sosyalistler birbirleriyle yarışırcasına. Burjuvaziye saldır-

80. 1905 olayları sırasında doğmuş ve bir anayasal mutlakıyetçilik yanlısı siyasi öbekleşmeler (yayıncının notu).

maya değmez, zira bu, her hâlü kârda daha iyi olmayacak, ama tersine: Başarıya ulaşmamış bir devrim işçileri geriye itecek, onları daha önce kazanmış olacaklarından da edecek ve sosyalist cennet için yapılmış uzun hazırlığı tümüyle yok edecektir.

Burjuvazi, bu yaldızlı lafları nedeniyle sosyalistleri bin bir iltifata boğmaya hazırlanıyor. Onlara tam bir propaganda özgürlüğü bahşediyor, sıcacık ve rahat küçük mevkiler hatta bakanlık koltukları bile vaat ediyor. Burjuvazi, bu sosyalist lafazanlığın kendisi için Hıristiyan inancını yaymak kadar, zindanları ve silahları kadar yararlı olabileceğini gayet iyi anlıyor. "İsyan etmeyin"e çağrıyor din adamları, zira o zaman "semavi hükümranlığa yönelik umutlarınızı kaybedersiniz!" Sosyalistler de şöyle diyor: "İsyan etmeyin", çünkü o zaman "tüm sosyalist temeli yıkmış olursunuz!"

Sosyalistler bu nutuklarına gına getirecek derecede önem veriyor, dağlar kadar kâğıdı karalıyor, bildirgelerini, kitaplarını ve nutuklarını şu tek ve aynı nakaratla bitiriyorlar: "Sosyalist düzen, önceden yapılmış bir hazırlık olmaksızın düşünülemez! Esaslı bir hazırlık olmaksızın hiçbir işe kalkışmayın!"

Sosyalistler boşuna yorulmuyor. Zira bütün geçen yüzyıl boyunca işçilerin özgürlük yolu, yüzlerce yıllık baskıyı yıkmanın yolu –şu sosyalist dinin ve sosyalist burjuva devrimcilerin uzağında– giderek daha açıkça beliriyor.

Yüzlercesi sayılabileceği halde sosyalist düşüncelerden hiçbiri bu yolu ne gösterebildi ne de şöyle bir sezinleyebildi. İşçi yığınının kendisi bu yol olarak çıktı ortaya. Allame takımının, tüm sosyalistlerin kinsiz, garezsiz kabul edemeyecekleri de işte bu. Bu yol, *işçi yığınlarının iktisadi mücadelesidir, genel iktisadi grevdir.*

Yeni sömürücülerin ortaya çıkamamaları amacıyla yeni toplumda işçilerin nasıl örgütlenmek, nasıl özgürleşmek zorunda olduklarını bilme sorunu hususunda –göründüğü kadarıyla– nice sosyalist bilgin kafa patlattı!

{...} Paranın şu kokuşmuş dünyasını terk edin ve gidin uzak diyarlarda, ıssız adalarda komünist ilkelere dayanan topluluklar kurun! İlk sosyalistlerin bu türden girişimleri, Tanrı'yla daha iyi iletişim kurmak üzere ıssız çöllerin ücra köşelerine çekilen bağnaz dincilerin ve diğer kaçıkların başarılarının aynısıyla bitecekti belli ki.

Kendi bankanızı, kendi borsanızı kurun ve ardından tacirlerin ve kapitalistlerin aracılığına başvurmaksızın ürünlerinizi aranızda değişin! Lakin bu daha sonraki icat da güneşin altındaki kar topu, köpükten bir baloncuk gibi patlayıp yok oldu aynı şekilde.

"Olamaz, hayır!" diye bağırır sosyalist siyasetçiler, böyle davranmayın, tahtları devirmekle başlayın işe, ardından iktidar halkın eline geçecektir; bu, proletarya diktatörlüğü olacak ve geleceğin toplumunu o düzenleyecektir. Tahtlar devrildi, cumhuriyetler ilan edildi ve halkın iktidarının proletarya diktatörlüğü değil de burjuvazinin iktidarı olduğu çıktı ortaya.

Devlet çarkını demokratikleştirin, diye öğüt verir sosyal demokratlar, daha fazla sosyalist mebus seçin. İyi ama Almanya'da yüzden fazla sosyalist mebus seçildiğinde, onların da bütün öteki "halk temsilcileri" kadar geveze oldukları görüldü.

Genel oy hakkını elde etmek gerekir! Lakin şu genel, doğrudan vs oy hakkının ele geçirilmesiyle birlikte emekçilerin sırtına çöreklenmiş yöneticilerin ve amirlerin habire artan sayıları var yalnızca...

En azından toprakları kamulaştıralım, diye öneriyor sosyalist Rus halkçıları, halka hiç olmazsa bunu verelim diyor, fakat toprakların halka geçirilmesiyle sadece varsıl köylülerin sayıları artıyor. (Ayrıca sosyalist devrimcilerin kendileri bunu gayet iyi bilir.) Yoksul köylüleri büyük toprak sahipleri kadar terletenler, işte bu tuzu kuru köylüler.

Kısacası tüm bu sosyalist icatlardan yalnızca saçmalıklar ya da *sömürücülerin sayılarının artması* ve her hâlü kârda işçilerin ezilmesinin pekiştirilmesi çıkıyor sonuç olarak.

İşçiler, bütün bu ipe sapa gelmez sosyalist çekişmelere asıl talepleriyle yanıt verir: *Ücretlerin artırılması ve işgünü süresinin azaltılması!* Sosyalist bu sloganı yorumlayarak "Ne kadar da kaba ve iğrenç!" diye homurdanır. Evet, evet... Ateşli komünist yüreği için bu ne kadar da iğrenç! Müşkülpesent aydın ruhu için ne kadar da kaba saba bir slogan!

Ama işçilerin inatçı isyanları nedeniyle burjuvazi ücretleri yükseltmeye ve en azından bazı işçi tabakaları için işgünü süresini kısaltmaya mecbur kalmıştı yine de. Peki, ne oldu? Sosyalistlerin tüm şu "yüksek mi yüksek" icatları onlarla birlikte yalnızca burjuvazinin özgürlüğünü ve *sömürücülerin sayısının bir artışını* öne sürmüş olmasına karşın, işçilerin bu "iğrenç" kazanımları kimi işçi tabakalarının forsa çalışmasını biraz hafifletmişti, *yine de sömürücülerin sayısını artırmaksızın*. Tarihte ilk kez sömürülenler tarafından yürütülen bir mücadele, sömürülenlerin -sözgelimi zanaatkârların ve köylülüğün özgürleşmeleri sırasında ve bugüne kadar hep olduğu gibi, bu kez kendileri yeni sömürücülere dönüşmeksizin- *sayesinde özgürleştirici bir yolu izledikleri* bir mücadele çıkmıştı ortaya.

Sosyalistler, işçileri sağlamca yerine oturmamış olacak ve yeni sömürücülerin doğuşuna yol açabilecek olan çok fazla aceleye getirilmiş bütün özgürleştirmeler aleyhinde etkilemeye çalışıyor. İktisadi mücadelenin gidişatının ne derece hızlı olabileceğini ve de ücretlerinin artışının ve çalışma süresinin kısaltılmasının işçiler için hangi öneme haiz olabileceğini bir düşünsünler o zaman. Bu kazanımlar *bütün* işçilerin ezilmesini yalnızca hafifletecektir, ama yine de ne tek bir sömürü makamı yaratmalı ne de fazladan bir asalak geliri. Tam tersine, -burjuvazi için hiçbir zarara yol açmaksızın- bugüne kadar olan, tam da ayrıcalıklı bir kısım emekçi katmanları yararına ücretlerin yalnızca *yavaş* artışıydı. İşçilerin genel bir iktisadi greviyle elde edilebilecek türden ücretlerin hızlı ve büyük bir artışının bütün emekçilerin yaşamını iyileştirecek olmasına rağmen.

Emekçilerin bu hızlı ve önemli kazanımları, sosyalistlerin ödünü patlatan bir sonucu yani sömürücülerin mülksüzleştirilmelerini taşır bağrında. İşçiler genel bir iktisadi grevi örgütlemeyi başardıklarında, şu demokratik ve sosyalist ağları bir yana ittiklerinde, talepleri, karşılanmaları sadece büyük kapitalistleri değil ama ayrıcalıklı gelirlerin de önemli derecede azaltılmasını gerektirecek kadar yüksek ve önlenemez olacaktır. İşçisel ve siyasal devrimler arasındaki farkın açıkça ortaya çıkışı bu noktadadır. Siyasal devrim sadece bir tembelin yerine bir diğerini geçirecek olmasına karşın, gelişimi içindeki işçisel devrim tembelliğin tüm görünümlerini yok edecektir.

Siyasi devrim, iktidarın varsılların ve bütün burjuva topluluğun eline geçmesi için hükümdarların iktidarlarını tasfiye eder. Onlar da sadece toplumsal baskı bilimcilerinin ücretlerini yükseltmek maksadıyla generallerin, jandarmaların ve din adamlarının ücretlerini indirir. Ne var ki asalakların şu ya da bu türünü sırtlarında taşımalarının işçiler için belli ki hiçbir farkı yok. Aydınlar, varsıllardan alınan milyonları "beyaz eller"in tümüne dağıtacak olan "sosyalist" devrimleri için karar verebileceklerdir nihayet; ulusal kârın toplamı, tüm şu asalakların beslenmesine ayrılan kaynak, hiçbir bakımdan azalmayacağı için işçilerin de bu devrimde kazanacakları hiçbir şey olmayacaktır.

İşçisel devrim yani çok yüksek bir ücret elde eden genel iktisadi grev, hükümdarları, varsılları, "sivil" ve "askeri" asalakları, özel veya devlet bürokratlarını, kapitalistleri ve entelijansyayı beslemeye ayrılan bu kaynağı o ölçüde azaltacaktır. *Bütün* sömürücülerin varlığı, *kol* emekçilerinin şu sefilane ve kölece ücretine dayanır. Bu ücretin yükseltilmesi, böylece her türden sömürücüyü ortadan kaldırabilecek tek yoldur, yegâne silahtır.

Başkalarının yanı sıra sosyalistler türünden allame zevat, sanki bunun ne demeye geldiğini kavrayabilirmişçesine işçilerin iktisadi grevinden söz edildiğini işitmek bile istemiyor.

Gerçekte bu, hiç de şaşırtıcı değil; zira iktisadi genel mücadeleyi kavramak *istemiyorlar* ve bu yüzden bunu "anlaşılmaz" olarak düşünüyorlarmış gibi görünüyorlar. Bunu istemiyorlar, çünkü mülk sahibi hiçbir sınıf mülksüzleştirilmeyi istemez; şu allame zevat, sosyalistler ve her türden pedagog, bir işçi devriminde kaçınılmaz olarak yok edilecek ayrıcalıklı gelirlerden yararlanıyor.

Kol emekçilerinin bu genel iktisadi mücadelesini anlayabilecek olanlar, sadece işçi yığınlarının kendileridir. İşçi sınıfının bütün katmanları, en az gelişmiş olanları bile bunu anlar; en geri ülkelerin okuma yazma bilmez yığınları bile bunu çok iyi anlar. Bu, onların bu anlayışının bir kitaptan alınmamış olması demektir, zira –"işçi sorunları"nı ne kadar incelerse incelesinler– bu kitaplar daha ziyade sömürü toplumuna hasredilmiştir. Kol emekçisinin anlayışı, işçi yığınlarının maruz kaldıkları baskının hissedilmesinden hareket eder; Avrupa'da olduğu gibi Amerika'da da, Fransa gibi Rusya'da da, tüm dünyada, bütün ülkelerde hissedilmesi bu yüzden işte.

Ne var ki işçilerin genel iktisadi mücadeleleri ve iktisadi isyanları gene de pek sık patlamaz öyle. Ne onları kıskıvrak saran sosyalist ve demokratik ağların düğümlerini parçalayıp atmak ne de entelijansyanın çıkarları ile tasarılarına adanmış ve aydınlar hatta kendi yoldaşları tarafından övülen şu bıktırıcı nakaratlara sırt çevirmek bu yığınlar için hiç de kolay değil. Hem sonra onları destekleyecek ve birleştirecek örgütlenmelerin olmadığı, gizli işçisel elbirliği olmadığı sürece ve her işçi isyanını –herhangi bir aydın ülküsünü gerçekleştirmek gayesiyle– siyasi bir devrime dönüştürmeyi pürdikkat kollayan aydınların, sadece onların işbirliği olduğu sürece, bu isyanlara nasıl yol açılabilir?

Şu son zamanlarda yığınlar, örgütlerinin ve komitelerinin işçi devrimini hazırladıklarına inandıkları her sefer iktisadi isyanlarını dile getiriyor... Örneğin Ukrayna'daki 1903 grevinde, –kısmen– İtalya'daki 1904 grevinde böyle olmuştu; ya da 1898 Cenevre ve 1902 Barselona'daki İtalyan ayaklan-

malarında yahut daha geçenlerdeki Belfast ayaklanmasında olduğu gibi, yığınlar öfke ve çok büyük umutsuzluk anlarında başkaldırıyor. İşçiler, ayaklanma bir kez patladıktan sonra, burjuva yasaların ve sosyalist bilimin tüm yasal engellerini deviriyor, aşıp geçiyor; o zaman işçi devrimi yangını karşı koyulamazcasına yayılıyor.

"Yığınların ruh haline akıl sır ermiyor doğrusu!" diye açıklıyor şu riyakâr aydınlar derin mi derin düşünceleriyle.

Ama bu isyan anlarında işçiler yine de belirsiz talepler öne sürmekten uzaklar. Kendi davaları gözlerinin önünde olduğu için alışık oldukları bir durumdalar. Ücretlerin yükseltilmesi (kol emeği için mevcut forsa düzeninin hafifletilmesi), bu, bütün sömürülenlerin işidir, sadece onların işi. Bir aydın dalaveresiyle aldatıcı bir ülkü lehinde oynanan hiçbir kötü oyun yoktur burada. Tam tersine, bütün sömürücülere, tüm şu "beyaz eller" topluluğuna karşı bir ayaklanmadır bu. Aralarından en az gelişmiş olanlarına kadar *tüm* işçilerin genel bir iktisadi grev sırasında edindikleri bilinç, işte bu bilinç. Hepsinin ayaklanması bu yüzden, mücadelelerinin doğuşu bunun için.

İşçiler; kendi davaları için, iktisadi genel grev için mücadele etmeleri söz konusu olduğunda önceden hiçbir eğitim, hiçbir özel hazırlık olmaksızın, propagandasız, kongresiz, seçimsiz süçümsüz başkaldırır. Ukrayna 1903 grevi böyle olmuştu: Bu grevi hiçbir siyasi örgüt, hiçbir devrimci örgüt hazırlamamıştı; tam tersine, kendi "siyasi grev"lerini henüz uyduramamış ve bir genel grev fikrini reddeden tüm Rus sosyalistlerinin ve devrimcilerinin rızası hilafına ortaya çıkmıştı. Diğer ülkelerdeki genel iktisadi grevlerin ortaya çıkışları da aynı biçimde olur; *sendikaların dışında* patlarlar.

Mevcut işçi örgütlerinden hiçbiri, milyonlarca üyesi de olsa, böylesi bir grevi hazırlayamaz, zira bu örgütlerin hepsi yasaldır, bir başka deyişle, bu yasalcılık içinde kaldıkları sürece yani devletsel düzene ve "toplumun temelleri"ne karşı yapılacak saldırıları, doğrudan işçi devrimini reddettikleri

sürece vardırlar yalnızca. Sendikalar bu yasalcılıktan sapmaya yönelik en ufak yeltenişlerinde hükümetler tarafından, hangisi olursa olsun, en "demokratik" olanları tarafından bile feshedilip dağıtılacaktır. Bünyesinde sosyalist bakanların da yer aldığı bugünkü Fransız hükümeti böyle davranıyor. Sadece sosyalistlerden oluşan bir hükümet de başka türlü davranmayacaktır; ulusal ve uluslararası kongrelerinde genel bir iktisadi grevin kabul edilemez olduğunu söyleyen kararları sürekli olarak onaylamaları bu yüzden.

O halde dünya çapındaki iktisadi bir grevin, işçiler üzerindeki baskının ortadan kaldırılmasının ne sendikalar ne de herhangi bir başka -işçisel ya da sosyalist- yasal örgüt tarafından asla hazırlanmayacağı açık.

Ne kadar gelişmiş olursa olsun siyasi özgürlüğün işçi devrimiyle uzaktan yakından hiçbir alakası olmadığı sonucu çıkar buradan. Küresel iktisadi grev, talancıların hepsinin mülksüzleştirilmesi yalnızca gizli işçi örgütleri, düşmanları karşısında gizli tutulan işçi örgütleri tarafından hazırlanabilir; bu örgütler ancak *işçisel elbirliğiyle* var olabilir.

Böylesi bir örgütlenme, yığınsal genel grev aracılığıyla kendisini *sadece* en yüksek ücretlerin elde edilmesi amacına hasrederse ortaya çıkabilir, var olabilir ancak. Özellikle de zenginliklerin mümkün en büyük bölümünü burjuvazinin ellerinden koparıp almak amacıyla o, bunu isteyecektir yalnızca; yığınların gelecekteki yaşam için eğitilmesine yönelik bütün sosyalist girişimleri açık bir aldatmaca olarak reddedecektir. İşçisel elbirliğinin böylesi bir örgütlenmesi, işçilerin ezilmelerinin bu düzenini yıkmak maksadıyla yığınları ne ahlaken ne de zihnen eğitmeye kesinlikle ihtiyaç olmadığını ilan edecektir. Manevi açıdan hiçbir propagandacı, hiçbir ülküsel kahraman, işçilerin ezilmesini onlardan daha yoğun biçimde hissedebilecek durumda değil ve bu ezilmeye karşı yürütülecek mücadelenin direngen istencini. Bugüne kadar kötülük, yığınların kışkırtıcıların düzeyine yükselememiş olmalarında değil, ama tam tersine, bu kışkırtıcıların -ara

sıra isyan eden- işçi unsurunu anlayamamış ve daha sonra sürekli biçimde ona ihanet etmiş olmalarında yer ediyordu.

Yığınların entelektüel düzeylerinin yükselmesini beklemek, işçisel elbirliği örgütüne uymaz. Böylesi bir örgütlenme, sömürü düzeni altında işçilerin bilgilenmeye boşuna can attığını, gerçekte yalnızca bir köle kültürüne sahip olabileceğini, daha akıllı ve daha verimli kölelere sahip olmanın egemenler için yalnızca daha elverişli olacağı ölçüde kültürlenmiş olabileğini bilir. İşçiler eğitilmelerini, mükemmelleştirilmesini ve gelecek yaşam için baskı düzeninin bağrında hazırlanmasını ilgilendiren sosyalist tasarıları -bu arada- reddetmemiş oldukları sürece yeterli bir güç oluşturamayacak ve ezilmelerinin düzenini alaşağı edecek güçte el birlikçi bir örgüt yaratacak durumda olmayacaktır.

"Tamamen anlamsız bu!" diye bağırır tüm sosyalistler hep bir ağızdan... Eğer işçiler, daha şimdiden öğrenim görmeyi ve gelecek toplum için hazırlanmayı reddederse, o zaman özgürlüklerini elde edemeyecek. Mümkün olduğunca yüksek ücretler de elde etseler, üretimi yürütmeyi ve toplumun tüm yaşantısını yönetmeyi kendiliklerinden öğrenemezler; bugünkü yöneticilere ve egemenlere ebedi bağlılığın altında, ebediyen kölelik içinde kalacaklar. Bu, iki kere ikinin dört etmesi kadar kesin, diye de güvence verir sosyalistler.

Sosyalistler, bu açık sorunda mümkün mertebe az gürültü yapmak zorunda; çünkü tüm bu gürültü patırtıyla aydın ve ayrıcalıklı asalaklıklarını daha çok göstermekten başka bir şey yapmamış oluyor.

Entelijansya ve sosyalistler bilgilerini bir müteşebbisin sermayesini düşündüğüyle aynı biçimde düşünüyor. "Zenginlik sahibi olmak istiyorsun" der kapitalist işçiye, "o halde çalış, yorul ve biriktir!" "Benim kadar bilgili mi olmak istiyorsun" diyor işçiye aydınlar, "o halde oku, kendini yetiştir! Her boş dakikanı tembellik etmeye değil de okumaya, incelemeye ayır! Başka çaren yok!" Kapitalistin sermayesinin elinden alınmasını kabul edememesiyle aynı biçimde sosyalist de

entelijansyayı "mülksüzleştirme"nin olanaksız olduğunu zanneder. Bu, neye benzeyecektir, diye sorar kendine, "yoksa aydınların kafasına çekidüzen mi verilecek?"

Sosyalistler ve aydınlar, sahip oldukları bilgilerin {...} her tarafında baskı ve talanın hüküm sürdüğü şu günahkâr dünyamızdan değil de gökten zembille inen saf bir ışıktan başka bir şey olmadığının güvencesini veriyor. Bu bilgilerin; *para* sayesinde, burjuva ailelerin cebinde yatan asalak gelir sayesinde elde edilmiş olduğunu; her şeyden yoksun diğerleri, öğrenimleri boyunca onlara yiyecek-içecek, giysi ve konut sağladıkları, öte yandan kendi öz çocuklarını körpecik en tatlı çağlarından itibaren ömür boyu sürdürecekleri şu zorla çalışma cehennemine gönderdikleri için çeşitli öğrenim kurumlarına devam edebildiklerini asla, hiçbir biçimde hatırlamak istemiyorlar. Aydınlar ve sosyalistler, bir asalak gelirinden doğan bilgilerinin kendilerine de asalak yaşamı sağladığını asla kabullenmek istemiyor. "Böyle bir şey nasıl mümkün olabilir!" diye yırtıyorlar gırtlaklarını; aydının tüm geliri, -kendi ücretlerinin "büyük değer" içeren bir çalışmanın ücreti olması biricik farkıyla- kol emekçilerininkiyle aynı mahiyette bir ücrettir ve bu, kapitalistin sermayesini kendi emeğiyle kazandığını iddia etmesiyle tastamam aynı biçimde söylenir.

Böylece sosyalist bilim, zenginliğin tasarruftan doğduğunu söyleyen burjuva bilim kadar aldatmaca içerir. Burjuva bilim işçi ayaklanmalarını zaptedemedi, onu sosyalist bilim de engelleyemeyecek. Tıpkı egemenlerin töresinin reddedilmiş olması gibi, entelijansyanın bilgilerini "olağanüstü" entelektüel çabaları yoluyla ve de "çok özel yetenekler"i sayesinde elde etmiş olduğunu söyleyen sosyalist masal da aynı şekilde reddedilmiş olacak. İşçiler, tüm bilgiler gibi bütün zenginliğin de egemenler tarafından talan yoluyla elde edilmiş olduğunu, dolayısıyla insanların hepsinin şu pek bilge entelijansya kadar yetenekli ve akıllı olmaları amacıyla gerekenin sadece ve sa-

dece egemenlerin ceplerindeki paralara el koymak olduğunu göstermekte çok fazla zorluk çekmeyecek.

İşçiler iktisadi grevlerini kışkırtmaktan vazgeçmeyecek; sadece kapitalistlere değil, üstelik entelijansyaya da saldıracaklar; ücretlerini milyonerlerin zenginlikleri üzerinden yükseltmiş olan işçiler, ücretlerinin daha da iyileştirilmesi için aydınların ayrıcalıklı tüm gelirlerinin azaltılmasını zorla kabul ettirecek ve bu durumda ücretleri aydınların gelirinin düzeyine ulaşacaktır. Böylece kol emekçilerinin çocukları öğrenim görmek üzere "beyaz elliler"in çocuklarıyla aynı kaynaklara sahip olacak. Ortak öğrenim kurumları da ister istemez herkes için düzenlenmiş olacak ve okul -şu anda olduğu gibi- birilerini egemen diğerlerini de köle yetiştirmek maksadıyla sürdürülen eğitime son verecektir. Herkes bir o kadar akıllı hale gelecek, artık hiç kimse -ömür boyu sürecek gerçek bir cehennem olan- kol emekçisinin yerini almaya zorlanmış olmayacak, artık hiç kimse sömürülmeyecektir.

Sosyalistlerin -kültürsüzlüğe mahkûm- şu işçilerin günün birinde bütün kültüre ve bilgilere nasıl sahip olacakları sorununu çok kolayca halletme gibi bir alışkanlıkları var. İşçiler aydınlar gibi akıllı ve sadık yoldaşlara sahip oldukları için her şey ancak yolunda gidebilir: İşçilerin kapitalistlere ve bugünkü yöneticilere karşı bir devrime yol açmaları yeterli olacak ve o zaman bu bilge yoldaşları her şeyi en iyi biçimde düzenleyecek; tıpkı önceden olduğu gibi birinin taş yontucusu diğerinin de öğretim görevlisi olmasının önemi yok; bilge yoldaşları -güçleri ve imkânları nispetinde- her şeyi taş yontucularıyla kardeşçe paylaşacağı için ne bir küçümseme olacak ne de herhangi bir baskı.

Gerçi geçen yüzyıl boyunca işçiler, sosyalistlerin kendilerini "kapitalistlere ve onların hükümetlerine karşı" mücadeleye çağırdıkları çok sayıda devrime yol açmıştı. Peki, bundan ne sonuç çıkıyordu? "Bilgili proleterler"in "cühela proleterler" için duydukları kardeşçe sevgi nasıl dile getiriliyordu? İşte şöyle: Yönetim mevkilerini tutmak ve eski zorbaların iktida-

rından çok daha güçlü, çok daha gaddar bir iktidar kurmak üzere daha önceden -en tuzu kurular arasından- aydın olarak hazırlanmış bir tabakanın işçilerin bu samimi yoldaşlarından ayrılması için eski yönetimin -işçilerin baskısı altında- entelijansyaya bir ödün vermesi yeterliydi. Bu türün en bilinen sindirme hareketi, Parisli işçilerin ayaklanmasının Haziran 1848'deki bilinen ezilmesidir.

Böylesi olaylardan sonra sosyalistler her seferinde olayı alalayıp gizlemede acele eder. Bunlar gerçek aydınlar değil, burjuva hainler, derler ve bu durumda, -iktidara gelmek için henüz zaman bulamadığından- hep isyan eden ve sosyalist adını alan entelijansya tabakasını salık verirler. (Bu da onu yarın aynı ihaneti, aynı aldatmacayı yinelemekten alıkoymayacaktır.) Sosyalistler, gerçek entelijansya işte bu diye gösterirler hayranlıklarını: emekçi, sosyalist ve de proleterci bir entelijansya.

Tabakalarından herhangi biri aracılığıyla birçok kez iktidara gelmiş olan entelijansyanın, sosyalistlerin açıklamalarına göre yine de "genel olarak aydın" kalan, talandan "pay almayan" ve de emekçilerin en iyi dostu olarak görülen entelijansyanın sindirme faaliyetlerinde Makyavelci bir dolapçılık ve gaddarlık içinde açgözlü bir esir taciri olduğu çıktı ortaya daha sonra.

{...} Ütopyacılar, sosyalist yönetimin hemen, daha o zaman gerçekleşeceğini düşünüyordu; sosyalistler de bunun hemen gerçekleşmeyeceğini biliyordu.

Fakat maalesef! Bu ülküsel yönetim, bırakın hemen gerçekleşmesini, asla gerçekleşmeyecek! Üretimin ve genel olarak toplumun idaresinde gerekli olan bilgileri, bir başka ifadeyle, yüzyıllar boyunca birikmiş, düşünülebilecek ve olası enstitülerin, üniversitelerin ve akademilerin hepsinde öğretilen ve de şu okumuş camianın ellerinde bulunan tüm bilgileri sözü edilen sosyalist yönetimin gelişinden önce işçilerin o sefilane nasipleriyle edinmek zorunda oldukları olgusunu düşünmek yeter gerçekte. Bu bilgilerin küçücük bir

bölümünü, burjuva entelijansyanın tek bir uzmanlık dalını edinmeleri için entelijansya, çocuklarını uzun çocukluk ve gençlik yılları boyunca öğrenim görmeye gönderiyor.

Yani işçiler; tüm bu bilimleri -burjuvazi tarafından hoşgörülen işçi sendikalarının yardımıyla- eğlentiler, boş zamanlar boyunca, zorlu bir işgününü izleyen akşamlar ve geceler boyunca insanüstü bir çabayla öğrenmek zorunda.

Çalışma ve yaşam koşulları nedeniyle bilisizliğe mahkûm işçilerin üretimi yönetmeye ve toplum yaşamını düzenlemeye yetenekli hale gelmesini beklemek, sömürücülere sakin bir asalak yaşamın ebediyen garanti edilmesi demektir.

Sosyalistler, semavi hükümranlığı -din adamlarının tersine- yeryüzüne indirdikleri zehabına kapılıyor, ama yanılıyorlar. Sosyalist yeryüzü cennetleri, insanlar için ölümden sonraki cennetlerin hepsi kadar uzak ve erişilmez.

7
İşçi Devrimi[81]
(Haziran-Temmuz 1918)

Ekim 1917 Hükümet Darbesi

İşçi sınıfının özgürleşmesinin ilk adımının iktidarın ele geçirilmesinden ibaret olduğunu söyleyen tez, Marksizmin bütün gelişim dönemi boyunca kesin ve değişmez olarak kaldı. Sosyal demokrasi, barışçı parlamenter mücadeleyi devlet iktidarının ele geçirilmesinin tek aracı diye överek yürüttüğü siyasetiyle bu tezini epeyce bayağılaştırmıştı. Bundan böyle herhangi bir bolşevik, "proletaryanın egemenliği"nin yasal

81. A. Volsky, *Le Travailleur Intellectuel*, a.g.e., s. 401 ve devamı.

barışçı mücadeleyle elde edilmediğini, bizzat sosyal demokrasinin barışçı ve yasalcı hale gelmesinin bunun sonucu olduğunu ve şimdilerde bir talan savaşı yürütmeleri için onu her tarafta hükümetlere yardım etmeye götürdüğünü ve de çeşitli ülkelerin işçi yığınlarını birbirlerini boğazlamaya ittiğini –öyle görünüyor ki pek zorlanmaksızın– kabul edecektir. Bolşevizm, Marx'ın iktidarın ele geçirilmesi çözüm yolunun başlangıçtaki "saflığı"nı sadece propagandasında değil, dahası olgularda da yeniden diriltti.

İktidar barışçı yolla ele geçirilemez, ama halkın genel ayaklanması ve şiddet yoluyla elde edilebilir. İşte bolşevizmin sosyalist âlemin karşısında tanıtladığı; bunu en parlağından bir açıklık ve kesinlikle gösterdiğini hiç kimse inkâr edemeyecektir. Bununla birlikte bolşeviklerin iktidarı ele geçirmelerini işçi sınıfının diktatörlüğü ve hâkimiyeti olarak gösterme amacı güden iddiaları, tüm tarihi boyunca sosyalizmin uydurduğu çok sayıdaki masallardan sadece biridir.

Bolşevikler sosyal demokrasinin uzlaşma ruhunu yadsımış olmalarına rağmen, işçi sınıfının egemenliği onlarda da Scheidemann'lardaki[82] parlamenter egemenlik kadar basit ve çabuk biçimde elde edilir: Köleliğin aynı koşullarını tümüyle bir yana bırakarak ve işçi sınıfını yine de bütün zenginliklerin sahibi burjuvaziyle birlikte yaşatarak; işçi sınıfına egemenlik vaat edilir.

O dönemde, 1903'ün öngününde kendisi de şu sosyalist ve demokratik tarikatın hepsi kadar uzlaşıcı olan bolşevizm, mutlakıyetin yıkılmasının işçi sınıfını ülkenin egemeni kılacağının güvencesini veriyordu. 1917'de, Ekim hükümet darbesinden sadece birkaç gün sonra bolşevikler Sovyetlerde menşevikler ve sosyalist devrimciler tarafından boş bırakılan koltuklara yerleşir yerleşmez (Lenin Kerenski'nin, Şiliopnikov da Gvezdiev'in yerini alır.), işçi sınıfının Rus devletinin tüm zenginliklerini elinde tuttuğu –salt bu nedenle– kabul

82. 1918'de iktidara gelen Alman sosyal demokrat lider.

edilecekti: "Topraklar, demiryolları, fabrikalar... Bunların hepsi artık sizin" diye ilan eder halk komiserleri sovyetinin ilk çağrılarından biri.

Sosyal demokrasinin oportünizminden sözüm ona arıtılmış bu Marksizm, işçileri ekmekle değil de masalla, tüm şu sosyalist nutuk atanlara özgü masalla beslemeye yönelik o eski eğilimi yine de gösterdi. Nice on yıllardır birikmiş döküntülerden çekip alınan bu devrimci ve komünist Marksizm, hep aynı demokratik ütopyayı savunuyor: halkın kayıtsız şartsız iktidarı. Bu halk gırtlağına kadar kulluğa, cehalete ve iktisadi köleliğe batmış olmasına rağmen.

Diktatörlüğü elde eden ve sosyalist bir yönetim kurmaya karar veren bolşevik Marksizm, işçi "ekonomisi"ni "siyaset"le boğmanın, işçileri iktisadi mücadeleden saptırmanın ve de iktisadi meseleleri siyasi sorunlara bağlı kılmanın o eski Marksist geleneğinden kurtulmuş filan değil. Tam tersine, "şaheserleri"ni başarıyla yaratmış olan bolşevikler, "işçi-köylü" hükümetine ölçüsüz övgüler düzerek işçi yığınlarını yanlış yola saptırmaktan geri kalmadı.

Bu, "proletarya diktatörlüğü" şu ana kadar fabrikaları ve imalathaneleri toplumsallaştıracak noktaya gelmemiş -ve göründüğü kadarıyla bunu düşünmüyor bile- olmasına rağmen sadece bolşevikler iktidarı ele geçirmiş oldukları için basitçe bugünkü Rusya'nın hemen yok olması ve sosyalist Rusya'nın, Rus "sosyalist vatanı"nın doğması mecburiyeti anlamına mı geliyordu?

Kapitalistler, sahip oldukları her şey ellerinden alınmamış olmasına rağmen, fabrikalarını yitirdi; öncekiyle neredeyse aynı düzeyde yaşıyor olmalarına karşın, artık sermayelerinin sahipleri değiller. Ekim'den bu yana tüm bu zenginliklerin sahibi olduğu söylenen işçidir; nakliyatçıların en küçük grevinde kendisini bugüne kadar Rusya'da görülmemiş bir işsizlik korkusuna mahkûm olarak bulan da yine bu aynı işçi yani "fabrikaların şu proleteri".

Ne demezsiniz, şu bolşevik diktatörlük gerçekten akıl almaz, gerçekten mucizevi! Burjuva toplumun tüm varsıllarını tastamam koruyarak bu işçiye iktidarı veriyor, ona kurtuluşu ve egemenliği bahşediyor!

Lakin tarih, der Marksist-komünist bilim, kurtuluşun bir başka yolunu bilmez, zira bugüne kadar bütün sınıflar iktidarın ele geçirilmesi yoluyla kurtulmuştu. Burjuvazinin Fransız Devrimi döneminde egemenliği elde edecek olması da böyleydi vs vs.

Bu allame komünistler küçük bir ayrıntıyı ihmal etmişti: İşçi devriminin mülk sahibi olmayan bir sınıfın egemenliğini garanti etmek zorunda olmasına karşın, tarihte kendilerini kurtarmış olan sınıfların hepsi mülk sahibi sınıflardı. Burjuvazi devlet iktidarını, -miktarı, büyüklüğü kendisini ezenin, asilzade takımının servetinden hiç de aşağı kalmayan- servetini yüzyıllar boyunca biriktirdikten sonra ele geçirmişti ancak; iktidarı doğrudan ele geçirmesi, egemenliğinin ona fiili kurtuluş olarak, gücünün ve nüfuzunun pekiştirilmesi olarak görünmesi de salt bu yüzdendi zaten.

İşçi sınıfı, burjuvaziyi özgürleştirmiş olan bu yolu izleyemez. İşçi sınıfının bu alanda zenginlik biriktirmesi düşünülemez; burjuvazinin gücünü böyle aşamaz. İşçi sınıfı devrimini gerçekleştirmeden zenginliklerin sahibi haline gelemez. Devlet iktidarının -ne denli devrimci ve aşırı komünist olursa olsun- herhangi bir parti tarafından hedeflenen ele geçirilmesi, aslında işçilere -bolşevik diktatörlüğün şu ana kadar simgesi olmayı sürdürdüğü şu uyduruk iktidarın, şu aldatıcı egemenliğin dışında- hiçbir şey veremez.

Bolşevikler; bu asıl sorunun çözümünde hâlâ olduğu yerde sayıyor; onlara ilişkin sahip oldukları yanılgıları epey zamandır yitirmeye başlamış olan işçi yığınları, bundan böyle bolşevik diktatörlüğün kendileri için yararsız olduğunu kabul ediyor ve tıpkı menşeviklere ve sosyalist devrimcilere davrandıkları gibi bu iktidardan da uzaklaşıyor. Bu iktidarın işçi sınıfının iktidarı olmadığını, sadece "demokrasi"nin,

burjuva topluluğun alt tabakalarının yani kentsel ve kırsal küçük burjuvazinin, aynı şekilde Sovyet Cumhuriyeti tarafından devleti, ülkeyi ve ülkenin tüm yaşamını yönetmeye çağrılan burjuva ve işçi çevrelerin bazı katmanları gibi "halkçı" olarak nitelenen entelijansyanın çıkarlarını savunduğu görülüyor sonunda. Bolşevik diktatörlüğün karşıdevrimi ezmek ve demokratik kazanımları hazırlamak için kaçınılmaz olan aşırı devrimci bir araçtan başka bir şey olmadığı da çıkıyor ortaya. Bolşeviklerin, bir "işçi ve köylü yurdu"nun yaratılmasıyla suçlu burjuva devleti tam çöküşten kurtarmak için, sadece toprak ağalarının malikânelerini değil ama bir yandan kentlerin ve kırların açları, öte yandan cepheden kaçan milyonlarca asker tarafından tehdit edilen tüm kentleri ve bölgeleri yıkımdan korumak için Ekim ayaklamasını hazırlayıp gerçekleştirdikleri de görülecektir aynı şekilde.

Bolşevik devrimden geriye kalan her şey, Ekim hükümet darbesinden iki üç ay kadar önce bolşevikler tarafından hazırlanmış ılımlı programlardan çok az farklıdır yalnızca. Lenin, *Devrimin Dersleri*[83] adlı broşüründe bolşeviklerin görevinin, sosyalist devrimci bakanların yapmayı istedikleri ama beceremedikleri şeyi yani Rusya'yı yıkımdan kurtarmayı gerçekleştirmekten ibaret olduğunu ve de Rusya'da sosyalist ve işçisel bir diktatörlük kurma emelini bolşeviklerin üstüne atabileceklerin sadece burjuva iftiracılar olduğunu birçok kez beyan eder.

Daha sonra kaleme aldığı iki broşürde de (*Bolşevikler İktidarı Koruyabilecekler mi?*[84] ve *Yaklaşan Felaket ve Bunu Önleminin Yolları*[85]) Lenin, bolşevik diktatörlüğün ve işçisel denetimin görevinin devletin eski bürokratik çarkını halkçı bir örgütle ornatmak olacağını açıklar; örneğin burjuvaziyi -bu yüzden zenginliklerini elinden almaksızın- yeni halkçı

83. Lenin, *Oeuvres*, 25. cilt, s. 245-262, 1917'de yazıldı. (yayıncının notu)
84. A.g.e., s. 81, 1 Ekim 1917'de yazıldı. (yayıncının notu)
85. A.g.e., s. 347, 10-14 Eylül 1917'de yazıldı (yayıncının notu).

devlete boyun eğemeye ve ona hizmet etmeye mecbur etmek gibi en akıl almaz cinsten yöntemleri bile tavsiye eder.

Bolşevik diktatörlük, burjuva toplumun temellerini hiçbir biçimde yıkmaması gereken demokratik bir diktatörlük olarak tasarlanmıştı. Ekim'den sonra -bilindiği gibi- uygulanması garanti olmayan bir kararnameyle birçok işletmenin ulusallaştırılması ilan edildi. Sayıları onlarla ifade edilen pek çok bankacı şahsi zenginliklerinden mahrum edildi, ama Rusya'nın zenginlikleri genel olarak burjuvaziye kaldı ve onun gücünün ve egemenliğinin temelini oluşturdu.

Ele geçirilen mevzilerin arkasına siperlenen komünistler, yeni gelenler, büyük devrim dönemindeki Fransız demokratlarının rolünü, -siyasi yaşamları bolşevik yöneticileri alabildiğine cezp eden, bu zevatın ister şahıs olarak, ister kurum olarak taklit edilmeye hiç de karşı çıkmayacakları derecede cezp eden- ünlü jakobenlerin rolünü oynayacak.

Fransız jakobenleri Ruslarınki kadar aldatıcı bir "yoksullar diktatörlüğü" kurmuştu. Halka "zadegan takımı"nın ve diğer "karşıdevrimciler"in ezildiklerinin güvencesini vermek ve hem devletin hem başkentin ellerinde bulunduğunu göstermek maksadıyla Fransız jakobenleri varsılları ve zadegan takımını yığınların gözetimi altına koymuş, halkın düşmanlarına karşı yürütülen kanlı baskıları bizzat örgütlemişti.

Parisli potursuzların* "devrimci mahkemeleri" her gün sayıları onlarla ifade edilen pek çok halk düşmanını ölüme mahkûm ediyor ve giyotin sehpalarından düşen kelle gösterileriyle halkın dikkatini farklı yönlere çekiyordu, bu insanlar hep o denli aç ve köle olarak kaldıkları halde. Şimdilerde Rusya'da da aynı tuluat: Burjuvaların, sabotajcıların tutuklanmalarıyla, saraylara el koymalarla, burjuva basının

* 1789 Fransız devrimi öncesinde zadegan takımının erkekleri dizlerin altına kadar daralarak inen ve sıkıca baldıra yapışan bir potur, uzun bir don (culotte: külot) giyerler ve bu zevata bu yüzden poturlular denirdi; halktan insanlar da pantolon giyiyor, bu yüzden onlara da potursuzlar ("sans-culottes") deniliyordu.

boğulmasıyla ve Fransız jakobenlerininkine benzer yıldırgan gösterilerle işçi yığınları uyutuluyor.

Jakoben Terör Dönemi'nin korkunçluklarına rağmen o devrin bilgili burjuvazisi, kendisini kurtaranın tam da bu aşırı sertlik olduğunu, bu şiddetin devrimci burjuvazinin kazanımlarını sağlamlaştırdığını, burjuva devrimi ve devleti karşıdevrimci Avrupa'nın baskısından kurtardığını ve aynı zamanda halkın "özgürlüğün, eşitliğin ve kardeşliğin yurdu" için olan sarsılmaz fedakârlığını esinlediğini çabucak anlamıştı.

Zenginlikler burjuvazinin ellerinde kaldıkça, Rusya bir burjuva devleti olmayı sürdürdükçe, bolşevikler şu "sosyalist vatan"ı ululamaya ve mümkün en halkçı hükümet biçimleri icat etmeye boşuna uğraşacak.

Bolşeviklerin şu ana kadar gerçekleştirdiklerinin hepsi, bir jakoben işinden başka bir şey değil: demokratik devletin güçlendirilmesi. Ekim'den bu yana sömürücülerin egemenliğine son verilmiş olduğunu ve bundan böyle tüm zenginliklerin halka ait olacağını söyleyen büyük yalanı yığınlara ille de benimsetme girişimi; tüm bunlar yetmezmiş gibi demokratik Rusya'da Fransız potursuzlarının yurtseverliğini de teşvik etti.

Bolşevikler, henüz yenik oldukları sırada, vatanın savunulması için gereken coşkuyu sadece kendilerinin uyandırabileceğini ilan ederken (Lenin, *Yaklaşan Felaket...*) işte bunu düşünüyordu. Bir kez iktidara geldikten sonra, "hasta" ordunun bağrında yurtseverlik ateşini yeniden tutuşturmayı başaramamış olmalarına rağmen, bunu düşünmeye devam ettiler ve yeni bir "yurtsever savaş" ilan ederek şimdi bile bunu düşünüyorlar.

İşçi Sınıfının Egemenliği

Burjuvazinin elinden çıkan iktidar, mülk sahibi olmayan bir sınıf, kaldığı haliyle işçi sınıfı tarafından hiçbir biçimde tekrar ele alınıp korunamaz. *Mülk sahibi olmayan* ama

aynı zamanda yönetici olan bir sınıf, tam bir zırvalıktır. Bu ütopya, -bolşevik diktatörlük sayesinde o denli kolay ve hızlı tamamlanmasının ve güçlendirilmesinin demokratik biçimi haline gelebilen- Marksizmin temel ütopyasıdır, Fransız jakobenlerinin bir çeşit Rus kopyası.

Kapitalistlerin ve büyük toprak sahiplerinin ellerinden kaçan iktidar, -egemenlerin gelirine sahip olma hakkını, talan edilen zenginliklerden kendi paylarını, ulusal gelirden kendilerine düşen payı alma hakkını böylece elde eden ve güvence altına alan- burjuva topluluğun daha aşağı tabakaları tarafından, ülkenin tüm yaşamının örgütlenmesinde ve yönetiminde gerekli bilgileri ellerinde tuttukları ölçüde küçük burjuvazi ve entelijansya tarafından ele alınabilir ancak. Her ne kadar böyle olsa da -kapitalistlerden demokratik bir yönetim elde etmiş olan- burjuvazinin bu alt tabakaları, onlarla bir uzlaşmaya ve bir birliğe hızla yeniden döner. İktidar, mülk sahipleri topluluğuna geri döner, zira bu topluluk, tüm iktidarlarının kaynağından yani zenginliklerin biriktirilmesinden uzun süre ayrı kalamaz.

Öyleyse bundan işçilerin egemenlik fikrini tümden terk etmeleri gerektiği sonucunu, hem de her durumda bu sonucu çıkartmak uygun olmayacak mıdır? Hayır, zira egemen olmayı reddetmek devrimi reddetmek demek olacaktır. İşçi sınıfının başarılı devrimi, gerçekte onun egemenliğinden başka bir şey değildir.

Önemli olan, şu izleyen tezin açıkça ortaya koynulmasıdır: İşçi sınıfı, sosyal demokrat bilimin ona öğütlediği gibi basitçe burjuva devrimini taklit edemez; ve bu, zenginlikleri ve bilgileri toplayıp biriktiren ortaçağ burjuvazisinin tersine, kuru ekmeğe ve açlık ücretine mahkûm bir sınıf hiçbir biçimde birikimde bulunamayacağı ve hatta kendini bunu yapabilmenin tüm olanaklarından yoksun bulması yegâne nedeni yüzünden. Kölelikten kurtulmak için işçilerin kendi yolları var. Egemenliğini olanaklı kılmak için işçi sınıfı, burjuvazinin egemenliğini temelli ortadan kaldırmak, onu

egemenlik kaynaklarından [yani] birikmiş zenginliklerin tümünden, imalathanelerinden ve fabrikalarından bir çırpıda yoksun etmek ve [böylece] varsılları yaşamak için çalışmak zorunda olan insanların safına katmak zorunda.

Burjuvazinin mülksüzleştirilmesinin işçi devriminin kaçınılmaz ilk adımı olması işte bu yüzden. Bu, kuşkusuz işçi sınıfının özgürlük yolundaki ilk adımıdır yalnızca; burjuvazinin mülksüzleştirilmesi, henüz ne sınıfların külliyen ortadan kaldırılmasına ne de tam eşitliğe götürür.

Büyük ve orta çaptaki mülklerin kamulaştırılmalarının ardından toplumsallaştırılmaları birçok yıl gerektirecek olan kırlardaki ve kentlerdeki küçük mülkler kalacaktır hâlâ. Ve entelijansyanın durumu, bu daha önemli nokta kalır geriye. Egemenlik ücretlerinin burjuvazinin mülksüzleştirilmesi vesilesiyle epeyce düşecek olmasına rağmen, yine de kendisi için emeğinin yüksek ücretini koruma olanağından hâlâ yoksun olmayacaktır.

Entelijansya –tıpkı önceden olduğu gibi– bilgilerin tek sahibi olarak kaldıkça, işçi sınıfının emeğinin ücretini aydınlarınkinin düzeyine çıkartmak amacıyla ona karşı ısrarlı bir mücadele yürütmesi gerekecektir.

İşçilerin tam özgürleşmeleri, eşit olarak bilgilenmiş yeni bir insan kuşağı ortaya çıktığında gerçekleşecektir. Entelektüel ve kol emeğinin eşit ücretleri nedeniyle herkes çocuklarını yetiştirmek için böylece eşit olanaklara sahip olacağı için, bu kaçınılmaz bir olay.

İşçilerin egemenliği varsılların mülksüzleştirilmelerinden önce gerçekleşemez. İşçi sınıfının hâkimiyeti, burjuvazinin mülksüzleştirilmesi anında başlayabilir ancak. İşçi devrimi, devlet gücünü büyük ve orta burjuvaziyi mülksüzleştirmeye ve de fabrikaların, imalathanelerin ve birikmiş tüm zenginliklerin işçiler tarafından ele alınmasını meşrulaştırmaya zorlar.

Marksist Diktatörlük

Şu eski bolşevik araba, Ekim hükümet darbesi sırasında bir "işçi-köylü" burjuva devrimin, demokratik bir devrimin söz konusu olması ölçüsünde zorlukla demokratik bataklıktan çıkmaya ve yeni bir yol izlemeye çalışıyor. Ne var ki bu yol, izlendiği ölçüde giderek sarpa sarar. Kurucu meclisin feshi anında dört bir yanda ilan edildiği gibi "sosyalizmin hemen getirilmesi" gündemde. Şu sosyal demokrat araba, bu yola vurmaya çalışıyor; bu durumda arabanın yolcuları, terk edilmiş bataklığa doğru giderek daha sık özlem dolu bakışlar fırlatıyor; sürücüler de kendilerini alıkoyamıyor bu kaçamak bakışlardan. O zaman komünistler, olanca güçleriyle haykırarak geriye dönüyorlar: "İsyan yeter! İşçilerin yoğun çalışması! Yaşasın vatan! Fabrikalarda ve imalathanelerde demirden sıkıdüzen!".

Burjuva devrim taraftarları, menşevikler ve *Yeni Yaşam*'ın[86] yandaşları, onları alaycı bir sevinçle karşılıyor: "Ya, işte böyle! Dediğimize geldiniz! 'Olayların doğal gidişatı'na karşı ayaklanmak istiyordunuz! 'Hemen gerçekleştirme'yi istemiştiniz! Gerçekte bu anlamsız amacın toptan 'olanaksızlığı'nı göstermekten daha iyisini yapamadınız."

Demokratik bataklığın üyeleri boşuna bu kadar seviniyor. Bolşeviklerin "sosyalist deneyimler"i daha ötelere itmeden kaçınmaları, sosyal demokratlar için burjuva düzeni devirmenin olanaksızlığını tanıtlıyor tastamam, ama işçiler için talan düzenini ortadan kaldırmanın genel olarak olanaksızlığını değil.

Bolşevikler, güçlerini ve olanaklarını aşan bir görevi üstlenmişti. Sosyal demokrat öğretiye dayanarak burjuva düzeni devirmeyi koymuşlardı kafalarına. Lakin bu aynı öğreti, Rusya'daki "uzlaşmacı" menşevikler, Almanya ve Avusturya'daki "emperyalist" sosyal demokratlar gibi tüm ülkelerin

86. *Novaya Jiniz* (*Yeni Yaşam*): Maxim Gorki tarafından Petrograd'da 1917-1918 yıllarında yayımlanan gazete.

"toplumcu yurtseverler"i tarafından da üstlenilmişti. Bu öğreti, tüm dünyada devrimin söndürücüsü, -işçi yığınlarını sağlam ağlarla kuşatarak ve akıllarını yanlış yola saptırarak- bu yığınların uyutucusu olarak çıkar ortaya; aslında bu öğreti, işçisel devrime karşı mücadele etmek üzere bilgili burjuvazinin sahip olduğu en tehlikeli silahtır.

Uluslararası sosyal demokrasi, -sözde sosyalist kurtuluş için seferber olmuş- milyonlarca işçiyi karşılıklı birbirlerini boğazlamaları gayesiyle şu askeri haydutlara teslim etmeye kadar gittiklerinde, bolşevizmin bazı kılavuzları o zaman sosyal demokrasiyi "çürümüş bir ceset" diye suçlamaya karar vermişti. Ama bu "çürümüş ceset"e can vermiş olan sosyal demokrasinin öğretisi, Marksist sosyalizm, bu bolşevik kılavuzlar için tastamam önceden olduğu gibi kutsal ve lekesiz olarak kaldı gene de. Ne var ki sosyal demokrasinin durmadan kendi öğretisine "ihanet ettiği" görüldü. "Hainler"in sayısının milyonlara ulaştığı ve Rus devrimi sırasında -Lenin ve Liebknecht başta- "sadık yandaşları"nın ancak birkaç kişi olduğu doğru. Her şeye rağmen bu zevat şöyle bağırmıştı: "Yaşasın Marksist sosyalizm, yaşasın gerçek sosyalizm!"

Bu, geçen yüzyılda sosyalizmden sapanların bilinen tarihi sadece. Herkes için geçerli bir çare bulmaya değil, ama sözgelimi jakoben bir devrimi uygulamak için eski öğütleri gerçekleştirme biricik amacına yönelik icatlar, bu sosyalist bataklıktan çıkar. Bu bataklığın, bir süre sonra alışılmış dinginliğini sessiz sakin yeniden bulmak üzere yer yer ve şimdilik sertleşmesi bu yüzden.

Sosyalist aldatmacalar, -doğrudan işçisel bir devrimden saptırarak-işçilerin aklını bulandırıyor; şu "devrimci" komünist icatların etkisiyle zayıflamıyor, ama habire sınanarak durmadan sağlamlaşıyor.

Bilindiği gibi, yaklaşık yirmi yıl kadar önce bolşevikler Plekhanov'larla, Guesde'lerle, Vandervelde'lerle ve bugünkü diğer "toplumcu hainler"le birlikte birleşik ve dayanışma içinde tek bir sosyal demokrat hareketi oluşturuyorldu. Rusya

için olan Marksist öğreti bu dönemde hazırlanmıştı: Sosyal demokrasiyi "çürümüş bir ceset"e dönüştürmüş olan felsefe, sosyoloji, siyasi iktisat kısacası bütün Marksist sosyalizm, beklenmedik ve mutlu bir mucize kâbilinden burjuvazinin devrilmesine yol açmak ve tüm işçi sınıfının özgürlüğünü gerçekleştirmek zorundaydı. Plekhanov, Lenin ve Martov'un ortak ve uyumlu çabalarıyla hazırlanan Rus Marksizmi, sosyalist bir hükümet darbesini asla asıl amaç olarak düşünmemişti. Tersine, burjuva düzenin yıkılmasını günümüzde olanaksız olarak düşünüyor ve bu görevi tümüyle gelecek kuşaklara havale ediyordu.

Rus Marksizmi, tıpkı Batı Avrupa'daki gibi, burjuva düzenin yıkılmasıyla uğraşmıyor, ama daha ziyade onun gelişmesiyle, demokratikleşmesiyle ve mükemmelleşmesiyle ilgileniyordu. O dönemin geri Rusya'sında Marksistlerin burjuva düzen [yönetim] için duydukları sevgi, en son sınırına ulaşmıştı. Bu yüzyılın başlarında bolşevikler ve menşevikler, hasım iki akıma bölünmeden önce, bütün dünya sosyalistleri tarafından da onaylanan şu kesin kararı almışlardı: Sosyalizmin Rusya'daki en yüce görevi, burjuva devrimin tamamlanmasıdır. Bu, Rus işçilerinin yetenekli oldukları tüm yönelimlerinin, Kışlık Saray önünde ve Moskova sokaklarında döktükleri tüm kanı, 1905-1906 cezalandırma seferleri kurbanlarının bütün kanını burjuva, ilerici ve yenilenmiş bir Rusya sonucu olarak bulması gerektiği anlamına geliyordu.

Lenin tarafından 1906'da hâlâ övülen "işçi ve köylü" diktatörlüğü, Marksizmin sosyalist devrimcilerle olan fırsatçı birliğini yansıtıyor ve sosyalist devrimin olanaksızlığına ilişkin temel ilkeleri henüz hiç de ihlal etmiyordu. İşçi ve köylü diktatörlüğü, tek başına işçi sınıfının egemenliği imkânsız kabul edildiği için övülüyordu yalnızca. *Novaya Jizn*'in bugünkü taraftarlarının düşünüş tarzında burjuva demokrasisinin diktatörlüğü övülüyordu; çünkü burjuva düzenin yıkılması kabul edilemez olarak düşünülüyordu.

Marksizm, yaklaşık olarak Ekim devrimine kadar bu biçim altında sürüp gitti. 1905-1906 burjuva devrimi aktörleri kadar Şubat 1917 devrimi toplumcu yurtseverlerinin de yolunu kuvvetli ışığıyla aydınlatıyordu. Marksizm onlar için bitip tükenmez bir bilgi hazinesiydi. Bu hazinede burjuva düzenin devrilmesine ilişkin, işçi devrimine dair herhangi bir bilgi aramak saflık olmuştu; Marksizmde "sosyalist deneyimler"in tüm güçlüklerinin, bütün tehlikelerinin ve vakitsiz doğmuş olma niteliklerinin sayımı bulunurdu ancak. En büyük felaket olarak düşünülen sosyalist hükümet darbelerinin tümü karşısındaki batıl bir korku, Plekhanov'ların, Potressov'ların, Dan'ların ve nihayet -doğrudan devrim sloganını attığında Lenin tarafından ürkütülen- bizzat bolşeviklerin korkuları buradan geliyordu.

Lenin'in bu girişiminin parti tarafından gerçekleştirilmiş ve devrimler tarihinin en büyük laf ebeliğine dönüşmemesi için, doğrusunu söylemek gerekirse, bir mucizenin gerçekleşmesi gerekecekti: hep tersini savunmuş ve övmüş olmalarına rağmen insanların burjuva düzene karşı ayaklanmaları gerekecekti; yığınların uzun yıllar boyunca demokratik eğitimden geçmelerini isteyen Plekhanov, Kautski ve Bernstein aracılığıyla sosyalizmi benimsemiş olan bolşevik militanların -ateşli devrim tutkuları içinde- bu uzun hazırlığın gereksizliğini göstermiş olacak yeni bir öğreti yaratmaları gerekecekti; işçilerin mücadelesini burjuvazinin siyasi erekleri yararına kullanmak maksadıyla, bütün işçi devrimleri engellemek gayesiyle seneler boyu yürütülmüş çabaların birdenbire bu aynı devrimi kışkırtma isteğine dönüşmeleri gerekecekti.

Lakin tarih böylesi mucizeler yazmaz. Ekim devrimi sırasında bolşeviklerin ilan ettikleri sloganlara şu anda kendileri tarafından ihanet edilmesinde şaşılacak hiçbir şey yok ve -Marksistler olarak- bu onlar için tamamen doğal.

Tüm diğer sosyalist ekolleri alt etmiş ve yutmuş olan "bilimsel sosyalizm", burjuva düzenin ilerlemesini ve demokratikleştirilmesini yalnızca tüm savaşımlarının sonucu

gibi sunarak derin bir çöküşe vardı. Bolşevizm, Marksizmin "gençlik komünizmi"ni yeniden diriltmeye karar verdiyse de, Marksizmin -bu biçimi altında bile-herhangi bir şey yaratacak durumda olmadığını göstermekten başka bir şey yapamadı. Tersini söylemek [yani] bolşevikler doğal kardeşleri ve bütün ülkelerin toplumcu hainleri tarafından savunulan bu talan düzenini cidden yıkacaklarını iddia ettiklerinde onlara inanmak, alabildiğine saflıktan başka bir şeyi göstermez. Bolşevikler, isyancı ruhlarına yönelik böylesine saf bir inancı göz göre göre ve acımasızca bizzat yıkıyor.

{...} O zaman bolşeviklerin önüne büyük bir görev çıktı: Demokrasiyi iç ve dış düşmanlarına karşı savunmak için vazgeçilmez güçlerin kaynağı olacağı iddia edilen tümüyle yeni ve halkçı ilkeler üzerinde devleti yeniden inşa etmek.

Demokratik devrimin selameti için en etkili silah arayışı içindeki Rus sosyal demokratları, bütün Marksist cephaneliği karıştırıp kurcalamayı sürdürdü. Bu silah, nihayet bolşevikler tarafından diktatörlüğün Marksist anlayışında (1848-1850 devriminden kalma bir anlayışta) bulunmuştu.

Şu son altı ayın zorba bolşevik iktidarı, yeniden canlandırılan komünist diktatörlüğün talan düzenini ortadan kaldırmayı bilmediğini ve arzu etmediğini çürütülemez biçimde gösterdi. Kurucu meclisin ilk ve tek oturumunda sosyalizmin hemen gerçekleştirilmesini büyük bir ciddiyetle ilan eden ve kayserden özellikle bunun için bir soluk alma fırsatı koparmış olan bolşevik diktatörlük, "burjuvaziyi mülksüzleştirme" görevi karşısında içgüdüsel olarak zınk diye durdu ve ardından kendi özüne tümüyle aykırı bu isteğin önünde geri adım atarak tekrar başa döndü.

Komünist bozulmaya rağmen şimdilerde hâlâ sürüp giden bu bolşevik diktatörlük neyin nesi öyleyse? Eski devletin yıkıntıları altında onu bekleyen kaçınılmaz yok oluşa karşı burjuva toplumun kurtarılmasının demokratik bir aracından başka bir şey değil; bu devletin, sadece devrimin yaratabileceği yeni halkçı biçimler altında yeniden diriltilmesinden

başka hiçbir şey. Bu diktatörlük, şu burjuva vatanın en alt tabakalarının, kırsal küçük mülk sahiplerinin, kentlerdeki halkçı ve işçici entelijansyanın Rus devlet yaşamındaki devrimci saldırılarını temsil ediyor.

Komünist diktatörlüğün mucitleri, bu diktatörlüğü işçi sınıfının özgürleşmesine doğru olan, binlerce yıllık talan düzeninin kesin biçimde ortadan kaldırılışına doğru olan ilk ve geri döndürülemez bir adım olarak tanıtmışlardı; bu yol, Fransız Devrimi burjuva demokratlarının, Fransız jakobenlerinin şu sömürü ve talan düzenini kurtarmak ve güçlendirmek için yararlandıkları yolun aynısı.

Bu jakoben yolu kullananların sosyalistler olması, ondan aynı burjuva meyveleri devşirmelerini engellemez; zira bütün çağdaş sosyalistlerin ilk görevi, işçi devrimi gibi burjuvazinin derhal yok edilmesini de engellemektir.

Bolşevik diktatörlüğün daha üçüncü ayının başlarında büyük Rus burjuvazisinin –*Rus Sabahı*'ndaki Riabuşinski gibi– en akıllı temsilcileri, bolşevizmin tehlikeli bir sayrılık olduğunu, yine de ona sabırla katlanmak gerektiğini, zira bolşevizmin özünde şu "aziz vatan"ları için güçlü bir yeniden doğuşu taşıdığını ilan etmişti. Bu aynı akıllı burjuvalar, "avam"ı kışkırtıp uyandıran bir Lenin'i, "kölelerin ayaklanması"na karşı kendilerini savunmuş olan bir Kerenski'ye tercih ediyor. Peki, niçin? Çünkü yalpalamaları ve kararsızlıklarıyla Kerenski, tereddüt ederek daha o zaman iktidarı zayıflatmıştı; Lenin ise bu zayıf, orta yolcu ve yeteneksiz iktidarı kökten kazımış ve ardından yolu –Rus işçisinin mutlakıyetçi haklarını kabul ettiği– yeni ve daha güçlü bir iktidara açmıştı.

Marksizmi iyi bilen ve saygı duyan Riabuşinski'ler, "avam"ın diktatörlüğünün bu pek saygıdeğer ve sonuçta toplumcu yurtsever öğretinin yolundan çıkmayacağına inanmışlar ve –burjuva toplumun özgürleşmiş alt tabakalarından gelen yeni beyzadelerle paylaşılmış olmasına rağmen– bu güçlü bolşevik iktidarın er ya da geç kendilerininki haline gelebileceğini gayet iyi anlamışlardı.

Riabuşinski'ler, kendileri için tartışılmaz ve pek sevindirici şu izleyen görüngüleri uzun zamandır görebiliyordu:

1) Sosyalizm, bolşevik diktatörlük altında, denizkızlarının yığınları burjuva vatanın yeniden diriltilmesi için yürütülen mücadeleye doğru çeken aldatıcı ve tatlı şarkıları olmaya devam ediyor.

2) Sosyalist diktatörlük, demokratik diktatörlüğü gerçekleştirmek için laf ebeliğiyle yürütülen bir kışkırtma aracından başka bir şey değildir; işçilerin düşleri ve yanılgılarıyla süslenip sağlamlaştırılmış demokratik diktatörlüğü daha iyi öne sürebilmek maksadıyla komünistler tarafından kısa bir süre için önerilmiş aldatıcı bir görünümdür yalnızca.

3) İşçi ayaklanmaları içindeki yığınların can attığı devrimci iktidar, demokratik diktatörlüğe aynı şekilde devletin yeni siyasi tabakasına mal edildi.

Bu sonuçlar, tartışılmaz biçimde tümüyle bolşevik "işçi-köylü" tarihinden çıkar.

{...} İşçi yığınlarının bundan böyle kaygılanmalarına mahal yok: Bolşeviklerin verdikleri güvencelere göre tüm istekleri ve talepleri, iradelerini uygulayan Sovyet devleti tarafından gecikmeksizin karşılanmış, gerçekleştirilmiş olacak.

Dolayısıyla işçilerin devlete ve yasalarına karşı olan bütün mücadeleleri derhal son bulmalı; çünkü Sovyet devleti işçici bir devlettir. Ona karşı yürütülen bir mücadele, işçi sınıfının iradesine bir başkaldırı olacaktır. Böylesi bir mücadele, işçi çevrelerin toplumsal bakımdan zararlı ve suçlu unsurları tarafından, serseriler tarafından yürütülebilir anacak.

Bolşeviklere göre işçisel denetim çalıştıkları fabrikalarda işçilere tam bir güç sağladığından, bütün grevler anlamsız hale gelir, dolayısıyla yasaktır. Kol emekçisinin kölelik ücretine karşı olan tüm mücadelesi, genel olarak her tarafta yasaktır.

İşçilerin iradesi, eğer Sovyet kurumlarının dışında veya onlara karşı ifade ediliyorsa bir suç teşkil eder; çünkü o zaman bu irade, Sovyet iktidarında somutlaşmış olan tüm

işçi sınıfının iradesini kabul etmemiş olur. Bir açlık ücreti için çalışan tüm işçiler eğer Sovyet iktidarını karnı tokların iktidarı olarak gösterirlerse fesat unsurlar olarak görülecektir; böylece örneğin işsizler, eğer açlığın verdiği acılara daha fazla tahammül etmeyi ve homurdanmaksızın açlıktan gebermeyi artık istemezlerse, onlar da suçlu kişiler olarak düşünülmüş olacaktır; bu andan itibaren kendilerine özgü örgütlenme hakkından da bu yüzden mahrum kılınacaktır.

Bir yanda karnı tok sırtı pek asalak yaşamlarını önceki gibi yürütmeyi sürdüren para babaları, öte yanda açlığın acılarına mahkûm işsizler karşısındaki Sovyet iktidarı kendi yüce haklarını öne sürer ve hem mevcut yasalara hem de "düzenin ve kamu güveninin" tüm ihlallerini kovuşturmayı ister. Bütün karışıklıklar, bütün isyanlar ve ayaklanmalar karşıdevrimci ilan edilir ve de Sovyet ordusu tarafından acımasız bir baskının hedefine dönüşür.

Sovyetçi komünist iktidarın yüce hakları, çok yakında, mevcut sömürü düzenindeki bütün devlet iktidarlarının yüce haklarından hiç de ayırt edilemeyecektir. Fark yalnızca adlandırmadadır: "Özgür" ülkelerde devlet iktidarı kendini "halkın iradesi" diye adlandırır; Rusya'ya gelince, devlet iktidarı "işçilerin iradesini" ifade ediyor olmalı. Burjuva yönetim yıkılmadığı sürece "işçilerin komünist iradesi", "halkın demokratik iradesi" yalanı kadar boş bir laftır. Sömürücüler var olmaya devam ettikleri sürece iradeleri, -işçilerin iradesi değil de- tüm mülk sahiplerininki er ya da geç bolşevik devlet çarkı biçimi altında somutlaşacaktır. Komünistler, "kapitalizmin daha sonra dönüştürülmesi için değil ama işçileri sıkıdüzene [disipline] sokmak maksadıyla, kapitalistler tarafından başlatılmış ama -göründüğü kadarıyla sosyalist devrimin "vaktinden önce" patlamış olması yüzünden- işçilerin tamamlanmamış olarak kalan eğitimlerini ["komünizm için eğitilmelerini"] tamamlamak gayesiyle demirden bir diktatörlüğün gerektiğini söyleyerek daha şimdiden bu süreci başlatıyor.

Bolşevik diktatörlük, işçilerin yardımıyla karşıdevrimi yendikten sonra, şimdi işçi yığınlarına karşı dönüyor.

Bütün devlet iktidarlarından ayrılmaz olan bu yüce haklar, silahlı güce dayanan hükümranlığın mutlak gücüne sahip olmak zorunda. Bolşevik diktatörlükten doğan demokrasi, diğer devletlerin himayesinde çıkmıyor ortaya. Tastamam diğer devletler gibi bu demokrasi de sadece özgürlüğü değil üstelik bireylerin yaşamını da keyfince kullanacak, yalıtık isyanlar gibi yığınsal başkaldırıları da ezecek.

Bolşevikler tarafından kurulan "sosyalist" ordu, şu "basiretli" Bolşevik merkezin gerçekleştirmeyi isteyeceği tüm gizli kapaklı işlerden ve bütün manevralardan bağımsız olarak Sovyet iktidarını savunmak zorunda. İster şimdilerde karar verildiği gibi para babalarının mülksüzleştirilmeleri kesintiye uğrasın, ister burjuvaziyle daha sıkı ilişkiler kurulsun, ister bolşevik diktatörlük ileriye (sosyalizme) doğru veya geriye (kapitalizme) doğru gitsin, bu ordu, işçi sınıfına askeri seferberliği dayatmanın her hâlü kârda hakkı olduğunu düşünüyor.

Tüm talancı devletler gibi, işçi sınıfına dayatılan bu kölece mecburiyet, kendilerini ezenleri ve onların Sovyetlerini savaşta savunmanın bu mecburiyeti, Sovyet Cumhuriyeti altında da ortadan kalkmadı. Aldatıcı ve kof bir isimle, "sosyalist vatan" adı altında kılık değiştirmiş bu devlet uğruna kanlarını dökme hakkı ve şerefi işçilere (ama sadece işçilere) tanınarak kendilerine bahşedilen bu sözümona özel güveni işçilerin kafalarına sokuşturmak gayesiyle şu sıralar bu kölece mecburiyete saygı gösteriliyor. Böylesine büyük bir onur karşılığında sosyalist işçiler de; bolşeviklerin umduğu gibi, Rus topraklarının işgalcilerine karşı –en azından Konvansiyon'un, Direktuvar'ın ve Napolyon'un ordularınınkine eşit– çok büyük gayretkeşlikler ve de savaşkan bir coşku kullanmak zorunda.

"Sosyalist" askeri birlikler; şu karşıdevrimci beyaz muhafızlara, Kaledin'in, Kornilov'un, Ukraynalı Rada'nın yandaşla-

rına karşı Sovyet iktidarını iç cephede savunmaktan sorumlu değil yalnızca, üstelik Ekim hükümet darbesinin daha ilk günlerinden itibaren hırsızları, ev ve işyeri soyguncularını olay mahallinde kurşuna dizerek özel mülkiyeti "kanla ve barutla" savunmayı da öğreniyor. Komünist savaş yıldırımları, anarşistleri ve denizcileri, komünist devletin "yeni gelişme" yüzünden Kızıl Ordu içinde eleştirel ve öfkeli unsurlara artık ihtiyaç duymadığını anlamaları için kendilerine zaman bile bırakılmayan ve daha dün teşvik edilen şeyler [itaatsizlik, isyan, silahını subayına çevirmek vb. şeyler] için bugün kurşuna dizdikleri dünkü yoldaşlarını acımasızca ezerek düzeni ve disiplini oturtmaya çalışıyor. Komutanlarının her an değişebilen emirlerine tabi bu "sosyalist savaşçılar", böylesi bir okuldan geçtikten sonra fabrikalarda "devrimci çalışma düzenini" tesis etmeyi, işçiler ve işsizler tarafından yol açılan karışıklıkları ezmeyi de hiç kuşkusuz reddetmeyecektir.

İşçi yığınları açık sınıf çıkarları için yeniden ayaklanmadıkları sürece; aynı şekilde tüm şu "yeni gelişmeler"e, bolşevik zorbaların kurnazlıklarına son vermedikleri sürece devletin demokratik burjuvazisi de açlara, sömürülenlere ve talan edilenlere karşı baskı ve zorlamanın tüm araçlarını yeniden canlandırarak kazasız belasız gelişebilecektir.

Böylelikle Marksist diktatörlük de eski güçsüz devletin tüm temellerini yıkıp yok ettikten sonra en katısından, en kararlısından yeni bir halkçı devlet iktidarı kurar.

Rus Marksistlerin bütün devrimci deneyimleri, dünya çapında bütün sosyalist hareketin hazırlayıcısı "bilimsel sosyalizm"in burjuva düzeni yıkacak tıynette olmadığını ve bunu istemediğini kanıtladı. Ayrıca, Rusya'da kaçınılmaz hale gelmiş ve –dünya savaşının sonucu olarak– tüm diğer ülkelerde de kaçınılmaz hale gelebilecek olan derin toplumsal devrim boyunca Marksist sosyalizm, dünya burjuva demokrasisine denenmiş bir yol gösteriyor ve ona işçi devrimlerine karşı önceden davranmanın paha biçilmez bir aracını sağlıyor.

Aydınsal Karşıdevrim, İşçisel Denetim ve Burjuvazinin Mülksüzleştirilmesi

Devlet cihazının ele geçirilmesi, sosyal demokrasiye -işçisel bir devrim sırasında burjuva düzeni devirmektense salt bu eylemle olduğunu düşündüğü- alabildiğine hayati bir uğrakmış gibi görünür. Bolşevik hükümet darbesinin işçiler tarafından kabul edilmesinden ve Sovyet iktidarının her tarafta kurulmasından itibaren Rusya'nın ve tüm zenginliklerinin bundan böyle işçilerin mülkü haline geldiği düşünülmüştü. Kurucu meclis gibi halkın tümü tarafından seçilmiş bütün diğer kurumlar da feshedilmiş oldukları için, kapitalistler, en temel haklarından ve devletin yasal faaliyetlerine herhangi bir katılımdan yoksun; dolayısıyla, diye savlar bolşevikler; "işçi sınıfı diktatörlüğü"ne karşı bir muhalefeti açığa vurmanın tüm gücünden ve bütün olanaklarından yoksun kalan burjuvazi, eli kolu tamamen bağlanmış durumda.

Bununla birlikte Ekim hükümet darbesinin tam ertesinde burjuvazi, gücünün bir bölümünün böylece elinden alınmış olduğunu, [ama] hiçbir hükümet darbesinin gücünü tümüyle ellerinden alamayacağını, hiçbir sözde işçisel hükümet darbesinin hiçbir siyasi yolla, hiçbir baskıyla ne de yıldırıyla onu -başarıyla savunduğu- güçlerinden ve araçlarından yoksun kılamayacağını, onun üstesinden gelemeyeceğini gayet inandırıcı biçimde hatırlatmıştı.

Bolşeviklerin diktatörlüğünün daha ilk günlerinde yedikleri bir darbe, onlar için hepten beklenmedik bir darbe olmuştu; kapitalistlerin kendileri tarafından değil, ama o güne kadar -bolşeviklerin de aralarında yer aldığı- sosyalistlerin tümü tarafından "emekçiler" safına katılan burjuva topluluğun bir tabakası tarafından, burjuvazinin yanında olduğu söyleyen "iftiracı" ve "kötü niyetli" suçlamalara karşı hep savunduğu bir tabaka tarafından vurulan bu darbe, bu yüzden daha ağır ve acılı olmuştu.

Entelijansya, Lenin'in burjuva düzeni yıkma tehditlerine karşı bu düzeni savunmak üzere müdahalede bulunur, "sendikaları"nın yardımıyla gerçek bir emekçi "militan" ordusu olarak çıktı ortaya ve "işçisel" mücadele silahını yani grevi kullandı; onları yani şu "onurlu kafa emekçileri"ni ezen ve yıldıran bolşevik çeteye karşı itirazlarını bağırtılı çağırtılı şikâyetlerle herkese duyurup yaydı.

Entelijansyanın direnişi o denli güçlüydü ki, bolşevik parti içinde neredeyse bir bölünmeye yol açmış ve diktatörlüğü az kalsın hapı yutmuştu: tam can alıcı noktasından vurulan bolşevik entelijansya, baltalama girişimlerinde bulunan memurların –öylesine çok saygı duyduğu– bu "emekçi yığını"na karşı alınan sert önlemleri uygulamayı reddediyordu.

İşçiler; tam tersine, aydınların grevi yüzünden hiç de hayrete düşmemişti, zira karnı tok sırtı pek entelijansyayı her zaman burjuvaziyle aynı safta görmüştü; entelijansya tarafından alınan ayrıcalıklı uzman gelirlerinin kapitalistlerin geliriyle aynı kol emeğinin sömürüsünden geldiğini ve bu gelirlerin işçilere lütfedilip verilen kölelere özgü açlık ücretine dayandığını gayet iyi hissediyor ve görüyordu.

İşçiler, aydınların ayrıcalıklı ücretlerinin kapitalistler tarafından alıkoyulmuş ve yöneticilere yani müdürlere, mühendislere vs ayrılmış olan artıdeğer gibi, tüm ayrıcalıklı memurlarının iyi bakımını ve idamelerini güvence altına almak maksadıyla devlet tarafından vergi biçimi altında el koyulmuş emeklerinin de bir bölümünü oluşturduğunu biliyor. O halde tüm şu burjuva meslektaş takımının –ilk amacı bütün uzman gelirlerini ortadan kaldırmak olan– işçi devrimine karşı kapitalistler ve toprak sahipleriyle birlikte ayaklanmış olmasında şaşılacak hiçbir şey yok. Entelijansyanın şu önemsiz kısmına [ufak memur takımına] gelince... Küçük mülk sahibinin partalı çıkmış yamalı esvabıyla kölece şu para babasını izlemesiyle tastamam aynı biçimde, o da kibirli bir aptallığın ve burjuva önyargıların kolay gücüyle üstlerini izledi.

Entelijansyanın söz konusu baltalama girişimi bolşevik entelijansya üzerinde bir şok etkisi yarattı. Bütün diğer sosyalistler gibi bolşevik aydınlar da, sosyalizmin tüm "proletarya"nın, sadece işçilerin değil, dahası entelijansyanın da kurtuluşu olduğunu öğretmişti tüm yaşamları boyunca. Entelijansyanın bu ortak iradesine karşı çıkmak ve -tıpkı kapitalistlere ve büyük toprak sahiplerine ilan edildiği gibi- ona da savaş ilan etmek gerekseydi şayet, o zaman sosyalizm hangi biçimde gerçekleştirilecekti?

Bolşeviklerin sosyalizmi hemen gerçekleştirme çağrısının yol açtığı Ekim hükümet darbesi, güçlü bir halk ayaklanmasıyla asla görülmemiş bir derinliğe ulaştı ve böylece burjuvazi için ölümcül bir tehlike arz etti. İktidarın, işçi isyanlarını frenlemek ve onları burjuva yönetim karşısında zararsız kılmak söz konusu olduğunda bu konudaki marifetleriyle epeyce tanınan Marksistlerin elinde olduğu doğru olsa da.

Bolşevik Marksistler, tümden değişmiş gibi göründü: Ayaklanma yangınlarını -daha sonra onları söndürmenin zorluklarını hiçbir biçimde düşünmeksizin- her tarafa yaymaktan başka bir şey düşünmüyorlardı... O kadar ki, yakın yoldaşları menşevikler Lenincilerin hakiki anarşistlere dönüştüklerinin teminatını bile veriyor.

Aslında bolşevik önderler "karışıklıklar" döneminin ilk perdesini o denli iyi oynamıştı ki, burjuvalar nezdinde büyük bir ürküye yol açmıştı. İster istemez şunu düşünecek noktaya geliniyordu: Diktatörler kendilerini azgın devrimci unsurlara kaptırıp iktidarlarını burjuva düzenin gerçek bir ortadan kaldırılışı için mi kullanacak?

Eğer bazı bolşevikler kendilerini işçi yığınlarının bugüne kadar hiç görülmemiş coşkusuna samimiyetle bırakmış ve zaman zaman Marksist anlayışlarından uzaklaşmış olsalardı; şayet ara sıra "burjuvaziyi" nasıl "haklamak" gerektiği sorusunu kendi kendilerine sormuş olsalardı, entelijansyanın bu baltalama girişimi de onların bu çabalarının etkisini kesinlikle budamış, "sosyalizmin hemen gerçekleştirilmesinin

imkânsızlığı" üzerine kafalarında var olan eski formülleri yeniden canlandırmış ve ardı sıra "sosyalizmin tedrici kuruluşu"nun bilinen Marksist formülünü yeniden akıllarına getirmiş olurdu.*

Ekim Devrimi'nin ilk dönemlerinde ziyadesiyle korkmuş olan burjuvazi, umutsuzluğa düşmesi için hiçbir neden olmadığını fark etti çabucak. (Daha sonra doğrulanmış olan tam da buydu.) İktidardan yoksun, halkın genel ayaklanması yüzünden allak bullak burjuvazi korkuyla sonunu bekliyordu ki, işte tam o sırada sonunun her hâlü kârda öyle apansız olmayacağı, tersine, tüm şu sosyalist yasalar gereği tedricen gerçekleşeceği ve çok uzun süreceği, bu sonun tedrici sosyalist kuruluş biçimi altında adeta hissedilmeksizin çıkageleceği söylendi ona.

Dahası var: Yanılmaz Marksist pratiğe uygun olarak "işçisel denetim" biçimi altında daha önceden yapılacak bir hazırlık kaçınılmaz olduğundan, bu kuruluş da öyle hemen başlayacak falan değil zaten.

Çağdaş bilimselci sosyalistin burjuvaziyi devirmek için üretim araçlarının tedrici ulusallaştırılmasından başka bir programı yok: Gereksinimlere daha iyi yanıt veren ve toplumsallaştırma için en olgun kabul edilen "merkezileştirmeler"le başlaması gerekir işe; burada, daha sonra başka ulusallaştırmalara geçmek üzere, sosyalist kuruluş yönteminin doğruluğunu teyit etmek ve kanıtlamak öğrenilecektir. Kapitalist üretimin, kapitalizmin şiddetsiz, ayaklanmasız sosyalizmde özümlenmesi yoluyla ortadan kaldırılmasını öğütleyen reformcu sosyalizm tarafından hazırlanmış bu programın, bu bilimselci programının devrim anında bir çocuk kadar güçsüz olduğu çıkıyor ortaya.

Yandaşları, burjuva üretimin o devasa örgenliğine gereken tüm bilimsel tedbirlerle yaklaşıyor ve sonra -uzun

* Şu "köylü" özdeyişinde dendiği gibi: "Olsayla bulsa, bir araya gelse, zambağınan zumbak olur!"

tereddütlerin ardından- bir azasını ekleminden kesiyor. Bunun arkasından diğer azalarını da birer birer kesip atmaya girişmek için ilk yaranın iyileşmesini bekliyorlar. [Ama] talan toplumunun -en güvenilir muhafızı, yani devlet gücü silahsızlandırılıp eli kolu bağlandığında bile- sosyalizmi kurmak için ne uygun bir alan ne de bilimsel tecrübeler için iyi bir laboratuvar olduğunu unutuyorlar. Bu alan yüzlerce yıllık sınıf savaşımlarının, toplumsal savaşımın alanıdır ve yenik düşeni her şeyden önce gücünün kaynağından yoksun kılmayan kişi de aptalın tekidir.

Sosyalist tedrici kuruluşun bilimsel programı, işçi yığınlarının yollarını yitirmesinin ve alıklaştırılmasının programıdır; işçi yığınlarını burjuvaların ve küçük burjuvaların diktatörlüklerinin kucağına itmek için habire sallanan sosyalist kızıl bir çaputtan başka bir şey değildir; yığınların uyku ilacı, işçisel devrimi söndürmek için kullanılan bir araçtır. Dünyanın her tarafında sosyalizmin rolü bu işte; Ekim hükümet darbesinde bolşevik komünizm tarafından oynan rol işte böyle.

Aydın baltalayıcılar, bolşevik diktatörlüğün üçüncü ayında grevlerini ardı ardına çoğaltmaya başladı. Ama bu konuda zafer diye haykırmak için sadece en sağdaki bolşevikler vardı, zira entelijansya, bolşevizmin kesinlikle Ekim günlerindeki kadar korkutucu görünmemesi için isyan etmekten vazgeçmişti. İşçiler ve aydınlar arasındaki gelir eşitsizliği üzerine verilen beyanatın, bu türden bütün karar ve tehditlerin işçi yığınlarını çekmek için yapılan laf ebeliğinden başka bir şey olmadıklarını hepsi anlamıştı. Bolşevik ulusallaştırmaların burjuva düzeni ortadan kaldırmada hiçbir kararlı isteği ifade etmediğini, bu durumda bunların -şu kültürlü topluluğun (bolşevik iktidara makul bir katılımıyla) frenleyebileceği hatta tamamen durdurabileceği- "sosyalist deneyler"den başka bir şey olmadığını hepsi fark etmişti. Burjuvazinin aydın emekçilerin grevine daha fazla parasal destek sağlamayı ge-

reksiz olarak düşünmesi bu yüzdendi; baltalayıcıların Sovyet iktidarıyla uzlaşmada sabırsızlık göstermesi de.

{...} Sorunun aslı astarı, entelijansyaya karşı mücadelenin bütün sosyalist programın tersini söylemesinde yer eder. Sosyalistler entelijansyayı savunmak zorunda, ona karşı mücadele etmek değil. Entelijansya işçilere karşı ne kadar düşman olursa olsun, bolşeviklerin de bir parçası olduğu sosyalistler -burjuva önyargılar yüzünden geçici olarak yozlaşan ve yolunu şaşıran- entelijansyayı gene de "proletaryanın bütünleyici parçası" olarak düşünecek her zaman.

Entelijansya, Ekim Devrimi gibi önemli anlarda işçi devriminin -kapitalistlerin kendilerinden daha az zalim ve sebatkâr olmayan- bir düşmanı olduğunu göstermiş olmasına rağmen, -sosyalistlerin inancına göre- "proleter çıkarları"na ihanet etmekten, geçici olarak yolunu şaşırmaktan başka bir şey yapmaz, bu yüzden de işçilerin "sınıf düşmanı" diye ilan edilmeyecek. Bolşevik, entelijansyayı aklıselime getirmeye kalkışabilir; ancak ona karşı acımasız bir savaşa asla cüret etmeyecektir. "Hakiki" ve "içten" bir sosyalist olarak, entelijansyanın çıkarlarının savunucusu ve sözcüsü sıfatıyla bolşevik, asla onun düşmanı haline gelmeyecektir. Kapitalistlerin iradesini sınırlamakta sakınca görmez, ama entelijansyanın istenciyle uyuşmayı kendisi için bir vazife bilir. Entelijansya topluca "sosyalist deneyim"e karşı çıktığı için bolşevik de onun bu istencini dikkate almak ve kapitalist düzene karşı mücadeleyi bırakmak (en azından frenlemek) zorunda.

Aydınların baltalama girişimlerinin karşı koyulamaz baskısı altında daha sonraki ulusallaştırmaların yolunu arayan bolşeviklerin Marksist düşüncesi, küflenmiş sosyalist ütopyalar arasında güçsüzce çırpınmaya mahkûm ister istemez.

Zorlu bir propaganda yürütmek ve gerekli mühendis ve teknisyenlerin hepsini kendi yanına çekmek mi ya da işçilere yönelik düzenlenmiş her türden kurs aracılığıyla üretim için zorunlu kadroları ve uzmanları eğitmek mi? Rus veya

yabancı burjuvazinin, bu türden girişimlerin daha meyveleri devşirilmeden çok önce devrimi ezmesi mümkün.

İşçisel denetimi uygulayan işçi komitelerinin mühendisler, kimyagerler ve diğer uzmanlara ait bilim ve becerileri -ola ki- aynı anda özümlemelerini beklemek mi gerekecek o zaman? Kendi döneminde bu masal, boş vaatler söz konusu olduğunda birazcık başarılı bile olmuştu, ama çok yüksek ölçüde gelişmiş bir üretimi sürdürmek söz konusu olduğunda, artık ayakta duramaz.

{...} Bolşevik komünist, tüm yaşamları boyunca kol emeği köleliğine boyun eğen işçi yığınlarını uzak bir gelecekte -kültürel öğrenim örgütlerinin ve halk üniversitelerinin yoğun gelişimi yoluyla- hiç kuşkusuz entelijansyanın bilgilerinin düzeyine erişeceklerini iddia eden en kaba sosyalist masala bu yüzden geri dönmek zorunda.

Bolşevizm, burjuvaziye ölümcül bir tehdit savurdu, ama ne bunun ötesine gidebildi ne de daha öteye gitmeyi istedi. Entelijansyanın iradesi onu geriletti.

Hemen hepsi sosyalist inançlı olan, isyankâr tabiatıyla tanınan ve uzun zamandır -acılarla çevrili- devrimciler tarafından yönlendirilen Rus entelijansyası, burjuvaziye minnettarlığını göstermeyi ve onu hem yıkımdan hem işçi devriminden kurtarmayı becerdi. Her şeye rağmen bununla övünmek istemiyor. Tersine, burjuvaziye sunduğu hizmetleri işçilerin çabucak unutmalarını istiyor, zira işçi sınıfını "akla yatkın, makul bir sosyalizm"e doğru daha yüzyıllar boyunca, bütün "burjuva ilerleme" boyunca yönetmek maksadıyla -tastamam eskiden olduğu gibi- bu sınıfın sadık dostu olarak kalmayı istiyor.

Bolşevikler, tamamen aynı biçimde, Ekim Devrimi sırasında entelijansyanın işlediği burjuva marifetleri hatırlatmayı da çok fazla istemiyor; çünkü entelijansya proleter ordunun "kurucu" bir parçası olarak kalmak zorunda... Bu, bolşevikler için açık.

{...} İşçiler, burjuvazinin hemen yok edilmesini umabilir miydi? Hayır, sermayenin özerkini biraz kısıtlamaktan başka bir şey yapmayacak olan işçisel denetim söz konusuydu yalnızca. Sosyalizmin hemen ve eksiksiz gerçekleşmesini düşünmek de söz konusu değildi. Söz konusu olan, Lenin'in "devlet kapitalizmi" yoluyla "sosyalist bir anavatan" kurma olanağını korumaktı. Peki, sosyalist devrimciler ve menşevikler böylesi bir sosyalist vatan"ı devirmeyi istemeye başlayacak mı? Tam tersine, şu "işçi-köylü" kuruluşu [kuramsal kurgusu] Çernov'ların* "köylü-burjuva" ya da Liber'lerin ve Dan'ların** işçi burjuva kuruluşlarına haddinden fazla benziyor doğrusu.

Ayaklanmaların ve işçisel başarıların kapsamı kendini kalp para derekesine indirgenmiş bulduğunda, aydın partilerin hepsi keyiften dört köşeyken işçiler de kendilerini aldatılmış olarak bulurlar her zaman. Aydına güvenmiş olan işçiler, sosyalizmi -en iyi durumda bile şu bildiğimiz bakırdan başka bir şey değilken- hep saf altınmış gibi düşündü.

Burjuvazinin Mülksüzleştirilmesi

İşçi devrimin ilk adımlarından itibaren toplumdaki asalaklar yok olmalı, toplumun bütün üyeleri çalışmalı. [Ama] işçi devrimi, bolşevik hükümetin uygulamaya koyduğu kaba ve ilkel önlemler aracılığıyla, özellikle de -uygulanması herhangi bir güvenlik ve disiplin örgütü [polis teşkilatı] tarafından, bugünkü durumda kızıl muhafızlar tarafından gözetlenmesi gereken- "herkes için mecburi çalışma hizmeti" yoluyla bu amaca varamaz.

İşçisel devrim, zenginleri -tembellik etmelerine elveren zenginlikleri ellerinden çekip aldıktan sonra- çalışmaya mecbur edecektir.

---

* Çernov: sosyalist-devrimci lider ve kurucu meclisin kısa süreli başkanı. (yayıncının notu)

** Liber ve Dan: Menşevik liderler. (yayıncının notu)

{...} Sovyet iktidarının, işçilerin baskısı altında, eşanlı yürütülecek genel bir mülksüzleştirme [kamulaştırma] ilan ettiğini varsayalım... Bu anda işçilerin kendileri, depolanmış mallarıyla, [para] kasalarıyla ve ilgili malzemenin tümüyle birlikte imalathaneleri ve fabrikaları –ne özel hükümet görevlilerine ne de soruşturma memurlarına falan başvurarak– ellerine alır; ardından her işletmenin üretimi en kısa sürede işçi komiteleri tarafından düzenlenir. Sovyet iktidarı da, örneğin bankaların, hisse senetli şirketlerin, kooperatif işletmelerin ve pek az işçinin çalıştığı ama çok sayıda –kamulaştırmaya karşı olan– memurun bulunduğu tüm kuruluşların doğrudan kamulaştırılmalarını uygular yalnızca. Şayet bugünkü Rusya'da, sözgelimi, yılda on bin rubleyi aşan bütün gelirlere el koyulabileceği ilan edilecek olsaydı, özel şahıslara ait bütün kuruluşlar ve işletmeler kendilerini işçilerin ellerinde bulurdu. Aydınların yüksek gelirleri de bu aynı miktarla [yılda on bin rubleyle] sınırlanabilecektir aynı şekilde.

{...} Burjuvazinin muhalefetini kökünden felce uğratacak, entelijansyanın baltalama girişimlerinin ve grevlerinin önüne geçecek eşzamanlı ve genel bir mülksüzleştirme, –birbirini izleyen ve tedrici ulusallaştırmalar bolşevik (ve genel olarak sosyalist) programın kaçınılmaz biçimde sürüklenmiş olacağı– tüm başarısızlıklara karşı bir güvence olacaktır. Eşanlı olarak yürütülen bu kamulaştırma, asgari bir karışıklığa yol açar ve uygun koşullarda –aylara ve yıllara yayılan bolşevik ulusallaştırmalar programının kaçınılmaz olarak taşıdığı– sınai buhranın ve sınai yıkımın önüne geçebilir.

Bolşevikler tarafından kısmen gerçekleştirilen ulusallaştırmalar, mallarının en büyük bölümünü paraya tahvil etmeye çalışan ve mümkün mertebe sermayesini gizlemek gayesiyle üretimi düşüren burjuvazi için belli ki bir tehlike işareti olmaya hizmet ediyor. Nakdi sermayelerine dört elle sarılan çok sayıda sanayici, fabrikalarını kaderin cilvesine terk ediyorlar. Böylece bolşevik iktidar da, işçileri sokakta

bırakmamak için, bu terk edilen işletmeleri kamu hazinesinden akçalamak zorunda.

{...} Bolşevik ekonominin şu iki çözümden başka seçeneği yok: Ya genel ve kesin bir mülksüzleştirmeye gitmek ya da yeni ulusallaştırmaların hepsine son vermek ve bir "devlet kapitalizmi" ara aşamasından sonra eski kapitalist ekonomiyi yeniden kurmak.

Bolşevikler burjuvazinin genel ve eşanlı bir mülksüzleştirilmesini gerçekleştirmeye niçin karar vermemişti? "Burjuvazinin defterini dürmek" gerekiyor dediklerinde... her şeye rağmen bunu söylemek zorunda kalmışlardı! Bu, gerçekleştirilmesi işçilerin aldatıcı egemenliğinin -özellikle de oybirliğine varmış işçilerle uyum içinde- yaratılması gibi uyduruk girişimlerinden çok daha kolay bir işti.

Bolşevikler, işçi devrimini düpedüz istemedikleri için burjuvaların bu mülksüzleştirilmelerini gerçekleştirmedi; istedikleri, demokratik ve küçük burjuva bir devrim yalnızca. İşçi sınıfının özgürlüğü filan için mücadele etmiyorlar, ama durmadan bugünkü burjuva topluluğun alt tabakalarının ve entelijansyanın çıkarlarını savunuyorlar her şeyden önce. Kapitalistleri esirgemek istedikleri için değil, ama entelijansyanın geleceğinden korktukları için genel bir mülksüzleştirme istemiyorlar; zira genel bir mülksüzleştirme, entelijansyanın yüksek gelirlerini de eşzamanlı olarak düşürecek ve bedensel [kol gücüne] dayanan emeğin ücretinin aydınlarınkine eşitlenmesi amacıyla işçilerin "beyaz eller"le mücadelesinin başlangıcını belirleyecektir.

Bolşevik parti, -ister menşevik ister sosyalist devrimci ister diğerleri olsun- tastamam öteki partiler gibi bir aydınlar partisidir.

Bir bütün olarak sosyalizm, işçilerin değil de entelijansyanın çıkarlarını gerçekleştirmeye can atar her şeyden önce; kapitalistlerin toplumun -sadece işçileri değil ama aynı şekilde aydınları da sömüren- tek egemen sınıfını oluşturduğunu,

dolayısıyla işçilerin ve aydınların her ikisinin de emekçi olduklarını öğretir.

Sosyalizmin hiçbir eğilimi veya akımı, hatta anarşizm ve devrimci sendikacılık gibi en uçta yer alanları bile üst tabakalar, büyük allameler, devlet idaresinin yüksek orunlu zevatı, üretimin bilgi küpü uzmanları ve daha niceleri büyük burjuvazinin kârlarından hiç de aşağı kalmayan gelirleri lüpletip götürdükleri halde, kafa emekçilerinin bu ayrıcalıklı yaşamına çatmaz. Tam tersine, kapitalistlerin tasfiyesiyle birlikte sosyalizm onlara bu ayrıcalıklı gelirlerini dokunulmamış olarak korumayı ve sürdürmeyi umma hakkını verir. Sosyalizmin bazı temsilcileri bundan açıkça söz eder. Böylesi bir "sosyalist vatan"ın burjuva düzenden hiçbir bakımdan farklı olmadığını anlamak zor değil: İşçiler kol gücüyle çalışmaya mecbur kalırken, şu okumuşlar âleminin köleleri haline gelirken, ulusal kârın tümü aydınlar arasında paylaşılır.

{...} İşçilerin taban tabana zıt sorunları var: Aydınların gelirini mümkün en yüksek derecede azaltmak ve kapitalistlerin -idare ve yönetim görevlilerini de nasiplendirerek- aldıkları tüm kârı kendilerinden yana aktarmak. İşçilerin, -aydınları savunan sosyalistlere böylesine uygun düşen- fabrikaların ulusallaştırılmasından ziyade, genel ve hemen bir mülksüzleştirmeye ihtiyaçları var.

Sovyet iktidarı ve işçiler arasında bir işletmenin, sözgelimi bir maden işleme fabrikasının denetiminin aktarılması nasıl olur? Bu mesele, kapitalistlerin bir yana bırakılması olarak özetlenebilir basitçe. Sorun, işçilerin bizzat ücreti değildir; işçiler bolşevik sendika tarafından ilgili sanayi dalı ölçeğinde belirlenmiş bir ücret için (özel girişimciler tarafından düzenlenmiş ücret ve baremler için) öncekiyle aynı koşullarda çalışmak zorunda. Bu ücret çok düşüktür ve kesinlikle hayat pahalılığı artışının gerisinde kalır. Bolşevikler, devletin ve özel kapitalistlerin yerlerini aldıklarında, onların sağladıkları aynı miktar kârı böylece güvenceye almış olur.

Eğer bolşevikler bütün bir sanayi dalını, örneğin demir-çelik sanayisini ulusallaştırmaya karar verirse, bu daldaki bütün işçiler el koyulmuş yalıtık bir fabrikadakiyle aynı çalışma koşullarına yerleştirilmiş olacaktır. Bolşevik sendika ve çalışma bakanlığı hiçbir ücret artışına müsaade etmemeye çalışacak; patron tarafından alınmış olan kâr, hesaplarına göre, işçilere değil de devlete ait olacaktır, farklı bir ifadeyle, bu devletin ayrıcalıklı memurlarının, tüm yöneticilerinin ve işçi sınıfının bütün şu "eğiticileri"nin kursaklarına gidecek, varlıklarının idamesine yarayacaktır.

Toplumsallaşmış üretimin uzman yüksek memurları, eskiden olduğu kadar yüksek tutulması için ücretleri lehinde pazarlık etmeye çalışacak aynı şekilde... Bolşeviklerin şimdilerde onlara tümüyle vermeye hazır oldukları da bu zaten. Sömürücüleri ortadan kaldırmak için [başvurulan] böylesi bir yöntem, kaçınılmaz biçimde işçilerin öfkesine yol açmak zorunda. Sömürücüler bütün bir sanayi dalından kovulmuş, ama sonuçta bu, işçilere hiçbir fayda sağlamamıştır ne de açlık ücretlerine yapılan herhangi bir zam.

{...} Tüm zenginliklerin ve uygarlığın herkesin tekeli haline gelmesi ve bir bütün olarak eşit biçimde dağıtılması amacıyla önce –yüzyıllar boyunca yaratılan malların [zenginliklerin] sahibi– burjuvazi ardından entelijansya, her ikisinin de kârlarından ve ayrıcalıklı gelirlerinden yoksun edilmeleri gerekir.

Dizin

A

Agostino (d'), Anthony 11
Arşinov, Piotr 37, 38
Avrich 11

B

Bacon, Francis 38
Badia, Gilbert 136
Bakounine, Michel 46
Bataille, Georges 302
Bauer, K. K. 15
Bazard, Armand 41
Bebel, August 27, 58
Bernstein, Édouard 14, 68, 92, 105, 106, 116, 124, 180, 189, 192, 207, 283
Berson, Janine 28
Bismarck, Otto 82
Blanc, Louis 53
Boerne, Stephan 78
Bogdanov, (Malinovsky), Alexandre 126, 143
Bright, John 84

C

Cohen-Solal, C. 136

D

Dan, Théodore 283, 297
Deville, Gabriel 161
Dreyfus, Alfred 58
Dühring, Karl 114, 115

E

Enfantin, Prosper 39, 41
Engels, Friedrich 10, 14, 19, 42, 48, 55, 67, 69, 79, 80, 81, 82, 104, 114, 115, 142, 206, 207, 221, 244, 252, 254

F
Filipov 126
Freymond, G. 83
Fribourg, E. 44

G
Garvi, Piotr 26, 27, 28
Gladstone, William 84
Gorki, Maxime 280
Guesde, Jules 281

H
Heine, Henri 42

J
Jaclard, V. 68

K
Kornilov, Lavr 288
Kropotkine, Pierre 195

L
Lagardelle, Ferdinand 58, 59
Lagardelle, Hubert 58, 59
Laurat, Lucien (Otto Machl) 43
Laveleye (de) 84
Lénine, Vladimir (Oulianov) 16
Levin, Rosa (Véra Makhaïski) 28
Luibimov, V. D. 21
Luxembourg, Rosa 53

M
Makhaïski, Constantin 11
Malon, Benoit 44
Malthus, Thomas 170
Martov, Julius 282
Marx, Karl 10, 14, 15, 16, 19, 20, 21, 22, 28, 29, 30, 31, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 60, 61, 66, 68, 69, 75, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 93, 100, 108, 109, 110, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 136, 137, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 167, 170, 177, 178, 179, 192, 206, 219, 220, 221, 222, 224, 252, 253, 254, 255, 272
Maslov (ou Maslow), Pierre 178
Mehring, Franz 78, 80, 82, 89
Meyer, Philippe 167
Millerand, Alexandre 112

N
Nicolas-On, (Danielson) 172
Nieuwenhuis, Doméla 68
Nomad, Max 11, 28, 33, 66

P
Parvus (Helphand) 193
Potressov, Vladimir 283

R
Radek, (Sobelsohn) Karl 33
Rappoport, Charles 42
Rattner 173
Redlikh, R. N. 11
Reichensberg 90
Riabuşinski 285, 286

Riazanov (Goldenbach) D. B. 48
Ricardo, David 109, 130
Robert, Denis 88, 114
Rodbertus, Johan-Karl 53, 113, 114, 115, 116, 118, 122, 127, 130, 132, 145, 158, 159, 160, 161, 162, 165
Roy, Joseph 21, 109
Rubel, Maximilien 21, 43, 54, 66, 75, 136

S

Saint-Simon, Claude 39, 40, 41, 54, 223
Say, Jean-Baptiste 128
Scheidemann 272
Schumpeter 88
Senior 118, 126
Shatz, Marshall 11
Sismondi, J. C. 108
Skvortzov 126, 150
Smith, Adam 39, 125, 129, 130, 131, 139, 145
Sombart, Werner 79, 88, 115, 130, 131, 207
Sorel, Georges 60, 61
Sorge 45
Struve, Piotr 15, 57, 58, 88, 90, 143, 144, 169, 170, 171, 172, 173, 178

T

Tolain 45
Tugan-Baranovski 109, 126, 141, 144, 178, 179
Troçki (Bronstein), Léon 15, 16

V

Vaillant, Édouard 84
Vandervelde, Émile 281
Varlin, Eugène 44
Vollmar 93, 165

W

Weber, Max 88

Z

Zeromski, Stéphan 11, 33

Sosyalizm özgürlük için bir adım mı? Yoksa halkı kontrol altında tutmak için kötüye kullanılan bir kavram mı? Proleter diktatörlük proleter sömürüyü ortadan kaldırabilir mi? Aydınlar gerçekten proletaryayı egemen kılmak mı istiyorlar, yoksa bilgi aracılığıyla işçi sınıfı üzerinde hegemonya sağlayıp burjuvaziyi alt etmek mi? 1866 yılında Polonya'da doğan yazar işte bu gibi soruların cevabını arıyor elinizdeki çalışmada.

Sosyalizmin kaderini sorgulayan Makhayevski, kendi döneminde öne sürülen görüşlerin, işçilerin özgürleşmesine değil, kontrollü bir kapitalizmin doğmasına yarayacağını öngörmekteydi. Yazar işçi haklarını ya da egemenliğini sadece ekonomik taleplere indirgemenin ayrıcalıklı sınıfların devamını sağlayacağını savunmuş, aydınlar sınıfına yönelttiği eleştiriyle ün kazanarak Marksistleri karşısına almıştır. Ezilen sınıfa olan bağlılığı, ne olursa olsun eşitliği savunan görüşleri ve uzlaşmaz tavrı sayesinde yazarın görüşleri, dönemin Rusya'sını devrim sürecinde önemli ölçüde etkilemiştir.

AYRINTI • İNCELEME
ISBN: 978-605-314-087-0
9 786053 140870

THG 835246 ELN 2016

23 ₺